DE SACRIS BASILICIS SS. MARTYRUM MARCELLINI PRESBYTERI, ET...

Giacomo Laderchi, Timbro non identificato, ...

Digitized by Google

56

Digitized by Google

10.4.1510

PH 42589

Digitized by Google

Digitized by Google

10.4.156

Digitized by Google

10.4.156

DE SACRIS BASILICIS

SS. MARTYRUM

MARCELLINI

PRESBYTERI,

ET PETRI

EXORCISTÆ

DE URBE:

Diſſertatio Hiſtorica

JACOBI LADERCHII

Congregationis Oratorii ejusdem Urbis Presbyteri.

MED. PALAT. BIBL. CAES.

ROMÆ, MDCCV.
Per Franciſcum Gonzagam in area Sancti Marcelli, ad viam Curſus.
SUPERIORUM PERMISSU.

Digitized by Google

Digitized by Google

Eminentiſs. & Reverendiſs.

PRINCIPI DOMINO

D. FRANCISCO PIGNATTELLO

S. R. E. TITULI SS. MARCELLINI, ET PETRI PRESBYTERO CARDINALI,

Archiepiſcopo Neapolitano.

JACOBUS LADERCHIUS FELICITATEM.

MAgna, atque præcelſa gloriæ Martyrum teſtimonia apud Fideles, Baſilicæ, ſeu Memoriæ in ipſorum honorem conſtructæ fuere ſemper, Eme Prin-

Digitized by Google

D. Auguſt. lib. 20. contra Fauſt. cap. 21 tom. 6.

ceps; in eis enim frequenter convenire conſueverunt, inquit Auguſtinus, ut ex ipſorum locorum admonitione major affectus exſurgeret, ad acuendam charitatem, & in illos, quos imitari poterant, & in illum, quo adjuvante poterant. Sanctiſsimis, & invictiſsimis iccircò Martyribus MARCELLINO, & PETRO præcipuas in Urbe excitatas fuiſſe *Baſilicas*, mirum non eſt; cùm enim inter reliquos cæleſtis Regis milites fortiſsimo certamine, nobiliſsimoque Romæ emicuerint triumpho, æquum ſanè fuit, Romam eorundem victoriæ ipſas teſtes adhibuiſſe.

Digitized by Google

Verùm quia, temporum injuriâ, vix unius *Baſilicæ* veſtigio ſuperſtite, & alterius haud parum imminuto decore, penè non erat, quod ex illarum admonitione ignis charitatis exſurgeret, vel in Martyres, quos imitari poſſumus, vel in Deum, quo adjuvante poſſumus; ideò Beatiſsimus Pontif. CLEMENS XI., dùm ferventiſsimo zelo ipſarum reſtaurationi animum adiecit, ex ſacris ipſis *Baſilicis*, Sanctorum quodammodò prælucidum gloriæ ignem eduxit, & unam ex eis Tibi, Princeps Eme, creditam, novo lumine ornavit, ut Tu eidem admoto, quo mirè ful-

Digitized by Google

ges, munificentiæ ſplendore, talem exhibeas, qualem Inſignium Martyrum decet triumphi teſtem, ut in eà piorum charitas acuatur, & in illos, quos imitari poſſunt, & in Deum, cujus poſſunt auxilio. Quæ igitur *de ſacris eorundem SS. Baſilicis*, eodem Bm̃o Pontifice præcipiente, incultè exaravi, Tibi deberi quis neget? Cùm enim MARCELLINI, & PETRI *Titulum* aſſumpſiſti, cùm eo ſimùl quæcumque ad Martyrum honorem, & venerandas illorum *Baſilicas* pertinent, Tibi pleno jure Te comparaſſe cognoſcimus; undè ad Te ſpectat, quidquid ad

Digitized by Google

eas ſpectat, & præcipuè ad illam, quæ Tibi à tanto Pontifice tradita, à Te etiam novis irradiari fulgoribus deprehenditur, & per Te primævo ſe reddi expectat nitori. Accipe igitur, Eminent. Princeps, quo ſoles, benigniſsimo vultu tenuem hanc mei in Te obſequii ſignificationem, nec à me coli, & obſervari dedignere, cùm præcipuè ex tuis id acceperim, quò Te obſervem, & colam. Vale.

Romæ ex Ædibus Vallicellanis xviii. Kalen. Septembris anni 1704.

Digitized by Google

IMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendiſs. Patri Magiſtro Sacri Palatii Apoſtolici.

Dominicus de Zaulis Epiſc. Verulanus Vicesger.

D*Iſſertationem hanc Hiſtoricam* de Baſilicis Sanctorum MARCELLINI Presbyteri, & PETRI Exorciſtæ Martyrum de Urbe, *ab admodùm Rev. Patre Jacobo Laderchio Congregationis Oratorii Urbis Presbytero, gravi, luculentoque ſtylo conſcriptam, mandante Reverendiſs. Patre Fr. Paulino Bernardinio S. Apoſtolici Palatii Magiſtro, accuratè perlegi, nihilque in eâ, quod Catholicæ Fidei, vel bonis moribus adverſetur, inveni. Quin potiùs ipſam Chriſtianæ pietatis ſenſibus ubique refertam, & multiplicis eruditionis floribus exornatam animadverti. Quapropter Eccleſiaſticæ antiquitatis cognoſcendæ ſtudioſis, jucundam ſimùl, ac utilem futuram, adeòque prælo digniſſimam cenſeo.*
Romæ die 11. *Octobris* 1704.

Jo. Chriſtophorus Battellus.

IMPRIMATUR,

Fr. Paulinus Bernardinius Ordinis Prædicatorum Sacri Apoſtolici Palatii Magiſter.

Digitized by Google

INDEX CAPITUM.

PARS PRIMA.

Cap. I. Sancti Tiburtii Martyris Paſſio, & Sepulcrum Viâ Lavicanâ, inter duas Lauros, quiſnam hic locus *pagina* 1

Cap. II. SS. *Marcellini* Presbyteri, & *Petri* Exorciſtæ Martyrium *in Sylvâ Nigrâ*, poſtmodùm *Candidâ*; undè Epiſcopatus *Sylvæ Candidæ*, & cur Portuenſi unitus 5

Cap. III. Corporum SS. *Marcellini*, & *Petri* Translatio *è Sylvâ Candidâ* ad S. Tiburtium *inter duas Lauros Viâ Lavicanâ* 7

Cap. IV. Conſtantinus Magnus *Baſilicam* SS. *Marcellini*, & *Petri*, & *Mauſoleum Helenæ* matri ſuæ *Viâ Lavicanâ* ædificat. De his nonnullæ proponuntur dubitationes 10

Cap. V. Aliam non fuiſſe à Conſtantinianâ SS. *Marcellini*, & *Petri*, *Baſilicam* S. Tiburtii *Viâ Lavicanâ* oſtenditur 12

Cap. VI. Diſtinctam fuiſſe *à Mauſoleo Helenæ Viâ Lavicanâ Baſilicam* Conſtantinianam SS. *Marcellini*, & *Petri* ſtatuitur 23

Cap. VII. Aſſerentium unum, & idem fuiſſe *Helenæ Mauſoleum*, & *Baſilicam* SS. *Marcellini*, & *Petri*, Argumenta ſolvuntur 28

Cap. VIII. Alia Argumenta, quibus oſtenditur, *Helenæ Mauſoleum* ab *Eccleſiâ* Sanctorum Martyrum *Marcellini*, & *Petri* fuiſſe diſtinctum 33

Cap. IX. Ex *Mauſoleo Conſtantiæ* erecto, *Helenæ Mauſoleum* à SS. *Marcellini*, & *Petri Baſilicâ* ſejunctum fuiſſe probatur 36

Cap. X. Aliæ contra noſtram ſententiam de *Mauſoleo Conſtantiæ*, & de ejusdem *porphyreticâ Urnâ* objectiones propo-

 nuntur

nuntur 45
Cap. XI. Aliud *Baptiſterium Conſtantiæ*, aliud verò ipſius *Mauſoleum* fuiſſe reſolvitur 53
Cap. XII. *Conſtantiæ Mauſoleum* non ex Ethnico Sacrum, ſed à fundamentis excitatum contra nonnullos oſtenditur 62
Cap. XIII. Reſtaurationes *Baſilicæ* SS. *Marcellini*, & *Petri Viâ Lavicanâ* extrà Urbem recenſentur 81
Cap. XIV. Cujus juris effecta fuerit *Baſilica* SS. *Marcellini*, & *Petri Viâ Lavicanâ* extrà Urbem, & de Indulgentiâ *Mauſoleo Helenæ* conceſsâ 85
Cap. XV. Quæ de translatione Corporis S. *Helenæ* plurimi Scriptores retulerunt 90
Cap. XVI. De Arcâ porphyreticâ *Helenæ*, ubi & de alterâ *Conſtantiæ* 95

PARS SECUNDA.

Cap. I. DE *Baſilicâ* SS. *Marcellini*, & *Petri* intrà Urbem, & quot modis nuncupata fuerit 101
Cap. II. De *Suburrâ* plures Scriptorum opiniones referuntur pag. 103
Cap. III. Aliæ de *Suburrâ* Scriptorum proponuntur opiniones pag. 109
Cap. IV. De *Carinis* 120
Cap. V. De *Carinarum* ſitu Scriptorum ſententiæ diſcutiuntur pag. 127
Cap. VI. Quonàm in loco *Carinæ* fuerint, probabiliter demonſtratur 130
Cap. VII. Quonàm loco fuerit *Suburra*, oſtenditur 134
Cap. VIII. An aliud fuiſſe *Urbis Regiones*, aliud *Tribus* cenſendum ſit, & de nomine à *Regionibus*, vel *Tribubus* ſuis hominibus, & viciſsim ab iſtis aliis Urbis locis indito 140
Cap. IX. Ex *Suburranâ Tribu* egreſſos aliis Urbis locis *Suburræ* nomen tribuiſſe, probabiliter demonſtratur 149
Cap. X. Alia Argumenta, ex quibus educitur, cur præter *Suburræ Regionem*, idem *Suburræ* nomen aliis locis inditum fuerit

Digitized by Google

fuerit 154
Cap. XI. Variis Scriptorum de *Suburrâ* opinationibus reſpondetur 161
Cap. XII. SS. *Marcellini*, & *Petri Eccleſia in Suburrâ*, *in Viâ Lavicanâ*, *in Merulanâ*, *in Regione Montium*, & *apud Lateranum* ritè dicta oſtenditur 169
Cap. XIII. Quænam fuerint ædificia in loco, ubi nunc Eccleſia SS. *Marcellini*, & *Petri* inviſitur; & an ibi *Quietis* Templum 171
Cap. XIV. Opiniones eductæ ex Simulacris repertis, ubi nunc *Eccleſia* SS. *Marcellini*, & *Petri*, & ex veterum murorum fragmentis refelluntur; quidvè probabiliter fuerint, proponitur 175
Cap. XV. A quibus potiſſimùm SS. *Marcellini*, & *Petri Baſilicam* conſtructam fuiſſe, credendum ſit 180

PARS TERTIA.

Cap. I. Prima, quæ in Eccleſiaſticis Tabulis hujus *Baſilicæ* propè Lateranum recordatio recolitur ſub S. Gregorio Magno; & an hæc, vel altera extrà Urbem *Titulo* Cardinalis Presbyteri fuerit inſignita 199
Cap. II. De *Titulis* Presbyterorum Cardinalium, aliquorum Scriptorum ſententiæ proponuntur 202
Cap. III. De iiſdem Presbyterorum Cardinalium *Titulis* aliæ opiniones adnotantur 212
Cap. IV. Quid cenſendum ſit Presbyterorum Cardinalium *Titulos* fuiſſe 222
Cap. V. Baronii, Albitii, & Gretzeri opiniones de *Titulis* refelluntur 226
Cap. VI. Florentini de *Titulis* ſententia reprobatur 237
Cap. VII. De Diviſione *Titulorum*, & nomine *Cardinalium* pag. 256
Cap. VIII. De Numero *Titulorum*, & ubinam conſtituti 276
Cap. IX. Quænam SS. *Marcellini*, & *Petri Baſilica Presbyteri Cardinalis Titulo* fuerit inſignita 286

Cap. X. De *Litania ſeptiformi* tempore Sancti Gregorii Magni, & de *Baſilicà* SS. *Marcellini*, & *Petri*, ipſius *Litaniæ* occaſione 292
Cap. XI. *Homiliam* VI. Sancti Gregorii Magni habitam non fuiſſe in aliqua *Baſilicarum* SS. *Marcellini*, & *Petri*, probabiliter demonſtratur 308
Cap. XII. Nonnulla alia, quæ in Eccleſiaſticis Hiſtoriis *Baſilicæ* SS. *Marcellini*, & *Petri* monumenta reperiuntur 324
Cap. XIII. Plures *Baſilicæ* SS. *Marcellini*, & *Petri propè Lateranum* reſtaurationes adnotantur 329
Cap. XIV. Præſens forma *Baſilicæ* SS. *Marcellini*, & *Petri propè Lateranum* deſcribitur 332
Cap. XV. Elenchus Sanctæ Romanæ Eccleſiæ *Presbyterorum Cardinalium Tituli* SS. *Marcellini*, & *Petri* à S. Gregorio Magno, usque ad CLEMENTEM XI. 346

PRÆ-

Digitized by Google

PRÆFATIO.

SI virtutum finis ille eſt maximus, qui plurimorum ſpectat bonum; virtus ea in optimo Principe planè omnium pulcherrima eſt, quæ non tantùm præſentia vitia ſubegiſſe, cæteraſque virtutes excoluiſſe cognoſcitur, verùm etiam famam præteritorum temporum expurgaſſe deprehenditur. Cùm enim magnum ſit vel unius ſæculi facta componere, etiam in parte modicà Mundi, & inter pauciſſimos geſta; quid erit plurium ſæculorum, plurimarumve ætatum errata corrigere, culpaſque delere? Ad hoc tamen virtutum omnium ſummum, & perfectiſſimum culmen pervenit Bmus. Pontif. CLEMENS XI., *dùm non ſolùm vigilantiſſimà providentià ſui ſæculi conſulit gloriæ, ſed ſuperiorum inſuper ex intimo corde occurrens calamitatibus, iniquum ipſorum exitium totis viribus relevare contendit, ut omnium ſæculorum triumphale ſibi decus adipiſcatur.*

Rebus autem ſic præclarè geſtis æternitatem, Maximum hunc Pontificem curare famæ, & nominis ſui, non tantùm nè quid futura ætas præſentis hujus temporis inveniat corrigendum, ſed etiam ne aliquem antè ipſum tranſactorum ſæculorum inexpunctum errorem reperiat, citrà omnem aſſentationem, & dubitationem pronunciare poſſum. Cùm enim præterito anno 1703. *die* 30. *Julii ad benigniſſimi Pontificis pedes provolutus jacerem, inter alia, quæ in ſermonem inciderunt, fuit illud, quod vetuſtæ Urbis memoriæ, & præcipuè ſacra, & primæva noſtræ Religionis monumenta multis ab hinc ſæculis, omni in novis Templis magnificè conſtruendis collato ſtudio, penitùs derelicta, abjectaque remanſiſſent*: (Quod piorum ingenium, *inquit*, etſi minimè improbandum cenſeamus, nihilominùs magis probandum fuiſſe arbitramur, ſi novæ Eccleſiæ excitatæ fuiſſent, abſque eo quod veteres eſſe deſinerent, quod ut plurimùm eveniſſe animadvertimus. Firmiſſima ſiquidem noſtræ Religionis argumenta non à recens antè nos excitatis Baſilicis, ſed potiùs à vetuſtiſſimis, in Urbem adventantes Heterodoxi expetere conſueverunt; quapropter noſtra ea mens eſt, non ut antiquæ novis ſupervenien-

nientibus cedant, ſed potiùs ut immobiliter ſtantes poſt tot ſæculorum curricula pietatem eorum, qui novas ædificarunt, contrà obtrectantium Hæreticorum turpiſſimas detractiones defendant, & iſti præſentià Religionis, quam tamdiù in ſacris Baſilicis, & Templis viguiſſe cognoverint, urgeantur; nàm ſi longa ætas noſtro hoc infeliciſſimo ævo auctoritatem Religioni facit, procul dubio ſervanda perhibebitur illa tot ſæculorum Fides, & legenda cognoſcentur veſtigia primorum Chriſtianitatis Fidelium, qui veræ Fidei primos Parentes feliciter ſequuti ſunt ſuos. Vidiſti, quæ fieri mandavimus in Baſilicis S. Mariæ Tranſtiberim, & S. Theodori? Eadem ipſa & in aliis quoque perveteſtis Baſilicis, quantum temporis hujus acerbiſſima conditio permittet, fieri volumus, ut venerandæ antiquitatis memoriæ, ſæculorum injurià labefactatæ reviviſcant, & ſi Heterodoxis exemplum non facit pietas hodierna Fidelium, faciat ſaltem Religio veterum. Inter hæc verò omni cultu digna vetuſta monumenta, in præſens ſacrarum *Baſilicarum Sanctorum Martyrum* MARCELLINI, *&* PETRI inſtaurationi animum appoſuimus, ut primævo reſtituantur nitori; quapropter tuum ſit etiam literis exarare, quanta olìm *Baſilicarum* ipſarum fuerit præſtantia, ut indè etiam eniteat, quàm æquo jure ipſis reſtituendis nos ſtudia noſtra adjecerimus).

Ex his profectò Sanctiſſimi Pontificis verbis liquidò oſtenditur, eundem ferventiſſimo zelo taliter velle nova conſtrui monumenta, ut ea ſine priorum imminutione erigantur, & propoſiti eſſe ſui, non modò, ut nova excitentur, ſed etiam ut præ vetuſtate jàm fatiſcentia denuò vitam, ac lucem accipiant, quod pii ſanè, magnique, ac excelſi animi Pontificis eſt.

Verùm cùm hæc admirationi potiùs eſſe debeant, quàm dignè laudibus extolli, vel ſimplici etiam ſermone explicari poſſe credantur; hinc maximoperè, fateor, conturbatus ſum, ac commotus animo, cùm de præſtantià Baſilicarum *SS.* MARCELLINI, & PETRI, *quarum (ut audiſti Lector) inſtaurationem tunc Princeps piiſſimus meditabatur, aliquid ſcripto tradere juſſus fui, tùm ob virium mearum, ingeniique imbecillitatem, tùm quia nunquàm ejuſmodi perluſtrandis rebus operam dederam. Nihilominùs propriæ tenuitatis oblitus, tanti Pontificis adverſari præcepto*

haud

Digitized by Google

haud auſus ſum; nec rei magnitudo ſic me deterruit, ut ſubjectionis, & obedientiæ vinculo magis me alligatum non arbitrarer. Iccircò manum operi adhibui, quod cœptum die 7. Auguſti, ejuſdem menſis 29. complevi, & 18. Septembris Sanctitati Suæ humiliter obtuli. In hoc autem, quæ complexus fueram, non modò pauca erant, & concisa, ſed etiam inter ea inexplanata multa, & rudia; brevitati ſiquidem ſtudens, & adverſà præpeditus valetudine quamplurima in eo omiſeram, quæ exoptari poterant, vel nonnulla poſueram, quæ meliùs expungi deſiderabant. Viſum eſt igitur ſapientiſſimo Pontifici, ut Opuſculum denuò elaborandum ſuſciperem; quapropter per clariſſimum, atque eruditiſſimum Virum Joannem Chriſtophorum Abbatem Battellum domeſticum ſuum Bibliothecarium, & Epiſtolarum latinarum à Secretis, in ſacrâ, & prophanâ eruditione inter noſtri ævi verſatos, doctiſſimum (uti egregia, quæ edidit, monumenta teſtantur, & majora, luculentioraque, quæ ab eo literaria Reſpublica expectat, in dies ampliùs demonſtrabunt), hoc mihi ſuum mandatum die 17. Februarii præſentis anni ſignificari voluit, & ad rem perficiendam tùm ex Archivio Vaticano MSS. Codd., tùm alia, quæ operi optimè inſtruendo neceſſaria videbantur, inſigni admodùm munificentiâ, & liberalitate mihi ſuppeditari imperavit.

Hæc igitur cauſa, & cur primùm Opuſculum elaboraverim, & cur illud deindè in opus non minimùm excreverit. Paucis ſiquidem, quæ propriè ad ſacras SS. Martyrum Marcellini, & Petri Baſilicas *ſpectant, comprehendi potuiſſe haud diffiteor; ſed tamen quia hæc fundamentis vel dubiis, vel parum notis rebus innitebantur, ideò in illis aut explicandis, aut conſtabiliendis, producere ſermonem, ultrà certè quàm volui, coactus fui: immò hac eàdem neceſſitate obſtrictus, multoties etiam à propoſità re omninò evagari compulſus fui. Quid enim* ad Baſilicas SS. Marcellini, & Petri, *vel* Conſtantiæ Mauſoleum, *vel* Carinarum *ſitum explanare? Quid de* Titulis Presbyterorum Cardinalium *longam diſſertationem attexere? Et tamen quia liquidò oſtendere minimè potuiſſem, quid fuerit* Mauſoleum Helenæ, *& id* à Baſilicâ Sanctorum Marcellini, & Petri extrà Urbem, *qua ratione diſcretum, niſi de* Conſtantiæ Mauſoleo *pluribus egiſſem, ipſum ideò longâ inveſtigatione oportuit perſcrutari. Sic pari ratione de* Carinis.

Digitized by Google

rinis *diſſerui, quia, cùm ſub ipſis* Suburram, *& in hac unam ex* Baſilicis Sanctorum MARCELLINI, & PETRI *fuiſſe perhibeatur, opus fuit procul dubio, quonàm loco* Carinæ *fuerint, declarare, ut ex hoc, &* Suburræ *deindè, &* Baſilicæ *in ipsà ſitus agnoſceretur.*

Cùm verò de Titulis Presbyterorum Cardinalium *multiplex fuerit inter Eccleſiaſticos Scriptores diſceptatio, neceſſe ſanè fuit, quid* Tituli *fuerint, examinare, ut oſtenderetur, aut quænàm ex duabus* Baſilicis Titulus *fuerit, vel qua ratione una tantùm ex ipſis hoc nomine inſigniri potuerit. Quod autem de* Mauſoleo Conſtantiæ, *de* Carinis, *&* Titulis, *hoc ipſum planè de quamplurimis rebus aliis, hoc opere comprehenſis ſentiendum eſt; quæ nempè, licèt à propoſito nobis argumento alienæ, tamen ad ipſum explanandum, & intelligendum profectò congruere ſapientiſſimo Lectori, ut ſpero, videbuntur. Hac de causà per extenſum quoque Scriptorum ſententias protuli prolixiùs forſan, quàm oportuerat, nè ipſarum robur imminuere aliqualiter viderer, ſi aliis, quàm ipſiſmet illorum verbis eas produxiſſem, utque illæ æquè, ac leviſſimæ opinationes meæ, Lectoris judicium ſubirent, nè apud ipſum plenè in jus vocatas non fuiſſe, (ut plurimùm contingere ſolet) inſimularer.*

Cæterùm cùm in re omnium implicatiſſimà, qualis videlicèt hæc eſt, quæ tùm circa Eccleſiaſticam, tùm circa prophanam verſatur antiquitatem, multotiès ab inſignium Scriptorum ſententiis diſceſſerim, id non temerario auſui, quod abſit, ſed veritatis dumtaxàt amori (ut alibi me dixiſſe memini), eruditum Lectorem meum, tribuere velit, enixè deprecor; nec putet, quod verum ſolummodò, quidquid excogitavi, cenſendum eſſe, ipſi ſuadere voluerim, ſed tantùm, quod cæcutienti oculo meo veri ſpeciem præſetulit, ipſi proponere optaverim, meliori, & purgatiori ipſius judicio propriam ſemper ſubditurus ſententiam, doceri cupiens, ut diſcam. Hoc igitur benevolo ingenio mea legat, quicumque legit, non ut à me erudiatur, ſed ut erudiat, & inerudito parcat, quæ minùs cautè, minùs attentè edita cognoverit, nàm diſcendi amore, non docendi tumore, nec jactantis ſtudio, ſed obtemperantis obſequio ſcripſit.

In Præf. ad Vit. S. Petri Damiani.

DE

DE SACRIS BASILICIS SANCTORUM MARTYRUM MARCELLINI, ET PETRI DE URBE.

Diſſertatio Hiſtorica.

Pars Prima.

CAPUT PRIMUM.

S.Tiburtii Martyris Paſſio, & Sepulcrum Via Lavicana, inter duas Lauros; *quisnam hic locus.*

SANCTÆ Romanæ Eccleſiæ fœcundiſſimus Ager, Apoſtolici ſeminis immenſos afferens fructus, inter innumeros, ſub impia perſecutione Diocletiani, & Maximiani Cæſarum, in Petri Cathedra ſedente Cajo Pontifice, ſelectiſſimum præ aliis edidit Sanctum Tiburtium, cui, utpotè Chromatii Præfecti Urbis filio, *Anno Domini 286.*

 ſi in

ſi in familia ſæculari prædicationis, & laudis fuit naſci Patritium, multò tamen majoris gloriæ, & honoris extitit, fieri in veræ fidei confeſſione generoſum; ità enim apud illuſtriſſimos ipſius parentes recurrit, & commeavit Divina dignatio, ut & illorum excellentiam dignitas filii extolleret, & hujus gloriam ſublimitas generis illuſtraret; licèt beatiores habendi fuerint illi de poſteritate tam clara, quàm iſte de origine glorioſa. Hìc igitur, quem ad magna peragenda provocavit familiæ dignitas, & generoſa nobilitas, verus, & ſpiritalis Dei miles, dùm Diabolum Chriſti confeſſione proſtravit, palmas à Domino, & coronas illuſtri paſſione promeritus eſt; ſub Fabiano ſiquidem Judice, invicto animo innumeris tormentorum occurrens generibus, quidquid iniquus ille reperit ad pœnam, totum ipſe convertit in gloriam, & in honorem ſui commutavit triumphi omnia inſtrumenta ſupplicii, ac capite tandem plexus, glorioſum ſepulcrum in terris, æternam gloriam eſt adeptus in Cælis.

In Act. S. Sebaſtiani apud Sur. die 20. Jan tom. 1.

Locus, in quo nobilis hìc Redemptoris Athleta mortem ſubiit, & ſepulturam obtinuit, fuit *via Lavicana tertio ab Urbe milliario*, ut in Actis ejuſdem legitur: [Ductus eſt igitur (eorundem Actorum ſunt verba) *in viam Lavicanam tertio ab Urbe milliario*, & effundens Orationem ad Dominum, uno gladii ictu cæſus deceſſit, & in eodem loco, apparente quodam Chriſtiano, ſepultus eſt, quo in loco plurima ſemper beneficia præſtat Chriſtus

Ibidem ut ſupra.

„ ſtus ad laudem Nominis ſui uſque in præſentem „ diem].

Dictus eſt verò locus iſte, in quo Tiburtius mortuus eſt, & ſepultus, *Inter duas Lauros*, uti jàm alia Urbis loca ex arboribus ibidem conſitis ſibi vocabulum vindicarunt, ſicut ille, qui ***ad Malum punicum***, alter verò, qui ***ad Pyrum*** nuncupabatur, de quo Martialis ad Lupercum:

Baron. in ad not. ad Martyrolog. Rom. die 11. Aug.

Boſ Rom. ſubterr. lib 3. cap. 32.

Publ. Victor. Reg. 6.

Martial. l. 1. epigr. 118.

Non eſt, quod puerum, Luperce, vexes,
Longum eſt, ſi velit ad Pyrum *venire,*
Et ſcalis habito tribus, ſed altis.

Nec tantùm Romæ, ſed alibi etiam loca ab arboribus accepiſſe nomen, haud obſcurè docet Philippus quidam, qui Corpora SS. Gervaſii, & Protaſii rapuit, & ſepelivit, teſte Divo Ambroſio; nàm deſcribens locum, ad quem Urſicinus Medicus Ravennæ capitalem ſententiam pro Chriſti nomine ſubiturus, pertractus fuit, dicit: [Locus autem, in quo decollabantur Chriſtiani, hoc habebat vocabulum, ut „ diceretur *ad Palmam* (eo quod *arbores antiquæ* „ *palmæ* illic eſſent)]; & illicò ſubjungit: [Igitur „ cùm, ut diximus, poſt nimia tormenta decollan- „ dus veniret ***ad Palmam***, expavit &c.] Quod comprobat S. Petrus Damiani in ſermone de S. Vitale; nàm de eodem Urſicino agens: [Sicut enim, „ ait, in ſancta geſtorum illius narratur hiſtoria, „ cùm poſt nimia tormenta decollandus veniſſet „ Urſicinus *ad Palmam*, expavit &c.]

D. Ambroſ. apud Sur. to. 3 die 19 Junii pag. 700.

Faber mem. hiſt. Ravenn. par. 1. p. 364. Baſil S Vitalis Mart.

S. Petr. Dam. ſerm. 18. to. 2.

Tertio quoque ab Urbe milliario Locus *inter*

duas Lauros extabat, non quod à Romanis mœnibus *per tria milliaria* diſtaret, ſed quia per tot ſejungebatur ***milliaria ab aurea Columna***, in Romano foro ad hoc erecta, ut Auctor eſt Plinius, à quo etiam in capite ejuſdem fori collocatur. A Cornelio Tacito verò, & à Suetonio in Othone, juxtà Saturni ædem fuiſſe traditur; refert ſiquidem Tacitus, cohortem ***ad aureum Milliarium*** ſub æde Saturni perrexiſſe; & Suetonius: [Ergò deſtinata die, „ inquit, præmonitis conſciis, ut ſe in foro ſub æde „ Saturni ***ad Milliarium aureum*** opperirentur, ma„ ne Galbam ſalutavit]. Eam autem fuiſſe Saturni ædem, quam nunc S. Martyri Hadriano dicatam Eccleſiam intuemur, Lucius Faunus putavit, non procul ab Arcu Septimii, licèt alii aliter ſentiant.

Plin. lib. 3. cap. 5.
Tacit. de Othon lib. 3.
Sueton. in Othon.
Luc. Faun. de antiq. Urbis Romæ l. 2. pag. 31.

Dicebatur verò Columna illa ***Milliarium aureum***, tùm quod aurata eſſet, tùm quod omnes nobiles Viæ Italiæ, ut aſſerit Plutarchus in Galba, in ea inciſæ eſſent, & ab ea per ſingulas portas, ut vult Joannes Bartholomæus Marlianus, menſuræ Regionum currerent. Ab Auguſto tandem ***Milliarium hoc aureum*** erectum fuiſſe refert Dio his verbis: „ [Tunc autem ipſe Viarum, quæ ſunt circà Ro„ mam, Curator conſtitutus, ***Milliarium aureum***, „ quod vocatur, fecit, quique viis muniendis præ„ eſſent, Prætores viros, qui binis lictoribus uteren„ tur, deſignavit].

Plutarch. in Galba.
Io. Barthol. Marl. in Topograph. Urb. Romæ lib. 3. cap. 18.
Dio Hiſter. lib. 54. p. 529.

CA-

CAPUT II.

SS. MARCELLINI *Preſbyteri*, & PETRI *Exorciſtæ Martyrium* in Sylva Nigra, *poſtmodùm* Candida, *unde Epiſcopatus* Sylvæ Candidæ, & *cur Portuenſi unitus*.

SUb eàdem immaniſſima Diocletiani, & Maximiani Imperatorum perſecutione anno Domini 302., Dei Eccleſiam gubernante Marcellino Pontifice, mortem objerunt etiam MARCELLINUS Preſbyter, & PETRUS Exorciſta, qui poſt dira vincula, & plurima tormenta decollati ſunt in loco, qui *Sylva Nigra* dicebatur, & poſtmodùm in honorem Sanctorum commutato nomine *Sylva Candida* appellatus eſt. Hic in Via Aurelia ab Urbe Roma decem milliaribus diſtans ſtatuitur, & ex nobili jàm Civitate modò ruſtica evaſit Caſa *Sanctæ Rufinæ* nuncupata, Archihoſpitalis S. Spiritus in Saxia. Sanctarum etiam *Rufinæ*, & *Secundæ* ſororum hæc *Sylva Candida* nomine inſignita eſt, quia nempè hæ duæ Virgines à ſponſis inſimulatæ, quòd Chriſti Fidei nomen dediſſent, ibidem ſub Junio Donato Romano Præfecto pro Chriſto necatæ fuerunt anno Domini 260.; deindè cùm ex odio Chriſtianæ Religionis, pro qua mortem ſubjerant, projecta earum Corpora diù inhumata jacuiſſent, ipſæ per ſomnum Plautillam

Baron. anno eodem.

Ex Uglell. Italia Sacra to. 1. Epiſcop. Sylvæ Candidæ, & Portuen.

Brev. Rom. die 10. Julii.

loci

Digitized by Google

loci Dominam hortatæ ſunt, ut Chriſtianam legem amplecteretur, ipſarumque Corpora tumulo conderet. Expergefacta illa, mandatis parens non tantùm ſacra Corpora ſepulcro compoſuit, ſed etiam peramplum eisdem Templum erexit; quapropter ob ſacras Reliquias, locique venerationem concurrentibus undequaque Fidelibus, populorum frequentia nemoroſam illam oram adeo celebrem reddidit, ut Summi Romani Pontifices ibidem *Sylvæ Candidæ*, ſeu *Sanctarum Rufinæ*, *&* *Secundæ* Epiſcopatum conſtituerint, ipſiusque Eccleſiæ Præſulem, ſecundo loco, inter ſeptem Cardinales Epiſcopos ſibi miniſtrare voluerint.

Ex frequenti tamen Barbarorum incurſione, Incolis ex ædibus deturbatis, Urbs iſta dejecta eſt; quapropter Calixtus II. anno Dñi 1120. *Sylvæ Candidæ*, *ſeu SS. Rufinæ*, *&* *Secundæ* Epiſcopalem Cathedram Portuenſi providè conjunxit, & ex duabus unam effecit, unius Eccleſiæ privilegiis alteri communicatis. At quia earum ſingulis ſinguli jàm præpoſiti Epiſcopi ſacro Lateranenſi Altari miniſtrare conſueverant, ità deinceps, tanquam eſſet in una Eccleſia ordinatus Epiſcopus, hunc Portuenſem, & *Sylvæ Candidæ* eidem Altari in ordine vicis ſuæ inſervire mandavit.

Hanc poſteà à Calixto factam unionem Hadrianus IV., & Gregorius IX. Romani Pontifices comprobarunt; & ex ea meritò primum Cardinalem Epiſcopum (poſt Oſtienſem) vel Portuenſem, vel *Sylvæ Candidæ*, vel *SS. Rufinæ*, *&* *Secundæ* indiſtinctè nuncupandi mos inolevit.

CA-

Digitized by Google

CAPUT III.

Corporum SS. Marcellini, *&* Petri *Tranſlatio è* Sylva Candida, *ad S. Tiburtium*, inter duas Lauros via Lavicana.

EA verò fuerat mens Ethnicis perſecutoribus, cùm Marcellinum, & Petrum extrà Urbem ad *Sylvam Nigram* occidendos impellerent, ut religioſos Fideles ſceleris ignaros, Sanctorum quoque lateret ſepulcrum; quaprópter in medio eo nemore illos & ſecuri percuſſerunt, & ignobiliter terræ mandarunt; fruſtrà tamen, ut diximus, dùm *Sylvæ Nigræ* ex eorum Martyrio celebre nomen *Sylvæ Candidæ* inditum eſt, & alibi ipſimet præſtantiùs ſacris Corporibus ſuis deſignavere ſepulcrum, ut ex eorum Actis ſic colligitur: [Per id *Apud Sur. tom. 3. die 2. Junii.*
„ tempus Lucilla, & Firmina Chriſtianiſſimæ fœminæ propinquæ S. Tiburtii Martyris, cujus nobilitas inter Senatores inſignis fuit in terris, & inter Martyres illuſtrior eſt in Cælis, amore B. Martyris à ſepulcro ejus non recedebant, ſed conſtructo illic cubiculo, die, noctuque ibi permanebant. Eis ergò in viſu apparuit S. Tiburtius cum his duobus Martyribus, edocuitque eas, quemadmodùm Corpora eorum è *Nigra Sylva* aſportata, juxtà ipſum *in parte inferiori in crypta* ſepelire deberent. Fuerunt autem eis adjutorio Acolyti duo Eccleſiæ Ro-

„ Romanæ. Hæc omnia Damaſus, cùm Lector eſ-
„ ſet, puerulus didicit ab eo, qui eos decollaverat,
„ & Dorotheus vocabatur, & poſteà factus Epiſco-
„ pus in eorum ſepulcro his verſiculis limina deco-
„ ravit:

Carm. S. Damaſi car. 12.

[*Marcelline tuos, pariter Petre, noſce triumphos,*
Percuſſor retulit Damaſo mihi, cùm puer eſſem,
Hæc ſibi Carnificem rabidum mandata dediſſe,
Sentibus in mediis veſtra ut tunc colla ſecaret,
Ne tumulum veſtrum quiſquam cognoſcere poſſet,
Vos alacres veſtris manibus fodiſſe ſepulcra,
Candidulo occultè poſtquam jacuiſtis in antro,
Poſteà commonitam veſtra pietate Lucillam
His placuiſſe magis ſanctiſſima condere membra.]

Idipſum confirmat alia eorundem BB. Martyrum Hiſtoria Jambico carmine, licèt non admodùm expolito, exarata à quodam Anonymo, quæ Surio Einhardi, ſeu Eginhardi opus viſa eſt; dicit enim:

Sur. Vit. SS. tom. 7 ſub die 2. Junii.

[*Duæ quædam referuntur Romæ natæ fœminæ,*
Una dicta eſt Lucilla, Firminaque altera,
Veram puris retinentes Chriſti Fidem cordibus,
Quæ propinquæ ter Beati Martyris Tiburtii,
Ad illius ſacroſanctum aſſidentes tumulum,
Deo gratas vigilando ducebant excubias.
Quibus ipſe cum Beatis ſemet comitantibus
Marcellino, *atque* Petro *manifeſtè retulit*
Per ſoporem, ubi ſacra jacuiſſent Corpora
Eorundem Electorum; atque ſimùl admonet,
Ut euntes abſque mora, illa ſtatim afferant,

Et in

Digitized by Google

Et in crypta ſuum propè curent Corpus ponere,
Quæ præceptis obſequentes, Nigrã Sylvam *adeunt,*
Sublatosque Beatorum indè portant Cineres,
Et in ſpecu deponentes, juſſo loco tumulant.
Quas ad iſta peragenda adjuviſſe referunt
Duos quosdam de ſacratæ Sedis Apoſtolicæ
Clericis, quos Ordo ſacer nominat Acolytos.
Hæc ut geſta referuntur, retuliſſe aſſerunt
Illum ipſum, qui eosdem interemit Martyres,
Et ab illo didiciſſe Damaſum Pontificem,
Cùm ætate puerili per eadem tempora
Sub Magiſtro miniſtraret, & ad magnũ creſceret
Rerum culmen, tunc Romana Lector in Eccleſia,
Poſt hæc cuncta memoraſſe, ac mandaſſe litteris,
Cùm illius almæ Sedis obtineret apicem,
Et in tota principatu polleret Eccleſia.]

Hoc ſanè modo *è Sylva Nigra* ad S. Tiburtium *inter duas Lauros Via Lavicana* SS. MARCELLINI, & PETRI Corpora delata fuere. Ejusmodi autem recolendam Translationem in MSS. Cod. Vaticanis, & Vallicellanis eveniſſe legimus iv. nonas Junias; ab Adone verò ad v. kal. Septembris rejicitur, & quidem probabiliùs, inquiunt Boſius, Severanus, & Aringhius; iv. enim nonas Junias natalitius Martyrum, non Corporum ipſorum translationis dies extitit. In ipſomet verò loco quamplurimæ aliæ SS. Reliquiæ ſepulturæ etiam demandatæ fuerunt, immò ibi in triginta Martyres, quorum celebratur memoria xi. kalen. Januarias, ſecuri animadverſum eſt; iidem-

MSS. Cod. Vatican. 89. Vallicell. 1.

Boſius Rom. Subter. lib. 3. cap. 32.

Ibid. Sever.

Aringhius Rom. Subter. lib. 4. cap. 4. tom. 2.

Martyrolog. Roman.

Martyrolog. Adon.

Digitized by Google

iidemque ſepulcro traditi perhibentur; & ibidem Boſius tumulatas quoque fuiſſe credit SS. fœminas Lucillam, & Firminam, quæ ſacras noſtrorum Martyrum exuvias illùc tranſtulere. Inter Fideles iccircò pietatis, & religionis cauſa locus celeberrimus fuit, & licèt Via Latina locum alterum plurimorum Martyrum triumpho inſignitum, inter duas Lauros dictum, extitiſſe Scriptores contendant; tamen præ illo noſtrum Chriſtianorum frequentia, & veneratione glorioſiorem redditum, quæ mox dicenda erunt, facilè oſtendent.

Uſuard. in Martyr.
Petr. in Catalog. lib. 1. cap. 81.
Ferrar. de Sanct. Ital. Decemb. 23.
Boſ. ut ſup.
Aringh. ut ſupr. & lib 4. cap. 6. tom. 2.

CAPUT IV.

Conſtantinus Magnus Baſilicam *SS.* Marcellini, *&* Petri, *&* Mauſoleum Helenæ *matri ſuæ* Via Lavicana *ædificat. De his nonnullæ proponuntur dubitationes.*

Cum Conſtantinus Magnus, ſuſceptis Romani Imperii habenis, Ethnicæ vetuſtatis depoſuiſſet errores, Chriſtianumque hominem induiſſet, inter cætera Religionis argumenta, quibus fidem ſuam operibus teſtari voluit, illud præclariſſimum fuit, in honorem Dei, Sanctorumque memoriam Templa, & Baſilicas ubique terrarum excitaſſe. Inter has verò illuſtris fuit *Baſilica* SS. Mart. Marcellini, & Petri, quam in eo, quem diximus, loco, ubi eorum ſacra Corpora tumulata fuerant, *inter duas Lau-*

Digitized by Google

Lauros; *tertio ab Urbe milliario*, *Via Lavicana*, extrui fecit, de qua hæc refert Anaſtaſius Bibliothecarius: [Eiſdem temporibus Auguſtus Conſtantinus „ fecit *Baſilicam BB. Martyribus* MARCELLINO „ *Presbytero*, *&* PETRO *Exorciſtæ inter duas Lau-* „ *ros*, *&* *Mauſoleum*, *ubi B. Mater ipſius ſe-* „ *pulta eſt Helena Auguſta in ſarcophago porphy-* „ *retico Via Lavicana*, *milliario ab Urbe Roma* „ *tertio*]. *Anaſtaſ. Bibliothec. Vita Pontific. in Sylv. I.*

Idipſum & recentiores confirmant, quorum unum tantùm producere ſufficiat, ſcilicèt Joannem Franciſcum Bordinum, Archiepiſcopum Avenionenſem, qui de Baſilicis à Magno Conſtantino conſtructis agens, ità loquitur: [*Sic Beatiſſimis* MAR- „ CELLINO, *&* PETRO *aliam* (ſubintellige Baſilicam) „ *conſtruendam curavit Via Lavicana inter duas* „ *Lauros*, iiſdem muneribus abundanter locuple- „ tatam]. *Jo. Franc. Bordin. Vita Pontific. in Sylv. I.*

At cùm eodem loco, in quo hæc *Baſilica* extructa fuit, & in quo Corpora SS. MARCELLINI, & PETRI condita fuere, quieſceret etiam Corpus S. Martyris Tiburtii, cùmque Conſtantinus excitaverit *Mauſoleum*, in quo mater ejus *Helena* Auguſta ſepulta fuit, & demùm, cùm alia in honorem eorundem Martyrum intrà Urbis mœnia, *propè Lateranum* ædificata reperiatur *Baſilica*, hinc dubitatur:

Primò, an *Baſilica* S. Tiburtii, quæ ibidem etiam extitiſſe legitur, fuerit una, eademque cum Conſtantiniana noſtra SS. MARCELLINI, & PETRI.

Digitized by Google

Secundò, an *Mauſoleum* in eodem loco ab ipſomet Conſtantino in ſepulturam *Helenæ* matris ſuæ erectum, diſtinctum fuerit à præfata SS. MARCELLINI, & PETRI *Baſilica*, vel potiùs in eàdem collocatum, ut nonnullis videtur.

Tertiò, an eadem fuerit SS. MARCELLINI, & PETRI *Eccleſia propè Lateranum* cum Conſtantiniana, de qua loquimur, vel potiùs alia ab ipſa; ideòque an magnifica, & glorioſa, quæ de iſta recenſentur, illi congruere poſſint. Quas omnes ambiguitates dùm ſolvere nitemur, hujuſmet dignitatem, & gloriam è latebris eruere pro viribus conabimur.

CAPUT V.

Aliam non fuiſſe à Conſtantiniana SS. MARCELLINI, *&* PETRI, Baſilicam *S. Tiburtii* Via Lavicana *oſtenditur*.

BAſilicam Conſtantinianam in honorem Sanctorum MARCELLINI, & PETRI *in Via Lavicana* conſtructam, diſtinctam extitiſſe ab ea Sancto Martyri Tiburtio dicata, nonnulli exiſtimant, & colligi poſſe credunt ab Einhardo, ſeu Eginhardo, Caroli Magni Imperatoris Cancellario, qui in Opere, quod luculenter ſcripſit de Translatione SS. Martyrum MARCELLINI, & PETRI in Gallias, non ſemèl id innuere videtur; dicit enim: [Itàque invento, atque conducto Duce, (ſermo eſt de Hildoino, & Sociis,

Eginhard. de Translat. SS. Marcellini, *&* Petri *lib.* 1.

„ Sociis, qui BB. Martyrum reliquias in Gallias „ tranſtulerunt) locorumque monſtratore; primò *ad Baſilicam B. Tiburtii Martyris in Via Lavicana, tribus ab Urbe paſſuum millibus diſtante* „ veniunt, Martyriſque tumbam, quanta poſſunt „ diligentia, contemplantur, & utrum ſic, ut alii „ non ſentirent, aperiri poſſet, cauta circumſpectione conſiderant]; & infrà: [Tunc peracto jejunio „ triduano, noctu ad locum, nullo Romanorum „ Civium ſentiente, perveniunt, ingreſſique *Baſilicam Sancti Tiburtii*, primo mane Altare illud, „ ſub quo ſacrum ejus Corpus ſitum credebatur, „ aperire tentarunt. Sed parum ſucceſſit eorum „ voluntati molitio operis inchoati: nàm monumentum duriſſimo marmore extructum, inermes „ id aperire conantium manus facilè repellebat]; & inferiùs: [Vocatoque ad ſe Comite ſuo Hildoini „ Presbytero, cœpit cum eo tractare, ut iterùm „ *ad Baſilicam B. Tiburtii*, ſicut priùs fecerant, „ clanculò pergerent, ac tumbam, qua Martyris „ Corpus reconditum credebatur, aperire denuò „ molirentur]; & paulò poſt: [Diviſiſque Sociis „ inter ſe, Presbyter ad Corpus Beati Tiburtii quærendum *in ipſius Baſilica*, cum aliquibus remanſit, &c.] Ex quibus omnibus non obſcurè colligi poſſe videtur, ſingularem *Baſilicam eàdem Via Lavicana Sanctum Tiburtium* obtinuiſſe.

Ibid. cap. 6.

Ibid. cap. 7.

Ibid. ut ſupra cap. 8.

Ibid. ut ſupra cap. 9.

Verùm *unam tantùm Baſilicam* tribus Martyribus MARCELLINO, PETRO, & Tiburtio fuiſſe communem,

munem, longè graviora ſuadent; & primò ea, quæ ſupra retulimus de translatione Corporum SS. MARCELLINI, & PETRI *è Sylva Nigra ad Viam Lavicanam*, facta à religioſis fœminis Lucilla, & Firmina. Hæ ſiquidem admonitæ tùm à Tiburtio, tùm à MARCELLINO, & PETRO, ut non alibi, quàm juxtà ipſum Tiburtium *in parte inferiori in crypta* ſacra eorundem Corpora ſepelirent, id exactiſſimè præſtiterunt, ut habetur ex allatis Carminibus, à Fr. Laurentio Surio, eidem, ut diximus, Eginhardo adſcriptis, in quibus inter alia notatu digna hæc recitantur:

Sur. in vita SS. Marcellini, & Petri die 2. Junii.

[*Quibus ipſe cum Beatis ſemet comitantibus*
MARCELLINO, *atque* PETRO *manifeſtè retulit*
Per ſoporem, ubi ſacra jacuiſſent Corpora
Eorundem Electorum, atque ſimul admonet
Ut euntes absque mora, illa ſtatim auferant,
Et in crypta ſuum propè curent Corpus ponere.
Quæ præceptis obſequentes Nigrã Sylvam *adeunt*,
Sublatosque Beatorum indè portant Cineres,
Et in ſpecu deponentes, juſſu loco tumulant.]

Sur. tom. 7. in addit. ad diem 2. Jun.

Ex quibus ratum habetur, non alibi, quàm in eàdem crypta, in qua requieſcebat Tiburtius, MARCELLINI, & PETRI Corpora quoque tumulata fuiſſe. Quapropter cum non conſtet de alia ipſorum Martyrum translatione, fateri absque dubio neceſsè eſt, quod ſicut communem habuerunt *cryptam*, ita etiam communem habuerint *Baſilicam*, eidem *cryptæ* à Conſtantino ſuperimpoſitam; piiſſimum enim Principem non alibi, quàm ſupra *cryptam* illam, in qua ſacra

Digitized by Google

ſacra Corpora Marcellini, & Petri condita ſervabantur, *Baſilicam* in ipſorum honorem ædificaſſe, apertè teſtatur præfatus Bibliothecarius, dùm ampliſſima enumerans munera, quibus ipſam proſecutus eſt, dicit: [Item *in Baſilica SS.* Petri, *&* Marcellini donum, quod dedit, tale eſt: Altare argenteum puriſſimum, penſans libras ducentas; Patenas aureas puriſſimas duas, penſantes ſingulas libras quindecim; ſcyphum aureum majorem, penſantem libras viginti, ubi nomen Auguſtæ deſignatur; ſcyphos argenteos quinque, penſantes ſingulos libras duodecim; Calices miniſteriales argenteos viginti, penſantes ſingulos libras tres; Amas argenteas quatuor, penſantes ſingulas libras quindecim; Annis ſingulis olei nardi piſtici libras noningentas; Balſami libras centum, aromata, Incenſum *antè Corpora SS.* Marcellini, *&* Petri libras centum, *&c.*] *Ibid. ut ſupra.*

Nec obſtat, quod enarratur in præſatis Actis Tranſlationis Corporum Marcellini, & Petri in Gallias; nàm in ipſis poſtquam recitata ſunt, quæ ſupra retulimus, nempè: [Itàque invento, atque conducto Duce, locorumque monſtratore, primò *ad Baſilicam Beati Tiburtii Martyris Via Lavicana, tribus ab Urbe paſſuum millibus diſtante,* veniunt, Martyriſque tumbam, quanta poſſunt diligentia, contemplantur, & utrum ſic, ut alii non ſentirent, aperiri poſſet, cauta circumſpectione conſiderant] ſtatim additur: [Deindè *in* *Eginhard. ut ſupra cap. 6.*

cryp-

„ *cryptam eidem Baſilicæ contiguam*, *in qua Beatorum Chriſti Martyrum* MARCELLINI, & PETRI „ *Corpora erant tumulata*, deſcendunt, atque explorata etiam illius monumenti qualitate, &c.] In quibus verbis animadvertendum eſt, unam tantùm *Baſilicam* Eginhardum memoraſſe, quam licèt non MARCELLINO, & PETRO, ſed Tiburtio tribuerit, *cryptam* tamen juxtà ipſam fuiſſe fatetur, in qua etiam duo primi Martyres requieſcebant, immò ad illam non aliundè deſcendebatur, quàm è Tiburtii *Baſilica*; quod certè non fuiſſet, ſi ſingularem MARCELLINUS, & PETRUS à Tiburtio ſejunctam obtinuiſſent *Baſilicam*; nàm tunc potiùs è *Baſilica* eorum ad ipſorummet *cryptam* deſcendere oportuiſſet, quia ſuper eam fuiſſet conſtructa.

Quod ut clariùs appareat, notandum eſt, quod præfata *crypta* eidem *Baſilicæ* conjuncta, quæ Beatorum Martyrum ſepulcro decorabatur, ut innuimus, à Tiburtii *crypta* non erat diſtincta, ſed erat tantùm pars illius inferior, quam nos aptiori vocabulo, *cryptæ cubiculum*, nuncupamus, ut è ſupradeductis Actis primæ translationis à Lucilla, & Firmina factæ evidenter elicitur; in iis enim legitur:

Vid. ut ſupra Cap. 3. „ [Quod Corpora eorum è *Nigra Sylva* aſportata „ juxtà ipſum *in parte inferiori in crypta* ſepelire „ deberent, &c.] Quapropter cùm legenda occurrerit *crypta* MARCELLINI, & PETRI, & *crypta* Tiburtii, iſtæ non plures, ſed una tantùm cenſenda eſt, licet variis *cubiculis* diviſa, in quorum ſuperiori Tibur-

Digitized by Google

burtius, in inferiori verò MARCELLINUS, & PETRUS conditi erant; & rursùs cùm legendum occurrerit in allatis Carminibus, unam tantùm *cryptam* tres Martyres habuiſſe communem:

[*Et in* crypta *ſuum propè curent Corpus ponere.*] exiſtimandum eſt quidem tria Sanctorum Corpora in eàdem *crypta*, non tamen in eodem *cryptæ* jacuiſſe *cubiculo*, ſed in diſtinctis, cùm Tiburtii Corpus in ſuperiori parte, MARCELLINI verò, & PETRI reliquiæ in inferiori aſſervarentur: quod elicitur inſuper ex inferiùs poſitis Eginhardi verbis; poſtquam enim retulit (monumentum Tiburtii duriſſimo marmore extructum inermes id aperire conantium manus facilè repuliſſe) ſubjunxit ſtatìm: [Igitur omiſſo illius „ Martyris ſepulcro, *ad tumbam BB.* MARCEL„ LINI, *&* PETRI *deſcendunt*, *&c.*] Quò oſtenderet, non in alia *crypta* ab ea Tiburtii, ſed tantùm in parte inferiori ejusdem, MARCELLINI, & PETRI Corpora requieviſſe; ex quo etiam, ut ſupra, deducitur, quod ſicut una fuit tribus Martyribus *crypta*, ità etiam una extitit eidem ſuperædificata *Baſilica*. *Ut ſupra.* *Eginhard. cap. 7.*

Cur verò *Baſilica* iſta Conſtantiniana in honorem MARCELLINI, & PETRI excitata, Tiburtii quoque nomen aſſumpſerit, ipſemet Eginhardus his verbis aperit: [Cùmque ad locum ventum eſſet, „ votis pro re proſperanda antè ædis januam factis, „ ingrediuntur, diviſisque Sociis inter ſe, Presbyter „ ad Corpus Beati Tiburtii quærendum *in ipſius* „ *Baſilica* cum aliquibus remanſit, Ratleicus cum *Idem cap. 9.*

 reli-

Digitized by Google

„ reliquis *in adhærentem eidem Baſilicæ cryptam* „ *ad Beati* Petri *Corpus acceſſit*, apertoque ſine „ ulla difficultate ſepulcro, ſacra Sancti Martyris „ membra, nullo prohibente, ſuſtulit, & ſerico „ pulvino, quem ad hoc paraverat, recepta diligenter incluſit. Interea Presbyter, qui Corpus „ Beati Tiburtii quærebat, magno labore fruſtrà „ conſumpto, poſtquam ſe vidit nihil poſſe proficere, relicto opere, *in cryptam* ad Ratleicum deſcendit, & quid ſibi faciendum eſſet, ab eo quærere cœpit; cui cùm ille arbitrari ſe diceret, quod „ Sancti Tiburtii reliquiæ eſſent inventæ, eique id, „ de quo dicebat, oſtenderet: nàm paulò antequàm „ idem Presbyter ad eum *in cryptam veniſſet*, *reperit in eodem ſepulcro*, *in quo SS.* Marcellini, *&* Petri *Corpora jacuerunt*, *foramen quoddam rotundi ſchematis*, *trium fermè pedum longitudine introrſus excavatum*, *pedali amplitudine patens*, *& in eo minuti pulveris non modicam portionem repoſitam*; viſum eſt ambobus, quod hic pulvis de Corpore B. Tiburtii, „ oſſibus indè ſublatis, remanere potuiſſet, & ob „ hoc, ut difficiliùs inveniretur, medio loco inter „ BB. Marcellinum, & Petrum in eàdem tumba „ fuiſſet repoſitus, convenitque inter eos, ut eum „ Presbyter ſumeret, & pro Reliquiis B. Tiburtii „ ſecùm deferret].

Ex his licet ambiguis, & dubiis aliquid probabiliter verum nihilominus deprehenditur: Primò, multo-

multoties tranſlatum fuiſſe Tiburtii Corpus, nempè *à cubiculo ſuperiori cryptæ*, in quo, ut toties diximus, conditum fuerat, *in inferius*, in quo illa Marcellini, & Petri tumulata colebantur, nè fortè ab aliquo raperetur; cujus aſſertionis non leve indicium eſt, præfatos detectores, & indagatores vel foramen illud abſconditum in eorundem Martyrum monumento, vel in ipſo foramine cineres Martyris reperiſſe. Secundò, S. Tiburtii Reliquias rurſus hinc traductas fuiſſe in SS. Marcellini, & Petri *Baſilicam* à Conſtantino fundatam, & in marmoreo illo ſepulcro collocatas, quod inermes illud aperire conantium manus facilè repulit, ut ab Eginhardo didicimus. Et hanc poſtremam Corporis S. Tiburtii tranſlationem *Baſilicæ SS.* Marcellini, *&* Petri *nomen* deindè impoſuiſſe non immeritò arbitramur, ob id videlicet, quòd in ea potiſſimùm ejuſdem Martyris Reliquias venerari liceret.

Cæterùm unam tantùm extitiſſe tribus Martyribus communem *Baſilicam*, egregii quoque Scriptores teſtantur, quorum ſat erit duo ſolum teſtimonia proferre. Primum in Vitis Pontificum apud Anaſtaſium invenitur; nàm ipſe in Hadriano I. ſic loquitur: [Cœmeterium item BB. Petri, & Mar- *Anaſtaſ. Biblioth. in vita Hadr. I.*
„ cellini *Via Lavicana juxtà Baſilicam B. Helenæ*
„ renovavit, *& tectum ejus*, idelt Sancti Tiburtii,
„ *& eorundem SS.* Petri, *&* Marcellini noviter
„ fecit, & gradus ejus, qui deſcendunt ad eorum
„ SS. Corpora, noviter fecit, quoniam nullus erat

„ jàm deſcenſus ad ipſa Sanctiſſima Corpora].

Secundum huic ſimile eſt Eminentiſs. Cæſaris Card. Baronii, qui ſub anno Domini 826. de præfata agens translatione Corporum SS. Marcellini, & Petri in Gallias, hæc profert: [Quæ oſtenſa eſt „ divinitùs *Baſilica*, ob ſui amplitudinem, & altitudinem longiùs etiam perſpicua, erat opus Conſtantini Magni, *rotundo ſchemate concamerato* „ deſuper fabricata, *SS.* Marcellini, *&* Petri *nomine nuncupata*, aliter S. Tiburtii]. Sic pro noſtra ſententia Baronius.

Baron. to. 9. anno Domini 826.

Notandum autem obiter eſt, quod ex allatis ab Eginhardo de translatione Corporum SS. Marcellini, & Petri in Gallias deſumi nequit, illùc Sancti Tiburtii quoque Corpus, ut putavit noſter Joannes Severanus, aſportatum fuiſſe; cùm enim conſtet, ſublatores Corporum Marcellini, & Petri illud Tiburtii eripere nequiviſſe, eo quod marmoreum ſepulcrum, in quo conditum fuerat, nulla vi potuerint aperire, quomodò unà cum ipſis Corporibus Marcellini, & Petri, Corpus idem Tiburtii abreptum, & in Gallias delatum exiſtimabimus? Hoc forſitan intelligi poſſet de pulveribus in monumento Marcellini, & Petri ſeorſim in foramine repertis, cùm mos fuerit Reliquiarum particulas Corporum etiam nomine nuncupandi, ut obſervat noſter Aringhius; ſed cùm eæ fuerint dubiæ, & incertæ, ut ab eodem Eginhardo didicimus, conſequens eſt, ut quæ de illarum identitate dici poſſunt, exco-

Jo. Sever. de ſept. Urb. Eccl. à Sancta Cruce in Hieruſal ad S. Laurent. via Lavican. pag. 640.

Aring. lib. 4. cap. 9. tom. 2.

excogitata ſint potiùs, quàm vera: Veriora igitur habenda ſunt, quæ Anaſtaſius Bibliothecarius in Vitis Pont. tradit; nàm in Gregorio hujus nominis IV., ejusdem Pontificis geſta complectens, hæc refert: [Et quoniam tunc Divino ignis amore ſuccenſus, Corpus Beati Gregorii hujus Univerſalis Eccleſiæ Præſulis, per quem S. Spiritus gratia toto Orbe terrarum inextinguibile Sapientiæ munus induxit; ex loco, ſepultus quo priùs fuerat, tulit, & non longè ab eo in alium noviter conſtructum, infrà Eccleſiam Beati Petri Apoſtoli ſummo honore perduxit, ejusque ſacrum Altare argenteis tabulis undique perornavit, & Oratorium ſuo ſancto Nomini titulavit, Abſidamque ejusdem ſuper aurato muſivo depinxit. In quo ſcilicet Oratorio SS. Corpora BB. Martyrum Sebaſtiani, Gorgonii, ac Tiburtii *ex cœmeteriis, in quibus antè jacebant, perduxit*]. Ex his igitur apparet, S. Tiburtii Corpus non in Gallias, ſed in Baſilicam S. Petri delatum fuiſſe; & fortè clandeſtina ſubreptio Corporum SS. MARCELLINI, & PETRI à Gallis facta Summum illum Pontificem impulit, ut è ſuburbanis locis inſigniora SS. Corpora in Urbem transferri curaret, nè videlicet & ipſa, uti nuper ea MARCELLINI, & PETRI, furto auferrentur. Quæ non levis momenti conjectura optimè congruit tempori, quo & MARCELLINI, & PETRI in Gallias, & Gorgonii, Sebaſtiani, & Tiburtii Reliquiæ in Urbem deductæ ſunt; nàm anno Dñi 826. MARCELLINI, & PETRI trans-

Anaſtaſ. Bibliotb. in vita Greg. IV. ſub anno Chriſti 827.

Baron. anno 826. tom. 9.

translatio recenſetur, & ſequenti 827.; vel circiter Tiburtii, Sebaſtiani, & Gorgonii Reliquiæ in Urbem à Gregorio delatæ fuerunt. Quam translationem Petrus Manlius quoque ferè iisdem Bibliothecarii verbis apud Eminentiſs. ac Reverendiſs. Dñum JOSEPHUM Cardinalem IMPERIALEM in MS. Cod., cui Titulus *de Baſilica Vaticana*, ubi egit de Gregorio Papa IV., ſic retulit: [Hic igne Divini amoris „ ſuccenſus Corpus Beati Gregorii Papæ I. egregii „ Doctoris de loco, in quo priùs ſepultus fuit, ab- „ ſtulit, & non longè ab eo in alium locum noviter „ constructum intrà Eccleſiam Beati Petri Apoſtoli „ ſummo honore perduxit, ejusque ſacrum Altare, „ vel potiùs Oratorium ſuo Nomine titulavit, in „ quo nimirùm Oratorio Sanctiſſima Corpora Bea- „ torum Martyrum Sebaſtiani, Gorgonii, & Ti- „ burtii filii Chromatii Præfecti *ex Cœmeteriis*, „ *quibus antè jacuerant*, ſicut in Pontificali legi- „ tur, *honorificè perduxit, & unumquodque eorum* „ *ſeparatis Altaribus collocavit*]. Idcircò quæ Andreas dù Chesne tom. 2. Hiſtor. Francorum in vita Ludovici Pii ſub anno 826. ſcripta ab incerto Auctore affert de translatione Corporis S. Sebaſtiani in Gallias, facta precibus Hildoini Abbatis, prorſùs etiam reiicienda cognoſcuntur, niſi intelligenda ſint tantùm de aliquibus ipſius Martyris Reliquiis; nàm ſi anno præfato 826. ab Eugenio II. Pontifice Hildoinus, ut ſupponitur, Corpus idem obtinuiſſet, ſequenti anno Gregorius IV., qui Eugenio ſucceſſit, nullo

Petrus Manlius MS. Cod. Biblioth. Card. Imperialis.

Andr. dù Cheſne to. 2. Hiſtor. Francor. in vita Ludovici Pii ſub ann 826

Digitized by Google

nullo modo ipſum in Vaticanam Baſilicam deferre potuiſſet.

De variis verò Translationibus Corporum SS. Marcellini, & Petri tractat Tillemontius in ſuis Memoriis Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ inſervientibus tom. 5. pag. 199. edit. anno 1702., quare ipſum conſulas. *Tillemont. Memor. Hiſtor. tom. 5. pag. 199.*

CAPUT VI.

Diſtinctam fuiſſe à Mauſoleo Helenæ Via Lavicana, Baſilicam *Conſtantinianam SS.* Marcellini, *&* Petri *ſtatuitur*.

Nonnulli inſuper *SS.* Marcellini, *&* Petri *Baſilicam* à Magno Conſtantino conſtructam, eandem eſſe ac *Mauſoleum* ab ipſo Principe piiſſimæ *matri ſuæ Helenæ* excitatum, arbitrati ſunt, inter quos præcipuus fuit Cæſar Cardinalis Baronius, qui ſupra allatis verbis hoc innuere videtur, dùm dicit, *Baſilicam* per viſionem manifeſtatam ei, qui Corpora SS. Marcellini, & Petri in Galliam tranſtulit, *fuiſſe rotundo ſchemate concamerato deſuper fabricatam*, quale eſt etiam hodie, ut oſtendetur, quod *Helenæ* credimus, *Mauſoleum*. *Ut ſupra cap. præced.* Et expreſſiùs in Adnot. Rom. Martyrol. ad diem 2. Junii inquit: [In honorem prætereà eorundem, *Martyrolog. Rom 2. Jun.*
„ (nempè Marcellini, & Petri) Conſtantinus
„ Imperator erexit *Baſilicam Via Lavicana*, quam

&

„ & muneribus exornavit, ac redditibus locuple-
„ tavit, *ibique Sanctæ Helenæ matris Corpus ſepe-*
„ *liendum curavit*].

Anton. Boſ. Rom. ſubter.

Ejuſdem etiam ſententiæ Antonius Boſius, & Paulus Aringhius noſtræ Congregationis Presbyter fuere, & ideò Aringhius ſic loquitur: [Ibi poſtmo-

Paul. Aring. Rom. Subter. lib. 4 cap. 9.

„ dùm, nempè *inter duas Lauros*, in SS. Marty-
„ rum Marcellini, & Petri honorem Conſtan-
„ tinus Magnus Imperator nobilem à fundamentis
„ *Eccleſiam* erexit, in qua *Helena* piiſſima ejuſdem
„ mater *intrà porphyreticam urnam* condita fuit,
„ ut in Martyrol. Rom. xv. kalen. Septembris,
„ & prolixiùs in MSS. ejuſdem *Helenæ* Actis Cod.
„ Later. & S. Petri]; & infrà: [Conſtans igitur

Idem lib. 4. cap. 14. p. 48. tom. 2.

„ omnium ſententia eſt, *Templum* hoc ipſummet
„ fuiſſe, quod à Conſtantino Magno in honorem
„ SS. Marcellini, & Petri erectum longa poſt in-
„ terlapſa annorum curricula, *Beatæ* etiam *Helenæ*
„ titulo eam potiſſimùm ob cauſam appellari con-
„ tigit, quod Sanctiſſimæ ibidem Fœminæ Corpus
„ *in urna illa porphyretica* decenti honore condi-
„ tum fuerit, uti jàm ſupra oſtendimus; ni fortè alia
„ ſuffulti ratione *perantiquam* B. Tiburtii *Eccle-*
„ *ſiam huic proximam*, *cujus nonnulla adhùc ve-*
„ *ſtigia extant*, *Sanctæ* item *Helenæ* titulo nuncu-
„ patam fuiſſe aſſeramus, ut Bibliothecarius, &c.]
Sic Aringhius, qui hanc ſuam ſententiam pluribus tueri conatur, quæ infrà ponenda erunt.

Nos verò, quia locum, qua potuimus, dili-
gentia

Digitized by Google

gentia perluſtravimus, aliter opinari cogimur, nec in illorum, quos prænotavimus, licet eruditiſſimorum hominum ſententiam venire poſſumus. Cauſam autem, quæ unum, & idem cenſere *Mauſoleum Helenæ*, & MARCELLINI, & PETRI *Baſilicam* Boſium; & Aringhium impulit, eam potiſſimùm fuiſſe exiſtimamus, quod diſtinctam à MARCELLINI, & PETRI, *Baſilicam* Tiburtii ſtatuerint; quapropter cùm *Baſilicæ*, Tiburtii nomine nuncupatæ, fragmentum conſpicerent, & item aliud *Mauſolei Helenæ* intuerentur, nullo in eodem loco alterius Baſilicæ veſtigio ſuperſtite, & cùm alioquin pro comperto haberent, MARCELLINO, & PETRO à Conſtantino erectam *Baſilicam*; SS. ipſis Martyribus *Mauſoleum Helenæ* potiùs, quàm Tiburtii dicatam *Baſilicam* excogitarunt. Quæ nimirùm ſententia facilè reiicienda eſt, & præcipuè ex antiquorum Scriptorum auctoritate, utpotè qui ab *Helenæ Mauſoleo* ſemper ſejunctam PETRI, & MARCELLINI *Baſilicam* judicarunt.

Anaſtaſius enim Bibliothecarius in Silveſtro I.
„ [Eiſdem temporibus, inquit, Auguſtus Conſtan- *Anaſtaſ. Bibliothec. in vita Silveſtri I.*
„ tinus fecit *Baſilicam* BB. Martyribus MARCEL-
„ LINO Presbytero, & PETRO Exorciſtæ *inter duas*
„ *Lauros*, & *Mauſoleum*, ubi Beatiſſima Mater
„ ipſius ſepulta eſt, &c.]

Item in Hadriano I.: [Cœmeterium item *Idem in vita Hadriani I.*
„ BB. PETRI, & MARCELLINI *Via Lavicana*, *juxtà*
„ *Baſilicam Beatæ Helenæ* renovavit, & tectum
„ ejus, &c.] In quibus verbis, ut videre eſt, non

D ſolùm,

Digitized by Google

ſolùm, ut ſupra, particula *et* à *Baſilica Mauſoleum* ſejungit, ſed inſuper ipſam Martyrum *Baſilicam* ab illa *Helenæ* ſignantiſſimè diſtinguit alia particula *juxtà*, qua Auctor oſtendit, in Marcellini, & Petri *Baſilica Helenæ Mauſoleum* collocatum minimè fuiſſe. Nec obſtat, quod ibi non loquatur de *Baſilica*, ſed de Cœmeterio; nàm ea, quæ addit, oſtendunt ſub nomine Cœmeterii non aliud, quàm *Baſilicam* innuere voluiſſe; ſubjungit enim: [Et
Ut ſupra. „ tectum ejus, ideſt Sancti Tiburtii, & eorundem „ SS. Petri, & Marcellini noviter fecit.] Quæ certè ſubterraneo Cœmeterio convenire nequeunt, quod tecti ſuſtinendi incapax erat. Cui addas, quod de ſubterranei Cœmeterii reſtauratione inferiùs, ſeorſim à præfata *Baſilicæ* reparatione differit, dicens: „ [Et gradus ejus (nempè Cœmeterii) qui deſcen„ dunt ad eorum SS. Corpora, noviter fecit, quo„ niam nullus erat jam deſcenſus ad ipſa SS. Cor„ pora, &c.] Ex quibus verbis omnis ambigendi anſa adimitur, reparationem ab Hadriano factam Cœmeterii SS. Marcellini, & Petri juxtà *S. Helenæ* Baſilicam, de ipſorummet Martyrum *Baſilica* eſſe accipiendam.

Venerabilis Beda noſtram etiam aſſertionem fulcire videtur, cùm de Conſtantino verba faciens,
Beda de 6. ætate Mundi 4259. tom. 2. ait: [Item *Baſilicam Via Lavicana inter duas* „ *Lauros* BB. Petro, & Marcellino Martyribus, „ *&* *Mauſoleum*, ubi Matrem ſuam poſuit *in ſar*„ *cophago purpureo*.] Si enim, ut vult Aringhius,
Helenæ

Helenæ Mauſoleum nil aliud fuiſſet, quàm ejusdem ſepulcralis porphyretica urna, quid neceſsè fuerat Bedæ, *Mauſoleum* à *ſarcophago* ſejungere, cùm unum, & idem eſſent, aut cur in *Mauſoleo* locare *ſarcophagum*, ſi hic nil aliud erat, quàm *Mauſoleum*?

Aringh. ut ſupra.

Iisdem utitur verbis Ado Viennenſis in Chronic. dicens: [Item *Baſilicam via Lavicana inter* „ *duas Lauros* BB. Petro, & Marcellino Marty- „ ribus, *&* *Mauſoleum*, ubi Matrem ſuam poſuit „ *in ſarcophago purpureo*.]

Ado Vienn. in Chronic. to. 16. Biblioth. PP.

Nicephorus Calixtus *Mauſoleum Helenæ* memorat, nullo tamen facto verbo de SS. Marcellini, & Petri *Baſilica*, cujus procul dubio meminiſſe debuerat, ſi in eadem ſarcophagus illius, ut ſupponitur, locatus fuiſſet. Hæc ejus ſunt verba: [Extrà „ Urbem Romanam ſepulta *in Templo rotundo* „ *marmorea urna depoſita*]. Et hic urnam porphyreticam à rotundi ſchematis *Mauſoleo* diſtinguit.

Niceph. Calixt. Eccleſ. Hiſtor. lib. 8. cap. 31.

Tandem B... Platina: [*Via etiam*, inquit, „ *Lavicana inter duas Lauros Baſilicam* BB. Mar- „ tyribus Marcellino Presbytero, & Petro Exor- „ ciſtæ ædificat; non longè verò *Mauſoleum* erexit „ in honorem Matris, quam ſepulcro porphyretico „ incluſit].

Platina de vitis Pont. in Silv. I.

CAPUT VII.

Aſſerentium unum, & idem fuiſſe Helenæ Mauſoleum, & Baſilicam *SS.* Marcellini, & Petri *Argumenta ſolvuntur.*

EX præfatis inſignium Scriptorum auctoritatibus profectò educitur, ſejunctum à Marcellini, & Petri *Baſilica Helenæ Mauſoleum* extitiſſe. Et reverà Urnæ, in quibus mortuorum cadavera condebantur, *Mauſolei* nomine haud appellabantur, quia *Mauſoleum* vas ſepulcrale non erat, ſed nobile quoddam ædificium, ad inferenda Magnatum cadavera, magnifici operis ſumptu extructum, in quo poſteà ſepulcrales Urnæ reponebantur. Nec eſt, quod obiiciat Aringhius, dicens: [*Mauſolei* vocabulum ſæpè ſæpiùs figuratè, ut mos apud Rhetores eſt, loquendo, pro quovis ſepulcri genere, quod faciem magis comptam præſeferat, uſurpatum fuiſſe à præcitatis Auctoribus]. Nàm præterquamquod rudi, & ſimplici eorum ſtylo Rhetoricæ iſtæ figuræ nullatenùs conſonant, nec planiſſima eorum hiſtorica narratio eas ab ipſis expetere potuit, apparet inſuper, eos *ab urna porphyretica Helenæ* ſpeciatìm, ut oſtendimus, ipſius *Mauſoleum* ſecreviſſe.

Spondan. de ſacr. Cœmet. lib. 1. par. 1. cap. 14.

Durand. Ration. libro 1. cap. 5. de Cœmet.

Raynaud. Heterocl. ſpirit. punct. 12. tom 15.

De Mauſol. vide plura apud Plin. lib. 36. c. 5., & apud Herodot. lib. 3.

Aringh. ut ſupra lib. 4. cap. 14.

Majoris tamen ponderis contra nos eſſe videtur, quod ex Sigeberto, & MSS. Cod. Lateranen.;

&

& S. Petri producitur. Primus enim de tranſlatione Corporis *Sanctæ Helenæ* in Gallias hæc habet: „ [*Sancta Helena* Imperatrix à ſuo filio Conſtantino Magno, primo hujus nominis Imperatore Romæ *in Eccleſia SS.* MARCELLINI, *&* PETRI *Martyrum in Mauſoleo purpureo* ſepulta, in Franciam à Thaogiſo Monacho transfertur, & in Diœceſi Rhemenſi magna Francorum veneratione excolitur]. *Sigebert. in Chron. anno 849.*

MSS. verò Cod.: [Poſtquàm *Beatiſs. Helena* Romam ad filium rediit, ibi plena dierum ultrà octogeſimum ætatis annum, expleto vitæ ſuæ curſu, cum felici lætitia vi. idus Februarii, depoſito carnis onere, Cælo reddidit ſpiritum, & ſepulta eſt honorificè cum aromatibus *via Lavicana*, ubi dicitur *inter duas Lauros*, *milliario tertio ab Urbe*. Et in eodem loco fecit *Baſilicam* SS. Martyribus MARCELLINO, & PETRO, & ibi *in Mauſoleo porphyretico* undique pretioſè ſculpto, juxtà regiam excellentiam, Matrem ſuam ſepelivit]. Sic Codices. *MSS. Cod. apud Aringh. loco cit.*

Nihilominùs non *in Baſilica* SS. MARCELLINI, & PETRI, ſed tantùm juxtà ipſam *in Mauſoleo* Corpus *Helenæ* potiùs conditum fuiſſe arbitramur. Ratio eſt, quia tunc in Baſilicis Martyrum, vel Eccleſiis, ob loci venerationem defunctorum corpora ſepulturæ non tradebantur. Progreſſu verò temporis in iiſdem Baſilicis, vel Eccleſiis, Venerabilibus tantùm quibusdam Viris, quos modò Confeſſores nuncupamus, *Gonzal. in lib. 3. Decret. tit. 28 de ſepultur. to: 3.*

ſepul-

ſepultura tributa eſt, ut rectè animadvertit Gulielmus Durandus his verbis: [Nullum ergò corpus de-
„ bet *in Eccleſia*, aut propè Altare, ubi Corpus
„ Domini, & Sanguis conficitur, ſepeliri: & niſi
„ Corpora SS. Patrum, qui dicuntur Patroni, ideſt
„ Defenſores, qui meritis ſuis totam defendunt Pa-
„ triam, & Epiſcopi, Abbates, & digni Presby-
„ teri, & Laici ſummæ ſanctitatis, 13. quæſt. 2.
„ cap. Præcipiendum, & cap. Nullus; ſed cuncti
„ debent circà Eccleſiam ſepeliri, putà in atrio, aut
„ in porticu, aut exedris, ſive voltis Eccleſiæ exte-
„ riùs adhærentibus, aut in cœmeterio, ut in cap.
„ Præcipimus, & in eodem cap. Non æſtimemus].

Guliel. Durand. in Rational. Divin. Offic. lib. 1. cap. 5.

Hoc ipſum confirmatur ex teſtamento Sancti Ephrem Syri Edeſſenæ Eccleſiæ Diaconi, qui ſub Valente Imperatore deceſſit, nàm inter cætera dicit:
„ [Præterea vos adhortor, obteſtorque, ò viſcera
„ mea deſiderata, ſi quidem Chriſti doctrinam reti-
„ netis, *ne me cum Sanctis* ponatis; nàm peccator
„ ego ſum, & minimus, & propter inſipientiam
„ meam, ac ſtultitiam meam ipſis appropinquare
„ metuo, &c.] & alibi explicatiùs: [Et ne ſinatis
„ me *in Domo Dei poni*, aut ſub Altari. Si quis
„ verò fallacibus rationibus auſus fuerit ſub Altari
„ me collocare, ſupernum, ac cæleſte Altare talis
„ nunquam videat; non enim decet, vermem pu-
„ tredine ſcatentem *in Templo*, & *Sanctuario Do-*
„ *mini reponi*. *Sed neque alio in loco Templi Dei*
„ *permittatis me poni*: non enim dignus cenſendus
eſt

Teſtament. S. Ephrem Syr. inter ejus Opuſc. tom. 3.

Ibid. ut ſupra to. 3. pagina 291.

Digitized by Google

„ eſt Templo gloriæ Regni Cælorum, qui contu-
„ maciter, ac pervicaciter iſtud egerit, *& in Tem-
„ plo Domini me depoſuerit*]. Fuerunt autem hæc per magnam ſancti Viri humilitatem dicta, ut quiſque videt; & quia probè noverat Ephrem, in Eccleſia humandos non eſſe, niſi Viros ſanctitate præſtantiſſimos: iccircò, quia ipsà ſe omninò expertem præ humilitate arbitrabatur, potiùs inter peregrinos, & advenas in Cœmeterio (ut inferiùs explicavit) quàm *in Eccleſia* ſepeliri, adeò inſtanter mandavit.

Ex his forſitan videbitur educendum, quod ſaltèm *Helenæ* Sanctiſſimæ Matri tribuere ſepulcrum *in Baſilica* SS. PETRI, & MARCELLINI Conſtantinus potuerit, hoc ipſius magnis expoſcentibus meritis. Attamen factum hoc eo tempore, quo primùm & per ipſum Conſtantinum, & per piiſſimam Matrem ejus publicè in honorem Sanctorum Baſilicæ conſtructæ ſunt, aſſerere nullatenùs poſſumus, cùm ritum hujusmodi humandi in Baſilicis Fidelium corpora paulatìm potiùs inoleviſſe, ut diximus, cenſendum ſit, & confirmat Honuphrius Panvinius his verbis:
„ [Cùm antiquitùs tantùm extrà Urbem in Cœme-
„ teriis hominum corpora ſepelirentur, pace Eccle-
„ ſiæ data intrà Urbes ad Templorum limina, po-
„ ſteà in ipſis Templis ſepeliri mos invaluit]. Et licèt aliud fuerit vel Templum, vel id, quod Eccleſiæ nomine nuncupabatur, aliud fuerint verò Baſilicæ, vel Martyrum Memoriæ, ut nonnulli exiſtimarunt, eandem nihilominùs conſuetudinem defunctos non ſepeliendi

Honuphrius Panvin. de ritu ſepelien. mortuos de ſepulc. & epitaph. cap. 7.

liendi in Eccleſiis, vel Templis, ſervatam quoque fuiſſe reſpectu Memoriarum, vel Baſilicarum Martyrum, ex Divo Auguſtino colligi poteſt; nàm in fine Libri de Cura pro Mortuis ad Paulinum ſic loquitur: [Quod verò quisque ***apud Memoriam***
„ ***Martyrum ſepelitur***, hoc tantùm mihi videtur
„ prodeſſe defuncto, ut commendans eum etiam
„ Martyrum patrocinio, affectus pro illo ſupplica-
„ tionis augeatur]. Ubi notandum, ***apud Memorias Martyrum***, non verò ***in Martyrum Memoriis*** mortuorum cadavera tumulanda eſſe, Auguſtinum dixiſſe. Undè diſertè Emanuel Gonzalez docet, cùm reperiri contingat, in Martyrum, vel Apoſtolorum Baſilicis Conſtantini, Theodoſii, & Honorii Corpora condita fuiſſe, non eſſe hoc intelligendum de ipſo interiori Templo, vel Baſilica, ſed ***de limine***, ***ſeu veſtibulo ejusdem***. Immò quamvis poſteà inſigniores ſanctitate Viri in Baſilicis Martyrum tumulati fuerint, ut diximus, & inter alios ex Divo Ambroſio deprehendimus, qui dilectiſſimum fratrem ſuum Satyrum juxtà Victorem Martyrem ſepelivit; ſciendum tamen ob miros caſus à Divo Gregorio relatos quorundam pravorum hominum ***in Baſilicis***, ***vel Eccleſiis*** ſepultorum, qui indè divinitùs ejecti ſunt, Eccleſiaſticis legibus cautum denuò fuiſſe, nè quis ***in Baſilicis*** ſepeliretur; & per totum terrarum Orbem morem hunc receptum, ipſa Conciliorum, & SS. Patrum Decreta teſtantur. In Italia ſiquidem Pelagius II. anno 580. ità decrevit: [Item

D. Auguſt de Cura pro Mortuis geren. cap. 18. to. 4.

Gonzal. ut ſupra p. 537.

D. Ambroſ. in epitaph. Satyr. to 5.

S. Gregor. lib. 4. Dialog. cap 50.

„ [Item placuit, ut corpora defunctorum *nullo* „ *modo intrà Baſilicam ſepeliantur*, ſed ſi neceſsè „ eſt, *foris circà murum Baſilicæ*]. Sic pari modo in Hiſpania ſtatutum, ut conſtat ex Concil. Bracharenſi I. can. 18. In Germania in Concil. Tribur. can. 17. Mogunt. can. 42. relatis à Gratiano in cap. Nullus, cum ſeq. 13. quæſt. 2. In Gallia in Concil. Nannet. can. 6. relato in cap. Præcipiendum 13. q. 2. Meldenſi can. 9., undè in leg. 2. C. de Sacroſ. Eccleſ. ipſi Imperatores Gratianus, & Valentinianus ſanxerunt, ut [nemo *Apoſtolorum, vel Martyrum* „ *ſedem* humandis * Corporibus exiſtimet eſſe con„ ceſſam]; & hanc memorabilem Eccleſiæ prohibitionem innumeros Scriptores illuſtraſſe oſtendit pluribus Gonzalez, ut videre licet apud ipſum.

Labbè Concil. Gen. to. 3. ann. 580. ſub Pelagio II.

* Legitur *humanis*, ſed reſtituūt *humandis* Mornaccius, & P. Burg. *Gonzal. ut ſupra.*

CAPUT VIII.

Alia Argumenta, quibus oſtenditur, Helenæ Mauſoleum *ab* Eccleſia *SS. Martyrum* MARCELLINI, *&* PETRI *fuiſſe diſtinctum.*

SEd ulteriùs urgent ad confirmandum, ſejunctam ab *Helenæ Mauſoleo* SS. MARCELLINI, & PETRI extitiſſe *Baſilicam*, ipſius Conſtantini Imperatoris exempla. Conſtructurus ſiquidem, ut innuimus, piiſſimus Princeps ſibimet ſepulcrum, non alium eidem locum delegit, quàm in Templi Apoſtolorum, quod Imperiali munificentia fundaverat,

Honuph. Panvin. de ritu ſepel. mort.

E por-

porticu. De quo Euſebius Pamphili: [Hæc omnia, „ inquit, dedicavit Imperator eo conſilio, ut Apo- „ ſtolorum Servatoris noſtri memoriam poſteris in „ perpetuum commendaret. Sed & aliud quidpiam „ in mente habens, ædem illam conſtruxit, quod „ initio quidem obſcurum, tandem verò omnibus „ ſub finem innotuit. Quippè ipſe hunc ſibi locum „ poſt mortem deſignaverat, incredibili fidei alacri- „ tate proſpiciens, ut corpus ſuum communem cum „ Apoſtolis appellationem poſt obitum ſortiretur, „ quò ſcilicet precationum, quæ in honorem Apo- „ ſtolorum ibi celebrandæ erant, etiam mortuus „ particeps fieret. Cùm igitur duodecim illic cap- „ ſas, quaſi ſacras quaſdam columnas in honorem, „ ac memoriam Apoſtolici Collegii erexiſſet, ſuam „ ipſius arcam in medio conſtituit, quæ ſenas utrin- „ que Apoſtolorum capſas diſpoſitas haberet. At- „ que id in eo loco, ubi corpus ipſius poſt mortem „ decenter deponendum eſſet, ſollicitiſſimè provi- „ dit].

Euſeb. vita Conſtantin. lib. 4. cap. 60.

Hæc Euſebius, in quibus ea potiſſimùm ſpe- ctanda ſunt, quod licet Scriptor Baſilicæ Apoſtolo- rum porticum Templum appellaverit, tamen, ut ſu- pra monuimus, Conſtantinus non in Baſilica eadem, ſed in Baſilicæ *porticu* ſepulcrum ſibi deſignaverit. Quod quidem religionis, & humilitatis exemplum ſectati ſunt alii, qui poſt ipſum Imperii ſuſceperunt habenas, uti apertè teſtatur S. Jo. Chryſoſtomus in Opere adverſùs Gentiles, dicens: [Etiam Romæ,

D. Jo. Chryſ. adverſ. Gentil. demonſtr. quod Chriſtus ſit Deus opuſculum to. 5.

„ quæ Urbium eſt regaliſſima, relictis omnibus ad
„ ſepulcra Piſcatoris, & pellionis currunt & Reges,
„ & Præſides, & Milites. *Et in Conſtantinopoli*
„ *Reges noſtri magnam gratiam putant, non ſi*
„ *propè Apoſtolos, ſed ſi vel extrà eorum veſti-*
„ *bula corpora ſua ſepeliantur, fiantque Piſca-*
„ *torum Oſtiarii Reges*. Neque hinc in morte con-
„ funduntur, ſed honeſtantur & ipſi, & eorum
„ nepotes, & pronepotes]. Et alibi idipſum ex ip-
ſomet Magno Conſtantino confirmat his verbis:
„ [Ergonè, dic quæſo, horum Dominum mortuum
„ dicere audebis, cujus Servi etiam defuncti, eorum,
„ qui univerſo Orbi imperant, patroni, ac defen-
„ ſores ſunt? Atque id non Romæ ſolùm fieri, ſed
„ etiam in Urbe Conſtantinopolitana. Nàm &
„ hìc quoque Conſtantinum Magnum filius ità de-
„ mùm ingenti honore ſe affecturum exiſtimavit,
„ ſi eum *in Piſcatoris veſtibulo conderet*. *Quod-*
„ *que Imperatoribus ſunt in aulis Janitores, hoc*
„ *in ſepulcro Piſcatoribus ſunt Imperatores, atque*
„ *illi quidem, velut Domini, interiores loci partes*
„ *obtinent; hi autem, velut accolæ, & vicini præ-*
„ *clarè ſecùm agi putarunt, ſi veſtibuli janua ipſis*
„ *aſſignetur*].

Idem in epiſtola 2. ad Corinth. homil. 26. tom. 4.

Si igitur tanti duxit Conſtantinus, tantique
exiſtimarunt reliqui Imperatores poſt eum, in Baſi-
licarum *porticu* corpora eorum ſepulturæ data fuiſſe,
etiam poſtquam, non modico tempore elapſo, non-
nullis ſanctitate præcipuis in Baſilicis ſepultura do-

nata jàm fuerat, non eſt certè, undè veriſimiliter educi queat, ſtatìm ac Baſilicæ publicè excitari cœperunt, in ipsà, quam SS. MARCELLINO, & PETRO erexerat, Matris ſuæ Corpus deponere Conſtantinum voluiſſe.

CAPUT IX.

Ex Mauſoleo Conſtantiæ *erecto* Helenæ Mauſoleum à *SS.* MARCELLINI, *&* PETRI Baſilica *ſejunctum fuiſſe probatur.*

PRæterea ſi cuncta ſuperiùs allata non ſat eſſent ad demonſtrandam diſtinctionem *Baſilicæ* SS. MARCELLINI, & PETRI ab *Helenæ Mauſoleo*, alia etiam forti ratione probari poſſet, *Helenam* ipſam non *in eorum Baſilica*, ſed tantùm *juxtà eam* habuiſſe ſepulcrum. Excitaturus ſiquidem ipſemet Auguſtus filiæ, vel ſorori ſuæ *Conſtantiæ*, utpotè à matre *Helena* religione, ac pietate non degeneri monumentum aliud, non *in Baſilica* S. Agnetis Via Nomentana tertio ab Urbe milliario, ſed tantùm juxtà illam *Mauſoleum* ipſius erigi voluit, ſed (quod notatu dignum) cum illo *Helenæ* omnimodam in forma, in ſitu, in ſepulcrali urna ſimilitudinem præferens.

Aring. Rom. ſubterr. lib. 4. c. 25. p. 156. tom. 2.

Forma ſiquidem *Mauſolei Conſtantiæ* ab eodem Aringhio noſtro his verbis deſcribitur: [Illud „ tamen haud ſilentio præteriiſſe volumus, ipſiusmet,

„ met, nimirùm *Conſtantiæ* virginis *Mauſoleum*, „ à Conſtantino Magno illi dicatum, haud procul „ ab ipſa Divæ Agnetis Baſilica adhùc extare, „ quod modò haud alio titulo, quàm ejuſdem *San-* „ *ctæ Conſtantiæ* Eccleſia nuncupatur. *Hoc autem* „ *Templum ſphæricæ formæ eſt*, cujus fornix, ſeu „ teſtudo columnis vigintiquatuor, binis quibuſque „ ſimùl pariter junctis, ſibique ex ordine reſponden- „ tibus fulcitur]; cui certè conſonat vir eruditiſ-ſimus Joannes Mabillonius, nàm de eodem *Con-ſtantiæ Mauſoleo* ſic ſcribit in ſuo Itinere Italico: „ [Proximum, nempè Baſilicæ S. Agnetis, adjacet „ *Templum aliud rotundum*, vigintiquatuor co- „ lumnis marmoreis ſuſtentatum, ornatumque ope- „ re teſſellato, &c.] Huic verò ſphæricæ formæ reſ-pondere *Helenæ Mauſoleum*, & uſque modò con-ſpicitur, & cuncti ferè Scriptores teſtantur, inter quos in vita Conſtantini Nicephorus: [Extrà Ur- „ bem Romanam, inquit, ſepulta *in Templo ro-* „ *tundo*, marmorea urna depoſita]. Immò Baro-nius, & Aringhius *Helenæ Mauſoleo* non aliam, quàm ſphæricam formam tribuunt; nàm primus ſub anno 826. de ſupra allata translatione Corporum SS. Marcellini, & Petri in Gallias agens, licet nolens (quia nempè differere excogitavit non de *Helenæ Mauſoleo*, ſed de eorundem Martyrum *Ba-ſilica*) *Mauſoleum* idem ità deſignat: [Quæ oſtenſa „ eſt Divinitùs *Baſilica* ob ſui amplitudinem, & „ altitudinem longiùs etiam perſpicua erat, opus

Jo. Mabill. Itiner. Ital. ſub an. 1685. Aug. pag. 84

Niceph. Eccleſiaſ. Hiſtor. lib. 8. cap 31.

Annal. Eccleſiaſ. Baron. tom. 9. anno Dni 826.

Con-

„ Conſtantini Magni, *rotundo ſchemate concame-*
„ *rato deſuper fabricata*, &c.]

Aringhius Rom. ſubterr. lib. 4. cap. 14. to. 2. pag. 47.

Aringhius verò diſſerens de Cœmeteriis ab Antonio Boſio *Via Lavicana* repertis, ac perluſtratis, hæc habet: [Ab Exquilina Porta, ſeu Majori,
„ quam dicunt, Antonius Boſius egreſſus, ac dex-
„ teram in partem deflectens juxtà Aquæ Claudiæ
„ formas, ſingulas, quæ in ejusdem regionis ambitu
„ tunc temporis exiſtebant, vineas prætereundo,
„ quendam ad locum devenit, ubi vetuſtiſſimæ
„ cujusdam fabricæ paſſim ruinæ conſpiciebantur,
„ & *quoddam ſpbærica formæ ædificium* magna
„ jàm ex parte dirutum, atque incultum penitùs
„ extabat, quod nunc vulgò *Torre Pignattara*
„ nuncupatur, ab innumeris ſcilicèt ollis, quæ in
„ ipſa parietum craſſitudine artificum manu inſer-
„ tæ, & compactæ ibidem ſunt. Hùc igitur cum
„ ille ingreſſus fuiſſet, prægrandes in interiori ejus-
„ dem loci parte arcus contemplatus eſt, quorum
„ ſinguli tholos, ſeu fornices ſuffulciebant, ibidem-
„ que in eorum altero ſacram olim aram erectam
„ fuiſſe ex aſpectu deprehendit, ut nonnullæ, quæ
„ adhùc ibi extabant, è muſivo elaboratæ Sancto-
„ rum imagines, ſingulæ diademata capite præſe-
„ ferentes, indicare videbantur, quamvis eædem
„ temporum injuria labefactatæ, ipſam intuentibus
„ longævitatem ſuggererent, & una ex his præſer-
„ tìm, quæ virum prunis injectum præferebat, anti-
„ quatam ſatis faciem exhiberet; quam protinus

lynceis

„ lynceis oculis contemplatus, ſacram B. Martyris
„ Tiburtii effigiem eſſe conjectans, qui ſupra ignitos
„ carbones illæſo corpore ambularat, ejuſmodi ſigno
„ certior redditus, hunc eundem ſibi occurriſſe lo-
„ cum, quem tanto labore, ac ſtudio diutiùs per-
„ quirere non deſtiterat, conſtanter, ac ſibimetipſi
„ gaudens arbitratus eſt. Tunc autem primùm
„ ejus menti præcitata Nicephori Scriptoris proba-
„ tiſſimi auctoritas ſubiit, Sanctiſſimam *Helenam*
„ Auguſtam *in quodam ſphæricæ figuræ Templo* à
„ Conſtantino Magno erecto tumulatam fuiſſe aſſe-
„ rentis]. Sic Aringhius, ex quo, uti ab aliis præ-
citatis Auctoribus, evidenter cognoſcitur, *Mauſolei Helenæ* architectonicam ſtructuram omninò ei *Conſtantiæ* convenire, utpotè quod ambo ſphærica forma ædificata fuerint.

Locus inſuper, in quo *Conſtantiæ Mauſoleum* à Conſtantino conſtitutum fuit, optimè ei cohæret, in quo idem Auguſtus *Mauſoleum* aliud matri *Helenæ* erexit: juxtà enim Marcellini, & Petri *Baſilicam*, ut ſupra pluribus oſtendimus, illud ſtatuit; ſicque pari modo *Conſtantiæ Mauſoleum* haud procul à Divæ Agnetis Baſilica collocavit, ut Aringhius iiſdem penè verbis teſtatur, & laudatus Mabillonius confirmat. *Aringh. Rom. ſubterr. lib. 4. c. 25. p. 156. tom. 2. Jo. Mabill. ut ſupra.*

Aringhii tamen alias opinationes de hoc ipſo *Conſtantiæ Mauſoleo* ſectari non poſſumus, quibus in eam ſententiam deflexiſſe videtur, ut *Mauſoleum* non à Conſtantino à fundamentis extructum, ſed ex

ethnico

Digitized by Google

ethnico tantùm filiæ dicatum crediderit; dicit enim:
„ [Ut autem communis omnium opinio fert, hoc
„ apud Gentiles olìm Bacchi Templum fuit, ut ex
„ ipſis etiam rerum antiquarum Scriptoribus Mar-
„ liano, Andrea Fulvio, Lucio Fauno, & aliis
„ liquidò comprobatur, qui id ex pictis ejuſdem
„ Bacchi imaginibus; hoc eſt *ex Birotis uva refer-*
„ *tis*, ac id genus aliis ejuſcemodi vindemiales Fe-
„ ſtorum dies indicantibus, quæ alicubi in Templo
„ paſſim ſuſpiciuntur. Neque verò quid minùs
„ probabile quis dixerit, in hac olìm regione, ubi
„ frequens vinearum numerus, ac vini optimi co-
„ pia ſuppetebat, Bacchi quoque vini, ac vinde-
„ miarum Patroni Templum extitiſſe, ut à nobis
„ ſupra enarratum eſt. Hoc autem ſubindè ab ip-
„ ſomet Conſtantino Magno inſtauratum, *ſacriſ-*
„ *que inſuper imaginibus exornatum, quas mu-*
„ *ſivo, & eleganti opere contextas in ipſius Templi*
„ *fornice olìm intueri licebat*, ſi ad pium Chriſtianæ
„ religionis uſum, & Chriſti cultum ſapienti ejuſ-
„ dem Imperatoris conſilio redactum, necnon in
„ Beatæ ejuſdem virginis *Conſtantiæ* honorem Deo
„ immortali ritè dicatum fuiſſe quis aſſerat, haud
„ abſurdum, & à veritate alienum pronunciandum
„ eſt]. Ità Aringhius.

Aringh. ut ſupra. Marlianus lib. 7. cap. 15. Andr. Fulv. lib. 1. cap. 12. Luc. Faun. lib. 1. cap. 10.

Sed tales ejus, aliorumque opinationes nullius fere ponderis eſſe, evidenter apparet; ex Imaginibus ſiquidem Bacchi petitâ argumenta citò corruunt, ſi perpendatur, *Birota uvis referta*, aliaque hujuſmodi vinde-

Digitized by Google

vindemiales feſtorum dies indicantia, nimis impropriè ab Aringhio Bacchi imagines cenſeri; dicit enim, ut ſupra: [Id ex pictis ejusdem Bacchi ima-
„ ginibus, hoc eſt ex *Birotis uva refertis*, ac id *Aringh. ſupra.*
„ genus aliis, &c. comprobari]; Imagines ſiquidem Bacchi Adoleſcentem lætum repræſentabant, *Cæſar Ripa in Iconologia par. 1. pag 91. de Bacchi Icone.* ac nudum, pellem lyncis humeris ſuſtinentem, hederacea redimitum corona, Tyrſumque dextera manu regentem, hederæ item frondibus intertextum; eminebatque ipſe in curru vitibus undequaque, flaviſque, ac purpureis uvis ornato, curruſque Pantheris, ac Tigribus ſubvehebatur. *Birota* verò *uvis referta*, ac id genus alia, licet aliquo modo ad Bacchum ſpectantia, Bacchi tamen imagines dici non poterant, quia nempè aliter Bacchum ethnici repræſentare ſolebant; & cùm illa, ut infrà oſtendetur, antiquitùs apud Chriſtianos aliud ſignificarent; nimis ergò impropriè, ut apparet, ab Aringhio, qui vulgi opinionem ſecutus eſt, imagines Bacchi nuncupantur, quæ Bacchum non exhibent eo modo, quo exprimere Idololatræ conſueverant; præcipitique per conſequens judicio, quod æquè poterat ad Chriſtianos, vel ad Gentiles attinere, Gentilibus adjudicavit.

Sed hoc inſuper, pace tanti Viri, certè admiratione digniſſimum eſt, quod ſecùm ipſe in hac ſua ſententia pugnavit; nàm alibi de iisdem ſymbolicis *uvarum*, ac *vitium* differens ſignis, aliud procul dubio de ipſis apertè ſe cenſuiſſe profeſſus, hæc ſcripſit:

Aring. Rom. ſubterr. lib. 6. c. 45. p. 647. tom. 2.

„ [Verùm ut nunc à prophanis ad ſacra, & à mili-
„ taribus rebus ad Cœmeteriales ſtylum converta-
„ mus, antiqui Chriſtianorum præter jàm deſcri-
„ ptas, ac enarratas ſymbolicarum rerum imagi-
„ nes, ***vites*** pariter ***uvis*** refertas in abditis Cœme-
„ teriorum cubiculis frequenter pingere conſueve-
„ runt; neque verò ornamenti dumtaxàt conciliandi
„ gratia, ſed Myſteriorum quoque adumbrando-
„ rum cauſa id ab iiſdem præſtitum fuiſſe dixerimus.
„ *Vites* quippè, & ***uvæ***, quæ iiſdem ſubterraneæ
„ Romæ tabulis inſeruntur, Iſraeliticum populum,
„ ac Synagogam deſignant, quæ in compluribus
„ quidem ſacrarum paginarum locis haud alio, quàm
„ electo titulo *Vineæ* commendatur: id autem præ-
„ cipuè ex cap. 2. Hieremiæ conſtat, ubi ipſemet
„ Deus acceptum ſibi populum, quem ſingulariter
„ excoluerat, hac potiſſimùm ſimilitudine compel-
„ lat: ego autem plantavi te *Vineam* electam, &c.;
„ quod Pſal. item 79. repetitur: *Vineam* de Ægy-
„ pto tranſtuliſti, ejeciſti gentes, & plantaſti eam,
„ &c.]

Et inferiùs: [Quapropter ut res, cujus ſermo
„ recurrit, oculis comprobetur, ſapienti quidem
„ conſilio ipſiusmet Chriſti Salvatoris Imago à
„ Chriſtianis olim, ut in Cœmeterialibus tabulis
„ videre eſt, ſub *vitis*, ac racemorum ***uvæ*** ſym-
„ bolis contemplanda proponebatur; quinimò in
„ ipſiſmet fictilibus lucernis Chriſti imaginem ***uva-***
„ ***rum*** racemis ad innuenda ſymboli ejusdem my-
ſteria

Digitized by Google

„ ſteria iidem eleganter excultam delineabant]. Hæc ille. At quænam quæſo argumenta contra Aringhium validiora produci poſſunt, quàm iſta Aringhii?

Nihilominùs ut inſuper confirmet idem eruditiſſimus Scriptor, *Mauſoleum* hoc *Conſtantiæ* non à fundamentis à Magno Conſtantino erectum, ſed tantùm Chriſtiano ritui dicatum: [Haud abſurdum, „ & à veritate alienum pronunciandum eſſe, dicit, „ Templum id Bacchi ſubindè ab ipſomet Conſtan„ tino Magno inſtauratum, ſacriſque inſuper ima„ ginibus exornatum, quas muſivo, & eleganti „ opere contextas in ipſius Templi fornice olìm „ intueri licebat]. Verùm ſi ex prophano ſacrum Templum hoc Conſtantinus effecit, quomodò in ipſo Idolorum imagines adhùc immorari permiſit? Si ſacris imaginibus fornicem exornavit, cur non etiam ſuperſtitioſas è toto Templo ablegaſſe cenſendum eſt? Credendumnè erit, piiſſimum Principem unà ſtare poſſe Sanctorum, Deorumque inanium figuras exiſtimaſſe? At crimen hoc nefas eſſet Conſtantino impingere, qui tot vel evertit, vel everti permiſit Idolorum ſimulacra. Sicùt igitur alias alibi deſtruendas duxit falſorum Numinum imagines, ità in hoc Templo, quod ſacris imaginibus decorare voluit, intactas reliquiſſe, abſurdum omninò eſt judicandum.

Idem lib. 4. c. 25. p. 156. tom. 2.

Vide Euſeb. Pamphil in vita Conſtāt. lib. 3. cap 54. & ſeqq.

Sed cùm inſuper adnotaverit idem Aringhius, temporis injuria labefactatas imagines ſacras, quibus

F ij muſivo,

muſivo, & eleganti opere expreſſis ejusdem Templi fornicem Conſtantinus illuſtravit, procul dubio ineptum videtur arbitrari, ethnicas antè Conſtantinum elaboratas imagines ſacris ſuperſtites extitiſſe, nec temporum edacitate fuiſſe conſumptas. Undè quæ demùm ad ſuam ſtatuendam ſententiam Aringhius ipſe, Beatæ *Conſtantiæ*, ex MSS. Cod. Vallicellanis noſtris, Acta produxit, contra ipſum conſiſtere cognoſcuntur: [Ibidem (Actorum ſunt verba) ipſa à „ patre, & fratribus Eccleſia columnis, & muſivo „ de lapidibus decorata, in ejus honorem fabricata „ eſt]; nàm ubinam hìc vel verbum de Bacchi Templo, vel quod ex prophanis ritibus ad Chriſtianos translatum fuerit? Dùm ergò fabricatum pronunciant *Mauſoleum* hoc, non à Gentilitate avulſum, ſed à fundamentis erectum jure optimo Acta ipſa manifeſtant. Et ideò exiſtimandum eſt, eundem Auguſtum juxtà Agnetis Baſilicam *Mauſoleum* de novo *Conſtantiæ* erexiſſe, ſicùt *Helenæ* matri juxtà *Baſilicam* SS. Marcellini, & Petri aliud extulerat.

Apud Aringh. ut ſupra.

CA-

Digitized by Google

CAPUT X.

Aliæ contra noſtram ſententiam de Mauſoleo Conſtantiæ, *& de ejuſdem* porphyretica Urna *Objectiones proponuntur.*

NIhilominùs contra noſtram opinionem Joannis Ciampinii modò urgent argumenta. Relatis ſiquidem hinc indè Antiquariorum ſententiis, tùm de hoc, de quo agimus, *Mauſoleo*, tùm etiam de porphyretica Urna *Conſtantiæ*, quam nos æquè ac illam *Helenæ*, Conſtantini juſſu elaboratam decernimus, proprium ſenſum his prodit verbis: [In hac opinionum varietate quid *Jo. Ciampin. de ſacr. ædif. à Conſtantino conſtr. cap. 10. pag. 132.*
„ ſentiam, ſi proferre opus ſit, longè à recentiorum
„ ſententiis feror. Nàm ſi ejuſdem Templi (de
„ *Mauſoleo Conſtantiæ* loquitur) ſtructura, co-
„ lumnæ, capitula, & baſes ſedulò obſerventur,
„ perelegans reperietur Architectura, & columnæ,
„ aliaque cùm marmore, tùm ſymmetria uniformia,
„ quod ævo Conſtantini repugnat, eo quia ea tem-
„ peſtate plurimùm veteris decoris, ac venuſtatis
„ Architecturæ perierat, ut Fabricæ ipſius tempore
„ excitatæ ſat docent. Etenim ſi ſupramemoratam
„ Seſſorianam ab ipſo Conſtantino conſtructam in-
„ ſpiciamus, columnæ, capitula, & baſes diſpares
„ ſunt. Hujus cauſa fuit, quia Conſtantinus pro-
„ phana ædificia demolitus, ex eorum ruinis nova,

vero-

„ veroque Deo dedicanda Templa excitavit. Id „ etiam in ædificatione triumphalis Arcus eidem „ Imperatori dicati, cujus elegantiores ſtatuæ, „ ſimiliaque anaglyphica opera è Trajani Arcu „ deſumpta fuiſſe fama eſt, factàque inter ea col- „ latione, temporis diverſitas evidentiſſimè ap- „ paret.

„ Quod verò de Seſſoriana Baſilica, deque Arcu „ dictum eſt, etiam dicendum videtur de Baſilicis „ S. Pauli in Via Oſtienſi, & S. Laurentii in Agro „ Verano, quæ licet hodie eædem non ſint, quæ à „ Conſtantino ædificatæ fuere, attamen longè ma- „ jorem ex eorundem cæmentis partem, in novam „ fabricam fuiſſe converſam credibile eſt, & colum- „ nas præcipuè, quæ inter ſe, ut in Seſſoriana Baſi- „ lica, diſpares ſunt.

„ Præterea à recentiorum ſententia etiam ma- „ ximè me avertit operum muſivorum diverſitas. „ Ea enim, quæ in fornice conſpiciuntur, perele- „ ganti minerva compacta ſunt, alia verò, quæ in „ januarum lunulis extant, planè rudi opere ſunt „ elaborata. Quapropter quàm apertiſſimè hæc ope- „ rum muſivorum varietas, temporum diverſitatem „ oſtendit. Puto igitur Templum hoc, ſive Bac- „ cho, ſive alii falſo Numini ſacrum olìm fuiſſe, „ poſteà verò à Conſtantino in *Baptiſterium*, ac „ deindè in ipſius filiæ ſepulcrum converſum.

„ Variæ ſunt conjecturæ, quæ me ad hoc cre- „ dendum inducunt. Prima eſt, quod animadverto

non

Digitized by Google

„ non caſu, ſed in alicujus rei ſymbolum figuras à
„ conſtructore delineatas fuiſſe. Nàm ibi varii pueri
„ alati cernuntur, qui nil aliud repræſentant, niſi
„ Genios, pro Numinibus à cæca Gentilitate habi-
„ tos, quorum Geniorum infinitus erat numerus,
„ ut narravimus in noſtro Opere de Veter. Monum.
„ par. 1. cap. 9., ibique etiam oſtendimus (quod pro
„ ſecunda conjectura ſit) Proceres, & Magnates
„ Templis pro recondendis cadaveribus uſos fuiſſe.
„ Quare à veritate alienum eſſe minimè cenſeo, ſi
„ hoc nobile Templum ab aliquo Imperatore in ſuo
„ prædio constructum, locique Genio, ſcilicèt Bac-
„ cho dicatum fuiſſe aſſeram, quia ibi fortaſſe vineæ
„ erant, ſicque ad bonum vinum, bonamque colli-
„ gendam vindemiam, Genii uvas, racemosque, &
„ ſimilia manu tenentes fuere expreſſi, quorum
„ nonnulli è collo pendulam habent bullam, quæ
„ puerilis nobilitatis Inſigne erat, ut docet Plinius
„ lib. 33. cap. 1. Quapropter meam confirmat con-
„ jecturam, quod pro Proceribus, Magnatibusque
„ locus iſte conſtructus fuerit. Itidem in eàdem
„ porphyretica arca obſervo, quod ibi tres ſunt
„ ollæ, quæ nil aliud denotant, niſi ollas illas,
„ quæ Oſſuariæ appellabantur, in quibus cineres,
„ & cadaverum crematorum oſſa reponebantur.
„ Mos iſte in aliqua magna arca varios defuncto-
„ rum cineres, variis in vaſis poſitos recondendi,
„ ſatis elicitur è veterum Furiorum ſepulcro in
„ Monte Tuſculano detecto anno 1665., quod
ipſe-

„ ipſemet oculariter vidi, in quibus diverſæ erant „ arcæ, è lapide piperite conſtructæ, quas intra aliæ „ parvæ pariter erant. Has omnes deſcripſit, ac de- „ lineavit Kircherus in ſuo Latio cap.3., ex quo col- „ ligo, quod magna arca non unum, ſed plura „ ejusdem familiæ cremata cadavera in ſe conti- „ neret. Habebatque etiam idem Furiorum ſepul- „ crum in januæ ſummitate ipſius familiæ Genios „ expreſſos, ut laudatus Kircherus obſervavit, quæ „ omnia conjecturas noſtras firmant.

„ Non obſtat, quod ab aliquo rerum antiquarum „ minùs erudito aſſeri valeat, nonnullas cerni cru- „ ces, nàm huic objectioni reſponderi poſſe autu- „ mo, ſignum illud non crucem, ſed quatuor de- „ notare elementa, quod apud Ægyptios frequens „ ſymbolum erat, ut oſtendit nuper citatus Kir- „ cherus in ſuo Oedipo Ægyptiaco tom. 2. par. 2. „ cap. 4. & alibi.

„ Prætereà ut à recentiorum ſententia declinem, „ moveor, quia S. *Conſtantia* deceſſit anno 354., „ Conſtantinus verò anno 337., & ſic illa poſt „ patris obitum annos ſeptemdecim, quo anno im- „ perabat in Oriente Conſtantius. Undè inferre „ neceſsè eſt, prædictam Arcam non ſolùm paulò „ antè S. *Conſtantiæ* obitum, ſed longè anteriùs „ fuiſſe ſculptam, nempè iis in ſæculis, in quibus „ bonæ florebant artes, ut ipſa cælatura demon- „ ſtrat.

„ Denique ſatis ſuperque in mea firmor ſenten-

tia,

Digitized by Google

„ tia, dùm reputo, omninò eundem eſſe opificem
„ tam muſivi operis, quàm etiam Arcæ marmoreæ,
„ ut ex figurarum uniformitate deduco, qua de re
„ cùm operis muſivi, & Arcæ imagines, utpotè
„ elegantiores, alia tempora ſapiant, quàm Con-
„ ſtantini, neque Templum, neque Arca Auctо-
„ rem Conſtantinum agnoſcunt. Quibus omnibus
„ addo, quod ſi eodem elaborata fuiſſent tempore,
„ à veritate alienum videretur, Conſtantinum, dùm
„ *Baptiſterium* ædificaret, eodem tempore pro filiæ
„ ſuæ cadavere recondendo ſarcophagum excitaſſe.
„ Undè tam ipſum ædificium, quàm arcam haud
„ unquam inter Conſtantini Cæſaris opera repo-
„ nendam eſſe neceſſariò fatendum eſt.
„ Hanc porphyreticam Arcam *Mauſoleum* illud
„ eſſe puto, de quo in ſupradictis Actis B. Agnetis
„ à S. Ambroſio relatis fit mentio. In Actis verò
„ MS. Cod. Vallicell., quæ Aringhius refert in ſua
„ Roma Subterranea lib. 4. cap. 25. tom. 2. hæc
„ habentur: [Porrò Beata *Conſtantia* in ſancta
„ virginitate permanens, tranſacto tempore hye-
„ mis, & inchoato tempore veris, hoc eſt xij. kal.
„ Martias, parata intravit ad nuptias; Corpus verò
„ ejus in pretioſo labro porphyretico ſepultum eſt,
„ & ibidem ipſa à patre, & fratribus Eccleſia co-
„ lumnis, & muſivo de lapidibus decorata, in ejus
„ honorem fabricata eſt]. Quæ auctoritas mirum in
„ modum conduceret ad probandum, noſtrum Impe-
„ ratorem eandem Eccleſiam, ac porphyreticum la-

„ brum conſtruxiſſe, ex præcitatis verbis: [In ejus „ honorem fabricata eſt]; ſed Grammaticorum eſt „ uſus vocibus tenaciter adhærere; at mitiùs cùm „ Oratoribus, Hiſtoricisque agendum; quandoque „ enim iſti figuratè loquuntur, ut oſtendimus in „ noſtro Opere de Veter. Monum. par. 1. cap. 27., „ ubi vox *fecit* frequens in Pontificali libro, pro „ *ædificare* ſemper accipienda minimè eſt; immò „ ſæpè pro *reſtaurare*, vel *dedicare* intelligenda „ venit. In præſenti enim caſu vocem *fabricata* „ pro *reſtaurata* ſumendam arbitror.

„ Quoniam iſtius Eccleſiæ nuper interiores de„ ſcripſimus ornatus, ſub ſilentio præterire minimè „ cenſemus alios amovibiles ornatus in eàdem olim „ extantes, nempè quædam marmorea candelabra, „ quæ Martinellus in ſua Roma Sacra, occaſione, „ qua S. Agnetis deſcribit Eccleſiam, ſex fuiſſe aſſe„ rit, & hac in eadem Eccleſia extitiſſe, deindè ad „ dictam S. Agnetis Eccleſiam fuiſſe translata, quo„ rum baſes trigonales erant, in quibus aves ſub „ facie humana, puerique uvas decerpentes, & arie„ tum capita inſculpta cernebantur. Hodie tamen „ ex his quinque tantùm extant, tria videlicèt in „ Eccleſia S. Agnetis, quorum altitudo eſt palm. 9. „ cum 3. quartis; & duo in præfata S. *Conſtantiæ*; „ horum altitudo eſt palm. 8. cum dimidio. De „ iisdem candelabris meminit etiam Philander in „ annotat ad Vitruvium lib. 3. cap. 2., & ob orna„ tum admodùm pulchra ſunt. Quare cùm fatendum

ſit,

Digitized by Google

„ ſit, candelabra iſta ex anaglyphicis operibus uni-
„ formitatem cùm tota fabrica habere, fatendum
„ etiam eſt eodem tempore, & in ejuſdem fabricæ
„ uſum fuiſſe conſtructa. Si igitur pro dictæ fabricæ
„ uſu elaborata eſſe concedatur, videtur etiam di-
„ cendum, quod Templum hoc non ad *Baptiſterii*,
„ in quo candelabra minimè requiruntur, ſed ad
„ Templi uſum fabricatum. At veritatem hanc
„ accuratiùs indagemus.

„ Narratum hucuſque eſt de interioribus hujus
„ Eccleſiæ partibus, atque ornatibus, modò ſupereſt
„ pauca de exterioribus indicare; quamobrem exti-
„ mam quoque partem delineandam curavimus,
„ putantes, antiquitùs quartam fuiſſe januam in
„ loculamento, ubi nunc prædicta Arca eſt locata,
„ Urbemque reſpicit. Hanc deducimus conjecturam
„ ex eo quod in exteriori ejuſdem loculamenti parte
„ ædificium quoddam quadratum attollitur, idem-
„ que in januæ tympano ſuperinſtructum exiſtima-
„ bamus. At aliter ſe res habet, nàm nè minimum
„ quidem januæ veſtigium invenimus, immò no-
„ vum, quod modò ferè dirutum eſt, muro anti-
„ quo, veluti tunica, ſuperædificatum fuiſſe obſer-
„ vavimus. Id autem qua de cauſa factum fuerit,
„ indagare haud potuimus, cùm veterem murum
„ nulla reparatione indigere exploraverimus.

„ Ulterius Lucius Faunus in ſuis Antiq. Urbis,
„ ſtructuram Eccleſiæ deſcribens, præter vigintiqua-
„ tuor columnas, interiorem porticum, ſive navem

 for-

Digitized by Google

„ formantes, alias exteriores fuiſſe numero quadra-
„ ginta narrat Corinthii ordinis, quæ æqualiter
„ diſpoſitæ circumambientem porticum ſuſtenta-
„ bant, ac unicam tantùm ſuo tempore erectam
„ ſtetiſſe, cùm aliarum præter veſtigia nihil reli-
„ quum eſſet.

„ Hæc autem exterior porticus meam etiam fir-
„ mat conjecturam, ſcilicet quod ædificium hoc
„ alicui falſo Numini dicatum eſſet, proptereàque
„ repugnat, quod pro *Baptiſterio* conſtructum fue-
„ rit, cùm nullum *Baptiſterium* ſimilem porticum
„ habens, deſcriptum inveniam].

Tandem ad explorandam *Mauſolei* hujus *Conſtantiæ* antiquitatem, refert Ciampinius, ſe ad ipſum contuliſſe, tectumque aſcendendo diligenter omnes antiquiſſimas ipſius tegulas perquiſiſſe, quarum quamplurimas, ex inſcriptionibus, temporibus Conſtantini antiquiores reperiit; quapropter demùm concludit: [Omnes iſtæ tegulæ tempora Conſtan-
„ tino anteriora ſapiunt, at cum amovibiles ſint,
„ obiici valet, in tecti refectionibus ex aliis locis
„ deſumptas, tunc fuiſſe poſitas, ideò examen pe-
„ nès Lectorem eſto].

Ciampin. ut ſupra p.137.

CA-

CAPUT XI.

Aliud Baptiſterium Conſtantiæ *aliud verò ipſius* Mauſoleum *fuiſſe reſolvitur*.

VErùm hæc, & his ſimilia tùm ſupra laudati viri Joannis Ciampinii, tùm aliorum argumenta facilè ſolvuntur, ſi illud in primis expendatur, quod aliud *Conſtantiæ Baptiſterium*, aliud ipſimet erectum à Conſtantino, fuerit *Mauſoleum*. *Baptiſterium* ſiquidem *Conſtantiæ* Conſtantinum ipſum evexiſſe, teſtatur Anaſtaſius in Silveſtro hoc modo: [Eodem tempore (ſubintel- *Anaſtaſ. Bibliotb. in vit. Pontific. in Silveſtro I.*
„ lige Conſtantinus) fecit Baſilicam S. Martyris
„ Agnetis ex rogatu *Conſtantiæ* filiæ ſuæ, & *Bap-*
„ *tiſterium* in eodem loco, ubi & baptizata eſt
„ ſoror ejus *Conſtantia* cùm filia Auguſti à Silve-
„ ſtro Epiſcopo, &c.]
„ [Ubinam autem (inquit Ciampinius) ipſa *Ciampin. de ſacris ædific. c. 10. pag. 130.*
„ Baſilica S. Agnetis fuerit, in dubium revocari
„ minimè poteſt, cùm adhùc extet. Oritur tamen
„ dubium *de Baptiſterio*, ad quod decidendum cir-
„ cumvicina ædificia luſtrare oportet. Nàm cùm
„ antiquitùs *Baptiſteria* ſeorſim ædificarentur ab
„ Eccleſiis, nullum ædificium profectò inveniemus,
„ quod aptiùs ad *Baptiſterii* uſum inſervire potue-
„ rit, quàm *S. Conſtantiæ* Eccleſiam, eidem Baſi-
„ licæ proximam]. Sic Ciampinius.

Ejus-

Digitized by Google

Olaus Borrich. de Antiq. Urb. Rom. facie cap. 7.

Ejuſdem ſententiæ Olaus Borrichius, & Famianus Nardinus fuere; primus enim: [Rectiùs „ proindè, inquit, Sacrarium hoc rotundum *Baptiſterium Conſtantiæ* Conſtantini ſororis initio „ fuiſſe æſtimatur Anaſtaſio, & poſteà ejuſdem ſe„ pulcrum, ut ex Marcellino colligi videtur, &c.]

Fam. Nardin. Rom. Antiq. libro 4. cap. 4. reg. 5. pag. 174.

Nardinus verò: [Templum ideò *S. Conſtantiæ* à „ fundamentis erectum, rotundum illud ædificium „ aliqui cenſuerunt; at Eccleſias ſphærico ſchemate „ à Baſilicis diverſas eo ſæculo conſtruere mos non „ fuit, nec abſque locis diſtinctis, & ſi non pro „ quinque hominum generibus, ſaltèm certè pro „ Clero: quapropter difficile eſt, ædificium illud, „ aliquid aliud non fuiſſe, priùſquàm Eccleſia Chri„ ſtianorum dicaretur. Apertè in Anaſtaſio me„ comperiſſe arbitror, quod fuerat; in Silveſtro „ enim ſic ſcribit: [Eodem tempore fecit Baſilicam „ S. Martyris Agnetis ex rogatu filiæ ſuæ]; & ſta„ tìm ſubjungit: [& *Baptiſterium* in eodem loco, „ ubi & baptizata eſt ſoror ejus *Conſtantia* cùm „ filia Auguſti à Silveſtro Epiſcopo]; undè dedu„ citur, Conſtantinum eo propè conſilio, quo juxtà „ S. Joannis Laterani Baſilicam *Baptiſterium*, in „ quo ipſe baptizatus fuerat, conſtruxerat, hoc „ quoque, ubi duæ *Conſtantiæ* baptizarentur, „ propè S. Agnetis Baſilicam fabricaſſe].

Anaſtaſ. ubi ſupra.

His non obſtantibus aliud *Conſtantiæ Baptiſterium*, aliud verò fuiſſe *Mauſoleum* conſtanter affirmamus; & quod extat *Conſtantiæ Mauſoleum*, ipſius

ipſius nunquàm *Baptiſterium* fuiſſe decernimus.
Hoc enim in primis elici poſſe cognoſcitur, vel ex
Actis S. Agnetis Divo Ambroſio attributis; in his
enim legitur, ubi de *Conſtantia*: [Intereà patrem, *Apud Sur.*
„ & fratres Auguſtos rogat, ut Baſilica B. Agnetis *to. I. ſub die*
„ conſtrueretur, & ſibi illic *Mauſoleum* collocari *21. Januar.*
„ præcepit]; vel ex aliis toties allatis *S. Conſtantiæ* *pag. 491.; & inter Operz Ambroſii.*
ex noſtra Vallicellana Bibliotheca, in quibus dici- *MS. Cod.*
tur, quod ipsà mortuà Corpus ejus in pretioſo labro *Vallicell.*
porphyretico ſepultum eſt, & ibidem ipſa à patre,
& fratribus Eccleſia columnis, & muſivo de lapi-
dibus decorata, in ejus honorem fabricata eſt. Nàm
ſi Eccleſia hæc (ut Actorum verbis utamur) ut *Con-
ſtantiæ* ſepulturæ inſerviret, poſt mortem ipſius con-
ſtructa eſt, certè *Baptiſterium* illius eſſe haud potuit;
ſin autem, ut veriſimiliùs, antè *Conſtantiæ* mortem
ſimùl cum B. Agnetis Baſilica fabricata fuit, ut allata
Agnetis Acta teſtari videntur; hinc tamen non ſe-
quitur, eandem fuiſſe, ac illius *Baptiſterium*, quia
juxtà ipſam, quam erigi à patre fecit, S. Agnetis
Baſilicam, non tantùm, quod memoratur, *Mauſo-
leum*, ſed plures alias ædes conſtrui voluit, inter
quas exiſtere potuit *Baptiſterium*, licet de ipſo, ut
de cæteris ædibus, nulla prorsùs mentio facta in
iisdem Actis reperiatur.

Hæc tamen in eis Lectori occurrunt: [Perſe- *Ut ſupra.*
„ veravit autem *Conſtantia* Auguſti filia in virgi-
„ nitate, per quam multæ virgines, & mediocres,
„ & nobiles, & illuſtres ſacra velamina ſuſceperunt.

Et

Digitized by Google

„ Et quia fides mortis damna non patitur, uſque
„ in hodiernum diem multæ virgines Romanæ
„ Agnen Beatiſſimam, quaſi in corpore manen-
„ tem, attendunt, & ejus exemplo agentes viri-
„ liter, integræ perſeverant, credentes ſine dubio,
„ quod perſeverantes perpetuæ victoriæ palmam
„ acquirant]. Ex quibus certò comperimus, juxtà Agnetis Baſilicam alias quoque ædes à Conſtantino ædificatas fuiſſe, ut eas, virgines *Conſtantiæ* veſtigia legentes in propoſito virginitatis incolerent: cùm tamen, ut diximus, earum haud penitùs Anaſtaſius Bibliothecarius præcitato loco, nec allata Agnetis Acta meminerint.

Bibliothecarius tamen, qui priùs in Silveſtro tradidit, *Baptiſterium* tantùm juxtà Baſilicam Sanctæ Agnetis conſtructum, in Liberio reticens *Baptiſterii* nomen, apud eandem Baſilicam ædes alias, in

Anaſtaſ. in Liber.

quibus *Conſtantia* habitabat, commemorat: [Re-
„ diens autem, inquit, Liberius de exilio, habi-
„ tavit in Cœmeterio S. Agnetis apud germanam
„ Conſtantii, ut quaſi per ejus interventionem, aut
„ rogatum rediret Liberius in Civitatem]. Cui teſtimonio vir eruditiſſimus Joannes Mabillonius ſe

Jo. Mabillon. Itiner. Ital. anno 1685. pag. 84.

reperiſſe conſonum Codicem quendam fatetur Abbatis de Noalis, in quo nimirùm allata S. Agnetis recenſentur Actorum verba, ſed aliter quàm quæ typis edita leguntur; nàm ubi *de Conſtantia* [*pro ſe Mauſoleum collocari præcepit*], in Codice legitur, [*Manſionem ſibi collocare voluiſſe*]. Ex quibus omnibus

bus rectè deducitur, non tantùm *Baptiſterium*, ſed & *Manſionem* regali eà, quæ tantum Principem decebat, munificentià, *Conſtantiæ* à Conſtantino erectam.

At ubinam, inquies, *Baptiſterii* monumenta? & ubinam, inquam, ea Imperialis ædificii, in quo habitavit *Conſtantia*? Sicut edax rerum tempus hæc abſtulit, ità & illa; ſolùm reliquum fuit, quod omnibus poſteriùs, ſepulcrum, *Conſtantiæ* Corpori deſervivit; *Baptiſterium*, ac ædes, quas habuit antè mortem, poſt ipſam, ac ſi officio ſuo ſat functæ eſſent, primò perjerunt. Nec tamen inferendum eſt ex allato Codice, ubi pro *Mauſoleo Manſio* legitur, vel nos inediti ejuſdem Codicis auctoritatem iccircò editorum Actorum lectioni præferre voluiſſe, vel Conſtantinum extuliſſe quidem *Conſtantiæ Manſionem*, non verò *Mauſoleum*; nàm cùm de hoc nulla dubitatio unquàm fuerit, & cùm adhùc extet, ambigendi ſanè omnis facultas adimitur, eam ipſam *Conſtantiam*, quæ juxtà S. Agnetis Baſilicam *Manſionem* habuit, apud eandem etiam obtinuiſſe ſepulcrum; allata verò tantùm protulimus, ut oſtenderemus, Auguſtam illam juxtà Agnetem non ſolùm *Mauſoleum* poſt obitum habuiſſe, ſed dùm in vivis ageret, à *Mauſoleo* inſuper regalem ſejunctam *Manſionem*, & per conſequens etiam, ut par erat tantæ Heroinæ dignitati, à *Mauſoleo*, & *Manſione* ſegregatum *Baptiſterium*.

Anaſtaſius Bibliothecarius igitur, dùm in Sil-

H voſtro

veſtro *Baptiſterium* tantùm memoravit; non ideò *Mauſoleum* diſtinctum non extitiſſe aſſeruit, ſed tantummodò reticuit; ſicut à pari cùm in Liberio *Conſtantiæ* Auguſtæ ædes innuit, non tamen *Baptiſterium* ibidem, & *Mauſoleum* negavit. Pro temporis, & hiſtoriæ, quam præ manibus habuit, qualitate continenter ea tantùm recoluit, quæ in præſentia, neceſſitate cogente, ſcribere debuit: In Silveſtro, ubi de Conſtantini Baptiſmate tam fusè diſſeruerat, abſurdum fuiſſet, quæ item ad filiæ, vel ſororis Baptiſma ſpectabant, ſilentio præterire; alibi ubi nihil de eodem Baptiſmate, & ipſe nihil agit *de Baptiſterio*; & ſic in reliquis.

Cæterùm recentiorum, quas adduximus, rationes, quibus *in Baptiſterio Conſtantiæ*, ipſius *Mauſoleum* ſtatuere conantur, facilè diluuntur; Ciampinius enim dicit, cùm antiquitùs *Baptiſteria* ſeorſim ab Eccleſiis ædificarentur, nullum aliud ædificium ſe reperire potuiſſe, quod aptiùs ad uſum *Baptiſterii* eſſet, quàm S. *Conſtantiæ* Eccleſiam; & ideò eam primùm ejuſdem *Baptiſterium*, poſtmodùm *Mauſoleum* extitiſſe, ſe exiſtimare profitetur. Verùm licet & nos fateamur, antiquitùs *Baptiſteria* ſeorſim ab Eccleſiis ædificari conſueviſſe, & inſuper nullum aliud modò extare ædificium, quod aptiùs ad uſum *Baptiſterii* conſpiciatur, quàm Eccleſiam *Conſtantiæ*; nihilominùs negamus, quod infert, nimirùm priùs fuiſſe ipſius *Baptiſterium*, deindè *Mauſoleum*; nàm aptitudo ad aliquid

non

non efficit, ut aliquid ſit id, ad quod eſt aptum, quia ſecundùm Philoſophum, à potentia ad actum non valet argumentum; quapropter non benè deducitur, quia *Conſtantiæ Mauſoleum* eſt aptum ad *Baptiſterium*, ergò fuit *Baptiſterium*; nàm quod ex hoc elici poteſt, eſt, quod modò *Baptiſterium* iſtud non extet, quia nimirùm non reperitur, non verò oppoſitum, quod ſcilicet non reperiatur, quia non extiterit; quamobrem, cùm exiſtere potuerit *Baptiſterium* idem, licet modò non reperiatur, fruſtrà ideò educitur, *Mauſoleum* fuiſſe *Baptiſterium*, quia nempè *Baptiſterio* aptum modò tantùm *Mauſoleum* invenitur.

Quænàm verò fuerit iſta aptitudo *Mauſolei* ad *Baptiſterii* uſum, pluribus oſtendere videntur Olaus Borrichius, & Famianus Nardinus ſuper allatis verbis, quibus demonſtrant, ſphæricam eſſe, ſeu rotundam ipſius Eccleſiæ S. *Conſtantiæ* formam. Nàm quod ipſa ad uſum Eccleſiæ conſtructa non fuerit, apertè prodit (inquiunt) ejus temporis praxis, quæ fuit, ut minimè ſphærico ſchemate Eccleſiæ eveherentur; *Conſtantiæ* igitur Eccleſia, priùsquàm verè Eccleſia Chriſtianorum eſſet, (addunt) fuit aliquid aliud; at nil meliùs eſſe potuit, quàm *Baptiſterium*, de quo ut ſupra Anaſtaſius; ſicut enim Magnus Conſtantinus propè Lateranum ſuum ſibi excitavit *Baptiſterium*, ità profectò & aliùd, in quo ſacris undis expiaretur *Conſtantia* filia, juxtà S. Agnetis Baſilicam fabricaſſe cenſendum eſt.

Ut ſupra.

Digitized by Google

Verùm facilè corruunt hujuſmodi argumentationes ex iiſmet rationibus, quibus præfati innituntur Scriptores: Ultrò enim illis aſſentimur, quod ſphæricà formà eo tempore Eccleſiæ non fabricarentur, ultrò etiam concedimus, *Conſtantiæ* Eccleſiam aliud extitiſſe, priùsquàm Deo in ejus honorem, ut modò eſt, dicata fuerit; immò mendi arguimus allata *Conſtantiæ* Vallicellana Acta, quæ referunt, eidem à patre, & fratribus Eccleſiam fabricatam; nàm revera *Mauſoleum Conſtantiæ* in Eccleſiam conſecratum non fuit, niſi ab Alexandro IV. anno Redemptionis noſtræ 1256., ſed tamen ex his præmiſſis deduci non poſſe, quod fuerit *Baptiſterium*, conſtanter affirmamus: quamvis etenim (ut ſupponunt) rotundà formà Eccleſiæ tunc non extollerentur, hinc tamen non ſequitur, quod ſola *Baptiſteria* rotundo ſchemate fuerint edita; nàm pari formà erecta quoque fuiſſe *Mauſolea*, quæ ſupra *de Mauſoleo Helenæ* à Conſtantino excitato diximus, ſatis declarant. Cùm igitur hæc S. *Conſtantiæ* Eccleſia, priùsquàm ut talis conſecraretur, *Mauſoleum* ipſius eſſet, ruit procul dubio, quod laudati Scriptores opinati ſunt, nempè fuiſſe anteà (quia rotundà formà fabricata) ipſiuſmet *Baptiſterium*; nàm cùm eadem architectonica figura conſentanea fuerit & *Mauſoleo*, *Mauſoleum* potiùs Eccleſiam hanc, quàm *Baptiſterium* extitiſſe, ducere oportet.

Quod ſi adhùc urgeant, emendicato exemplo à *Baptiſterio* propè Lateranum conſtructo, Conſtantinum

tinum propè Agnetis Baſilicam *Baptiſterium* aliud pro filia extuliſſe; & nos fatemur in hoc loco *Baptiſterium* erectum; ſed ejusdem Auguſti validiori innixi exemplo, eodem tempore teſtamur, quod *Mauſoleum* filiæ rotundi ſchematis evehere à fundamentis debuit juxtà S. Agnetis Baſilicam, qui juxtà eam SS. Marcellini, & Petri *Helenæ* matri aliud erexit; & quod ſicut id, *Helenæ Baptiſterium* non fuit, priùsquàm illius evaderet *Mauſoleum*, ità *Conſtantiæ Mauſoleum* nunquàm ejus extiterit *Baptiſterium*. Et ubinàm in Eccleſiaſticis illius ævi monumentis reperiri unquàm contigerit, *Baptiſteria* in *Mauſolea* converſa, aut in *Baptiſteriis* defunctorum corpora ſepulturæ tradita fuiſſe? Si igitur nec unico exemplo rem hanc teſtari queunt, fateantur neceſsè erit, *Conſtantiæ* Eccleſiam nil aliud anteà extitiſſe, quàm ipſius *Mauſoleum*, quod juxtà Agnetis Baſilicam Conſtantinus extrui voluit, eo ipſo conſilio, quo juxtà SS. Marcellini, & Petri *Baſilicam* aliud *Helenæ* matri, ut diximus, evehi mandavit.

CA-

Digitized by Google

CAPUT XII.

Conſtantiæ Mauſoleum, *non ex ethnico ſacrum, ſed à fundamentis excitatum contra nonnullos oſtenditur.*

EOdem penè modo etiam ſententiæ reiiciuntur illorum, qui ejuſdem *Conſtantiæ Mauſoleum* non à fundamentis, ut illud *Helenæ*, à Conſtantino ædificatum, ſed tantùm ex ethnico ritu ad Chriſtianum tranſlatum ab ipſo Principe arbitrati ſunt, inter quos præcipuus enumeratur ſupra laudatus Ciampinius, cujus opinationibus nunc reſpondere pro viribus aggredimur.

Ciampin. de ſacr. ædificiis Conſtant c. 10 pag. 132.

Cenſet ſiquidem ipſe, (ut Lector audiſti) quod in *Conſtantiæ Mauſoleo* ſtructura, columnæ, capitula, & baſes perelegantis architecturæ ævo Conſtantini repugnent, eo quia ea tempeſtate plurimum veteris decoris, ac venuſtatis architecturæ perierat, ut fabricæ ipſius tempore excitatæ ſat docent.

At, pace tanti viri, licet generaliter de illius ævi operibus judicium hoc ſtatui poſſit, tamen de ſingulari opere, regia munificentia conſtructo, uti iſtud fuit *Mauſoleum*, & illud *Helenæ*, aliud procul dubio decernendum eſt; quamvis enim deperditæ artes fuerint tempore Conſtantini, nihilominùs cùm Cæſarum ille Maximus univerſum penè Orbem ſub Imperio ſuo redegerit, mirum dictu, ſi inter tot millia

Digitized by Google

lia millium hominum aliquos aſſeratur haud habuiſſe optimos artifices, quorum potiſſimùm operâ in tot conſtruendis ædificiis uteretur; undè etiam optimos iſtos in eis præcipuè elaborandis, quorum maxima cura cordi Principis erat, omnem movere lapidem, omne adhibere ſtudium, ut undique perfectiſſima evaderent, neglexiſſe credatur.

Nec obſtant è Seſſoriana Baſilica, & Arcu ipſi Conſtantino dicato ab eodem Ciampinio petita exempla; quia nempè in illa columnæ, capitula, & baſes diſpares ſunt, cujus cauſa fuit, piiſſimum Principem prophana ædificia demolitum, ex eorum ruinis nova, veroque Deo dedicanda Templa excitaſſe; & in Arcu triumphali evehendo ipſi Imperatori, elegantiores ſtatuas, ſimiliaque anaglyphica opera è Trajani Arcu deſumpta fuiſſe; ex quibus egregius idem Scriptor inferre conatur, ſæculo illo plurimum veteris decoris, ac venuſtatis periiſſe, ac per conſequens elegantiam *Mauſolei Conſtantiæ* rudi illius temporis ingenio repugnare. Hæc, inquam, nihil officere compertum eſt; nàm (relictis innumeris, quas ad rem afferre poſſemus, rationibus) ex eo quod Seſſoriana, & aliæ Baſilicæ à Conſtantino conſtructæ ex prophanorum ædificiorum fragmentis eductæ fuerint, non benè infertur, omnia ædificia à Conſtantino excitata, ex prophanorum demolitione prodiiſſe, quaſi ex novo aliquid nunquàm ædificaverit: Ex antiquis utique nova produxit, ſed nequaquam omnia; nàm & ipſe idem multa fecit nova,

Ciampin. ut ſupra.

quæ ex antiquis non eduxit. Arcus verò ille triumphi Conſtantino dicatus, Conſtantini opus non fuit, ſed Populi, Senatusque Romani, qui præ temporis anguſtia novis ſtatuis, anaglyphicisque operibus nequiens, poſt mortem Maxentii tyranni, qui innumeris crudelitatibus Romam vaſtaverat, novo Urbis ſtatìm occurrere liberatori, ut Arcum illum triumphi excitaret, è Trajani Arcu ſtatuas, & alia mutuari, aut decerpere coactus fuit.

A muſivorum operum diverſitate, quæ in *Conſtantiæ Mauſoleo* inſpicitur, in priori ſua ſententia ſe confirmatum fuiſſe teſtatur inſuper Ciampinius; nàm cùm operum ipſorum pars pereleganti minerva compacta ſit, ſecùs altera; hæc varietas, inquit, temporum etiam varietatem deſignat. Exiſtimat igitur Templum hoc potiùs, ſive Baccho, ſive alii falſo Numini ſacrum olìm fuiſſe, poſteà verò à Conſtantino in *Baptiſterium*, ac deindè in filiæ ſepulcrum converſum. Sed ex hujusmodi diverſitate haud innui, quod ipſe exiſtimat, experientia teſte docemur; nàm uno, eodemque tempore opus item unum elaboratum eſſe poteſt, ſed ab impari artifice, cùm artifex unus in eodem opere, altero præſtantior paſſim reperiatur; illatio iccircò Ciampinii non ſequitur: muſivum opus *Mauſolei* diverſum eſt, igitur diverſo tempore elaboratum, Bacchi igitur Templum poſtmodùm *Conſtantiæ Baptiſterium*, & ſepulcrum: ex tali antecedenti quænam eſt iſta conſequentia? Ut data opera etiam prætereamus, muſivuum idem opus iterum,

Ciampin. ut ſupra.

Digitized by Google

rùm, atque iterùm reſtauratum eſſe potuiſſe longè poſt Conſtantinum, & per conſequens per alium artificem ab eo, qui primùm id elaboraverat; nàm diverſitas hæc æquè poſt Conſtantini tempora evenire potuit, ac anteà, immò veriſimiliùs Conſtantino poſterior habenda eſt.

Opinationes deindè ſecutus Aringhii Ciampinius, eadem tùm muſiva opera *Mauſolei*, tùm porphyreticæ Urnæ *Conſtantiæ* aliud non exhibere, quàm Gentilium Genios aſſerit, aut quid ſimile, Idololatriam redolens. Sed facilè Olaus Borrichius, & Raphael Fabrettus ſuppoſitiones hujuſmodi refellunt; primus enim, ubi de uvis, quæ in muſivo *Mauſolei*, vel in ſarcophago porphyretico ſculptæ cernuntur, diſſerit: [Quid uvis preſſis, inquit, „ obducet aliquis, cum nomine Chriſtiano? Immò „ hoc, velut ſacro hieroglyphico docebant, ſe in „ morte quidem, ad inſtar uvarum calcari, atteri, „ abiici, ſed ex attritis tamen, conſumptiſque ſuis „ corporibus immortalem prodire animam, ſicut ex „ attritis, preſſuque exhauſtis uvis vina generoſiſ„ ſima ſolent prolectari. Videas & frequenter Chri„ ſtianorum ſepulcris inſculptum cum balena Jo„ nam, in ſpem cum Jona olim ſuperas in auras „ evadendi. Quin & Aquiſgrani cum marmoreo „ monumento Caroli Magni Principis utique, ſiquis „ unquam, Chriſtiani, raptum Proſerpinæ affabrè „ inſculptum conſpicarer].

Ciampin. ut ſupra p. 135.

Olaus Borrich. de antiq. Urb. Romæ facie cap. 7.

Et vir rerum Romanarum peritiſſimus Fabret-

I

brettus, cui eruditiſſimus Joannes Mabillonius adhæſiſſe Ciampinii opinioni viſus eſt, de his ipſis muſivis operibus, & ſculptis in Urna porphyretica *Conſtantiæ* imaginibus, ſic loquitur: [At poſtquàm de

Raph. Fabr. de Antiqu. Inſcription. pag. 565.

„ optimo, mihique pluribus titulis venerando Patre Mabillonio querimoniam habere coactus ſum, „ eodem animo ergà tantum virum benigno, & „ miti conqueri adhùc opus eſt, quod nimium ſanè „ promptus ſit, ut Paganici ritus ſuſpicionem inveniat, ibi quoque, ubi nonniſi per vim (ut ſic „ loquar) res ad Paganiſmum detorqueri poſſit. „ Exemplum porrò in Templo S. *Conſtantiæ* (ſeu „ Conſtantinæ illud dici debeat) poſt primum lapidem Viæ Nomentanæ ponit, de quo hæc ait

Jo. Mabill. ut ſupra.

„ pag. 84. ſui Itiner. Italici: [Vas ingens porphyreticum, quod penè Altare in angulo modò cernitur, olìm in medio erat, continebatque Corpus „ S. *Conſtantiæ*. Octo pedes longitudinis, plures „ altitudinis habet. In ipſo vaſe, atque in fornice „ ex muſivo paſſim exhibentur Genii uvas dementes, ferentes, & calcantes; undè Bacchi ſepulcrum, & Fanum eſſe, plerisque perſuaſum eſt];

Ut ſupra.

„ paulòque poſt: [Itaque *Conſtantiæ*, ſeu Conſtantinæ *Mauſoleum* illud ipſum eſt, quod hodie conſpicitur ad Baſilicam S. Agnetis, quod cùm à Paganis fortè Architectis conſtructum fuerit, non „ mirum, ſi quid Paganici ritus in fabricæ ornamentum admiſerint].

„ Atqui memineris, P. Religioſiſſime, vitem, vinde-

Digitized by Google

„ vindemiamque ipſam inter præcipua, & frequen-
„ tiora Chriſtianorum monumentorum ornamenta
„ locum habere, ut P. Aringhius lib. 6. cap. 45. *Aring. Rom. ſubterr. to. 2. lib. 6. cap 45.*
„ pleniſſimè admonet. Quodque rem conficit, ad
„ latus dexterum ſarcophagi Junii Baſſi, quod in
„ cryptis Vaticanis cuſtoditur, Novi, ac Veteris
„ Teſtamenti Myſteriis referti, in cujus labro unica
„ linea hæc inſcriptio legitur:

IVN. BASSVS, QVI VIXIT ANNIS XLII.
IN IPSA PRAEFECTVRA VRBI NEO-
PHYTVS IIT AD DEVM VIII. KALEN.
SEPT., EVSEBIO, ET YPATIO COSS.

„ eædem puerorum in operibus vindemiæ variè la-
„ borantium figuræ ſculptæ ſunt, eædemque fermè,
„ ac in alio *Conſtantiæ* ſarcophago, ætate (nàm non
„ majori, quàm 22. annorum intervallo diſtat obi-
„ tus Conſtantini, qui *Conſtantiæ* filiæ Templum
„ ædificavit, à Junii Baſſi Præfectura, & morte),
„ & proindè, quæ in Baſſi ſepulcro Chriſtianæ pie-
„ tati conſona nemo negaverit, eadem in contem-
„ poraneo *Conſtantiæ* conditorio ad Paganiſmum
„ amandari non convenit].

Et alibi idipſum confirmans: [Anchora ex uno *Idem Fabrett. p. 581.*
„ latere, dicit, quam eſſe Chriſtianæ fiduciæ ſignum
„ ſupra ad Inſcriptionem T. Fl. Senilis oſtendimus,
„ expoſcit, ut vitis ex oppoſitâ parte non inaniter,
„ ſed myſteriorum adumbrandorum causâ ſit effiɛta

Aringh. ubi ſupra.

„ (ut Aringhii verba uſurpem, apud quem pluribus
„ rem probatam invenies lib. 6. cap. 45.); undè
„ miror iterùm, virum inſigni non minùs doctrinà,
„ quàm pietate, eò erroris dilapſum, ut ornamenta
„ Templi *Conſtantiæ*, ſeu Conſtantinæ Via No-
„ mentana aliquid Paganici ritus præſeferre dixerit,
„ eò quia in admirandà illà porphyreticà Urnà, &
„ in fornice arcuato vites racemiferæ, quali, corbes,
„ aliaque vindemiæ inſtrumenta exprimantur].

Sic Fabrettus jure arguit aſſerentes tam muſiva opera, quàm ſculptas in ſepulcro *Conſtantiæ* imagines Gentilitatis plurimum ſapere. Cæterùm hujusmodi quæſtiones, quas Chriſtianam antiquitatem perluſtrantes paſſim agitare conſuevere, ſymbolicas figuras Fidelium, & Martyrum ſepulturis inſculptas, Gentilitati adſcribentes, futiles eſſe, & vanas, unico tandem irrefragabili teſte evincere ſufficiat, isque ſit nobiliſſima, & inclyta Virgo, & Martyr Cæcilia. In Actis ſiquidem ejus omni fide digniſſimis, ubi de Sancti Maximi Cubicularii, & Martyris ſepultura ſermo incidit: [Quem Sancta

Apud Sur. to. 6. in vita, & martyrio S. Cæciliæ pag. 512.

„ (dicitur) Chriſti Martyr Cæcilia, cùm poſuiſſet
„ proximè Sanctos Dei Martyres Tiburtium, & Va-
„ lerianum, depoſuit in Arca, & juſſit, ut in Arca
„ ejus inſculperetur *Phœnix*, ad oſtendendam ejus
„ fidem, qui ſe inventurum eſſe reſurrectionem
„ *Phœnicis* exemplo admiſerat]. Quid præſtantiùs pro veterum Chriſtianorum ſymbolorum defenſione excogitari poteſt, quàm Martyris, & tantæ Marty-

ris

ris exemplum? Quod verò *Phœnix* celeberrimus fuerit reſurrectionis typus, eoque ad reſurrectionem probandam uterentur antiquiſſimi Patres, teſtatur Spondan. de Cœmeter. libro 1. parte 3. cap. 3. num. 5.

Spondan. de Cœmet. lib. 1. par. 3. cap. 3. num. 5.

Nihilominùs adhùc urget Ciampinius, & exiſtimans Baccho dicatum Templum ab aliquo ex Proceribus, ſuam hanc conjecturam confirmari declarat ex quibusdam Bullis è collo pendentibus puerorum, qui in fornice, vel in Arca *Conſtantiæ* expreſſi conſpiciuntur; nàm cùm Bullæ hæ inſigne Nobilitatis eſſent, indicant iccircò pro Proceribus locum conſtructum fuiſſe. Sed ex hoc quid infert Ciampinius? Locus pro Proceribus ædificatus, pro Proceribus igitur Gentilibus? Abſit. Cùm enim Bullæ eſſent inſigne civile Nobilitatis, non ideò erant & religionis; nam aliud erat in ipſis Paganis, quod religionem exhibebat, aliud, quod ſanguinis Nobilitatem, aut ſtatum, aut prærogativas exprimebat. Cùm igitur civile id inſigne eſſet non ſuperſtitionis, ſed conditionis, æquè uſurpari potuit, ut à Gentilibus, etiam à Chriſtianis; & meritò uſurpari debuit in ornatu, vel ſepulcri, vel *Mauſolei* nobiliſſimæ Virginis, uti fuit *Conſtantia*, à Magno patre ejus Conſtantino.

Ciampin. de ſacr. ædificiis Conſtant c. 10 pag. 133.

Pari ratione refellenda eſt etiam conjectura alia, ab ipſo Auctore expiſcata ex ollis, quas ſe obſervaſſe dicit in porphyretica Urna ipſiusmet *Conſtantiæ*; nàm eædem ollæ, inquit, nil aliud denotabant;

Idem ut ſup.

bant, niſi oſſuarias ollas, in quibus cineres, & cadaverum oſſa reponebantur. Verùm licèt reſponderi poſſet, non ad aliquid ſignificandum, ſed ſimpliciter ad ornatum eas, vel ſimiles imagines in Arca porphyretica, & in *Mauſoleo* poſitas, uti etiam modò ſolemus, dùm vel in cubiculis, vel in rhedis ad ſimplicem ornatum multa his ſimilia vel depingi, vel ſcalpro incidi volumus; tamen ſepulcralia hæc inſignia ad decorem appoſita, etiamſi ipſis uterentur Pagani, minimè fuiſſe ſuperſtitioſa opinamur; oſtendebant ſiquidem tantùm morem, quo veteres mortuorum in eis oſſa, & cineres recondebant, in quo ſanè nihil ſuperſtitioſi ineſſe potuit. Pro temporum enim qualitate Romani, editis legibus de ſepulturis cadaverum, varia diverſimodè mandarunt, quibus parère ſicut ſuperſtitioſum non fuit, multò minùs repræſentare, quod ab ipſis legibus imperatum, vel uſu civili introductum, ethnicum, & Gentile erit judicandum.

Spondan. de Cæmet. lib. 1. par. 1. cap. 8.

Iccircò quæ ſubjungit Ciampinius, expoſtulato exemplo à veterum Furiorum ſepulcro in Monte Tuſculano reperto, ex quo colligit, quod magna Arca non unum, ſed plura ejuſdem familiæ cremata cadavera in ſe contineret in præfatis ollis, nullius ferè momenti ad rem noſtram habenda ſunt. Non enim, quia ollæ (ut ſupponit) oſſuariæ, ſcalpro in Arca *Conſtantiæ* ſculptæ; ideò plures ollæ cum cineribus plurium defunctorum in ipsà; nec quia, ut illa Furiorum, ingentis molis, ideò plura cremata cadavera

Ciampin. ut ſupra.

vera

vera recondita in eâ. Ejuſdem, immò majoris amplitudinis (ut ipſemet fatetur) fuit, & usque modò conſpicitur Arca *Helenæ*, igitur plura cadavera cum eâ tumulata? igitur omnis ejus familia cum ipsâ condita? Ad quid ergò Conſtantinus Conſtantinopoli aliud ſibi præelegit ſepulcrum, & aliud, de quo loquimur, *Conſtantiæ* filiæ Via Nomentana excitavit? Licet enim ex Ammiano Marcellino percipiatur, Conſtantinam, alteram Magni Conſtantini filiam Hannibaliano primùm, deindè poſt ejus mortem Gallo Cæſari Juliani fratri nuptam, quæ vivente altero marito, Bithyniæ vi febrium abſumpta eſt, ſepultam fuiſſe in ſuburbano Viæ Nomentanæ, ibidemque etiam conditam Helenam Juliani uxorem, non tamen hinc ſequitur, in eodem porphyretico Virginis *Conſtantiæ* ſepulcro tumulatas fuiſſe, vel ex eo quod ollæ oſſuariæ in ipſo ſculptæ conſpiciantur, vel quod ingentis molis extiterit; nàm cùm hæ Chriſti fidei nomen dediſſent, gentili ritu ſepultas fuiſſe nullo indicio probatur. At poſito etiam, quod in eodem ſarcophago, crematis corporibus, in oſſuariis ollis conditæ fuiſſent, quid quæſo ex hoc eliciendum eſſet? Fuiſſe forſitan, ut vult Ciampinius, priùs ethnicum hoc monumentum? vel meliùs ad continendos plurium harum mulierum cineres ingenti amplitudine à Conſtantino data opera ſic evectum?

Amm. Marcellin. lib. 14. cap. 21., & lib. 21. cap. 1.

Nihilominùs in ſua ſententia perſiſtens Ciampinius idem, nil intentatum reliquit, quo vel expreſſa

Ciampin. ut ſupra.

preſſa noſtræ Religionis inſignia ex *Mauſoleo Conſtantiæ* adimeret; dùm cruces quaſdam, quas in eo intueri licet, non triumphale Redemptionis noſtræ vexillum, ſed, ut apud Ægyptios, quatuor denotare elementa, ut ſuaderet, inſudavit. Veruntamen leviſſimas has conjecturas diluere haud difficile reperitur; non enim, quia apud Ægyptios ſignum crucis elementa deſignabat, neceſſariò idipſum ideò ſignificabat apud Romanos; & licèt plura ex Ægyptiis ſymbola decerpſerint Romani, non tamen ex hoc probatur, quod omnia ſuſceperint; ſi verò non omnia ſuſceperunt, ſed tantùm nonnulla, non eſt certè undè inferatur, hoc quatuor elementorum ſignum inter alia prælectum, & ex hoc in *Conſtantiæ Mauſoleo* vera Crucis imago abnegetur.

Ciampin. ut ſupra.

Validiori tamen argumento ſententiam ſuam tueri arbitratus eſt, ex eo quod obſervavit, nempè S. *Conſtantiam* anno 354. deceſſiſſe, Conſtantinum verò anno 337., & per conſequens illam poſt patris obitum annos ſeptemdecim vitæ ſuæ curſum impleviſſe; undè neceſſariò inferendum pronunciat, Arcam prædictam non ſolùm paulò antè S. *Conſtantiæ* mortem, ſed longè anteriùs fuiſſe ſculptam, nempè in iis ſæculis, in quibus bonæ florebant artes, ut ejuſdem cælatura demonſtrat. Cùm primò hanc Ciampinii conjecturam properatò lectitaremus, planè aliud innuere voluiſſe ab eo, quod revera ipſe inferre excogitavit, putabamus; nempè eum ex hoc

elicere

Digitized by Google

elicere voluiſſe, quod cùm obiiſſet longè poſt Conſtantinum *Conſtantia*, à veritate alienum iccircò videbatur, patrem de cadavere filiæ recondendo ſollicitum eſſe potuiſſe; quapropter falsò vel *Mauſoleum*, vel Arca *Conſtantiæ* à Conſtantino exornata enarraretur. Quas haud penitùs ſpernendas rationes retundere cogitavimus, vel auctoritate Actorum S. Agnetis, in quibus dicitur, quod *Conſtantia* ipſius Sanctiſſimæ Virginis miraculo ſanitati reſtituta, patrem, & fratres Auguſtos rogaverat, non tantùm ut Baſilicam Beatæ Agnetis conſtruerent, ſed etiam, ut ſibi illìc *Mauſoleum* ſuum collocaretur; vel exemplo ipſiusmet Conſtantini, qui ſuum ſibi antè mortem Conſtantinopoli in porticu Baſilicæ SS. Apoſtolorum ſepulcrum paraverat; undè deducebamus, ritè *Conſtantiam* obtinere potuiſſe diù antè obitum ſuum ab optimo parente ſepulcrum, cùm piiſſimus ipſe Princeps vivens proprio condendo tam enixè ſtuduiſſet. *Ut ſupra.*

Verùm, cùm non curſim, denuò hanc eruditi viri conjecturam percurreremus, aliud profectò ejus animo inſediſſe, ac indè inferre aliud voluiſſe vix percepimus: haud enim facilè eſt intellectu, quid opinari voluerit ex eo, quod *Conſtantia* ſeptemdecim annos poſt patris obitum mortua fuerit; dùm ex hoc neceſſariò inferendum ducit, Arcam porphyreticam ejus, non ſolùm paulò antè ipſius obitum, ſed longè anteriùs fuiſſe ſculptam, nempè iis in ſæculis, in quibus bonæ florebant artes: nàm ſi intelligere voluit hoc loquendi modo, Arcam ipſam non à Con-

Digitized by Google

ſtantino conſtructam, ſed tantùm ex Gentili ritu in ſepulcrum *Conſtantiæ* converſam; huic commutationi nihil contulit certè, ***Conſtantiam*** ſuperſtitem Conſtantino fuiſſe, & Conſtantinum antè ***Conſtantiam*** obiiſſe, dùm æquè converſio hæc ab ethnico ad ſacrum effici potuit vivente Conſtantino, ac ipſo defuncto, immò vivente ipsà ***Conſtantià***, ac eàdemmet mortuà ab iis, qui eidem ſuperſtites fuere. Si verò ex operis decore educere intendit, elaboratam Urnam eſſe nequiiſſe eo tempore, quo ***Conſtantia*** obiit, poſt Conſtantinum annos ſeptemdecim, quia nempè tunc, ut in prioribus ſæculis, bonæ artes non vigebant; cùm, juxtà ipſum, jàm tempore Conſtantini plurimum veteris decoris, ac venuſtatis architecturæ, & artium periiſſet, ac per conſequens eadem fermè ratio militet de ævo ***Conſtantiæ***, & Conſtantini; quid profectò ex hoc, quod ***Conſtantia*** poſt Conſtantinum, & Conſtantinus antè ***Conſtantiam*** obierit, deducatur, haud intelligere valemus.

Ciampin. ut ſupra. Tamen ſatis ſuperque in ſuà ſe firmari ſententià teſtatur ex eo, quod inſuper eundem eſſe opificem tam muſivi operis, quàm etiam Arcæ marmoreæ arbitretur; & id deducit ex figurarum tùm uniformitate, tùm elegantià, quæ cùm alia tempora ſapiat, quàm Conſtantini, iccircò neque Templum, neque Arcam Auctorem Conſtantinum agnoſcere cenſet; quibus addit, quod ſi eodem elaborata fuiſſent tempore, à veritate videretur alienum, Conſtantinum, dùm *Baptiſterium* ædificaret, eodem tempore pro filiæ

Digitized by Google

filiæ ſuæ cadavere recondendo ſarcophagum excitaſſe; quapropter tam ipſum ædificium, quàm Arcam inter Conſtantini opera haud reponenda iudicat.

Poſtremam hanc tùm Ciampinii, tùm aliorum ſuppoſitionem, qua unum, & idem *Baptiſterium Conſtantiæ*, ejusque ***Mauſoleum*** cenſuere, jàm ſupra rejecimus. Pari verò ratione reſpuendum eſſe quoque, quod colligit Ciampinius idem ex elegantià, & uniformitate tam muſivi, quàm etiam Arcæ marmoreæ *Conſtantiæ*, liquidò patet: cùm enim hinc inferat, eundem fuiſſe opificem tam muſivorum, quàm cælaturæ ſarcophagi, quis non videt, conjecturam hanc nullius eſſe prorsùs momenti, immò vanam? Quid enim Sculptores cum muſivorum confictore? Uniformitas ſæpè ſæpiùs reperitur in uno genere artis, exempli gratia architecturæ, picturæ; nec tamen indè colligi poteſt, totum unum opus ab artifice uno elaboratum, eò quod nimirùm elaborari à pluribus unius artis peritis, ſæpè numero contingat; quanto igitur magis corruit conjectura Ciampinii in tam diverſo opificio, quale eſt illud ſculptoris, & muſivorum artificis? Quod ſi ex uniformitate, & elegantià utrumque opus, muſivum videlicet, & ſculptum antè tempora Conſtantini adhùc uno opifice abſolutum, perſuaſum eſt Ciampinio; hoc ipſum labefactare ejus conjecturam cognoſcitur; nàm cùm duos ſimùl perfectos ſingillatìm, aut in muſivo conficiendo, aut in cælatura

Digitized by Google

opinari potuiſſet, ad proculcandam tamen propriam ſententiam, unum tantùm in utroque perfectiſſimum opificem ſtatuendo, incredibile quoddam ſe excogitaſſe monſtravit.

Ciampin. ut ſupra p.134. Explicat deindè Ciampinius verba Actorum *Conſtantiæ*; (quia, uti jacent, ipſius ſententiam evertunt) nàm in iisdem dicitur: [quod Eccleſia „ columnis, & muſivo de lapidibus decorata, in „ ejus honorem *fabricata* eſt]; ideòque cùm ipſe velit, *Mauſoleum*, ſeu *Eccleſiam Conſtantiæ* non fabricatam, ſed in ejus honorem tantùm ex Gentili converſam, iccircò cogitur verbum illud *fabricare*, aliter, quàm ſonat, interpretari, dicens, Grammaticorum eſſe vocibus tenaciter adhærere; at mitiùs cùm Oratoribus, Hiſtoricisque agendum, quia iſti nimirùm quandoque figuratè loquuntur. At meminiſſe certè debuerat vir eruditus, non tantùm Grammaticos inter, atque Oratores, & Hiſtoricos, ſed inter Hiſtoricos quoque, & Oratores diſcrimen magnum intereſſe; aliud eſt enim Hiſtoria (ut de Grammaticà datà operà rudem nimis, ac nullius momenti quæſtionem prætermittamus.) aliud Oratio, nec quamvis narret Oratio, ideò dicenda eſt Hiſtoria, nec Hiſtoria, ſi, ut decet, intrà ſuos limites contineatur, Oratio unquàm nuncupanda eſt; nàm *Cicer. lib.1. de Offic.* Oratoris proprium eſt, juxtà Tullium, ornatè loqui; *Ludov. Vives lib 2. de cauſ. corrupt. art.* Hiſtoriam verò puriſſimam decet eſſe imaginem veritatis: eſt autem imago ea abſolutiſſima, quæ rem neque majorem, neque minorem reddit (uti nimi-

nimirùm figuræ faciunt); non ut umbræ in ortu, & occaſu Solis longiſſimæ, in meridie propè nullæ. Hiſtorici quippè rei ordinem ſervant, & materià utuntur præparatà; Oratores verò multa invergunt, & fingunt; quapropter Plinius ad Capitonem: *Lucianus.* *Plin. lib. 5. ad Capiton., vel, ut alii, ad Tacitum.*
„ [Habent Oratio, inquit, & Hiſtoria multa com-
„ munia, ſed plura diverſa; in iis ipſis, quæ com-
„ munia ſunt, narrat illa, narrat hæc, ſed aliter;
„ huic pleraque humilia, & ſordida, & ex medio
„ petita, illi omnia recondita, ſplendida, excelſa
„ conveniunt; hanc ſæpiùs oſſa, muſculi, nervi,
„ illam chori quidam, & quaſi tubæ decent; hæc
„ vel maximè vi, amaritudine, inſtantià, illa tra-
„ ctu, & ſuavitate, atque etiam dulcedine placet;
„ poſtremò alia verba, alius ſonus, alia conſtru-
„ ctio].

At obiiciet Ciampinius in Eccleſiaſticis Hiſtoriis aliter rem ſe habere; nàm in ipſis exempli gratia vox *fecit* in Pontificali libro pro *ædificare* ſemper accipienda minimè eſt, immò ſæpè pro *reſtaurare*, vel *dedicare* intelligenda venit. Verùm primò reſpondendum eſt, quod hìc non de voce *fecit*, ſed *fabricavit* diſſerimus; deindè quod ſi indiſtinctè etiam vox *fabricavit* pro *fecit* aliquando uſurpari conſuevit, igitur individualiter non poteſt hìc intelligi pro *dedicavit*, quia nimirùm, cùm in utrumque ſenſum accipi poſſit, nullà alià hìc urgente ratione non eſt aliter accipienda ab eo, quod ſonat. *Ciampin. ut ſupra.*

Ab interioribus Eccleſiæ S. *Conſtantiæ* ornatibus,

tibus, ut alia ſibi vindicet argumenta ad ſuam ſtatuendam ſententiam, ad alios amovibiles ornatus in eàdem olìm extantes Ciampinius deindè progreditur, nempè ad marmorea quædam candelabra, quæ in eàdem Eccleſià S. *Conſtantiæ* olìm extitiſſe, poſtmodùm ad illam S. Agnetis translata fuiſſe arbitratur; ex iſtorum ſiquidem anaglyphicis operibus toti fabricæ conſimilibus deducens, & eodem tempore, & in ejusdem fabricæ uſum fuiſſe conſtructa: Si igitur (deindè ſubjungit) pro dictæ fabricæ uſu elaborata eſſe concedatur, videtur etiam dicendum, Templum hoc non ad *Baptiſterii*, in quo candelabra minimè requiruntur, ſed ad Templi uſum fabricatum.

Ciampin. ut ſupra.

Sed & una cum aliis, uti leviſſimam habendam eſſe hujusmodi conjecturam, apparet; eſto enim, quod candelabra hæc uniformia ſint toti fabricæ, quod inſuper in ipſius tantùm fabricæ uſum fuerint exornata; minimè tamen hinc educendum erat, elaborata fuiſſe eodem tempore, quo Eccleſia *Conſtantiæ* excitata eſt: in uſum quippè fabricæ uniformia conſtructa eſſe potuerunt, nec tamen neceſſariò eodem tempore, quo Eccleſia fabricata fuit; nàm poſtquàm *Mauſoleum* in Eccleſiam commutatum eſt, ut infrà dicetur, ipſa quoque exornari potuerunt. Quid ſi diceres exempli gratia in Baſilica Vaticana fornix, apſis, porticus, inſuper candelabra, cruces uniformia ſunt; nùm ex hoc benè deduceres, quod unà cum fabricà, & eodem tempore exor-

Digitized by Google

exornata fuiſſent? Ex his infert etiam, quod cùm ad *Baptiſterium* candelabra nequaquàm ſpectare poſſint, & cùm ipſa eodem tempore facta fuerint, quo Templum, Templum idem, & candelabra priùs extitiſſe, quàm *Baptiſterium*, & ideò non à fundamentis à Conſtantino evectum, ſed tantùm ethnicis ſuperſtitionibus expurgatum. At cùm nos *Mauſoleum Conſtantiæ* ipſius unquàm *Baptiſterium* fuiſſe diffiteamur, & ex uniformitate tempus minimè inferri poſſe ſtatuamus, hæc omnia, ut patet, ſpontè ſua corruunt.

Sic pari modo aliud etiam, quod ſubjungit, argumentum deturbatur. Ab exteriori ſiquidem porticu, quam antè *Conſtantiæ Mauſoleum* extitiſſe dicit, conjicit fuiſſe priùs alicujus falſi Numinis delubrum, nàm *Baptiſterium* nullum, porticum habuiſſe reperimus. Reſpondemus enim, *Baptiſterium* eſſe non potuiſſe, nec tamen indè inferendum, Idolorum fuiſſe Fanum, ſed *Mauſoleum*, eo quod *Mauſolea* porticus habere conſueverant, ut evidenter deprehenditur ex noſtro *Helenæ*, quod & ipſum porticum habuit, cujus adhùc, licet exilia, conſpiciuntur veſtigia. *Ciampin. ut ſupra p. 135.*

Ex his, prolixiori forſitan, quàm opus erat, ſtylo, exaratis certò comperimus, *Mauſoleum Conſtantiæ* non ex ethnico ſacrum, non ex *Baptiſterio Mauſoleum*; ſed à fundamentis uti *Mauſoleum* à Magno Conſtantino juxtà Baſilicam Sanctæ Agnetis *Conſtantiæ* filiæ fuiſſe excitatum, & eodem conſilio,

quo

Digitized by Google

quo matri *Helenæ* juxtà noſtram SS. Marcellini, & Petri *Baſilicam* aliud evexerat. In ſphæricâ ſiquidem formâ ambo *Mauſolea* iſta conveniunt, in porticu quoque, & ſimiliter in Urnis ex porphyrete, de quibus idem Ciampinius (licet impropriè ſepulcrale labrum *Mauſoleum* nuncupet) hæc profert: [*Mauſoleum* hoc (ſcilicet *Conſtantiæ*) amplitudine ferè illi Beatæ *Helenæ* æquale eſt, quod in Eccleſiâ SS. Petri, & Marcellini retulimus]. Undè multò magis miramur, eruditum virum, cùm nihil hæſitaſſet, aſſerendo *Helenæ* porphyreticum ſepulcrum a Conſtantino fuiſſe conſtructum, adeò poſtmodùm inſudaſſe, ut *Conſtantiæ* aliud ipſi Principi abriperet; cùm præſertim neceſſariò animadvertere debuiſſet, quod ſi *Helenæ* ſepulcrum ex imaginibus non ſacris in eo cælatis reſpuendum non fuerat, pari modo ex ſimilibus cælaturis *Conſtantiæ* aliud abnegandum non erat.

Ciampin. de ſacris ædific. Conſtantin. c. 10. pag. 130

Si igitur in formâ ſphæricâ, in porticu, in Urnâ, *Helenæ*, & *Conſtantiæ* ædificia conveniunt, nemo negare haud poterit, ea aliud fuiſſe, quàm quæ diximus, unius juſſu Principis exornata *Mauſolea*; nemo non aſſerere valebit, *Helenæ* illud Sanctorum Martyrum Marcellini, & Petri falsò Baſilicam nuncupari; & demùm nullus ambigere poterit, quod ſicùt illud *Conſtantiæ* juxtà Agnetis Baſilicam conſtructum fuit, ità non alibi, quàm juxtà *Baſilicam* Marcellini, & Petri, *Helenæ Mauſoleum* à Conſtantino fuerit fabricatum.

CA-

Digitized by Google

CAPUT XIII.

Reſtaurationes Baſilicæ *SS.* Marcellini, *&* Petri Viâ Lavicanâ *extrà Urbem recenſentur*.

VEnerabilem hanc SS. Marcellini, & Petri *Baſilicam Viâ Lavicanâ* extrà Urbem, ejusque verendum Cœmeterium Pontifices Maximi ſummo honore ſemper coluere, & ideò cùm temporis edacitate, primævi decoris, quo à Magno Conſtantino inſignita fuerat, non modicam pertuliſſet jacturam, antiquas ejus ſarcire ruinas omni conamine ſtuduerunt.

Honorius ſiquidem hujus nominis I. id egit, ut habet Anaſtaſius Bibliothecarius in ejus Vita his verbis: [Renovavit Cœmeterium SS. Martyrum „ Marcellini, & Petri *in Viâ Lavicanâ*]. *Anaſtaſ. Bibliothecar. in Vita Honorii I.*

Idipſum implevit Hadrianus I., teſte eodem: „ [Cœmeterium item BB. Petri, & Marcellini „ *Viâ Lavicanâ*, juxtà *Baſilicam Beatæ Helenæ* „ renovavit, & tectum ejus, ideſt Sancti Tiburtii, „ & eorundem SS. Petri, & Marcellini noviter „ fecit, & gradus ejus, qui deſcendunt ad eorum „ Sacratiſſima Corpora, noviter fecit, quoniàm „ nullus erat jàm deſcenſus ad ipſa Sancta Cor„ pora]. *Idem in Hadriano I.*

Hoc ipſum præſtitit Nicolaus Papa I., ut refert ipſemet Anaſtaſius, dicens: [Nicolaus ad *Baſilicam* *Idem in Nicolao I.*

„ Beatorum Martyrum MARCELLINI, & PETRI, quæ
„ *inter duas Lauros* ſita eſt, properavit, quam ve-
„ tuſtate ſolutam, ruinàque confractam invenit,
„ & ſentibus coopertam, tribuliſque repletam, ità
„ ut nulli ad eam aditus panderetur. Cujus mox
„ fundamenta validiſſimo ædificio renovans, in
„ meliorem ſtatum, ut pridèm fuerat, reſtauravit,
„ in quam nunc ad laudem Nominis divini populi
„ multitudo properat, & confluit].

Verùm cùm ab ipſomet Anaſtaſio recenſeatur alia reſtauratio Eccleſiæ SS. MARCELLINI, & PETRI facta à Benedicto III. Papa, qui proximè antè Nicolaum Pontificatum tenuit, his verbis: [Nec non &
„ in Eccleſiam BB. PETRI, & MARCELLINI, cujus te-
„ ctum jàm vetuſtate poſitum, vicinum ruinæ exi-
„ ſtebat, depoſitis vetuſtiſſimis trabibus, & aliis
„ impoſitis, noviter ipſum tectum, atque porticus
„ in circuitu omnia noviter inſtauravit]; iuremeritò dubitatum eſt, an duæ iſtæ reſtaurationes factæ à duobus Pontificibus immediatè ſibimet ſuccedentibus, de illà tantùm, de qua loquimur, SS. MARCELLINI, & PETRI *inter duas Lauros Baſilicæ* accipiendæ ſint, vel ſeorſim, altera de hac ipsà *Baſilicà*, altera verò de alià iisdem SS. Martyribus intrà Urbis mœnia propè Lateranum dicatà Eccleſià.

Idem in Benedicto III.

At noſter Aringhius dubitationem omnem auferre pro viribus conatur, his verbis: [Porrò, ut rem
„ hanc maturiùs ediſſeramus, in MSS. quibuſdam
„ Codicibus hujuſcemodi inſtauratio, quæ à Nico-

Aring. Rom. ſubterr. to. 2. lib. 4. cap. 9. pag. 33.

Digitized by Google

„ lao Pontifice præſtita eſt, deſideratur, & in aliis,
„ immò & in Pontificis ejuſdem geſtis, quæ tom. 3.
„ Concil. conſcripta habentur, pro verbis illis: *In-*
„ *ter duas Lauros*, legitur: *In Erulana*, corrupto
„ videlicet vocabulo pro *Merulana*; quapropter
„ germanà verborum lectione paginis redditâ, fa-
„ tendum nobis proculdubio eſt, à Nicolao Ponti-
„ fice eam potiſſimùm Eccleſiam inſtauratam fuiſ-
„ ſe, quæ propè eandem Lateranenſem Baſilicam
„ extat, haud procul à loco, qui vulgò *in Meru-*
„ *lana* dicitur, ubi & Beati Matthæi Apoſtoli Ec-
„ cleſia *in Merulana* item dicta usque nunc ſub-
„ ſiſtit. Ut ipſa autem veritas magis ſtudioſo Le-
„ ctori innoteſcat, haud ullatenùs probabile nobis
„ ſit, de hac Bibliothecarium item locutum fuiſſe;
„ cùm enim Romanorum Pontificum ædibus Ec-
„ cleſia hæc proxima eſſet, & Cardinalitio inſuper
„ Titulo decoraretur, nimis quidem abſurdum fo-
„ ret, ſi quis leviter opinando aſſereret, eandem
„ longo temporum interlapſu eò usque redactam,
„ ut ſentibus hinc indè cooperta, ac tribulis undi-
„ que circumfuſa, accedentibus impervia omninò
„ exiſteret, qua planè lugubri facie eandem ipſemet
„ Bibliothecarius deſcribit. Id igitur probabiliùs
„ nobis arridet, ſi nimirùm, quæ à Bibliothecario
„ hactenùs enarrata ſunt, de Eccleſiâ ab Impera-
„ tore Conſtantino *Lavicanam juxtà Viam* erectâ
„ ſubintelligantur. His adde, quod minùs item ve-
„ riſimile habendum videtur, eandem ab utroque

Digitized by Google

„ Pontifice Eccleſiam, de qua nunc agimus, in pri-
„ ſtini formam ſplendoris reſtitutam fuiſſe; quippè
„ ſi Benedictus Pontifex hanc, ut hi aſſerunt, in-
„ ſtauravit, quorſum Nicolao, qui eidem proximè
„ in Pontificatu ſucceſſit, operi manum apponendi
„ iterùm opus fuit? cùm Benedictus Papa biennio
„ dumtaxat in Petri Cathedra ſederit, quo quidem
„ brevi temporis interſtitio ipſammet Eccleſiam ad
„ enormem adeò abolitæ vetuſtatis formam, ac de-
„ ſolatam rerum faciem deveniſſe, haud creditu
„ facilè eſt. Fateamur igitur opus eſt, à Benedi-
„ cto III. Eccleſiam illam inſtauratam eſſe, quæ
„ juxtà Lateranenſe Palatium ad hanc usque diem
„ viſitur; à Nicolao autem Pontifice hanc, de
„ qua ſermo recurrit, *Viâ Lavicanâ* exiſtentem,
„ quæ tunc ruinis ſcatebat, priſtino decori reſti-
„ tutam].

Hæc optimè Aringhius, cujus ad corroborandam conjecturam, annectere non incongruum exiſtimavimus, quod cùm Eccleſia illa propè Lateranum Titularis eſſet, ut inferiùs oſtendetur, & tunc Tituli curam gererent Animarum, in iisque populus ſedulò ad percipienda Divina Myſteria confluere conſueviſſet; omninò incredibile eſt, omni prorsùs venuſtate ſic fuiſſe denudatam, atque vaſtatam, ut Bibliothecarius deſcribit.

CA-

Digitized by Google

CAPUT XIV.

Cujus juris effecta fuerit Baſilica *SS.* Marcellini, *&* Petri Viâ Lavicanâ *extrà Urbem*; *& de Indulgentiâ* Mauſoleo Helenæ *conceſsâ*.

Hanc ipſam inclytam SS. Marcellini, & Petri noſtram *Baſilicam* à Magno Conſtantino conſtructam *inter duas Lauros Viâ Lavicanâ*, adjudicatam eſſe Conſtantinianæ item Baſilicæ Lateranenſi, eique in ſpiritualibus ſubditam, teſtatur Cæſar Raſponus in Opere de Baſilicâ, & Patriarchio Lateranenſi, ubi agit de ſpirituali ejuſdem Lateranenſis Baſilicæ jurisdictione his verbis:
„ [Huic (nempè Baſilicæ S. Agnetis Viâ Nomen- *Raſpon. de*
„ tana) adjungitur inſignis Eccleſia SS. Petri, & *Baſilicâ, & Patriarc. La-*
„ Marcellini Lateranenſi Baſilicæ immediatè ſub- *teran. cap. 6.*
„ jecta, quæ à Conſtantino Magno extructa, am- *pag. 123.*
„ pliſſimisque donariis locupletata, *Helenæ* Augu-
„ ſtæ ejus parentis cineres excepit, teſte Anaſta-
„ ſio, &c.]

An verò hæc *Baſilica* in ſpiritualibus Lateranenſi ſubjacere tunc tantùm cœperit, cùm in temporalibus ad idem Lateranum pertinuit, haud perſpectum eſt, licet à veritate alienum cenſendum non ſit. In temporalibus autem Lateranenſi ditioni acceſſit ſub Innocentio Papa II., ut narrat noſter Aringhius, cùm

Digitized by Google

cùm Antonium Boſium de Romanâ Eccleſiaſticâ Antiquitate optimè meritum, & Cœmeteria *Via Lavicanà* ex ipſiusmet ſolertià reperta memorat hoc modo:

Aring. Rom. ſubterr. to. 2. lib 4. cap. 14. pag. 48.

„ [Ad magis verò conceptam animo Antonii „ Boſii ſententiam corroborandam, vigens adhùc „ loci ejusdem, atque adjacentis pariter prædii de„ nominatio acceſſit; dùm enim de loci nomine „ colonos, qui aderant, diligenti inquiſitione rem „ altiùs exploraturus interrogat, locum illum vulgò „ ab omnibus tot evoluta poſt ſæcula adhùc *S. He*„ *lenæ* prædium appellari, & ditioni Lateranenſis „ Baſilicæ ſubeſſe cognovit, in cujus Baſilicæ Archi„ vio quamplurima de prædio eodem monumenta „ ſatis expreſſa extant, in quibus Eccleſiæ itidem „ ejusdem *Beatæ Helenæ*, quæ ibi quondam ſita „ erat, frequens admodùm mentio reperitur. Hujus

Jo. Diacon. lib. de rebus memorabilib. Eccleſiæ Lateranen.

„ quoque antiqui prædii Joannes Diaconus lib. de „ memorabilibus ejusdem Lateranenſis Baſilicæ re„ bus meminit, ubi ipſummet prædium ab Inno„ centio Papa II. ex pecuniis eidem Baſilicæ relictis „ coemptum fuiſſe his verbis enarrat: Obtulit li„ bras centum Lucenſis monetæ pro emendis poſ„ ſeſſionibus ad ſuſtentationem Canonicorum. De „ quibus poſtmodùm Dñus Bernardus Prior iſtius „ Baſilicæ, qui poſteà factus eſt Cardinalis S. Cle„ mentis, ac deindè Epiſcopus Portuenſis, ſalubri „ judicio, & providentiâ emit poſſeſſiones non lon„ gè ab Urbe, juxtà formas propè Eccleſiam *S. He*„ *lenæ*].

Perti-

Pertinuiſſe verò jàm indè usque ad hanc diem locum eundem ad ipſam Lateranenſem Baſilicam, idem Aringhius paulò poſt etiam fatetur; nàm referens quid factum fuerit, cùm primò è luctuoſis latebris poſt tot ſæculorum dolendam inertiam, ejusdem Boſii diligentià locus hìc eductus fuit, dicit: [Neque *Ibidem ut ſupra pag. 49*
„ interim omittendum eſt, ſacrum hoc Templum
„ ſuperioribus ſæculis adeò inſigne, quod jàm ex
„ parte dirutum, atque incultum omninò, procùl
„ ab Urbe ſubſiſtit, ex recolendo, quem præferebat,
„ ut vidimus, titulo pariter, ac ſanctitatis
„ loco, ſontium, ac ſicariorum, (exclamare hìc
„ nobis licet: O tempora, ò mores!) ſicariorum,
„ inquam, execrandum aſylum illud iisdem occupantibus
„ effectum fuiſſe, quorum ſubindè plurimi
„ cædibus obnoxii, ibidem ab apparitoribus intercepti,
„ meritas ſcelerum, ac illatæ præſertìm loco
„ omni veneratione digniſſimo injuriæ pœnas dedere.
„ Verùm divino tandem nutu poſtremis annis
„ contigit, ut Canonici, ac Lateranenſis Baſilicæ
„ Capitulum, quorum ditioni prædium unà
„ cum Templo addictum eſt, aliique nonnulli, qui
„ vineas illìc proximè adjacentes obtinent, religioſo
„ devotionis impulſu, locum ipſum ruderibus primùm
„ expurgare aggreſſi, & ſubindè Eccleſiam,
„ quam penitùs incultam cernebant, aliquà ex
„ parte in priſtinum cultum, vel in hoc ſummis
„ laudibus extollendi, reſtituere incœperint, & Sacerdoti
„ annuà penſione attributà decreverint, ut

ibidem

Digitized by Google

„ ibidem jugiter reſidens Sacroſanctum Miſſæ Sacri-
„ ficium ſingulis feſtivis diebus Omnipotenti Deo
„ in Sanctorum Martyrum obſequium offerat, &
„ Eccleſiæ, ac Fidelium pietati, quo par eſt, ſtudio
„ deſerviat; quod magnâ jàm ex parte, Deo inſpi-
„ rante, præſtitum, perfectumque eſſe didicimus.
„ Quamobrem brevi temporis intervallo (ut cre-
„ dere fas eſt), & priſtinam illùc confluentium
„ frequentiam, ac primævum religionis illibatæ
„ nitorem ſacro eidem loco (quod decet, & in
„ votis cunctorum eſt) redditum eſſe pius quisque
„ vir meritò gaudebit].

Sic Aringhius, cujus teſtimonium protulimus ad ſignificandum tantùm, cujusnàm juri locus, in quo SS. Marcellini, & Petri *Baſilica* conſtituta eſt, usque adhùc addictus permaneat. Gaudere tamen cum ipſo haud poſſumus, quod noſtrorum Martyrum *Baſilica* aliqualiter primævo fuerit (ut ipſe nimirùm excogitavit) reddita nitori, cùm ex ſupra allatis evidens ſit, non in noſtram Marcellini, & Petri *Baſilicam*, ſed in *Helenæ Mauſoleum* à Canonicis, & Capitulo Lateranenſi pietatis ea, quæ recenſet, ſtudia collata fuiſſe, quia nempè unum & idem *Mauſoleum*, & *Baſilicam* cenſuere.

Franc. Mar. Turrigius de Crypt. Vatic. par. 2. cap. 7. pag. 272.

Anno 1631. Franciſcus Maria Turrigius in Libro de Cryptis Vaticanis, Eminentiſs. Cardinalis Barberini juſſu, unà cum duobus aliis Sacerdotibus, quorum unus Reverendiſs. Ricciullus Vicesgerens, ſe ad

ſe ad luſtranda veſtigia *Baſilicæ* SS. MARCELLINI, & PETRI miſſum refert, additque in *Baſilicà* eàdem ab Urbano VIII. tunc Pontifice Maximo plenariam omnium peccatorum Indulgentiam tributam fuiſſe cunctis utriusque ſexus Fidelibus eam viſitantibus, vel die 2. Junii, qua Sanctorum Martyrum ſolennitas agitur, vel 18. Auguſti, qua Sanctæ *Helenæ* feſtum recolitur. Verùm cùm & ipſe excogitaverit, *Mauſoleum Helenæ* SS. Martyrum *Baſilicam* extitiſſe, hinc meritò educitur, præfatà Indulgentià Pontificem Urbanum non *Baſilicam* MARCELLINI, & PETRI, ſed *Mauſoleum Helenæ* decoraſſe.

Reſtituto igitur tot modis antiquo decori *Helenæ Mauſoleo*, reliquum erat, ut è ſordibus ſaltèm expurgarentur celeberrimæ MARCELLINI, & PETRI *Baſilicæ* in eodem loco adhùc ſuperſtites reliquiæ, quod ferventiſſimo zelo præſtitit Sanctiſſimus Dñus Noſter CLEMENS XI. feliciter regnans, qui locum ſummà veneratione digniſſimum expoliri mandavit, & (ut par eſt à tanto Pontifice expectare) novis ſemper favoribus Eccleſiaſticæ Antiquitatis ſtudioſiſſimus Princeps *Baſilicæ* hujus modica fragmenta proſequi non omittet.

De Cœmeterio autem noſtræ hujus *Baſilicæ* cùm pluribus agant Boſius, Severanus, & Aringhius, quapropter Lector eos conſulat.

CAPUT XV.

Quæ de Translatione Corporis Sanctæ Helenæ *plurimi Scriptores retulerunt.*

QUamvis tamen aliud noſtram SS. Marcellini, & Petri *Baſilicam*, aliud verò *Mauſoleum*, in quo ſepulta fuit *Helena* Auguſta, extitiſſe arbitrati ſimus; nihilominùs ad ipſam *Baſilicam* aliqualiter ſaltèm pertinuiſſe idem *Mauſoleum*, minimè diffitemur: juxtà enim ipſam non ob aliud, quàm ob Sanctorum præcipuam venerationem, dilectiſſimæ genitricis Corpus Conſtantinus tumulari mandavit, & cenſendum eſt eo animo, ut ſicut piiſſima mulier ſimùl cum SS. Martyribus regnabat in Cælis, ab eorum etiam Reliquiis ipſius Corpus non ſejungeretur in terris. Icciicò cùm ſupra non ſemèl memoraverimus, Sanctorum Marcellini, & Petri Reliquias in Gallias translatas fuiſſe, incongruum hic non videtur, aliqua de *Sanctæ Helenæ* Reliquiis, ejusque *Mauſoleo* pariter recenſere, quæ noſter Aringhius paucis licet, tamen eruditiſſimè complexus eſt, & uti ab ipſo accepimus, hìc adnotavimus; dicit igitur:

Aring. Rom. ſubterr. lib. 4. cap. 9. pag. 37. num. 2.

„ [Porrò de Sanctiſſimâ Fœminâ, immortali-
„ bus utique laudum præconiis celebrandâ *Helenâ*
„ Auguſtâ ſubobſcuræ nonnullæ adhùc aſſertiones,
„ ac multiplicibus difficultatum nodis obvolutæ

per

„ per manus paſſim circumferuntur, quonàm vide-
„ licet loco præclari nominis Fœmina diem ſuum
„ objerit? & ſacrum ejus Corpus ſepulturæ deman-
„ datum fuerit? Variæ enim hac ſuper re Scripto-
„ rum ſententiæ extiterunt. Socrates quippè lib. 1. *Socr. Hiſtor. lib. 1. cap. 13.*
„ cap. 13. de eà hæc ait: [Mortem obiit. Corpus
„ ejus ad Conſtantinopolim, quæ nova Roma ap-
„ pellata erat, deportatum, regali ſepulcro condi-
„ tum eſt], Euſebium, ut Baronius inquit Annal. *Baron. Annal. tomo 3. anno 326. num. 627.*
„ tom. 3. anno 326. num. 627. perperam interpre-
„ tatus, qui in Magni Conſtantini geſtis lib. 3.
„ cap. 46., ità de Auguſtiſſimà Fœminà ejusdem *Euſeb. Hiſt. lib. 3. cap. 46.*
„ poſt obitum coram Conſtantino filio enarratum
„ iſthæc ſcribit: [Magnà ſatellitum turbà ad Civi-
„ tatem, quæ Principem locum tenet Imperii, de-
„ portatum (Corpus nempè) fuit, ibique regali ſe-
„ pulcro conditum, &c.]; quibus planè verbis haud
„ Conſtantinopolim, ut Socrates falsò arbitratus
„ eſt, ſed ipſammet Romanam Urbem intelligi
„ voluit, ut iisdem pariter verbis inter ſcribendum
„ alibi Romam innuere conſuevit, & præſertìm
„ lib. 3. cap. 7. geſtorum Magni ipſius Conſtantini,
„ cùm de Legatis ad Nicænum Concilium trans-
„ miſſis agens iſthæc habet: [Et quamquam illius *Euſeb. Hiſt. lib. 3. cap. 7.*
„ Urbis, penès quam Imperium eſt, Epiſcopus, &c.]
„ de Silveſtro nimirùm meritiſſimo Romanæ Ur-
„ bis Epiſcopo ſubintelligens. Anaſtaſius vero Bi- *Anaſt. lib. de Conſtantini munif. Conc. tom. 3.*
„ bliothecarius libro de Conſtantini munificentià
„ ergà Urbis Eccleſias Concil. to. 3., & in Silveſtro

M ij præ-

„ præſertim de SS. MARCELLINI, & PETRI *Baſilicâ*, „ quæ *Viâ Lavicanâ inter duas Lauros* poſita eſt, „ prolixiùs agens, hæc de Conſtantino Auguſto ad „ rem noſtram inſerit: [Et *Mauſoleum* condidit, „ ubi Beatiſſimam Auguſtam matrem ſuam poſuit „ in ſarcophago porphyretico].

„ At Nicephorus lib. 8. cap. 31. non modò præ„ clariſſimam Fœminam Romæ ſepultam, ſed vitâ „ inſuper ibidem functam, & indè poſt biennium „ Conſtantinopolim translatam fuiſſe diſertè affir-

Niceph. lib. 8. cap. 31.

„ mat: [Cùm autem (inquit ille) ei finis vitæ in„ ſtaret, cùm celeberrimâ memoriâ Romæ deceſ„ ſit; undè octogeſimum annum agens, &c.];

Idem cap. 55.

„ idemque Nicephorus eodem libro cap. 55. de „ Conſtantino, qui in præmemoratâ Apoſtolorum „ Eccleſiâ conditus eſt, ſermonem inſtituens, *He*„ *lenam* quoque matrem depoſitam ibidem fuiſſe „ his planè verbis teſtatur: [In Urnâ marmoreâ unà „ cum matre *Helenâ* repoſitus eſt]. Demùm Con„ ſtantinopolitanâ ex Urbe venerandum B. *Helenæ* „ Corpus Venetias translatum, ſummâque illìc ve„ neratione ſervatum fuiſſe, nonnulli tradunt, in„ ter quos præcipuus eſt Petrus de Natalibus, qui

Petrus de Natal. lib. 7. cap 73.

„ lib. 7. cap. 73. hæc recitat: [Ipſa verò B. *Helena* „ operibus pietatis, & religionis ſtudens, octoge„ ſimum ætatis annum agens, in ſanctitate vitæ, in „ pace quievit apud Urbem Romam XV. kalendas „ Septembris, ſepultaque eſt in Eccleſiâ SS. MAR„ CELLINI, & PETRI; cujus Corpus filius ejus Con-

ſtan-

Digitized by Google

„ ſtantinus Imperator indè Conſtantinopolim tranſtuliſſe dicitur; poſt ad ipſam Urbem habitaturus acceſſit. In temporis verò proceſſu de ipsâ Urbe Regiâ à Venetis translatum eſſe fertur Venetias ipſum Corpus, & ſepultum jacere in Monaſterio ſuo nomini ædificato]. Sigebertus tamen in Chronic. ſub anno 849. contrariam huic ſententiam mordicus tuetur: Corpus etenim Sanctæ *Helenæ* Romà in Gallias eodem anno 849. fuiſſe delatum his quidem verbis aſſerit: [Sancta *Helena* Imperatrix à ſuo filio Conſtantino Magno, primo hujus nominis Imperatore, Romæ in Eccleſià SS. Marcellini, & Petri Martyrum in *Mauſoleo* purpureo ſepulta, ad Franciam à Thaogiſo Monacho transfertur, & in Diœceſi Rhemenſi magnà Francorum veneratione excolitur]. In Appendice verò, quæ ad Uſuardi Martyrologium addita eſt, vii. idus Februarii translationis ejusdem S. *Helenæ* ad Monaſterium Altovillaren. commemoratio recolitur; cui Molanus in notis adſtipulatur, dicens: [Hanc eandem Romà ad id Monaſterium translationem deſcriptam olìm fuiſſe ab Alamanno Monacho, & in quodam MS. Cod. reperiri].

Sigebert. in Chron. anno 849.

Append. de Mart. Uſuar vii. idus Februar.

Molanus.

„ Porrò ejusmodi recolenda translatio quoquo modo contigerit, non hanc quidem de ipſomet Corpore, ſed de ſacris ejusdem Reliquiis, ut in more olìm poſitum erat, ſubintelligendam eſſe arbitramur; nàm ſub Innocentio Papa II. veneranda

„ randa ejusdem Sanctæ *Helenæ* oſſa, è *Viâ Lavicanà* in Urbem, ad Eccleſiam Sanctæ Mariæ, „ vulgò *de Ara Cæli* nuncupatam, ubi hodiè religiosè aſſervantur, translata fuiſſe his planè verbis „ in ſuprà recenſitis Actis legitur: [Sed cùm temporibus Innocentii II. propter guerram ipſe locus deſertus eſſet, quidam fures fracto operculo „ ipſius tumuli aurum, & gemmas veſtimentorum „ Beatæ *Helenæ* abſtulerunt; quod quidam Religioſi videntes, caput, & groſſiora oſſa indè levantes, in Urbem intulerunt].

Ex Codic. S. Petri, & Vallicell. 7.

Iſta Aringhius, cujus ſententia inter difficillimas tot Scriptorum ambages, cæteris juremeritò anteferenda eſt: nàm cùm hi exadverſo inter ſe pugnantes, inter ſe etiam pugnantia referant, cùm quod unus affirmat, ab alio evertatur, undè & inter hos cui potiſſimùm ſit credendum, haud appareat; quoddam ipſe excogitavit, quo ſe omnibus credere profiteretur, nullique mendacii notam inureret; licet Socratem reiiciens, & Euſebium explicans, & rursùm inferiùs Nicephori auctoritatem refellens, Græcorum omnium de translatione Corporis *Helenæ* ſententiam obtundat.

CA-

CAPUT XVI.

De Arcâ porphyreticâ Helenæ, *ubi*, *&* *de alterâ* Conſtantiæ.

ARca verò porphyretica, in qua ſacrum *Helenæ* Corpus fuerat tumulatum, hinc indè diſtractis ipſius Reliquiis, & præcipuis ab Innocentio II. in Urbem translatis, & ipſa ad Conſtantinianam Lateranenſem Baſilicam delata fuit anno 1054., ut MSS. Cod. Vaticani, & Vallicellani his verbis teſtantur: [*Mauſoleum* autem ipſum Anaſtaſius IV. in Baſilicam Conſtantinianam intulit, ubi poſtmodùm & ipſe ſepultus eſt]. Quod confirmat Joannes Diaconus, qui floruit ſub Alexandro Papa III. in libro MS. de Memorabilibus Baſilicæ Lateranenſis, dicens: [Siniſtro verò latere Baſilicæ eſt Altare Sancti Antonini Martyris, ibi juxtà jacet Anaſtaſius IV., qui fuit Sabinenſis Epiſcopus, in *Mauſoleo* porphyretico præclaro opere ſculpto, in quo olìm jacuit *Helena* mater Conſtantini Imperatoris, quod videlicet *Mauſoleum* de Eccleſiâ, quam idem Imperator ad honorem ipſius matris extrà Urbem ædificaverat, idem Papa deportari fecerat]; ex quibus verbis juremeritò noſter Aringhius mendacii Nicephorum redarguit, qui *Helenæ* Corpus unà cum ipſiusmet Urnâ Conſtantinopolim translatum fuiſſe perperàm,

Cod. S. Petri, & Vallicel. 7.

MS. Cod. Lateranen.

Aringhius Rom ſubterr. lib. 4. cap. 9. pag. 39. to. 2.

Niceph. Calixt. libro 8. cap. 31. Hiſt. Eccleſiaſt.

perám, nulloque veritatis adminiculo ſuffultus aſſeruit: nàm poſito etiam, quod *Helenæ* Reliquiæ Conſtantinopolim deportatæ fuiſſent (ut ex Socrate, & Euſebio elicere voluerunt nonnulli) tamen ipſiusmet *Helenæ* Arcam porphyreticam unà cum illius Corpore translatam illùc quoque fuiſſe, ut refert Nicephorus, omninò commentitium eſſe, eadem Arca, quæ ſemper in Urbe permanſit, apertè manifeſtat.

Jo. Mabill. Muſ. Ital. to.2.p.569.

Verùm laudatus Mabillonius in Appendice Ordinis Romani eadem referens verba Joannis Diaconi, pro *Altare Sancti Antonini Martyris*, ponit *Altare Beatæ Mariæ de Repoſo*; & hanc eſſe germanam lectionem ex ipſo MS., & originali Codice Archivii Lateranenſis ab eruditiſſimo viro Joanne Philippo de Rubeis ejusdem Baſilicæ Canonico deprehendimus.

Porphyretica ideò hæc Arca in Baſilicà Lateranenſi juxtà portam communi nomine Sanctam appellatam extitit, quam propè forſan præfatum Altare Beatæ Mariæ de Repoſo antiquitùs conſpiciebatur.

Aring. ut ſupra p.40.

At anno ſexcenteſimo ſuprà milleſimum Jubilæi ſæcularis (inquit Aringhius) ſacro recurrente, cùm inter aditum portæ ejusdem de more reſerandæ confringi, ac labefactari ex parte contigiſſet, ejus Baſilicæ Canonici, Boſio ſervandæ Antiquitatis ſtudioſiſſimo adhortante, atque adnitente, inſtaurandam curarunt; undè ad hodiernam usque diem (ſubjungit) propè Conſtantin. ejusdem Baſilicæ apſidem locata ſuſpi-

Digitized by Google

ſuſpicitur; quod etiam refert Cæſar Raſponus his verbis: [Sub eàdem porticu fuere marmorea duo „ alia monumenta ſtructuræ operoſioris, nunc verò „ in porticus medio propè parietem, & portam, „ qua ad Baptiſterium itur, extat tantummodò „ *Mauſoleum*, & ſepulcrum Anaſtaſii Papæ IV., „ in quo fuerat olìm tumulata *Helena* mater Con- „ ſtantini Magni, in eoque hæc adhùc Inſcriptio „ ſupereſt:

Cæſ. Raſpon. de Eccleſ. & Patriarc. Lateran. lib. 1. cap. 13. p. 58.

DIVÆ HELENÆ AVGVSTÆ MAGNI
CONSTANTINI MATRI SEPVLCRA-
LEM HANC PORPHYRETICAM AR-
CAM, IAM DIV EX IPSIVS MAVSO-
LEO VIA LAVICANA IN HANC SA-
CROSANCTAM BASILICAM AB ANA-
STASIO QVARTO SVMMO PONTIFI-
CE AD PROPRII MONVMENTI VSVM
TRANSLATAM, ET INIVRIA TEMPO-
RVM VNDIQVE DIRVPTAM, AC PE-
NITVS DISIECTAM, NE TANTÆ PA-
TRONÆ DE EADEM BASILICA OP-
TIME MERITÆ MEMORIA DEPERI-
RET, CAPITVLVM, ET CANONICI
RESTITVERE ANNO SAL. MDCIX.

Ex hac autem Inſcriptione non anno ſæculari, ut dicit Aringhius, ejusmodi *Mauſolei* inſtauratio tribuenda eſt, ſed nono poſt milleſimum ſexcente-

centeſimum. Verùm ſub Alexandro VII. Pontifice Maximo *Mauſoleum* idem è præfato loco poſt apſidem in majorem porticum Lateranenſis Baſilicæ delatum fuit: & demùm anno 1699. Capitulum, & Canonici Lateranenſes in atrium Canonicæ unà cum antiquâ eidem præpoſitâ Inſcriptione illud tranſtulere, ubi & hodie conſpicitur.

Cæterùm cùm ex *Helenæ* tùm Arcâ, tùm *Mauſoleo*, pluribus proſequi *Conſtantiæ* etiam tùm *Mauſoleum*, tùm Arcam coacti fuerimus, Lectori haud moleſtum fore arbitramur, ſi quod de his quoque evènit, paucis complectamur. Sciendum igitur eſt, *Mauſoleum* hoc in Eccleſiam conſecratum fuiſſe ab Alexandro Papa IV., ut diximus, anno Domini 1256., & Inſcriptio eidem ſuperpoſita declarat; in qua quidem conſecratione eundem Pontificem Beatæ *Conſtantiæ* Corpus unà cum Reliquiis Sanctarum Atticæ, Arthemiæ, & Emerentianæ, aliorumque Sanctorum ſub Altari honorificè repoſuiſſe ferunt.

Nard. Rom. Antiq. lib. 4. cap. 4 reg. 5. pag. 175. Aring. Rom. ſubterr. lib. 4. cap. 25. to. 2. pag. 158. Jo. Mabill. Itiner. Ital. pag. 84. Ciaccon. in Vita Pontif. in Alex. IV. anno 1256.

Paulo autem Tituli Sanctæ Cæciliæ Cardinali Sfondrato idem *Mauſoleum* reficiente, & inſtaurante, pretioſa hæc pignora ſub Pontifice Clemente VIII. in lucem iterùm prodire contigit; cujus quidem recentiſſimæ Inventionis Acta reperiuntur in MS. Cod., cui titulus: [Relatio de Inventione „ Corporum SS. *Conſtantiæ* filiæ Conſtantini Imperatoris, Atticæ, & Arthemiæ, & multarum „ aliarum SS. Reliquiarum SS. Saturnini, Sicinii, &

Digitized by Google

„ & aliorum, qui in Eccleſiâ B. *Conſtantiæ* ab Ale-
„ xandro IV. Pont. Max. ſub Altari majori repoſiti
„ fuerant. Commentaria Franciſci Peniæ]. Extat autem inſigne hoc tantæ rei monumentum in ampliſſimâ Barberinâ Bibliothecâ, ex qua, præcipuâ benignitate Emi, & Rmi Principis Franciſci Cardin. Barberini, Eccleſiaſticæ gloriæ tùm antiquæ, tùm novæ validiſſimi Servatoris, & Propagatoris, ea quæ ad rem noſtram pertinent, excerpere potuimus. Igitur hæc Actorum ſunt verba:

Comm. Franciſci Peniæ ex Bibl. Barber. MS. Codice num. 1234. pag. 365.

„ [Pretioſiſſimæ rei factâ conquiſitione inveſti-
„ gare adhùc plura cura Pauli Cardin. Sfondrati in
„ animo fuit; & (ne quid ad abſolutionem operis
„ deeſſet) ſtatuit idem Illmus in Templo S. *Con-*
„ *ſtantiæ* Altare, porphyritico, ut vulgò dicitur,
„ ſepulcro Bacchi nimis propinquum, loco movere,
„ atque in medio locare. Neque verò id ſolùm, ſed
„ inquirere etiam Corpora SS. *Conſtantiæ*, Atticæ,
„ & Arthemiæ, quæ, ut legitur in vetuſto lapide ab
„ Alexandro IV. memoriæ gratiâ poſito, ibi anno
„ ejuſdem Eccleſiæ conſecrationis 1256. collocata,
„ cùm aliis Sanctorum Reliquiis conſervantur; quod
„ Altare cùm dejiceretur, præceptum eſt primùm
„ ab eodem Pontifice eſſe pio cultui dicatum, teſte
„ etiam ejuſdem Pontificis invento ſigno. Mox in
„ vaſe multas Reliquias cuſtoditas; deindè æquato
„ Altari tabula marmorea reperta eſt, quæ lateri-
„ tiam Arcam tegebat, in qua ſunt unà cum pluri-
„ mis veſtium auro pictarum, ac benè olentium

„ fragmentis, SS. *Conſtantiæ*, Atticæ, atque Arthe-
„ miæ Corpora, Sanctique Saturnini, & aliorum San-
„ ctorum Reliquiæ; quæ omnia Alexander Pontif.
„ Max. (ut ab eo in Inſcriptione narratum diximus)
„ ſub hoc Altare à ſe S. *Conſtantiæ* dedicatum collo-
„ carat. Eamque ob rem Illmus Cardinalis collecta
„ omnia decenter, prout par eſt, ſummàque religio-
„ ne, donec ſubter Altare, quod in præſentia in me-
„ dio Templo ædificatur, collocentur, in Sacello ſu-
„ pra relato piè, ac religiosè aſſervat]. Hæc Penia.

Marlianus lib. 7. p. 149. in not. Ferucc. Prætermittendum demùm minimè eſt, quod Paulum II. porphyreticæ ſepulturæ *Conſtantiæ* formà, ac pulchritudine illectum, eam ad ſe in Urbem aſportari juſſiſſe, referunt, quòd ſibi fortè ad monumentum ipſam parare ſtatuiſſet. Sed cùm jàm itineri commiſſum eſſet ſepulcrum, ac in Urbem adduceretur, ſtatìm nocte intempeſtà Pontificem ab humanis deceſſiſſe aſſerunt; quapropter Canonicos Regulares Eccleſiæ S. *Conſtantiæ* præſidentes, hoc nuncio percepto, ſtatìm eò, undè ſublatum fuerat, reſtituiſſe; *Aringh. ut ſupra.* licet alii non Canonicos, ſed Xiſtum Papam IV. antiquitati urbanarum rerum ſervandæ intentum, illud in priſtinum locum reduci curaſſe, affirment.

Finis Primæ Partis.

DE

Digitized by Google

DE SACRIS BASILICIS SANCTORUM MARTYRUM MARCELLINI, ET PETRI DE URBE.

Diſſertatio Hiſtorica.

Pars Secunda.

CAPUT PRIMUM.

De Baſilicâ SS. Marcellini, *&* Petri *intrà Urbem, & quot modis nuncupata fuerit.*

PRÆTER *Baſilicam* SS. Martyrum Marcellini, & Petri *Viâ Lavicanâ inter duas Lauros* extrà Urbem à Magno Conſtantino conſtructam, alteram intrà ejuſdem Urbis mœnia Sanctis iiſdem Martyribus dicatam reperimus, antiquitate, Cardinalitio Titulo, Statione & ipſam venerabilem, de qua haud pau-

ca diſſerere nunc ſummatim aggredimur.

Bened. Millin. in Tract. Cappell. Sancta Sanctorũ cap 4. p. 179. Cataſt Sancta Sanctorũ fol. 26.

In Eccleſiaſticis monumentis *Baſilica* hæc diverſis nominibus notata reperitur. Benedictus ſiquidem Millinus in Tractatu Cappellæ Sancta Sanctorum, Cataſti cujuſdam ipſius Cappellæ verba referens, eam nuncupatam SS. Petri, & Marcellini *de Suburra*, aſſerit.

Baron. anno 795. n. 29.

Apud Eminentiſs. Cardinalem Baronium ſub anno 795. num. 29. *SS.* Marcellini, & Petri item *de Suburrà* eadem *Baſilica* dicitur. Et tandem in libro Anniverſariorum Sanctiſs. Salvatoris Lateranen., corrupto vocabulo, ut adnotarunt Ciampinius, & Nardinus, hæc ipſa *Baſilica* pro *Suburra*, de *Secura* legitur.

Ciamp. Vet. Monum c. 28 pag. 262. Nard. lib. 3. c 6. pag. 97.

Luc. Maur. Antiq. Rom. c 9. pag. 63. Flora v Martinell. p. 286.

Lucius Maurus hanc Eccleſiam SS. Marcellini, & Petri *in Viâ Lavicanâ* conſtituit; & Martinellus in ſuâ Româ ſacrâ *in Regione Montium* locatam affirmat. In geſtis autem Nicolai I., quæ habentur tom. 3. Conciliorum, ſignificatur hæc *Baſilica* hoc modo: [*SS.* Marcellini, & Petri *in Erulana*] corrupto nimirùm vocabulo *Merulana*, ut obſervat noſter Aringhius.

Concil. to. 3.

Aring. Rom. ſubterr. to. 2. lib 4. cap. 9. pag 54.

Anaſt. Bibliothecar. in Gregor. III. anno Chriſti 731.

Tandem Anaſtaſius Bibliothecarius in Vitâ Gregorii III. ſcribit: [Fecit verò à novo Eccleſiam „ SS. Marcellini, & Petri *juxtà Lateranis*], nullo alio videlicet indicio, quàm vicinarum ædium Lateranenſium ipſam deſignans, uti poſtmodùm uſque in præſens paſſim Scriptores reliqui eam adnotare conſueverunt.

At

Digitized by Google

At cùm non temerè, vel fortuitò præfatos Auctores ſingulis, quæ recenſuimus, vocabulis *Baſilicam* hanc appellaſſe exiſtimandum ſit, ſed potiùs ex probabili aliquà ſaltèm veriſimilitudine adductos, præfatas ei nomenclaturas indidiſſe; iccircò operæ pretium erit, quod unusquisque vocabulum edidit, diligenti ponderatione diſcutere, ut ea potiſſimùm, quæ ipſi nomina conveniunt, Lectori liquidò proponantur.

CAPUT II.

De Suburrà *plures Scriptorum opiniones referuntur.*

SEd quia, ut vidimus, à plerisque hæc Sanctorum Marcellini, & Petri *Baſilica* in *Suburrà* ſtatuitur, igitur primùm, quænam *Suburra*, & ubinam ſita fuerit, inquirendum eſt, ut exindè agnoſci valeat, an locus *Baſilicæ*, & *Baſilica* loco conſentiat; quod facilè, enumeratis à nobis multiplicibus Scriptorum ſententiis, à legente percipi continget.

Lucius Faunus igitur de Antiq. Urbis Romæ:
„ [*Suburra* (inquit) ut putant, ideò dixere veteres, *Luc. Faun. de Antiqu. Urbis Romæ lib. 4. cap. 7.*
„ quod ſub muro *Carinarum* ſtaret, vel quaſi ſub
„ Urbe; ſub Urbe enim antiquà Romuli fuit.
„ Ad *Carinarum* radices *Suburra* extendebatur, eà
„ parte, quæ Quirinalem vallem ſpectans ex aliquorum.

„ quorum ſententiâ à Foro Romano, vel Nervæ
„ Foro incipiebat, & *ad clivum Suburranum* per-
„ veniebat, quod, ut anteà demonſtratum eſt,
„ idem erat cum Viæ Tiburtinæ principio.
„ Non deſunt, qui ſupra Coloſſeum initio *Labi-*
„ *canæ Viæ* inchoaſſe *Suburram* affirment, & ſecun-
„ dùm Exquiliarum radices usque ad Divæ Luciæ
„ in Orphea Templum, vel ad *Suburræ* principium,
„ ubi Tiburtina incipiebat, extenderetur.].

Bart. Marl. in Topograph. Urbis Romæ cap. 17 p. 92.

Bartholomæus Marlianus de eàdem *Suburrà* differens, dicit: [Priùsquàm Viminalem collem
„ aſcendamus, pauca quædam dicenda ſunt de
„ *Suburrà*, & Vico Patritio. *Suburra* igitur prin-
„ cipium habuit à Foro Romano, & rectà veniendo
„ per Forum Nervæ *ad clivum Suburranum*,
„ undè initium Viæ Præneſtinæ eſt, deſinebat.
„ Alii tamen, quod non probatur, à regione Ta-
„ bernolæ ſupra Coloſſeum, ubi caput *Viæ Labi-*
„ *canæ* eſt, inchoaſſe volunt, & per Exquiliarum
„ radices usque ad ædem Sanctæ Luciæ in Orphea
„ perveniſſe; dicta, quod ſub muro terreo *Cari-*
„ *narum* eſſet. Junius verò ſcribit, ab eo, quod
„ fuerit ſub antiquâ Urbe. Varro autem à pago
„ Succuſano litterà detritâ, & *C* in *B* mutatâ.
„ De *Suburrà* meminit Plinius tertio ab Urbe con-
„ ditâ: Juvenalis vicum frequentiſſimum fuiſſe his
„ oſtendit carminibus:

Juven. Satyr. 11. verſ. 50.

Cædere namque foro jàm non tibi deterius, quàm
Exquilias à ferventi migrare Suburrà].

In

„ In hoc vico Cæſarem Dictatorem domum ha-
„ buiſſe Suetonius ſic probat: [Habitavit priùs in
„ *Suburrà* modicis ædibus]; & Meretrices queſtum
„ corporis feciſſe, ſic Martialis:
Famæ non nimiùm bonæ puellam,
Quales in mediâ ſedent Suburrâ]. *Martial. libro 6. epigr. 66.*
„ Servius autem Tullus Urbem in quatuor re-
„ giones dividens, unam ex his *Suburranam* ap-
„ pellavit, cujus Princeps fuit Cœlius, Auctore
„ Varrone.

Honuphrius Panvinius de eàdem *Suburrà* agens, hæc profert: [*Suburram* ex Varronis, Sext. *Honuph. Panvin Urb. Romæ de Monte Cœlio p 147.*
„ Rufi, & Publ. Victoris auctoritate voco viam
„ illam, quæ eſt inter Cœlium, & Palatium, quæ
„ Amphitheatrum, & Arcum Conſtantini ex uno
„ capite habet, ex altero verò Septizonium Severi,
„ atque SS. Andreæ, & Gregorii in clivo Scauri
„ Baſilicam. A ſeptentrione autem habuit *Cari-*
„ *nas*, Cœliolum, & Exquilias. Cœliolum autem
„ voco planitiem illam, quæ eſt inter Amphithea-
„ trum, & Baſilicam S. Clementis, Cœlium ipſum,
„ & Exquilias. A meridie autem habet piſcinam
„ publicam, & vallem, quæ eſt antè Viam Ap-
„ piam, quæ propè Septizonium Severi inchoans,
„ verſus portam Capenam protenditur].

Joannes Roſinus, & Thomas Dempſterius de *Suburrà* hæc habent, ubi de Tribu *Suburranà*: *Jo. Roſinus Rom. Antiq. lib. 6. p. 261. Dempſterius lib. 6. p. 662.*
„ [Hæc prima inter urbanas recenſetur à Varrone
„ libro 4. de Linguà Latinâ, Dionyſio libro 4.

O Livio

„ Livio libro 1., Plinio, ac aliis. Dicta autem eſt
„ *Suburrana*, teſte Varrone, quod ſub muro terreo
„ *Carinarum* eſſet; vel, quemadmodùm ipſe ex
„ Junio affert, ab eo quod fuerit ſub antiquà Urbe.
„ Cui teſtimonium poteſt eſſe, quod ſubeſt ei loco,
„ qui terreus murus vocatur. Sed ego, inquit, à
„ pago potiùs *Succuſano* dictam puto *Succuſam*.
„ Nunc ſcribitur tertia littera *B* non *C* pagus Suc-
„ cuſanus, quod ſuccurrit *Carinis*. Sext. Pompejus
„ ſic de eà ſcribit: *Suburram* Verrius alio Libro à
„ pago *Succuſano* dictam ait: Hoc verò maximè
„ probat eorum auctoritate, qui ajunt, ità appellari
„ & regionem Urbis, & Tribum à ſtativo Præſidio,
„ quod ſolitum ſit ſuccurrere Exquiliis, infeſtan-
„ tibus eam partem Urbis Gabinis, indicioque eſſe,
„ quod adhuc ea Tribus per *C* litteram, & non
„ per *B* ſcribatur. Hæc Cœlium montem, & cir-
„ cumadjacentia loca complectebatur. Paullus Ma-
„ nutius, ut in ſchol. in 8. libro epiſt. Cicer. ad
„ familiares, exiſtimat, de eà Ciceronem loquutum
„ fuiſſe in orat. 2. Agrarià, ubi tamen in vulgatis
„ legatur *Ogriculana*, in libris autem quinque anti-
„ quis *Abuſuranam*, pro quo ipſe legendum putat
„ *Suburrana*].

Paul. Manut. Antiqu. Rom. in lib. de Civ. Rom. ad Alexand. Card. Perett. Sixti V. pronepot pag. 18. & ſeq.

Paullus Manutius de *Suburrà* hæc ſcripſit:
„ [Cùm Servius Rex quatuor Tribubus urbanis
„ nomina vellet imponere, *in Suburranà*, locum,
„ in quo maxima Civium eſſet frequentia, conſide-
„ ravit, & indè ſumendum eſſe nomen jure duxit;
qua

„ quæ in Tribu tùm Cœlii montis, qui eſt in
„ eà regione, tùm locorum continentium incolas
„ incluſit].

Morerus in ſuo Diction. Hiſtor. Gallic. verbo *Suburra*, hæc ponit, Latinè reddita: [*Suburra* erat „ angulus veteris Urbis Romæ; locus, ubi fuit, „ retinet adhùc *Suburræ* nomen in eà Urbis parte „ *Rione de' Monti* appellatà. Fuit autem ibi aliàs „ Meretricum domicilium, quæ *Nonariæ* voca„ bantur, quia ibi horam circiter nonam viſeban„ tur, & *Suburranæ*, de *Suburræ* plateæ nomine. „ Apud Juvenalem legitur, nihil tam anxiè Anni„ balem deſideraſſe, quàm ſua ſigna, & vexilla in „ medià *Suburræ* plateà explicare poſſe:

Morer. Diction. Hiſtor. Gallic. verbo Suburra.

. . . . . *& medià vexillum pono* Suburrà].

Juv. ſat. 10. verſ. 156.

Tandem Benedictus Millinus in MS. Codice apud clariſſimum, ac doctiſſimum R. P. D. Marcellum Severolum: [Ego, inquit, auctoritati Sext. Rufi, „ & Publ. Victoris innixus, *Suburram* in ſecundà „ regione, in vià, quæ eſt inter S. Gregorium, „ & Arcum Conſtantini incœpiſſe, in tertià verò „ regione ad clivum *Suburranum* terminaſſe pro„ nuncio, qui nempè clivus aliud eſſe nequivit, „ quàm aſcenſus, vel via ea, quæ juxtà S. Quirici „ Eccleſiam ad Eccleſiam B. Virginis in Montibus „ dictam, & hinc ad S. Luciam in Silice perducit; „ quæ nimirùm via usque ad hanc diem *Suburræ* „ retinet nomen, & ità in regione ſecundà Cœli „ montium Sext. Rufus *Suburram* ponit, & Publ.

Bened. Millin MS. Cod. apud R. P. D. Severolum.

„ Victor *Lupariæ* in *Suburra*, & in regione tertià
„ *caput Suburræ*, ſicùt Publ. Victor ibidem *Su-*
„ *burræ caput* etiam conſtituit; undè via hæc re-
„ gionem tertiam non excedebat, in qua Lupanaria
„ exiſtebant, à Regionariis in ſecundà regione com-
„ prehenſa, & à Sext. Rufo diſtinctè à *Suburrà*
„ *Lupariæ* adnotata, itaut ſi Publ. Victor *Lupariæ*
„ *in Suburrà* non ſcripſiſſet, meritò dubitari po-
„ tuiſſet, quanàm in vià, & Lupanaria, & Lupariæ
„ extitiſſent.

„ Via hæc ob incolarum, & habitatorum fre-
„ quentiam admodùm celebris fuit; quapropter Ju-
„ venalis poſtquàm de Annibale dixit:

Juv ſat.10. verſ.154. *Jam tenet Italiam; tamen ultrà pergere tendit,*
„ ità eum occupationi hiantem Urbis, & loquen-
„ tem inducit:

Idem verſ. 155. *Actum, inquit, nihil eſt, niſi pœno milite portas*
Frangimus, & mediâ vexillum pono Suburrâ.

Jo. Brittan. in Juvenal. pag. 464. „ Quæ carmina ſic explicat Joannes Britannicus:
„ [Nihil adhùc fecimus, niſi Romam capiamus,
„ & vexilla noſtra in medià *Suburrà* figamus; fuit
„ enim Romæ regio celeberrima]:

„ Via hæc infami notà deſignabatur, & quod in
„ eà Meretrices habitarent, & in ipsà in ſecundà
„ regione diſtinctum locum incolerent, Luparia di-
„ ctum. Mulieres iſtæ ab Horatio *Suburræ* Canes
„ nuncupatæ fuerunt hoc modo:

Horat. epod. od. 5. *Senem, quod omnes videant, adulterum*
Latrent Suburranæ *Canes*.

Et

Digitized by Google

„ Et Martialis *Magiſtras* eaſdem vocat, quia
„ nempè indigniſſimum ſcelus juvenes edocebant,
„ dicens:

Ergo Suburranæ *Tironem trade Magiſtræ*]. Martial. lib. 11. epigr. 79.
Hucusque Millinus.

CAPUT III.

Aliæ de Suburrà *Scriptorum proponuntur opiniones*.

PRæter recitatas de *Suburrà* plurium Scriptorum ſententias, plures alias reperire contigit apud Donatum, Nardinum, & alios, quas cùm in unum cogere viſus ſit Ciampinius; iccircò quæ Ciampinius idem hac de re diſſeruit, ſummatìm tamen hìc ponenda exiſtimavimus, demptis nihilominùs iis, quæ ex ſupra allatis Auctoribus jàm in medium attulimus; dicit igitur:

„ Joannes Annius *Suburram* poſuit in Vico Ciampinius Vet. Monum. cap. 28. pag. 251.
„ Thuſco incipientem è Palatino colle, & protenſam
„ ſam usque ad murum Fori venalium circà Tibe-
„ rim, & ad Forum Piſcarium.
„ Blondus Monticulum exiſtimat, ubi ſitum eſt
„ Monaſterium Sancti Laurentii in Pane, & Perna,
„ ac totam illam viam, quæ incipit à Sanctà Lucià
„ in Silice, & porrigitur usque ad S. Hadrianum in
„ Foro Boario, *Suburram* comprehendere.
„ Marcellus Donatus ſequitur Blondum, locans

in

„ in *Suburrà* Olympiadis, & Agrippæ Thermas,
„ juxtà præfatam Eccleſiam S. Laurentii in Pane,
„ & Perna, ubi Sanctus ille aſſatus fuiſſe dicitur,
„ & pro ſuà confirmandà ſententià Prudentii Poetæ
„ Chriſtiani locum adducit hymn. 11.

Prudentius hymn. 11.

Non contentus humum celſæ intrà mœnia Romæ
Tingere juſtorum cædibus aſſiduis,
Janiculũ cùm jàm madidũ, fora, roſtra, Suburram
Cerneret eluvie ſanguinis affluere.

Pomponius Lætus initium *Suburræ* eſſe vult,
„ ubi Titi Amphitheatrum, illiusque ſpatium uſ-
„ que ad Exquilias producit.

„ Andreas Fulvius vix à præcitatis diſcedit, dùm
„ ait: [Ea inchoabat à regione Tabernolæ juxtà
„ Coloſſeum, ubi *Suburræ caput*, & principium
„ *Labicanæ* versùs Auroram tendentis. *Suburra*
„ verò per radices Exquiliarum longo ambitu pro-
„ ducebatur usque ad ædem S. Luciæ in Orphea,
„ ſive in *capite Suburræ*].

„ Aloyſius Contarenus *Suburræ* plateam collocat
„ inter Quirinalis, & Viminalis montium extre-
„ mam partem, ubi Probæ puteus; qui puteus (ut
„ refert Fulvius) erat ſub proximo Templo S. Aga-
„ thæ in valle Quirinali, & juxtà Sanctam Mariam
„ in Campo, ubi à fronte inciſæ litteræ juxtà Hoſpi-
„ tale Epirotarum, quod nunc eſt Eccleſia SS. Ser-
„ gii, & Bacchi, quare platea iſta (ni fallor) nunc
„ eſt antè ædem Beatæ Mariæ Virginis ad Montes,
„ in eà parte, ubi nunc fons cernitur.

Ra-

„ Raphael Volaterranus, cæterique recentiores à „ Trajani Foro uſque ad S. Martinum in Montibus, „ & S. Agatham protendunt.

„ Pyrrhus verò Ligorius, qui Italico idiomate „ ſcripſit, ſic latinè redditus, ait: [*Suburra* non „ erat in Exquiliis, ſed in *Suburranà* regione, in „ qua ſignanter erat Cœliolus, & *Carinæ*, & ut „ ipſe perpendere potuerat, facilè exiſtimabat, *Su-* „ *burram* in illà fuiſſe valle, quæ eſt inter Cœlium „ montem, & Palatinum]. Hoc ſuum judicium de- „ duxiſſe videtur Pyrrhus ex Lupanariis, quæ Qu. „ Rufus, & P. Victor recenſent]. Hæc Ciampinius.

Verùm Ligorii, & aſſeclæ ipſius Panvinii ſententiam refellit ex Martinello, dùm hìc allegat epigramma Martialis, qui à ſuis ædibus, (quæ propè Pilam Tiburtinam ſitæ erant ad Circum Floræ in Quirinali, ubi nunc platea Barberina) ad Exquilias per *Suburranum* clivum aſcendi dicebat: & ex Sext. Pompeio, qui *Suburram* inter Montes commemorat; & rejiciens à Ligorio deſumptum argumentum ex Lupanariis in regione ſecundà Cœlimontanà adnotatis, oſtendit illud nullius roboris eſſe, ex eo quod alibi etiam Lupanaria exiſtebant, nempè in Stagno Agrippæ, ut ex Tacito; in Agonali Circo, ut ex Actis Sanctæ Agnetis, & alibi.

Martialis epigr. lib. 5. epigr. 23.

Tacit. Annal libro 15. cap. 37.

Nec habendam fidem, ſubdit relatus Martinellus, Auctoribus Romanarum Regionum à Panvinio editis; nàm Victor ab Aldo impreſſus ponit Lupanaria in regione ſecundà Cœlimontanà, nullo alio adjecto;

Acta S. Agnetis ſub die 21 Januarii apud Bollãd.

Panvi-

Panviniana verò editio addit: *In Suburrà*; & cùm idem Victor, juxtà plures aliorum editiones, *Suburram* in tertià regione reponat, Panvinius in *Suburræ caput* commutavit. Immò Sext. Rufus ab ipſo Panvino vulgatus in regione quintà Exquilinà ponit Vicum *Succuſanum*, à quo *Suburra* nomen traxit; quapropter Martinellus ipſe ſic diſtinguendum cenſet.

Si agatur de antiquà Urbe, in cujus Pomerio Palatinus, & Capitolinus colles includebantur, dicendum eſt, *Suburram* fuiſſe viam ſub antiquà Urbe extrà Pomerium in eà valle, ubi nunc eſt Amphitheatrum Titi: Si verò loquamur de auctà Urbe, *Suburræ* limites videntur extenſi usque ad Forum Piſcarium, & finem vici Thuſci, ubi Janus Quadriformis, & imum Argiletum (nunc, Pons quatuor capitum) & illa via, quæ ducit ad Sanctam Mariam Ægyptiacam, dicta *Porta Leone*; immò productam etiam fuiſſe *Suburram* ad Forum Nervæ, indè per planitiem inter Viminalem, Quirinalem, & Exquilinum colles ad S. Luciam in Silice. Hæc, & plura alia hujus generis ex Martinello profert Ciampinius; deindè prolixiùs (inquit) ipſum Nardinum loquentem nunc audiamus, qui acerrimè tuetur *Suburram* extitiſſe inter Eccleſiam SS. PETRI, & MARCELLINI, & Amphitheatrum Titi, Coloſſeum appellatum; ait enim ſe legiſſe in Rufo *Suburra*, *&* *Lupariæ*; ac in Victore *Lupariæ in Suburrà*. Et ex hoc deducit validiſſimum argumentum dubitationis expers, nempè in regione ſecundà, ubi ſunt *Lupariæ*, ibidem extitiſſe

Nard. Rom. Antiq. lib 3. cap 6.

Su

Suburram; ac juxtà Varronis ſcripta major pars *Suburranæ Tribus* fuit Cœlius mons, & viceverſà in Cœlii Regione, juxtà præfatorum Rufi, & Victoris dicta, *Suburræ* via fuit, quæ ſi recens fuiſſe aſſeratur, perneceſsè indagandus eſt modus non ſolùm *Suburranam Tribum* à Sancto Joanne in Laterano, & à Sancto Gregorio ad Sanctam Luciam in Silice, verùm etiam Cœlimontanam Regionem ad Eccleſiam Sanctæ Mariæ in Montibus, ac ultrà extendendi, quod impoſſibile eſſe per ſe patet; ipſe enim jàm oſtendit, quod Tribus Palatina, & Exquilina adeò conjunctæ erant, ut earum collium radices inter ſe connecterentur; quare *Suburranæ Tribui* è Cœlio ad recentem *Suburram* ſe extendendi omnem aditum prohibebant. Deindè ex quatuordecim Regionibus Tertia Iſidis, & Serapidis dicta, & Quarta Templi Pacis ad invicem conjunctæ, eam ab Amphitheatro remotam apertè declarant. Secunda inſuper Regio è Cœlio ad planitiem deſcendens illam Iſidis, & Serapidis finitimam habebat, quæ in Exquiliarum parte à S. Matthæo in Merulanà, usque ad Sanctum Petrum in Vinculis, includendo Amphitheatrum, ſe extendebat; quare ab iſto Cœlimontana ſejuncta erat. Hæc etiam Quartæ Regioni Templi Pacis, ut dictum eſt, vicina fuit; quæ progrediens per Palatium, & Amphitheatri fines lambens, Metam ſudantem eidem Amphitheatro proximam, ac Titi Arcum amplectebatur. Per quam igitur viam, per quem aditum, per quem pontem (Nardinus exclamat) Cœlimontana ad re-

centem tranſire *Suburram* potuit?

Huic ſententiæ Alexander Donatus eruditè, ac peracutè accurrit, tuendo contrariam, ac duabus præcipuè de cauſis movetur. Prima ex Divo Gregorio Magno deſumpta eſt, qui Eccleſiam S. Agathæ in *Suburrà* locatam nominat, quæ nimirùm Eccleſia ſita eſt in illà Quirinalis parte, quæ Viminalem reſpicit. Secundam elicit ex Martiale, qui de Plinii nepotis domo ſic cecinit:

D. Gregor. Dial. lib. 3. cap. 30., & Epiſt. lib. 3. epiſt. 19.

Illic Orphea protinus videbis
Altum vincere tramitem Suburræ
Udi vertice lubricum theatri,
Mirantesque feras, Avemque Regis,
Raptum quæ Phryga pertulit Tonanti.

Martial. epigram. lib. 10. epigr. 19.

Ex quibus elicit Donatus, antiquam *Suburram* à clivo S. Luciæ in Silice, *ad Pantanos* nunc vulgò dictos, ad Amphitheatrum Titi, ad Cæſaris forum, ad S. Agatham in Quirinali, & per conſequens ad magnam Viminalis partem ſe extendiſſe.

At hanc dilatationem, nimiam vaſtitatem ſapere pluribus oſtendit Nardinus, dicens, quod Urbanæ Tribus quatuor fuere, Exquilina, quæ ſecundùm Varronem Exquilias capiebat, Collina Quirinalem, ac Viminalem, Palatina Palatinum collem, & ***Suburrana*** Cœlium montem; & poſſibile erit, (ſubjungit) quod ***Suburra*** Exquilinæ partem occuparet, ubi nunc S. Lucia in Silice, magnam Collinæ portionem, ac in ſe etiam Viminalis, & Quirinalis partem capiens, monti Cœlio à ſe diſiunctiſſimo, atque remo-

Digitized by Google

remotiſſimo *Suburranæ Tribus* nomen imponeret? Prætereà Cœlimontanæ Regionis iſta, vicus ſemper extitit, ob idque minor unà ex quatuordecim, quas diviſit Auguſtus. Sed eo modo ſola *Suburra* totam integram Quartam Regionem cœpiſſet, magnam partem Quintæ, videlicèt Exquilinæ, partem Sextæ, quæ eſt Alta Semita, partem Tertiæ, quæ eſt Iſidis, & Serapidis, ac ſolummodò Cœlimontana, in qua Victor, & Rufus eam ponunt, longè diſtaret. Perquiratur demùm altera antiqua Regio tantæ amplitudinis, ſed tertià minor ea non invenietur.

Rationi ideò à Donato petitæ ab Eccleſiâ S. Agathæ in *Suburrà* reſpondit Nardinus, Diaconiam S. Agathæ in Quirinali diverſiſſimam extitiſſe à Monaſterio Sanctæ Agathæ in *Suburrà*; & cenſet Eccleſiam quandam, quæ ab ipſo Pontifice in honorem S. Severini conſecranda erat, ſupervenientibus aliorum Sanctorum venerabilioribus Reliquiis, vèl ex aliâ causâ in S. Agathæ honorem dedicatam fuiſſe; quam Eccleſiam ſitam extitiſſe dicit juxtà Domum Merulanam, ideſt propè Eccleſiam Sancti Matthæi in Merulanâ appellatam, quæ ideò jure denominari potuit ſuper *Suburram*, quia nempè *Suburrà* ad eum locum ſe protendebat.

Orpheum verò à Martiali deſcriptum in recenti *Suburrà*, ob ſolam nominis congruentiam S. Luciæ in Orpheâ, Sanctique Laurentii in Fonte, valdè infirmam conjecturam eſſe aſſerit; nàm præter S. Luciæ in Orpheâ, legitur etiam in Ortheâ, nec à Donato

negari animadvertit nomen Mœnianum, ſive Pergulam ad inſtar Septizonii non procul diſtantis, ac etiam fuiſſe in Orpheà, idque intelligendum eſſe de aliquà Orphei ſtatuà, quod abs re minimè eſt; talem enim ſtatuam fuiſſe perhibetur in Thermis Trajani, aut Titi, quæ hùc protendebantur; & innumeris tandem Romæ confluentibus fontibus, inanè omninò pronunciat, ab illo S. Laurentii in Fonte argumenta depromere voluiſſe.

Demùm concludit Nardinus, quod omnis planities inter Cœlium, & Exquilias à SS. Marcellino, & Petro uſque ad Amphitheatrum *Suburra* denominata fuerit, ac in Regione Secundà Cœlimontanà extiterit, licèt animadvertendum ducat, fines ſuos propè Amphitheatrum in Iſidis, & Serapidis regione habuiſſe.

His relatis, ſed longiori dictamine, ſubdit illicò Ciampinius: [Audiſtis igitur, quas unuſquiſque ex *Ciamp. ibid. c. 28. p. 263.*
„ præcitatis Auctoribus rationes afferat pro ſuà de
„ *Suburræ* ſitu tuendà ſententià? Supereſt modò,
„ ut pro ipſis conciliandis (ſi fieri poteſt) meas affe-
„ ram conjecturas, quæ licèt auctoritatibus careant,
„ fortaſsè apud indagandæ veritatis ſtudioſos locum
„ invenient]. Conjecturæ verò Ciampinii ſunt, quod cùm à Varrone *Suburra* appellata ſic fuerit, quia ſub *muro terreo*; cùm multa alia Urbis loca ſub *muro terreo* fuerint, hinc conjiciendum dicit, non tantùm unam, ſed plures *Suburras* fuiſſe; quo pacto nimirùm & *Suburram* propè Exquilias, & ſecundùm Marti-

Digitized by Google

Martinellum in Quirinali ad Pilam Tiburtinam. *Suburram* aliam, & *Suburram* Nardini ab Amphitheatro ad Eccleſiam SS. MARCELLINI, & PETRI, & *Suburram* Panvinii ad Arcum Conſtantini, & ad Theatrum Marcelli *Suburram* ponit, & collocat; qua ratione totam Urbem *Suburram* facit, immò Orbem implet *Suburris*.

Traditis demùm tot Scriptorum ſententiis, addenda meritò eſt & illa viri eruditiſſimi Ludovici Monfaucon, qui in ſuo Diario Italico hæc ſcribit:

„ [Hinc (videlicèt à loco inter S. Petri ad Vincula, & Coloſſeum, ubi reliquiæ murorum ſunt, quæ fortaſſis ad Porticum Claudiam, ſive ad Palatium Claudii pertinebant) itur in vallem, quæ *Suburra* olìm dicebatur, ſitam inter Exquilinum, & Cœlium montes, ità ut etiam clivos complecteretur. De *Suburræ* ſitu, latitudineque controverſiam moverunt Donatus, & Nardinus. Donatus quidem ait, *Suburram*, quæ à Rufo, Victore, aliiſque Auctoribus in Regione Secundà, ſive Cœlimontanà conſtituitur, complexam fuiſſe Coloſſeum, partem clivi Exquilini versùs S. Luciam in Silice, Forum Cæſaris, Foro Nervæ vicinum, & partem clivi Viminalis, nec non Quirinalis usque ad S. Agatham in *Suburrà*; atque ità *Suburram* longè ultrà limites ab antiquis haud obſcurè aſſignatos extendit, hoc maximè fultus indicio, quod ſcilicèt Sancta Agatha in *Suburrà* memoretur à Divo Gregorio lib. 3. epiſt. 10. Quo planè confici vide-

Ex Monfaucon in Diar. Ital. cap. 9. pag. 131. & ſeq.

„ videtur, *Suburram* illam, quæ in Cœlimontanà „ Regione memoratur, pertigiſſe usque ad S. Agatham in *Suburrà*, quæ in clivo Quirinali ſita eſt. „ Omiſſis aliis, quæ ad tuendas partes profert ille, „ utpotè perplexis, & quæ in utramvis partem quadrare poſſunt, aliud ex notitià Imperii mutuatur „ Donatus, ubi poſt Forum tranſitorium *Suburra* „ conſequenter inter Quartæ Regionis partes enumeratur. Indicatur autem *Suburra*, quæ ad clivum „ Quirinalis pertingit, in quo clivo S. Agatha in „ *Suburrà*, & Forum Tranſitorium proximè ſita „ ſunt.

„ Nardinus contrà pugnat, inter clivum Exquiliarum, & Cœlii montis circumſcriptam *Suburram*, totamque vallem ab Eccleſià SS. Petri, & „ Marcellini occupaſſe, atque repugnare omninò „ *Suburram*, quæ antè diviſam ab Auguſto Urbem „ in quatuordecim Regiones, ex quatuor Romanis „ antiquis Regionibus *Suburranà*, Exquilinà, Collinà, Palatinà, una erat, ad cæteras Regiones „ Exquilinam, & Collinam item pertinuiſſe: hæc „ enim non diviſio fuiſſet, ſed confuſio. Ad hæc „ conſtanter Victor, & Rufus *Suburram* in Secundà „ Regione Cœlimontanà enumerant, & nusquàm „ alias. Quod dicitur autem, S. Gregorium memorare S. Agatham in *Suburrà*, quæ *Suburra* proindè ad clivum Quirinalis pertigerit, & *Suburram* „ in notitià Imperii reponi inter Quartæ Regionis „ partes; confutat Nardinus, quod notitia Imperii

non

„ non multùm auctoritate valeat, utpotè à Con-
„ ſtantinopolitano facta; Sanctam porrò Agatham
„ à Divo Gregorio memoratam non eam eſſe, quæ
„ hodiè in clivo Quirinalis habetur; ſed aliam, quæ
„ in antiquâ *Suburrà* erat, quæque populatâ per
„ Barbaros Regione Cœlimontanâ, & dirutâ Eccle-
„ ſiâ, ad Quirinalem deindè translata, nomen pri-
„ ſtinum retinuerit; & populi ſimiliter mutatis ſedi-
„ bus à *Suburrà* illâ antiquâ in eam Urbis partem,
„ quæ hodiè *Suburra* dicitur, nomen *Suburræ* iſti
„ item indiderint.

„ Illa Donatus, hæc Nardinus; ſed uterque par-
„ tim benè, partim malè ediſſerunt; nàm quod ait
„ Nardinus, antiquam *Suburram* in Secundâ ſolùm
„ Urbis Regione fuiſſe, nec pertigiſſe ad alias, Vi-
„ ctoris, atque Rufi teſtimoniis firmatur, qui in
„ Cœlimontanâ ſolùm, ſive Secundâ Regione *Su-
„ burram* locant, nec memorant in aliis. Quod au-
„ tem pugnat, S. Agatham in *Suburrà* hodiernâ
„ non eandem eſſe, quæ à Divo Gregorio memo-
„ ratur, gratis omninò dicitur, cùm maximè iſthæc
„ Eccleſia antiquiſſima ſit, & notitia Imperii, quæ
„ quinto circiter ſæculo conſcripta fuit, *Suburram*
„ proximè Forum Tranſitorium, cui viciniſſima eſt
„ iſthæc Eccleſia, ſitam ferat; nullo quippè funda-
„ mento iſtius notitiæ teſtimonium reſpuit; cujus
„ Auctor quinto ſæculo tametſi Conſtantinopolita-
„ nus, cùm *Suburram* versùs clivum Quirinalis lo-
„ cat, ubi hodièque *Suburra* viſitur, non id temerè,

ſuoque

Digitized by Google

„ ſuoque marte in medium adduxit. Donatus ergò „ optimè infert, S. Agatham in *Suburrà* eandem „ eſſe, quam ipſiſſimo nomine memorat S. Grego- „ rius, iſtamque Urbis partem proximam Eccleſiæ „ S. Agathæ *Suburræ* nomen Divi Gregorii tem- „ pore obtinuiſſe. Verùm in eo errare videtur, quod „ antiquam *Suburram*, quam ille ex parte Cœlii „ montis anguſtioribus limitibus circumſcribit, uſ- „ que ad Quirinalem per Exquilinum, & Vimina- „ lem montes diſtendat, contra fidem Auctorum.

„ Putarim ergò iſtam Urbis partem, quæ *Su-* „ *burra* hodièque vocatur, hoc nomen ſortitam, „ ſive quia aliqua antiquæ *Suburræ* via in hodier- „ nam deducta, nomen hujuſmodi augumento attri- „ buerit, ſive aliâ ignotâ de causâ]. Iſta Mon- ſaucon.

CAPUT IV.

De Carinis.

QUid inter tot, tamque multiplices inſignium Scriptorum opiniones ſentiendum ſit, haud facilè explicari valet; nihilominùs cùm pro modulo ſententiam noſtram promere cogamur, quæſtionem alteram, ex qua præcedentis aliqualem ſolutionem pendere arbitramur, proponere duximus, de ſitu nempè, & qualitate *Carinarum*.

Carinæ

Carinæ dictæ recenſentur fœminæ quædam, quæ laudabantur, quia in funeribus ſuper mortuos flerent, eo vocatæ nomine ex Regione, de qua accerſebantur, quæ *Caria* erat. At nomen accepiſſe *Carinas* Romanas, eo quod *Carinæ* mulieres indiderint loco, quem in Urbe incolerent, nomen è *Carià* regione, vel ſuſpicari ineptum eſſet.

Cæl. Rhodig. lib. 16. cap. 3.

Carinæ vocabulum à currendo exortum, dicit Iſidorus, quaſi *Currina*; verùm *Carinis* noſtris ex hoc nomenclaturam impoſitam fuiſſe, nullo indicio probatur.

D. Iſidor. orig. lib. 19. num. 2. pag. 125.

Idem aſſerit Nicolaus Perottus in Cornucop. lingu. latin. in epigramm. 14. Martial. pag. 708. num. 41.

Nicol. Perott. in Cornucop. lingu. latin. in epigr. 14. Mart. n. 41. pag. 708.

Alii ex ædificiis in modum *Carinæ* (nempè partis inferioris navis) conſtructis, *Carinas* nuncupatas fuiſſe exiſtimant; ſed hæc quoque ſententia levi innititur fundamento; cùm enim legatur, in eodem loco ædificia ampliſſima emicuiſſe, haud veriſimile eſt, fuiſſe hæc *Carinali* formà excitata; & longè improbabiliùs, licèt de aliquo hoc dici poſſet, cuncta ædificia tantà in amplitudine, in quantam ſe protendebat hìc locus, *Carinarum* ſtructurà fabricata extitiſſe.

Bart. Marl. lib. 5. cap. 10. Felin. p. 374. Morer. Diction. hiſtor. verb. Carinæ.

Dices, quod antequàm ſumptuoſa ædificia elaboratà formà in *Carinis* eveherentur, aliqua ibidem rudiora *Carinali* figurà extructà eſſe potuerunt, quæ illud loco nomen imponerent; hoc certè veriſimilitudine non caret, tamen longè veriſimiliùs eſt, quod

Q tradit

Varr. de lingua latin. lib.4.

tradit Varro, nempè *Carinas* ſic dictas, quia hinc oriretur caput ſacræ Viæ; nàm Κάρα latinè caput ſonat.

Octav. Pancirol. p.686.

Nardin. l.3. cap. 9.

Luc. Faun. de Antiqu. Rom. lib. 4. cap. 1.

Vel quod alii cenſent, videlicèt *Carinas* ſic appellatas fuiſſe, quod inverſæ *Carinæ* ſimilitudinem præſeferrent; & hoc eſſe verum vocabuli loci ethymon usque adhùc conſpicitur, nosque pluries eundem locum circumluſtrando, qua potuimus diligentià, animadvertimus.

Celeberrimas autem fuiſſe in Urbe *Carinas* teſtantur paſsìm Auctores, inter quos Virgilius hæc profert:

Virgil. eneid. l.8. verſ.359.

[*Talibus inter ſe dictis ad tecta ſubibant*
Pauperis Evandri, paſſìmque armenta videbant,
Romanoque foro, & lautis mugire Carinis].

Serv. in æneid. lib.8. ut ſupra.

Auctore autem Servio lautas *Carinas* dixit Virgilius, aut propter elegantiam ædificiorum, aut propter Auguſtum, qui natus eſt cunis veteribus, & nutritus in lautis *Carinis*.

Et Horatius ad Mecœnatem de quodam Philippo Cauſidico ſcribens, hæc cecinit:

Horat. epiſt. lib.1. epiſt.7.

[*Strenuus, & fortis, cauſiſque Philippus agendis,*
Clarus ab officiis octavam circiter horam
Dùm redit, atque foro nimiùm diſtare Carinas,
Jam grandis natu queritur. . . . .]

Publ. Vict. reg.4.

Sext. Ruf. reg.4.

Antiquam inſuper ſuam domum in *Carinis* Ciceronem habuiſſe Publ. Victor, & Sext. Rufus his verbis affirmant: [Domus avita Ciceronis]. Immò ipſe Cicero id fatetur in epiſtolà ad Quintum Fra-

Digitized by Google

Fratrem, dicens: [Domum tuam in *Carinis* Mundi
„ habitatores Camiæ conduxerunt].

Epiſt. Cicer. ad Q. Fratr.

Balbinum item domum in *Carinis* habuiſſe, hoc modo ſcribit Lampridius: [Domus Balbini
„ etiam nunc Romæ oſtenditur in *Carinis*].

Lamprid. in Balbin.

Sed præ aliis Romanis Civibus, & Proceribus *Carinarum* hìc locus inſignitus fuit Sexti Pompeii ædibus, ut in Cæſare Auguſto narrat Nicænus Dio in epitom., ejuſdem Pompei lepidum quoddam dicterium ſic referens: [Poſt hæc convivia viciſsìm
„ utrinque acta ſunt, primùm à Sexto in navi,
„ deindè in Continenti à Cæſare, & Antonio.
„ Poterat Sextus utrumque, cùm eſſent in navi
„ cum paucis, interficere (idque Menæ conſilium
„ erat) tamen noluit, ſed cùm Antonio jocabatur
„ familiariter, à quo ædes ejus paternæ, quas in
„ *Carinis* habebat, occupabantur. Eſt autem locus
„ in Urbe, cui *Carinæ* nomen eſt; quæ appellatio
„ cùm ad partem quoque navis inferiorem perti-
„ neat, facetè dicebat Sextus, ſe ipſis in *Carinis*
„ epulum dare].

Dio Nicæn. in epitom. Jo. Niphilin. in Cæſar. Aug. de 25. Imp. Rom. p. 178.

Et in Additione ad Aurelium Victorem in Sexto Pompeio idipſum hoc modo refertur: [Sex-
„ tus Pompeius in Hiſpanià apud Mundam victus,
„ amiſſo fratre, reliquiis exercitus collectis, Sici-
„ liam petiit, ubi ruptis ergaſtulis, Mare obſedit;
„ interceptis commeatibus Italiam vexavit, & cùm
„ Mari feliciter uteretur, Neptuni ſe filium con-
„ feſſus eſt, eumque bobus auratis, & equo pla-

In addit ad Aurel. Victor. in Sext. Pop. pag. 508.

„ cavit. Pace factà epulatus in navi cum Antonio, „ & Cæſare, non invenuſtè ait: Hæ ſunt meæ *Carinæ*, quia Romæ in *Carinis* domum ejus Antonius tenebat].

Carinas verò fuiſſe circiter Templum Telluris putavit Bartholomæus Marlianus, qui Templum idem fuiſſe credidit propè clivum, qui ducit ad ædem S. Petri in Vinculis, ubi nunc parva Eccleſia S. Martyri Pantaleoni dicata conſpicitur; immò totam partem illam Montis, quæ ſecundùm *Labicanam Viam*, SS. Quadraginta Martyrum, S. Clementis, S. Petri in Vinculis, & SS. Silveſtri, & Martini Templis continetur, *Carinarum* nomine appellatam fuiſſe ex Livio probare contendit.

Bart. Marl. lib.3.cap.12. & lib.5.c.10.

Idem Marl. in epit. hiſt. lib.4. cap.9.

Lucius Maurus partem alteram Exquiliarum, quam circumplectitur Via Tiburtina uno brachio, Palatinumque montem reſpicit, antiquitùs *Carinas* nuncupatam fuiſſe affirmat.

Luc. Maur. de Antiqu. Rom. pag.68.

Octavius Pancirolus in Exquiliis *Carinas* ſtatuit, ubi modò Eccleſia Sancti Petri in Vinculis cernitur.

Octav. Pancirol. de Urb. Eccleſ. pag. 686.

Felinus propè Coloſſeum ad Exquiliarum radices, & juxtà nonnullos ad Capitolii aſcenſum *Carinas* incœpiſſe, & hinc ſe protendiſſe ſecùs *Viam Labicanam* ad SS. Marcellinum, & Petrum, & ad S. Julianum affirmat; indè per Gallieni Arcum, hodiè Sancti Viti, per *Suburræ* Viam, ſubtus S. Petrum in Vinculis, ſeſe ad Coloſſeum denuò retuliſſe teſtatur.

Felinus de Antiq. Rom. pag.374.

Nar-

Digitized by Google

Nardinus refellens Blondi, Fulvii, & Marliani ſententias, qui *Carinas* ſuprà Auſtralem Exquiliarum partem, inter Sanctum Martinum in Montibus, & SS. MARCELLINUM, & PETRUM, extendunt; quæ nempè pars Cœlium reſpicit, & novæ *Suburræ*, Coloſſeo, & S. Clementi imminet; aſſerit *Carinas* in Exquiliis conſtitutas eſſe nequiviſſe, quia à Rufo, & Victore in Regione Quartâ, quæ in planitie erat, ſtatuuntur.

Nard. Rom. Antiq. lib. 3. cap. 9.

Præterea idem Nardinus Livii verba referens, quæ hujusmodi ſunt, ubi de Fulvio Flacco: [Portâ „ Capenâ cùm exercitu Romam ingreſſus, mediâ „ Urbe per *Carinas* Exquilias contendit], *Carinas* non in Exquiliis, ſed antè Exquilias extitiſſe oſtendere nititur. Et ſuprà allata Virgilii carmina explicans, Valles Palatino ſuppoſitas, quæ deindè habitari cœperunt, & demùm intrà Urbis mœnia incluſæ fuerunt, *Carinas* fuiſſe autumat. Et alibi *Carinarum* nomen, quod cunctis vallibus, quæ Cœlium inter, & Exquilias, Capitolium, & Palatinum, tributum fuiſſe excogitavit, paulatìm cohibitum, & *Carinarum* vocabulum tantùm inditum fuiſſe vel toti, vel potiori parti viæ illius, quæ vulgò dicitur *de' Pantani*, arbitratus eſt.

Liv. hiſtor. lib. 26. pag. 677.

Virg. æneid. lib. 8. verſ. 359.

Nardin. ut ſupra lib. 3. cap. 14.

Pyrrhus Ligorius deceptos illos, qui *Carinas* in Exquiliis poſuere, credit; quia nempè Varro in Regione *Suburranâ*, non verò in Exquilinâ eas locavit; quod allato Livii textu comprobare conatur.

Pyrrh. Ligor. pag. 34.

Varro lib. 4. de ling. lat.

Liv. ut ſuprà.

Lucius

Luc. Faun. de Antiqu. Rom. lib. 4. cap. 1.

Lucius Faunus cenſet, quod univerſa ea Exquiliarum pars, quæ à primà medietate Tiburtinæ Viæ cingitur, atque à dextero brachio ad Palatinum vergit, *Carina* ab antiquis nominata fuerit.

Bened. Millin MS. apud R. P. D. Severolum.
Varr. de lingu. latin. lib 4. pag. 17.
Publ. Vict. de Reg. Urb. reg. 4.

Benedictus Millinus incœpiſſe in Regione Quartà *Carinas* ſub Exquiliis, & propè Cœlium terminaſſe putat, juxtà Varronem, dicentem: [Cùm Cœlio conjunctim *Carinæ*]; & Publ. Victorem ponentem in Regione Quartà *Carinæ caput*; quapropter *Carinæ* totam illam intercapedinem occupabant, quæ inter Exquilinum, & Cœlium inviſitur, ab Eccleſià SS. Marcellini, & Petri, ad vineam PP. Jeſuatorum SS. Joannis, & Pauli, ità ut totam planitiem, usque ad Conſtantini Arcum comprehenderent, juxtà ipſum Millinum, qui reprobat, allato textui Livii innixus, eorum ſententiam, qui *Carinas* in Exquiliis locarunt.

Liv. ut ſupra.

And. Fulv. lib. 5. cap. 10.

Demùm Andreas Fulvius *Carinas* Exquiliarum locum fuiſſe cogitat, quem à Tabernolà (quæ tunc in eo ſpatio erat (ut ipſe credit), in quo modò Eccleſia SS. Marcellini, & Petri *Vià Lavicanà*) per ſupercilium Exquiliarum ad Gallica ſepulcra ſe extendiſſe, & indè usque ad Eccleſiam Sanctæ Luciæ in Silice deveniſſe exiſtimat.

CA-

Digitized by Google

CAPUT V.

De Carinarum *ſitu Scriptorum ſententiæ diſcutiuntur.*

QUid igitur decernendum ſit inter tam varias Scriptorum ſententias, haud facilè percipitur; nàm veri aliquid omnes attigiſſe, falſi plurimum pronunciaſſe, pro certo habemus. Marlianus enim, qui circà Templum Telluris *Carinas*, & hinc partem illam Montis, quæ ſecundùm *Lavicanam Viam*, Quadraginta Martyrum, S. Clementis, S. Petri in Vinculis, & S. Martini Templis continetur, totam *Carinarum* nomine nuncupatam fuiſſe, comprobare nititur ex Livio, licèt partim *Carinas* conſtituat, ubi verè fuiſſe oſtendemus, nimiùm tamen eas extendit, dùm potiori Exquiliarum parti *Carinarum* nomen immeritò impertitur; atque ex Livio deducit, quod Livium necdùm ſomniare potuiſſe evidenter apparet.

Marlianus Antiq. Urb. lib. 2. cap. 12. & lib. 5. c. 10. & in epitom. hiſtor. lib. 4. cap. 9.

Ità pari modò Lucii Mauri opinio, qua *Carinarum* nomen donat parti illi Exquiliarum, quam complectitur brachium Viæ Tiburtinæ, quod ad Sanctum Joannem in Laterano recto ſe tramite extendens *Viæ Lavicanæ* jungitur, & Palatinum reſpicit, ex parte refellenda eſt; nàm & iſte aliquid ſitus *Carinarum* verum agnovit, quamvis potiora ignoraverit.

Luc. Maur. de Antiqu. Rom. p. 68.

Felini

Felinus de Antiq. Rom. pag 374.

Felini ſententia ad Exquiliarum radices ſtatuentis propè Coloſſeum *Carinas*, veritatem præſefert; at cætera, quæ ſubjungit, à veritate omninò aliena eſſe inferiùs oſtendetur.

Nardin. Antiq. Rom. c. 9. lib. 3.

Nardinus jure optimo Blondi, Fulvii, & Marliani, *Carinarum* ſitum extendentium ad Auſtralem Exquiliarum partem, opinationes refellit, & ex Livio *Carinas* non in Exquiliis, ſed antè Exquilias demonſtrat; verùm id, quod addit, nempè eas totam planitiem Cœlium inter, & Exquilias occupaſſe, utpotè in Regione Quartà conſtitutas, omninò commentitium eſt; quapropter immeritò *Carinas* nuncupatas vult primùm omnes valles inter Cœlium, & Exquilias, & Palatinum inter, & Capitolium, deindè vel totam, vel potiorem partem viæ nunc *de' Pantani* dictæ; quia hoc modo immoderatiùs, quàm par eſt, cunctis penè antiquæ Urbis vallibus *Carinæ* nomen impingit, vel è contrà perperam, nullique innixus teſtimonio viæ dictæ *de' Pantani* tantùm *Carinæ* vocabulum tribuit. Nec obſtat, quod à Rufo, & Victore *Carinæ* in Regione Quartà conſtituantur; & quod Regio iſta in planitie recenſeatur, nàm in Regione eàdem ipſimet Auctores & Templum Pacis, & alia ſtatuunt ædificia, quæ tamen nullatenùs in planitie fuiſſe deprehenduntur.

Præterea, licèt ſecundùm ethymon, quod tradit Nicolaus Perottus, qui à *Carinà* Carinatum, ideſt concavum educit, *Carinæ* vocabulum conca-

Digitized by Google

concavitatem indicet, non tamen ex eo inferre poteſt Nardinus, Romanis *Carinis* id nomen datum, quia concavæ eſſent; nàm ſicut omnis concavitas *Carina* non eſt, ità planè omne, quod *Carina* dicitur, concavum non eſt; & cùm ex inverſæ *Carinæ* formà loco huic nomen inditum Scriptores putarint, ut ſupra diximus, à concavitate iccircò *Carinarum* nomen fruſtrà deducitur; inverſa ſiquidem *Carina* non concavitatem, ſed altitudinem, & ſublimitatem potiùs quandam exhibet, ut intuenti apparet.

Ligorius pariter veri aliquid detexit, cùm deceptos eos, qui in Exquiliis *Carinas* poſuere, pronunciavit, quia nempè, Varrone teſte, in *Suburranà* Regione extabant; ſed cùm eas medias inter Cœlii clivum, & Exquilias locavit, earum potiſſimum ſitum omnimodè non invenit.

Pyrrh.Ligor. Antiq. Rom. pag. 34.

Millinus, qui in Regione Quartà ſub Exquiliis incœpiſſe *Carinas* credidit, veriſimile aliquid dixit; verùm cùm ex Varrone dicente: [Cùm Cœlio con„ junctim *Carinæ*]; & Publ. Victore, totam illam intercapedinem, quæ Cœlium inter, & Exquilinum colles inviſitur, *Carinas* fuiſſe exiſtimaverit, omninò earum ſitum ſe non agnoviſſe indicavit; nàm cùm Cœlio conjunctæ eſſe quiverunt *Carinæ*, abſque eo quod totam eam intercapedinem occuparent; cùm enim planities illa propriè *Suburra* eſſet, ut infrà oſtendetur, parſque illius media ad Cœlium ſpectaret, altera verò ad *Carinarum* clivum pertineret, licèt *Carinæ* unum tantùm planitiei latus occuparent,

Millinus in MS. Codice apud R.P.D. Severolum. Varr. ut ſup.

Digitized by Google

rent, nihilominùs cùm Cœlio conjunctæ meritò dicebantur, quia nempè cùm eà vallis, vel planitiei parte, quæ ad Cœlium attinebat, unitæ erant.

Andr. Fulv. Antiq. Rom. lib. 5. cap. 10. Luc. Faun. de Antiqu. Rom. lib. 4. cap. 1. Oct. Pancir. de Urb. Eccleſ. pag. 686.

Demùm licèt in ſuprà allatis Scriptorum opinationibus aliquid veri, aliquid non veri compererimus, fateri tamen cogimur, in Andreæ Fulvii, Lucii Fauni, & Octavii Panciroli ſententiis nil ferè animadvertiſſe, quod ſaltèm veritatis aliquid redoleret.

CAPUT VI.

Quonàm in loco Carinæ *fuerint, probabiliter demonſtratur.*

Recentiorum ponderatis ſententiis ab Antiquorum auctoritate veritatem inquiramus.

Varro de lingu. latina lib. 4. Publ. Vict. de Reg. Urb. Reg. 4.

Carinæ ex Varrone, eo nomine nuncupatæ ſunt, quod hinc caput Sacræ Viæ oriretur; hæc verò Sacra Via à Publ. Victore in Regione Quartà ſtatuitur, in qua eàdem *Carinas* ponit, quo penitùs Varronis ſententiam comprobet, quæ hujusmodi eſt:

Ibid. ut ſup.

Donatus de Urbæ Roma lib. 2. cap. 12. pag. 138. Nard. Rom. Antiqu. in Reg. 4. lib. 3. c. 12. p. 125.

„ [Ceriolenſis à *Carinarum* junctu dictus *Carinæ*, „ poſteà Cerionia; quod hinc oritur caput Sacræ „ Viæ]. Id autem Sacræ Viæ caput, juxtà communem Scriptorum opinionem, fuit ad Titi Amphitheatrum, modò Coloſſeum, ut teſtantur Donatus, Nardinus, & alii innumeri, licèt ex iis nonnulli errore

errore decepti ibidem non caput, ſed finem Viæ ejuſdem recenſeant, quia nimirùm terminos à quo, & ad quem ſatis non perpenderunt; ſi enim animadvertiſſent, quod ſubdit Varro poſt allata verba: „ [Quod hinc oritur (nempè à *Carinis*, ſeu Cerionia) caput Viæ Sacræ ab ſtreniæ Sacello, quæ pertinet in arce, qua ſacra quotquot menſibus feruntur in arcem, & per quam Augures ex arce profecti ſolent inaugurare, &c.], caput profectò Viæ, & ejuſdem finem ſtudioſiùs libratis terminis agnoviſſent.

Marlian. l. 3. c. 26. p. 53. Luc. Maur. de Ant. Rom. c. 3. pag. 30. Luc. Faun., & alii.

Varr. ut ſuprà.

Sacræ Viæ caput igitur à Coloſſeo incipiebat, quo in loco Cerioleníis, ſeu Cerionia extabant, à *Carinarum* junctu ſic nuncupata; non diverſa hæc erant à *Carinis*, ſed inter eas, uti à præcitato Varrone adnotatur: [Cùm Cœlio (inquit) conjunctim *Carinæ*; ſed inter eas, quem locum *Cenorienſem* appellatum apparet, quod primæ Religionis *Quartum Sacrarium* appellatum ſic eſt, &c.]; conjunctas autem cùm Cœlio Varronem pronunciaſſe *Carinas* eà ratione exiſtimandum eſt, non quod *Carinæ* Cœlianum clivum pertingerent, & ſic totam planitiem occuparent, ſed tantùm quod in ſubjectà valle viciſsìm diſſecarentur *Carinæ* à Cœlio, & Cœlium à *Carinis*. Has poſteà juxtà Exquiliarum radices, eodem ſemper Cœlio coram ſe extendiſſe, donec ſubjecta eadem vallis, ſeu planities fine concluderetur, nempè ad Eccleſiam Sanctorum Martyrum Marcellini, & Petri, non

Varr. ut ſuprà.

audacter affirmari poſſe cognoſcitur.

Carinas nihilominùs propriè arbitramur non fuiſſe ipſam ſuppoſitam planitiem, ſeu vallem eà videlicet in parte, quæ ad *Carinas* ipſas, ut dictum eſt, ſpectabat, & cùm Cœlii ejusdem vallis parte alterà conjungebatur; ſed tantùm monticulorum quorundam inter ſe diſiectorum catenæ cuidam, ſeu jugo, quod ad Coloſſeum, vel circiter incipit, & ad præfatam Eccleſiam usque pertingit, hoc nomen veteres appoſuiſſe cenſemus. Hi ſiquidem modiciſſimi colles ſinguli inverſæ navis ſimilitudinem exhibent, & Exquiliarum Auſtrale latus, unus altero major paulatìm progredientes amplectuntur; ſimùlque omnes usque adhùc oſtendunt, non ab arte, ſed à naturà, non ab ædificiis, ſed à terræ ſitu *Carinarum* ſibi nomen vindicaſſe.

Quapropter his antiquorum teſtimoniis innixi, & à ſolerti ſtudio, quo loca perluſtravimus, permoti, penè, ut diximus, recentiorum omnium opinationes hac de re refellere cogimur. Cùm enim à Varrone *Carinæ* dicantur à capite Viæ Sacræ, quod apud Coloſſeum extabat; quis eas cùm Bartholomæo Marliano tam longè à præſato capite Viæ Sacræ, & à Coloſſeo, uti erat Templum Telluris, & ubi modò Eccleſia S. Pantaleonis, ritè locare poterit? Si hæc Exquiliarum pars *Carinæ* fuerunt; quo modo, qua vià cum Cœlio excogitari poſſunt conjunctæ? Et tandem, ſi cum eodem, tota pars illa montis, quæ ſecundùm *Lavicanam Viam*,

Barth. Marlian. libro 3. cap. 12., & lib. 5. cap. 10.

Idem in epitom. hiſtor. lib. 4. cap. 9.

Qua-

Quadraginta Martyrum, S. Clementis, S. Petri in Vinculis, & S. Martini Templis continetur, *Carinarum* nomine appellata fuit, & ſic tam amplam Exquiliarum partem obtinuere, quomodo Varro ipſe in tam exactâ, quam tradidit, Exquiliarum deſcriptione tanti ponderis rem reticuit? Et cùm ſcripſerit, in Exquiliis duos montes fuiſſe Ciſpium, & Oppium, cur non addidit etiam *Carinarum* tertium, ſi potiſſimam Exquiliarum partem poſſediſſent? *Varro de lingu. latin. lib. 4. pag. 9.*

Eàdem pari ratione Lucii Mauri, qui eam Exquiliarum partem, quam Viæ Tiburtinæ primum brachium amplectitur, & Palatinum reſpicit, *Carinas* putavit, aſſertio reprobatur; nàm ab Antiquorum aliquo non didicimus, *Carinas* tantam Exquiliarum partem obtinuiſſe; quo etiam Octavii Panciroli opinio refellitur, qui in Exquiliis, ubi modò Eccleſia S. Petri in Vinculis, *Carinas* fuiſſe, aſſerere non dubitavit. *Luc. Maur. Antiq. Urbis Rom. p. 68. Oct. Pancirol. Urb. Eccl. pag. 686.*

Felini etiam ſic ſententiam rejicimus, vel in eo quod *Carinas* ad Capitolii aſcenſum extitiſſe, dixit, vel in altero, quod aſſeruit, nempè eas per Gallieni Arcum, hodiè S. Viti, per *Suburræ* viam, ſubtus S. Petrum in Vinculis ad Coloſſeum rediiſſe; nàm ex allatis deprehenditur, nec propè Capitolium eſſe potuiſſe, nec in tantam amplitudinem ſe produxiſſe. Nardini, Ligorii, Millini, aliorumque ſententias contrà noſtram opinationem pluribus ſuprà explodimus, ideò brevitatis gratià denuò ipſis hìc reſpondere prætermittimus. *Felinus de Antiq. Rom. pag. 374.*

Livii

Digitized by Google

Livii tamen teſtimonium, quod plerique perperam interpretati ſunt, quia noſtram ſententiam confirmat, omittendum non duximus: [Quò proprius (inquit de Annibale differens) hoſtis accedebat, eò major cædes fiebat fugientium, præcedentibus Numidis, pluresque omnium generum, atque ætatum capiebantur. In hoc tumultu Fulvius Flaccus Portâ Capenâ cum exercitu Romam ingreſſus, mediâ Urbe per *Carinas* Exquilias contendit]. Ex quo apertè colligitur, non in Exquiliis, ſed antè Exquilias *Carinas* fuiſſe, nàm per eas Flaccus Exquilias contendit. Et cùm ſuprà ex Varrone *Carinæ* fuerint circà Coloſſeum, ubi caput Viæ Sacræ, & Cœlio conjunctæ, fatendum eſt iccircò, non rectè alibi Auctores *Carinas* eaſdem ſtatuiſſe.

Tit. Liv. hiſt. ab Urb. cond. lib. 26. p. 677

CAPUT VII.

Quonàm loco fuerit Suburra *oſtenditur*.

VArro cùm diſſerit de Regionibus Urbis, in *Suburranà*, quam primam recenſet, hæc dicit: [Eidem Regioni attributa *Suburra*, quod ſub *muro terreo Carinarum*, in eo eſt Argeorum Sacellum]. Quapropter ſi ſub *muro terreo Carinarum* conſtituta fuit *Suburra*, explanato à nobis *Carinarum* ſitu, *Suburræ* ejuſdem etiam locum tali pacto patefecimus; *Suburræ*, inquàm, non

Varr. ut ſupra pag. 8.

non *Regionis*, nec *Tribus*, de quibus infrà, ſed viæ, vel loci cujuſdam in eàdem Regione conſtituti, à quo ipſa *Suburrana* quoque appellata fuit.

Confirmat, & explicat Varro idem, quod dixit ethymon, ex Junio proferens, ejuſdem *Suburræ* his verbis: [*Suburra* (Junius ſcribit) ab eo, quod fuerit „ ſub antiquà Urbe, cui teſtimonium poteſt eſſe, *Varro ibid.* „ quod ſubeſt ei loco, qui *terreus murus* vocatur. „ Sed ego à *Pago* potiùs *Succuſano* dictam puto „ *Succuſam*. Nunc ſcribitur tertià litterà *C*, non *B*, „ *Pagus Succuſanus*, quod ſuccurrit *Carinis*].

Oſtendit Junius ex ethymologià *Suburræ*, ipſam ſic dictam, quod fuerit ſub antiquà Urbe, nempè ſub Palatino; confirmat Varro ethymologiam Junii, ex eo quod *Suburra* ſubeſſet ei loco, qui *terreus murus* vocabatur, quemque ſuprà dixerat ad *Carinas* pertinuiſſe. Si igitur ſuberat Palatino *Suburrà*, *Carinis* ſuberat; quis diffiteri poterit mediam ipſam ſtetiſſe inter *Carinas*, & Palatinum, & immeritò alibi ab Auctoribus proindè locatam fuiſſe?

Verùm cùm *Suburræ* ethymon aliud tradat Varro ipſe, illudque priore meliùs cenſeat, non tamen ex hoc *Suburræ* locum immutat. A *Pago* ſiquidem *Succuſano* dictam putat *Succuſam*, & ſcribi aſſerit tertià litterà *C*, non *B*; *Pagum* verò *Succuſanum* fuiſſe refert ſic nuncupatum, quod *Carinis* ſuccurreret. Non erat igitur longè à *Carinis* iiſdem conſtitutus, & per conſequens nec à loco abe-

Digitized by Google

aberat, in quo *Suburram* ſtatuimus, cui nomen dederat.

Immò notandum, novà, quam tradidit, *Suburræ* hac ethymologià Varronem, non *Suburræ* ejusdem ſitum, quem adſcripſerat ſub *muro terreo Carinarum*, commutaſſe, ſed tantùm nominis originem patefacere voluiſſe; nàm ex hoc, quod à *Pago Succuſano* appellatam *Suburram* recenſuit, fuiſſe ipſam alibi, quàm ſub *Carinis* certè non intulit.

Nec tamen ex adductà Junii à Varrone ſententià, qua cenſuit, *Suburram* ſic dictam fuiſſe ab eo, quod ſub antiquà Urbe extiterit, mediam tantùm inter Palatinum, & *Carinas*, ut innuimus, ſtetiſſe eandem *Suburram* exiſtimandum eſt; quia cùm Urbs antiqua ſolis Palatini montis limitibus contenta minimè fuerit, ſed ad Cœlium vel à Romulo, vel à Tullo Hoſtilio, ut tradunt, protenſa; hinc eſt, quod non tantùm Palatinum inter, & *Carinas*, ſed inter iſtas, & Cœlium quoque *Suburra* ampliori ſpatio ſe dilataverit; adeò ut cùm ambitu majori Cœlio, quàm Palatino ſubeſſet, Cœlius idem in eà Princeps fuerit nuncupatus; & licèt ex parte alterà æquè *Carinas* complecteretur, ac Cœlium, tamen modiciſſimos *Carinarum* colles in eà Cœlio principatum ceſſiſſe arbitramur, utpotè ei, qui & magnitudine, & antiquitate eis præſtabat.

Nardinus, & alii ut ſupra.

Totam planitiem eam igitur, ſeu vallem, quæ inter *Carinas* primùm, & Palatinum ad Coloſſeum, vel

Digitized by Google

vel circiter, deindè inter *Carinas* ipſas, & Cœlium inviſitur, *Suburram* fuiſſe, aſſerere non veremur; nàm ſic & ſub antiquà Urbe, nempè ſub Palatino, & Cœlio, & ſub *muro terreo Carinarum* producebatur, & à *Succuſano Pago* non longè conſtituta, ab eodem ſibi nomen aſſumere poterat. Rem hanc ità Feſtum comprobare voluiſſe cognoſcitur, ſcripſit enim: [*Suburranam* Tribum anteà *Succuſanam* „ per *C* appellabant, ex nomine Regionis, nàm „ partem imam illam quoque credunt fuiſſe di- „ ctam]; quo oſtendit *Suburræ*, quam prænotavimus, planitiem, ſeu vallem, & ſitum; & ſicut à loco dictam *Regionem*, ità quoque à *Regione* dictam poſtmodùm *Tribum* demonſtrat. *Pagus* autem *Succuſanus* in Exquiliis ritè locatur inter Præneſtinam Portam, hodiè Majorem, & Eccleſiam Sanctorum Marcellini, & Petri, juxtà quam unà cum valle, quæ incipit inter Palatinum, & *Carinas*, & poſteà inter *Carinas*, & Cœlium progreditur, *Suburra* quoque, quæ nil aliud erat, quàm vallis ipſa, ſeu planities, fine concludebatur.

Sext. Pomp. Feſt. de verb. ſignif. lib. 17.

Nec cùm Donato contrà Arcum Conſtantini fuiſſe *Pagum Succuſanum* dicendum eſt; quia cùm hìc locus ad Cœlium ſpectet, & collis hìc in antiquà Urbe includeretur; cùm ab ipsà ſejunctus procul dubio fuerit *Pagus*, profectò ſequitur eundem alterà in parte extitiſſe. Quibus addenda ex MS. Cod. Vaticano contrà Panvinium, circà eundem locum *Succuſanum Pagum* ſtatuentem, quæ ſequuntur, ubi de

Donat. de Urbe Roma lib. 3. cap. 10. pag. 236.

S Su-

MS. Codice Vatic. *Suburrà*: [Major argumento vis ex iis, quæ à Feſto
„ allata *à Stativo Præſidio*, &c. Etenim *Pagi*
„ illius præſidium pro Exquiliis in Gabinos incon-
„ ſultò procul abſuiſſet ab Exquiliis inter Palati-
„ num, & Cœlium, & à parte, quæ adversùs Ga-
„ binos, cùm quidquid ſpatii inter hanc ædem, &
„ Portam Gabinam, idoneum ſummoperè fuerit
„ tutandis à Gabino quovis impetu Exquiliis non-
„ dùm clauſis, quas tamen, quò tutiores redderet
„ Tarquinius, firmiſſimum extruxit aggerem].

Suburram autem non effeciſſe, quin cùm Cœlio conjunctæ eſſent *Carinæ*, jàm ſupra oſtendimus; cùm enim media planitiei, ſeu vallis pars ad Cœlium ſpectaret, altera pertineret ad *Carinas*, licèt tota vallis, ſeu planities *Suburra* appellaretur, Cœlium tamen à *Carinis*, vel *Carinas* à Cœlio minimè ſegregabat: immò ſicut in *Carinis* alia locis in iisdem conſtitutis nomina indita fuere, ut illud Ceroniæ, ſeu Ceriolenſis, abſque eo quod loca ipſa vel in *Carinis* eſſe, vel ad *Carinas* ſpectaſſe, vel *Carinas* eſſe exiſtimarentur; ità *Suburra* vocata eſſe potuit & *Carinarum* pars una, & Cœlii altera, abſque eo quod vel ad Cœlium, vel ad *Carinas* locum pertinuiſſe aſſeratur.

Ambiguitatem aliquam nihilominùs ingerere videtur Varronis auctoritas, cùm eà Feſti collata; Varro ſiquidem, ubi de *Suburrà*: [Ego (inquit)
Varro de lingu. latin. lib. 4. „ à *Pago* potiùs *Succuſano* dictam puto *Succuſam*;
„ nunc ſcribitur tertià litterà *C*, non *B*; *Pagus* *Suc-*

Succuſanus, quod ſuccurrit *Carinis*].

Feſtus verò ſic loquitur: [*Suburram* Verrius „ alio libro à *Pago Succuſano* dictam ait; hoc „ verò maximè probat eorum auctoritate, qui „ ajunt, ità appellatam & *Regionem* Urbis, & „ *Tribum* à Stativo Præſidio, quod ſolitum ſit „ ſuccurrere Exquiliis, infeſtantibus eam partem „ Urbis Gabinis, indicioque eſſe, quod adhùc ea „ *Tribus* per *C* litteram, non *B* ſcribitur]. In hoc autem inter ſe pugnare videntur Varronis, & Feſti opiniones, quod unus à ſuccurſu *Carinis* præſtito *Pago Succuſano*, & hinc *Suburræ* nomen tributum cenſeat; alter verò à ſuccurſu Exquiliis ſuppeditato nominis ejusdem ethymologiam derivaſſe arbitretur. Verùm cùm tam conjunctæ Exquiliis *Carinæ* adhùc conſpiciantur, & Gabinorum incurſionibus æquè ac illæ fuerint obnoxiæ; mirùm non eſt, Sextum à ſuccurſu Exquiliis exhibito, alterum verò à ſuccurſu *Carinis* allato nomen *Pago*, & hinc *Suburræ* præſtitum fuiſſe excogitaſſe; & cùm ex hoc minimè inferri poſſit, in alio fuiſſe *Pagum*, quàm in eo, quem pronunciavimus, loco noſtræ *Suburræ* adhærente, profectò ſequitur, *Suburram* eandem in ſitu, quem diximus, & non alibi fuiſſe.

Sext. Pomp. Feſt. de verb. ſignif. lib. 17. pag. 1207.

Digitized by Google

CAPUT VIII.

An aliud fuiſſe Urbis Regiones ; *aliud* Tribus cenſendum ſit, & *de nomine à* Regionibus, *vel* Tribubus *ſuis hominibus, & viciſſim ab iſtis aliis Urbis locis indito.*

AT quia à Varrone *Suburra* etiam inter *Regiones* Urbis recenſetur, & à Feſto hæc ipſa *Tribus* nomine nuncupatur, & paſsim apud Scriptores *Suburra* indiſtinctè *Tribus*, & *Regionis* titulo deſignatur; hinc operæ pretium duximus, quid *Tribus*, quidvè *Regio* fuerit, & in quo à *Regione Tribus*, & à *Tribu Regio* differant, vel breviter explanare.

Thom. Dempſter. Antiqu. Rom. lib. 1. cap. 12., & alii.

Regio dicta eſt à regendo, quod priùsquàm Provinciæ fierent, *Regiones* ſub Regibus erant, atque ab his regebantur; aut, ut alii putavere, *Regiones* dictæ ſunt quidem à verbo *regere*, ſed cùm ſignificat circumſcribere, definire, quòd *Regiones* certis circumſcriberentur finibus, atque regerentur; ſic Cicero pro Sext. *Regionis* vocabulo utitur: [Quæ „ *Regio*, orave terrarum erat latior, in qua non Re„ gnum aliquod ſtatueretur]; ſic Ovidius *Regionis* nomen uſurpavit:

Cicer. Orat. pro Sext.

Ovid. eleg. 4. lib. 4.

[. . . . . *quamvis longè* Regione *remotus*]; & ſic demùm Plautus, Tibullus, & alii vocem hanc adhi-

adhibuere. A ſimilitudine poſteà earum *Regionum*, in quas Orbis partiebatur, Romani Urbem diviſere in quatuor partes, *Regionis* nomine ſingulis attributo, quarum prima *Suburrana*, ſecunda *Exquilina*, tertia *Collina*, & quarta *Palatina*; & hæc quidem Urbis diviſio in quatuor partes, ſeu *Regiones* à Servio Tullo facta duravit uſque ad tempora Auguſti: is enim Urbem primùm in alias præter quatuor *Regiones* diſtribuiſſe perhibetur. *Regionis* pars eſt vicus; quippè Urbs in *Regiones*, tanquàm in majora membra, & in vicos, tanquàm in minora dividitur; & hoc nomine nuncupatus eſt, quod vias circum habeat.

Plaut. Men. ſc. 2. act. 3. Tibull. lib. 4.

Varro de lingu. latin. lib. 8. pag. 4.

Sueton. in Aug. cap 10. *Plin. lib. 4. cap. 10. Tacit. lib. 15. Annal.*

Tribus autem aliud procul dubio ethymon habet à *Regione*; triplici ſiquidem modò vocabulum hoc uſurpatur; aut pro loco, aut pro hominibus, aut pro jure. Quando pro loco ponitur, tunc partem quandam Urbis ſignificat; quando verò pro hominibus, tunc partem quandam Civium denotat; pro jure acceptum jus alicujus partis Urbis, vel Civitatis deſignat. Hæc ex Thoma Dempſterio vocabuli *Tribus* explanatio; verùm ut plurimùm nil niſi homines propriè indicaſſe, veriſimiliùs mox oſtendemus, & ipſe alibi id faſſus fuiſſe his verbis videtur: [Urbem Romam Romulus in tres partes di-
„ ſtribuit, quas *Tribus* appellavit, Dionyſio, &
„ Livio teſtibus. Varro eas partes appellat, hæ
„ fuerunt Tatienſium, Ramnenſium, & Lucerum.
„ An verò *Regiones* dici poſſint, dubitari poteſt, ſed tamen

Thom. Dempſter. Antiqu. Rom. lib. 6. cap. 15.

„ tamen habent cognationem aliquam cum *Regio-* „ *nibus*, eo ipſo quod unaquæque harum *Tribuum* „ propriam ſedem in Urbe occupavit]. Si igitur ex eo tantùm, quod *Tribus* occupabat Regionis partem, cognationem aliquam cum *Regione* habebat, eadem ergò non erat, ac *Regio*; ſicut enim hæc ſemper Urbis partem etiam ſine *Tribu* ſignificavit; ità *Tribus* nomen homines ſignificare potuit ſine *Regione*, & per conſequens aliud *Regionis* nomine, aliud *Tribus* prænotabatur.

In Urbe autem Romà *Tribuum* primus auctor fuit Romulus, quà de re Dionyſii, omiſſis cæterorum Scriptorum ſententiis, teſtimonium proferimus:

Dionyſ. Hal. lib. 2.

„ [In tres (inquit) partes diviſà universà multi- „ tudine, ſingulis præclarum aliquem virum Ducem „ præpoſuit, deindè unamquamque rursùm in de- „ cem partitus, totidem fortiſſimos viros eis præ- „ fecit. Has *Curias*, illas vocari voluit, ſicut vo- „ cantur & hodie]. Hæc ille; cui conſonat, quod Divus Auguſtinus docuit illud Pſalmi explicans:

Divus Auguſtinus in Pſalmo 121. enar. tom. 8.

„ [Illùc enim aſcenderunt *Tribus*, *Tribus* Do- „ mini, &c.]; nàm *Curias* non aliud fuiſſe quàm *Tribus* exponit, dicens: [Sed quid ſunt *Tribus*? „ Multi noverunt, multi non noverunt. Sed & qui „ novimus, deſcendamus ad illos, qui non nove- „ runt *Tribus*, ut nobiſcum aſcendant, quò aſcen- „ derunt *Tribus*. *Tribus* alio nomine dici poſſunt „ *Curiæ*, ſed non propriè. Itàque *Tribus* uno no- „ mine vicino, alio propriè dici poſſunt; ſed vicino di-

Digitized by Google

„ dicuntur *Curiæ*; nàm propriè ſi dixerimus *Curias*, „ non intelliguntur niſi *Curiæ*, quæ ſunt in Civita- „ tibus ſingulis, ſingulæ, undè dicuntur *Curiales*, „ & *Decuriones*, ideſt quod ſint in *Curià*, vel *De-* „ *curià*; & noſtis, quia tales *Curias* ſingulas habent „ ſingulæ Civitates. Sunt autem, vel erant ali- „ quando in iſtis quoque Civitatibus *Curiæ* etiam „ populorum, & una Civitas multas *Curias* habet, „ ſicut Roma trigintaquinque *Curias* habet populi: „ Hæ dicuntur *Tribus*. Has populus Iſrael duo- „ decim habebat]; ex quibus colligitur, *Curias* ſecundùm Dionyſium etiam acceptas, *Tribus* ſignificaſſe, & *Tribum* non aliud, quàm ejuſdem homines potiſſimùm indicaſſe, non verò Urbis partem; quapropter Paullus Manutius: [Multitudinem om- „ nem (inquit) Romulus, quam minùs tribus ho- „ minum millibus, ac trecentis fuiſſe Dionyſius „ ſignificat, in tres partes diſtribuit, quas vocavit „ *Tribus*; & eas rursùs in denas, quas appellari „ *Curias* voluit, quod iis, ut Feſtus videtur oſten- „ dere, publicarum rerum cura committeretur: „ ſiquidem *Curiatis* Comitiis creati Magiſtratus, „ leges latæ, bella decreta, non modò Romulo re- „ gnante, verùm etiam perpetuà Regum quatuor „ ſucceſſione usque ad Servium Regem, qui Cen- „ turiatis Comitiis inſtitutis, *Curiata* non ille qui- „ dem omnia ſuſtulit, ſed ità debilitavit, nihil ut „ iis majorum rerum mandaretur, ſpeciem quidem „ aliquam Comitiorum retinerent, tota verò, ſi quid

Paull. Manut. de Civit. Rom. par. 2.

Digitized by Google

„ quid conſulendum graviùs, Centuriatorum po-
„ teſtas eſſet. Ergò tres *Tribus*, quibus in ſingulis
„ mille peditum, centeni equites fuere, deinceps
„ triginta *Curiæ*, quæ centenos pedites, denos equi-
„ tes haberent; poſtremò etiam Decuriæ decem è
„ ſingulis *Curiis* à Romulo inſtitutæ; Ducesque
„ ſingulis ordinibus, fortitudine excellentes Viri,
„ Tribuni, Centuriones, Decuriones præpoſiti.
„ *Curiis* autem ſua cuique loca, ubi immolaretur,
„ aſſignavit]. Iſta Manutius, quibus ſignificat,
aliud certè nomen *Tribus*, & *Curiæ* prænotaſſe,
quàm *Regionem*, ſeu Urbis partem.

Alii autem Servium Tullum, non Romulum primum *Tribuum* auctorem fuiſſe tradunt, inter quos Livius has tres populi partes, non *Tribus*, ſed equitum Centurias vocat; ſed & ſic noſtram ſententiam comprobat. Verùm quod præ cæteris noſtra intereſt, evidens eſt, vel antè *Regionis*, fuiſſe *Tribus* in Urbe; & aliud *Regiones*, aliud *Tribus* nomine ſignificatum fuiſſe, ex præfati Dionyſii Helicarnaſſei altero teſtimonio, ſcribit enim: [Cæterùm

Tit. Liv. hiſt. Rom. lib. 1.

Dionyſ. Helic. lib. 4.

„ Tullius poſtquàm ſeptem Colles uno muro com-
„ plexus, Urbem in quatuor partes diviſit, à col-
„ libus cognominatas, *Palatinam*, *Suburranam*,
„ *Collinam*, & *Exquilinam*, & quatuor *Tribus*
„ eſſe fecit, quæ ad id temporis tres fuerant, ſuos-
„ que cuique Tribulos adſcripſit, diviſa habituros
„ munia, nec mutaturos domicilium, ità ut in qua-
„ que ſeorsìm delectus militum, & collationes Tri-
butorum

Digitized by Google

„ butorum fierent, nec jàm juxtà illas generales „ *Tribus*, ut anteà, ſed juxtà has quatuor, per „ locos à ſe digeſtas, vel locales, ordinabat mili- „ tiam, Tribunis in ſingulos præpoſitis, &c.] Sic Dionyſius, ex quo, ut innuimus, infertur aliud fuiſſe *Regionem*, aliud *Tribum*; *Regionis* ſiquidem nomine Urbis pars aliqua appellabatur, quo nempè vocabulo Urbis partes tantummodò nuncupatæ ſunt, poſtquàm Tullius in quatuor Urbem eandem diviſit: *Tribus* verò ad homines potiùs ſpectabat, quæ tamen cum in eà *Regione* eſſet, quæ ex. gr. *Suburra* vocabatur, poſt præfatam Tullii diviſionem *Suburranæ Tribus* nomine notabatur; undè licet ex eà, vel ad bellum inferendum, vel ad aliud milites, & homines educerentur, tamen haud alio nomine, quàm *Suburrani* nuncupabantur, ex nomine videlicet indito à *Suburrà Regioni*, à *Regione Tribui*, & à *Tribu* eam conſtituentibus, vel ex eà prodeuntibus; ità ut immoto ſemper in eo, quem prædiximus, loco *Regionis*, & *Suburræ* ſitu, *Tribus* tamen *Suburræ* in Urbis præſidium, vel ob aliam, quæ excogitari poteſt, cauſam, aliò ſuam gentem immittere potuerit, *Suburræ* ſemper eidem ſervato nomine.

Familias autem, & homines hoc cognomento dictos fuiſſe, videre eſt in Anaſtaſio Papa IV., ut refert Ciacconius; nàm primùm [*Chunradus de* „ *Suburrà Romanus*] nuncupatus legitur; indicioque eſt, hoc gentis, & familiæ cognomentum

Ciaccon. to. 1. ſub an. 1124. pag. 966. & 1055.

T exti-

extitiſſe, apud eundem reperiri [*Gregorium de Su-* „ *burrà Cardinalem*], eo quod ſcilicet præfati Anaſtaſii nepos fuerit. Quod etiam teſtantur inſignia, quæ ſummâ benignitate Eminentiſſimi, & Reverendiſs. Principis PETRI Cardinalis OTTHOBONI S. R. E. Vice-cancellarii, optimarum Artium præſtantiſſimi Mecœnatis, ex ampliſſimâ ipſius Bibliothecâ, librorum præſtantiâ, & fortè etiam numero ſoli Vaticanæ concedente, ut obſervat Monfaucon in ſuo Diario Italico, accepimus documenta; nàm in quibuſdam MSS. Cod. adnotatam reperimus ſepulcralem Inſcriptionem, in antiquâ S. Euſtachii Eccleſiâ olìm exiſtentem, hoc modo:

Monfaucon Diar. Ital. c.18. p.253.

MSS. Cod. Bibliothecæ Cardin. Ottbobon.

HIC IACET DOMINVS PHILIPPVS
DE *SVBVRRA* MILES ROMANVS,
QVI OBIIT ANN. DOM. MCCCIII.
VLT. DECEMBRIS INDICT. I.

Immò ex ipsâ inſigni Bibliothecâ in Codd. Arnoldo Wiron adſcriptis tom. 2. pag. 134. expreſsè legitur: *Suburra familia*, &c.: quod idem in pleriſque aliis legere licuit, nàm in Elencho Familiarum Urbis nobilium per Joannem Petrum Scriniarium Notarium Romanum exarato legitur: [*Nobiles de Subur-* „ *rà antiquiſſimi ſunt*, *ſic dicti Anteii*, *quoniàm* „ *ibi habitaverint*; quem MS. Cod. accepimus ab Illuſtriſs. D. Proſpero Boccapadulio. Morem verò hunc ex *Regionibus* dicendi homines, & familias, perve-

Digitized by Google

perveſtuſtum fuiſſe, in Anaſtaſio obſervatur, qui non rarò Pontifices hoc modo denotat, ubi de ipſorum origine agit; nàm dicit: [Clemens Romanus de „ *Regione Cœlio monte*. Calixtus de *Regione Urberavennatio*. Marcellus de *Regione Viâ latâ*. „ Anaſtaſius de *Regione Quintâ Tauma Caput* „ *Tauri*. Joannes II. *de Cœlio monte*. Eugenius „ de *Regione Primâ Aventinæ*. Hadrianus de *Regione Viâ latâ*. Sergius II. *Regionis Quartæ*. „ Hadrianus II. *Regionis Tertiæ*. Stephanus VI. de „ *Regione Viâ latâ*]. *Anaſtaſ. Biblioth.*

At ſicut à loco *Regionibus*, & à *Regionibus* nomen *Tribubus* donatum, ità viciſsìm à *Tribubus*, vel ab hominibus ex eis egreſſis *Regionibus*, & locis, quæ poſtmodùm incoluerunt, nomen impoſitum fuit, ut usque modò teſtatur Via, quæ in Urbis Suburbio extat, & *Saxia* appellatur, quia nempè in eodem loco Saxones degerunt. Antiquitùs enim hunc morem ex Incolis *Regiones*, & Urbis partes nominandi inoleviſſe, ex Varrone deſumitur: [*Cœlius* mons (inquit) à *Cœlio Vibenno Thuſco*, „ Duce nobili, qui cùm ſuà manu dicitur Romulo „ veniſſe auxilio contrà Latinum Regem. Hinc „ poſt Cœlii obitum, quod nimis munita loca te„ nerent, neque ſine ſuſpicione eſſent, deducti „ dicuntur in planum, ab eis dictus *Vicus Thuſcus*]. En à quo dictus *Cœlius*, à quibus *Vicus Thuſcus* nomen deſumpſit, nempè à *Cœlio* Rege, & *Thuſcis* è Cœlio Monte traductis; nàm ſicut *Varro de ling. Latin. lib. 4.*

Nard. Rom. Antiq. lib. 2. cap. 5. p. 70. modò etiam, ut obſervat Nardinus, vias, & Urbis *Regiones*, & partes, ex inſignioribus Eccleſiis, Palatiis, aut Familiis, ex. gr. Barberinorum, Farneſiorum, & Burgheſiorum nominamus; ità & veteres Urbis partes, vel vias adnotare conſueverunt: quapropter cùm apud Victorem, & Rufum legere Ruf. & Vict. de Reg. Urb. contigerit: [Domus Q. Laterani, Domus Q. Ca-„ tuli, Domus Vectiliana, Templum Pacis]; his, & ſimilibus dictionibus non tantùm quæ recenſent ædificia, ſed inſuper vias, & Urbis partes ſignificare in animo habuiſſe, cenſendum eſt.

Immò notandum, quod licèt vel delubra, vel ædificia, aut Familiæ, quæ nomen viæ, vel *Regioni* Urbis præſtiterant, deperiiſſent, nomen tamen inditum perſeveravit, ut de Piſcinà Publicà Sext. Pomp. Feſt. de verb. ſignif. lib. 14. teſtatur Feſtus his verbis: [*Piſcinæ Publicæ* hodiè-„ que nomen manet, ipſa non extat]; & de Horreis Sempronii loquens idem confirmat: [*Sempro-* Idem lib. 17. „ *nia Horrea*, dicens, qui locus dicitur, in eo fue-„ runt lege Gracchi ad cuſtodiam frumenti pu-„ blici].

CA-

CAPUT IX.

Ex Suburranâ Tribu *egreſſos aliis Urbis locis* Suburræ *nomen tribuiſſe probabiliter demonſtratur*.

CUm igitur à *Regionibus* nomen *Tribubus* impertitum fuerit, & viciſsìm à *Tribubus*, vel ab hominibus, & familiis ex eis egreſſis nomen *Regionibus* attributum, hinc profectò modus, quo tot in Urbe *Suburræ* fuerint, haud obſcurè deprehenditur. Non enim unius *Tribus* homines certis *Regionis* ejsdem præſcriptæ limitibus, ut Tullius voluit, ſeſe continuerunt; nàm Tullii præſcriptum immobiliter ſemper ſtetiſſe haud reperimus; immò cùm ex *Tribubus* Militiæ, ut diximus, extraherentur, has in *Regione* tantùm, ad quam *Tribus* ſpectabat, ſemper permanſiſſe, haud veriſimile videri poteſt. Toties obſeſsâ, & vaſtatâ à Barbaris Urbe, permiſceri quoque *Tribus*, & è propriæ *Regionis* finibus aliò tranſmigrare coactæ fuerunt: quomodò igitur imperterritos manſiſſe homines in *Regione* ſibi præſcriptâ dicendum eſt, ſi ad exteras quoque plagas, relictâ patriâ domo, & Urbe, perrexiſſe comperimus? Cùm enim à Gothis Urbs capta fuit ſub anno 410., diſperſi Cives, turbatis omnibus, non tantùm in Urbe, ſed extrà quoque profugi propriæ incolumitati conſuluere; ut

Vide ſuprà Dionyſ. Helicar.

ut Eminentiſſimus Baronius refert his verbis:

Baron. Annal. tomo 5. anno 410.

„ [At quod ad profugos ſpectat ab Urbe recedentes, Romani diverſa loca adiere. In Orientem enim alii (ut vidimus) abeuntes, Hieroſolymam petiere; alii verò ad proxima loca, nempè in Inſulas Tyrrheni pelagi confugere. Nàm Rutilius hæc de Igilii Inſulà:

Rutil. Itiner. lib. I.

[Eminus Igilii ſilvoſa cacumina miror,
Quam fraudare nefas laudis bonore ſuæ.
Hæc proprios nuper tutata eſt Inſula ſaltus,
Sive loci ingenio, ſeu Domini genio.
Gurgite cum modico victricibus obſtitit armis
Tamquam longinquo diſſociata mari.
Hæc multos lacerà ſuſcepit ab Urbe fugatos,
Hic feſſis poſito certa timore ſalus.
Plurima terreno populaverat æquora bello
Contra naturam claſſe timendus eques.
Unum, mira fides, vario diſcrimine portum
Tam propè Romanis, tam procul eſſe Getis].

„ Hæc ipſe. Porrò ſicut complures Romanorum in Igilium Inſulam adiere, ità etiam alios ipſorum in alias ejuſdem Ponti Inſulas tunc navigio tranſmigraſſe quis dubitat? Sed & alii trans mare etiam in Africam confugerunt, &c.]

Sic Baronius, ex quo ritè infertur, haud ſubſiſtere potuiſſe in ſibi aſſignatis *Regionibus* Urbis *Tribus*, & *Tribuum* homines, cùm temporis decurſu toties Urbs ipſa everſa, & Barbarorum ſævitià exagitata, non modò Cives in præſcriptis *Regio-*

nibus

Digitized by Google

nibus continere non valuerit, quinimò ad exteras quoque oras profugos expulerit. Uti enim à Gothis, ità poſtmodùm à Longobardis, & Hunnis eandem vim paſſa, & pari feritate dilacerata in ſuo primævo ordine minimè permanere potuit, ſed confuſis omnibus, omnia etiam ſimùl permixta ſunt, ità ut quid antiquitùs fuerit, vix reperiatur.

Verùm, præ cæteris ejuſdem partibus, efferatos hoſtes crudeliſſimâ immanitate ſæviiſſe in eam, quæ nobilior erat, *Suburræ* ſcilicet partem, Scriptorum monumenta cuncta teſtantur; ex odio ſiquidem Romani nominis, ut ei potiſſimùm parti detraherent, in qua Romanæ gloriæ decus ſingulariter eniteſceret, totis viribus incubuerunt. Sed quid mirum, hoſtes, & Barbaros eò crudelitatis, & ſceleris perveniſſe, cùm ab ipſis amicis eadem perpeti coacta Urbs fuerit? Hoc refert laudatus Baronius ſub anno 1084. his verbis:

„ [De tempore autem Roberti adventus, hæc *Baron. Annal. an* 1084.
„ Bertholdus: [Robertus Guiſcardus Dux North-
„ mannorum in ſervitium S. Petri poſt kal. Maii
„ Romam armatâ manu invaſit, fugatoque Hen-
„ rico, totam Urbem Gregorio Papæ rebellem
„ penitùs expoliavit, & majorem ejus partem igni
„ conſumpſit, eo quod Romani quendam ejus mi-
„ litem vulneraverunt. Deindè acceptis obſidibus
„ à Romanis, & in Caſtello Sancti Angeli, quod
„ Domum Theodorici dicunt, reſervatis, ipſe ad
„ recuperandam Terram Sancti Petri reverſurus, in

brevi

„ brevi plurima Caſtella, & Civitates Dño Papæ „ recuperavit. Henricus autem Roberto reſiſtere „ non valens, ad partes Theutonicorum ſatis feſti- „ nanter revertitur]. Hæc Bertholdus. At verò „ Leo Oſtienſis aliam affert cauſam Urbis incendii, „ planè diverſam ab eà, quam ille poſuit, aitque „ liberandi causà Gregorii obſeſſi id facere per- „ ſuaſum; ſed ipſum audi Leonem.

Leo Oſtienſ. Chron. lib. 3. cap. 52.

„ [Anno ſequenti Henricus Imperator Romam „ cum exercitu venit, & ſupradictum Papam Gre- „ gorium, qui in Arcem S. Angeli ſe contulerat, „ variis bellicis machinis modis omnibus oppu- „ gnare cœpit. Hoc ubi Roberto Duci, qui eà „ tempeſtate Conſtantinopolitanum Imperatorem „ oppugnabat, nunciatum eſt: Boemundo filio in „ ipsà expeditione derelicto, Italiam ocius repetit, „ atque ingenti coacto exercitu ad Pontificis libe- „ rationem adversùs Imperatorem ire diſponit. „ Quod poſtquàm Deſiderius comperit, Romam „ nuncium dirigit, qui & Papæ proximam eruptio- „ nem, & Imperatori Ducis nunciaret adventum. „ Tunc Urbe egreſſus Imperator, quia ſine mili- „ tum Præſidio erat, Caſtellanum Oppidum, di- „ ctum antiquitùs Vejos, ſubjit. Robertus autem „ Dux Romam cum exercitu noctu ingreſſus, dùm „ ad Eccleſiam SS. Quatuor Coronatorum adve- „ niſſet, ex conſilio Cincii Romanorum Conſulis, „ ignem Urbi injecit. Romani igitur rei novitate „ perculſi, dùm extinguendo igni toti incumbe- rent,

Digitized by Google

„ berent, Dux ad Arcem Sancti Angeli continuò „ properans, atque indè Pontificem abſtrahens, „ Romà ſine morà egreditur, & Gregorium Pa- „ pam ad noſtrum deducit Monaſterium, &c.] Hæc Baronius.

Si igitur, ut ex his educitur, tali, ac tanto exitio ab ipſis Amicis, qui nempè auxilio Gregorio VII. venerant, hæc Urbis pars vaſtata eſt: quænàm ab inimicis anteà non paſſam fuiſſe cenſendum erit? In tantà iccircò rerum omnium everſione, *Suburranam Tribum* propriæ *Regioni* ſemper immobiliter adhæſiſſe, quis credet? Et ſi infortunio huic ſubjectæ cæteræ *Tribus*, è propriis *Regionibus* deturbatæ, ſimùl commiſceri coactæ ſunt, quid exiſtimandum erit de *Suburranà*, quæ omninò è proprià *Regione* penitùs demolità, eliminata, & expulſa inter alias *Tribus* aliis in *Regionibus* ad confugium ſibi quærendum adacta fuit? Et proindè quid mirum, quod in varias Urbis *Regiones* diſtracta, earundem nonnullis locis ſuam tribuerit nomenclaturam?

CAPUT X.

Alia Argumenta ex quibus educitur, cur præter Suburræ Regionem, *idem* Suburræ *nomen aliis locis inditum fuerit.*

SI tamen haud veriſimile judicaretur, à *Suburranà Tribu*, *Regionis* ſuæ finibus egreſsâ, aliis Urbis locis nomen inditum fuiſſe, omnem procul dubio dubitationem illud auferre poſſet, quod non tantùm viæ, vel Urbis peculiaria loca à familiis nomen ſibi aſſumpſerunt, ſed etiam, quod *Tribubus* ipſis à familiis nomen datum fuerit. Ruſticæ ſiquidem *Tribus* ab ipſis plerunque nomen acceperunt, cùm tamen Urbanis apud Romanos præponerentur, ut adnotavit Dempſterius his verbis: [Poſterioribus temporibus hoc diſcri- „ men inter Urbanas, & Ruſticas *Tribus* fuit, ut „ Ruſticæ Urbanis longè præferrentur, & ità opti- „ mus, & præſtantiſſimus quiſque in Ruſticis *Tri-* „ *bubus*, relictis Urbanis, cenſeri vellet, ac tùm „ *Tribus* non Urbis, ſed Civitatis partes habe- „ rentur. Cujus mutationis cauſas duas fuiſſe Sigo- „ nius refert: vitæ nimirùm ruſticæ commendatio- „ nem, & Cenſoriam poteſtatem, vel notationem. „ De priori ſcribit Varro lib. 2. de re ruſticâ initio: „ [Viri magni majores noſtri, non ſine causâ præ- „ ponebant Ruſticos Romanos Urbanis. Ut Ruri enim,

Dempſterius Antiq. Rom. lib. 6. cap. 15.

Varro de re ruſ. ic. lib. 2.

„ enim, qui in Villà vivunt, ignaviores, quàm qui
„ in agro verſantur in aliquo opere faciundo: ſic qui
„ in Oppido ſederent, quàm qui rura colerent, deſi-
„ diores putabant]. Et Plinius lib. 18. cap. 3. com- *Plin. lib. 18. cap. 3.*
„ mendans vitam Ruſticam: [Jàm diſtinctio, in-
„ quit, honosque Civitatis ipſius non aliundè erat.
„ Ruſticæ *Tribus* laudatiſſimæ eorum, qui rura ha-
„ berent: Urbanæ verò, in quas transferri ignomi-
„ niæ eſſet, deſidiæ, & probro]. Iſta Plinius apud
Dempſterium.

Octo autem fuere *Tribus*, quæ à Familiis nomina acceperunt, nempè *Horatia*, *Sergia*, *Aemilia*, *Papiria*, *Cornelia*, *Fabia*, *Menenia*, & *Claudia* [de quibus (inquit Paullus Manutius) quid meæ *Apud eund. Dempſt. ibid. ut ſupr.*
„ ſententiæ ſit, oſtendam. Nomina Familiarum *Paull. Manut. de Civit. Rom. ad Cardin. Perett. pag. 19.*
„ indita illis puto poſt exactos Reges; veteres ta-
„ men fuiſſe *Tribus*, & ex iis quindecim ruſticis,
„ quas Servius Rex fecit, nunquàm dubitavi; quod
„ exemplo *Claudiæ* cognoſcitur, de qua ſic Livius:
„ [Ap. *Claudius* ab Regillo magnà clientium comi-
„ tatus manu, Romam transfugit. His Civitas da-
„ ta, agerque trans Anienem, vetus *Claudia Tri-*
„ *bus*, additis poſteà novis Tribulibus, qui ex eo
„ venirent agro, appellata]. Sic Manutius.

Si igitur ruſticis *Tribubus* plurimis ſingulæ Romanorum Familiæ ſua nomina præſtiterunt; immò, ut obſervat Manutius, ſi quæ Regum tempore geſtabant, ut Familiarum ſibi ea aſſumerent, primæva nomina *Tribus* ampliſſimæ dimiſerunt,

abſurdum forſan cenſendum erit, integram *Tribum* è propriæ *Regionis* limitibus egreſſam aliis Urbis locis nomen impertitam, cùm unius *Tribus* familiam toti *Tribui* nomen ſuum indidiſſe, minimè diffiteri poſſe compertum ſit? Aut Urbis loca quædam ab egreſſis è *Suburranà Regione Suburranæ Tribus* hominibus nomen accepiſſe, cùm *Tribus* ipſæ illud ab unà tantùm familià deſumpſerint?

At cùm legatur, Auguſtus in novas decem & quatuor *Regiones* Urbem diviſiſſe, ut Suetonius his verbis fatetur: [Spatium Urbis in *Regiones* quatuordecim, Vicoſque ſuprà mille diviſit]; & Plinius confirmat, Publiuſque Victor, & Sext. Rufus diligentiſſimè adnotarunt; hinc additum *Suburræ* nomen fuiſſe variis Urbis locis, alià etiam ratione excogitari meritò poſſet; nempè eo ferè modo, quo apud Hebreos quid ſimile olìm etiam contigiſſe deprehenditur. *Tribubus* enim Iſrael ſingulis quædam quaſi *Regio*, ad ſtandum circà Tabernaculum fœderis præfixa, in Libro Numerorum ſic recenſetur.

Sueton. in Auguſto.

Plin. lib. 30. cap. 50.

Publ. Vict., & Sext. Ruf. de Reg. Urb.

Lib. Num. cap. 2.

„ [Singuli per turmas ſigna, atque vexilla, & „ domos cognationum ſuarum caſtrametabuntur „ filii Iſrael, per gyrum Tabernaculi fœderis. Ad „ Orientem *Judas* figet tentoria per turmas exer- „ citus ſui, eritque Princeps filiorum ejus Nahaſſon „ filius Aminadab, & omnis de ſtirpe ejus ſumma „ pugnantium ſeptuagintaquatuor millia ſexcenti. „ Juxtà eum caſtrametati ſunt de *Tribu Iſſachar*,

quo-

Digitized by Google

„ quorum Princeps fuit Nathanael filius Suar; &
„ omnis numerus pugnatorum ejus quinquaginta-
„ quatuor millia quadringenti. In *Tribu Zabulon*
„ Princeps fuit Eliab filius Helon. Omnis de ſtirpe
„ ejus exercitus pugnatorum quinquagintaſeptem
„ millia quadringenti. Univerſi, qui in Caſtris
„ *Judæ* annumerati ſunt, fuerunt centum octogin-
„ taſex millia quadringenti, & poſt turmas ſuas
„ primi egredientur.

„ In Caſtris filiorum *Ruben* ad meridianam
„ plagam erit Princeps Eliſur filius Sedeur, & cun-
„ ctus exercitus pugnatorum ejus, qui numerati
„ ſunt, quadragintaſex millia quingenti. Juxtà eum
„ caſtrametati ſunt de *Tribu Simeon*, quorum Prin-
„ ceps fuit Salamiel filius Suriſaddai, & cunctus
„ exercitus pugnatorum ejus, qui numerati ſunt,
„ quinquagintanovem millia trecenti. In *Tribu*
„ *Gad* Princeps fuit Eliaſaph filius Duel, & cun-
„ ctus exercitus pugnatorum ejus, qui numerati
„ ſunt, quadragintaquinque millia ſexcenti quin-
„ quaginta. Omnes, qui recenſiti ſunt in Caſtris
„ *Ruben*, centum quinquaginta millia, & mille
„ quadringenti quinquaginta per turmas ſuas; in
„ ſecundo loco proficiſcentur. Levabitur autem
„ Tabernaculum teſtimonii per officia Levitarum,
„ & turmas eorum. Quomodò erigetur, ità & de-
„ ponetur. Singuli per loca, & ordines ſuos pro-
„ ficiſcentur.

„ Ad Occidentalem plagam erunt Caſtra filio-
rum

„ rum *Ephraim*, quorum Princeps fuit Eliſama
„ filius Ammiud; cunctus exercitus pugnatorum
„ ejus, qui numerati ſunt, quadraginta millia quin-
„ genti. Et cùm eis *Tribus filiorum Manaſſe*,
„ quorum Princeps fuit Gamaliel filius Phadaſſur,
„ cunctusque exercitus pugnatorum ejus, qui nu-
„ merati ſunt, trigintaduo millia ducenti. In *Tri-
„ bu filiorum Beniamin* Princeps fuit Abidan fi-
„ lius Gedeonis; & cunctus exercitus pugnatorum
„ ejus, qui recenſiti ſunt, trigintaquinque millia
„ quadringenti. Omnes, qui numerati ſunt in
„ Caſtris *Ephraim* centumocto millia centum per
„ turmas ſuas: tertii proficiſcentur.
„ Ad Aquilonis partem caſtrametati ſunt filii
„ *Dan*, quorum Princeps fuit Ahiezer filius Am-
„ miſaddai; cunctus exercitus pugnatorum ejus,
„ qui numerati ſunt, ſexagintaduo millia ſeptin-
„ genti. Juxtà eum fixere tentoria de *Tribu Aſer*,
„ quorum Princeps fuit Phegiel filius Ochran;
„ cunctus exercitus pugnatorum ejus, qui nume-
„ rati ſunt, quadraginta millia & mille quingenti.
„ De *Tribu filiorum Nephthali* Princeps fuit Ahi-
„ ra filius Enan; cunctus exercitus pugnatorum
„ ejus, quinquaginta tria millia quadringenti.
„ Omnes, qui numerati ſunt in Caſtris *Dan*,
„ fuerunt centum quinquagintaſeptem millia ſex-
„ centi; & noviſſimi proficiſcentur].

Hæc caſtrametationis forma ex Moyſis præſcripto duodecim *Tribuum* Iſrael circà Domini Taber-

bernaculum, cujus primum atrium quadratum Levitarum circuibat, cùm nimirum Moyſes, & Aaron ad Orientem extarent; & ad ingreſſum atrii Gerſonitæ ad Occidentem, ad Aquilonem Meraritæ, Caathitæ ad meridiem ſtatuti eſſent. Secundum verò quadratum ex duodecim *Tribubus* conſtaret, ità ut ad quodque latus quadrati interioris, ſeu primi, vel ad quamlibet Mundi plagam diſpoſitæ eſſent tres *Tribus*, ac conſequenter duodecim *Tribus* ità collocatæ, ut quatuor terniones, ſive acies efficerent.

Sed quod notandum eſt; licèt ſingulæ *Tribus* ſingulari loco apud Tabernaculum fœderis potirentur, & unaquæque peculiari ſuo ſitu gauderet; nihilominùs in quolibet ternione prima erat ſemper *Tribus* aliqua inſignior, quæ cæteris præibat, eratque quaſi Archiducalis, ut ſcilicet hac ratione quatuor *Tribus* inſigniores, quaſi Archiduces munirent quatuor cornua, & latera exercitus, undè ab ipſis cæteræ *Tribus*, & Caſtra omnia denominarentur, ità ut vexillum *Ruben* v. gr. indicaret, & denominaret omnia Caſtra ad Meridiem ſita, quia nempè *Ruben* ſenior erat *Simeone*, & *Gad* aſſeclis ſuis ad Meridiem, & ſic de cæteris; quapropter enumerato exercitu *Gad*, *Simeonis*, & *Ruben*, tandem ſermo divinus, ut omnem Meridiani ternionis numerum complectatur uno verbo, dicit: [Omnes, *Ut ſupra.*
„ qui recenſiti ſunt in Caſtris *Ruben*, centumquin-
„ quaginta millia & mille quadringenti quinqua-
ginta

„ ginta per turmas ſuas: in ſecundo loco profici-
„ ſcentur], prætermiſſis nimirùm *Gad*, & *Simeonis* nominibus, quamvis ipſorum *Tribubus* in *Ruben* ejusdem ternione omninò comprehenſis.

Quid ſimile excogitari jure optimo poteſt de Romanis *Regionibus* ſimùl, ac *Tribubus*, inter quas quatuor primæ, juxtà Varronem, fuere, *Suburrana*, *Exquilina*, *Collina*, & *Palatina*, quæ velut cæterarum Archiduces extitere; quia nimirum, juxtà Dionyſium, cùm ſeptem colles uno muro complexus eſt Tullus, in ipſas quatuor Urbem totam diviſit. Quamvis enim in plurimas *Regiones* alias, ut diximus, Urbs vel ab Auguſto, vel ab aliis diſpertita poſtmodùm fuerit; tamen inveriſimile eſt, recentiores iſtas priorum quatuor nomen penitùs ablegaſſe, ſed potiùs cenſendum eſt, ſæpè ſæpiùs earundem quædam loca, Principum *Regionum* ſaltèm nomina retinuiſſe, quibus paſsìm nuncuparentur, & meritò; non enim jus omne, in cæteris *Regionibus* poſtmodùm ex eis egreſſis aliarum Archiduces perdiderunt, quin potiùs (ut apud Hebreos) ex ipſis aliæ vocari debuerint; & hinc tam diffuſum *Suburræ* nomen in Urbe ex parte etiam arbitramur. Sicut enim ſilentio prætermiſſæ deprehenduntur minores *Tribus*, nempè octo filiorum Iſrael, & quatuor tantùm recenſitæ, ſub quibus octo illæ numerabantur; ità non rarò notatas credimus ſub quatuor Principum *Regionum* Urbis nomine *Regiones* alias; vel earum loca, quia nempè,

Varro de lingu. latin. lib. 4.

Dionyſ. ut ſupra.

Digitized by Google

nempè; primæ ſaltèm inſtitutionis jure, ſub ipſis comprehendebantur, ut ex. gr. eæ *Iſidis*, & *Serapidis*, vel *Alta Semita* ſub *Suburranà*, & ſic de ſingulis; nàm reverà Victor, & Feſtus *Suburræ* caput non alibi, quàm in *Iſidis*, & *Serapidis Regione* fuiſſe aſſerunt. Et eo pari modo, quo univerſus Orbis in quatuor partes dividitur, & ſub unaquaque illarum plures Provinciæ, & Regna comprehenduntur, quæ licèt proprium nomen geſtent, tamen potiuntur etiam nomino illius Partis, ſub qua continentur, adeòut Italia, quæ Europæ pars, Europæ nomine vocari non dedignetur; ità etiam abſurdum non eſt, duplici nomine vocata reperiri Urbis loca, & proprio videlicet, & eo Principis *Regionis*, uti fuit *Suburrana*.

CAPUT XI.

Variis Scriptorum de Suburrà *opinationibus reſpondetur.*

CUm igitur Scriptores, quale inter *Suburræ* locum, *Suburram Regionem*, & *Suburram Tribum*, & inſuper inter *Regionem* Principem, & alias diſcrimen fuerit, non animadverterint; hinc multiplicibus ſententjis inter ſe pugnantibus mutuò diuturna prælia iniere, ex quibus tamen partà victorià aliquem diſceſſiſſe vix aſſeri poteſt; nec nos quidem tanto certamini finem impoſuiſſe plectendà temeritate præſumimus, licèt facilè di-

luenda eorummet argumenta arbitremur ex iis ipſis, quæ propoſuimus, absque eo quod ad ſingulare certamen eorum quemlibet vocare cogamur.

Luc. Faun. de antiq. Urb. lib. 4. cap 7.

Lucii enim Fauni ſententia, qua *Suburram* ad *Carinarum* radices eà parte, quæ Quirinalem Vallem ſpectabat, ſtatuit, & à Foro vel Romano, vel Nervæ cœptam ad clivum *Suburranum*, videlicèt ad Viæ Tiburtinæ principium deduxit, vel ab initio *Labicanæ Viæ* ſuprà Coloſſeum, usque ad Divæ Luciæ in Orpheà Templum pertraxit; facilè evertitur, ſi perpendatur longè nimis à Quirinali extitiſſe *Carinas*, nec ampliſſimam Exquiliarum partem, uti eſt à Foro Romano, vel Nervæ, usque ad initium Viæ Tiburtinæ, & D. Luciæ in Orpheà Templum, occupare potuiſſe.

Barth. Marlian. in Topograph. Urb. cap. 17.

Pari modo Bartholomæi Marliani opinio refellitur; putavit ſiquidem *Suburram* principium habuiſſe à Foro Romano, & rectà veniendo per Forum Nervæ ad clivum *Suburranum*, undè initium Viæ Præneſtinæ eſt, deſiiſſe; vel è Regione Tabernolæ ſupra Coloſſeum, ubi caput *Viæ Labicanæ*, inchoaſſe, & per Exquiliarum radices, usque ad ædem Sanctæ Luciæ in Orpheà perveniſſe. Nàm cùm nullo antiquorum teſtimonio innixus affirmet, *Suburram* à Foro Romano incœpiſſe, & ad initium Viæ Præneſtinæ deveniſſe; ruit procul dubio quidquid excogitavit; & aliud inſuper, quod à Regione Tabernolæ ſupra Coloſſeum initium habuerit, & per Exquiliarum radices, ad ædem usque Sanctæ Luciæ in

in Orpheâ ſe extenderit; nàm licèt Ceriolenſis, juxtà Varronem, in Tabernolâ eſſet, & *Suburra* *Varro de lingua latin. lib. 4.* ibidem *Carinis* juncta fuiſſet, nullo tamen pacto per maximam Exquiliarum partem ſuprà *Carinas* eaſdem ſe protraxiſſe uſque ad S. Luciam cenſendum eſt; ſic enim non ſub *muro terreo Carinarum Suburra*, ſed ſuprà extitiſſet, & multò minùs ſub antiquà Urbe, ab ipsâ tam longè diſtante, recenſeri potuiſſet.

Honuphrii Panvinii ſententia ex dictis, & à *Panvin. ut ſupra.* quamplurimis Scriptoribus ſatis exploditur.

Joannes Roſinus, & Thomas Dempſterius *Roſinus ut ſupra. Dempſterius ut ſupra.* abundè refelluntur ex eo, quod *Suburræ* loci, aut *Regionis* ethymon *Tribui Suburranæ* aptaverunt, quid *Regio*, quid locus, quidvè *Tribus* fuerit *Suburrana*, non ſeriò, & ſatis expendentes; quod nimirum feciſſe Paullus Manutius cognoſcitur, dùm *Manut. ut ſuprà.* à *Regione Tribum* dictam fuiſſe haud obſcurè ſignificavit.

Morerus verò omninò deceptus deprehenditur, *Morerus ut ſupra.* cùm eandem fuiſſe antiquam *Suburram*, ac eam, quæ modò etiam *Suburra* vocatur in Regione Montium, excogitaverit; quam nempè ſententiam cùm Millinus tueri conatus ſit ex eo, quod Sext. Rufus *Millinus ut ſupra.* *Suburram* ponit in Secundà Cœlimontanà Regione, & Publ. Victor in Regione Tertià *Caput Suburræ*, in qua Lupariæ; æquè ac ille in errorem lapſus convincitur, cùm ampliſſima, ut oſtendimus, *Suburrana Regio*, in parte aliquà illius Tertiæ

Regionis, quæ longè poſt eam fuit, nomen ſuum retinere potuerit, vel ex aliis ſuprà deductis rationibus.

Apud Ciampin. Veter. Monument. c.28. p.251. Quod autem aſſerit Joannes Annius, *Suburram* nempè in Vico Thuſco cœpiſſe à Palatino colle, & protenſam usque ad murum Fori Venalium circà Tiberim, & ad Forum Piſcarium, de *Suburræ Regione*, vel loco haud accipi poſſe quisque videt.

Ibid. Blondus, & Donatus, qui exiſtimarunt, monticulum, ubi ſitum eſt Monaſterium S. Laurentii in Pane, & Perna, ac totam illam viam, quæ incipit à S. Lucià in Silice, & porrigitur usque ad S. Hadrianum in Foro Boario, *Suburram* comprehendiſſe; ſatis ſuperque à Nardino rejiciuntur.

Ibid. Pomponius Lætus, & Andreas Fulvius, cùm *Suburræ* principium ponunt ad Titi Amphitheatrum, à veritate non diſceſſiſſe noſcuntur; cùm verò longo ambitu productam eam volunt usque ad ædem Sanctæ Luciæ in Orpheà, omninò cum Raphaele Volaterrano, & recentioribus aliis erroris arguuntur.

Ibid. Aloyſius Contarenus, qui *Suburra* plateam collocavit inter Quirinalem, & Viminalem, penitùs à veterum firmiſſimis auctoritatibus receſſit.

Ibid. Pyrrhi Ligorii opinio, qua aſſeruit, juxtà Panvinium, non in Exquiliis, ſed in illà fuiſſe valle *Suburram*, quæ eſt inter Cœlium, & Palatinum, pluribus validè reprobatur à Martinello, qui nempè ab antiquà novam Urbem diſtinguit: in antiquà ſiqui-

Digitized by Google

ſiquidem Urbe, in cujus Pomerio Palatinus, & Capitolinus colles includebantur, *Suburram* fuiſſe viam ſub antiquà Urbe extrà Pomerium in eà valle, ubi nunc eſt Amphitheatrum Titi, concedit; ſi verò loquamur de auctà Urbe, *Suburræ* limites extendit usque ad Forum Piſcarium, & finem Vici Thuſci, ubi Janus Quadriformis, & imum Argiletum, nunc Pons quatuor capitum, & via illa, quæ ducit ad Sanctam Mariam Ægyptiacam; immò productam etiam ad Forum Nervæ, indè per planitiem inter Viminalem, Quirinalem, & Exquilinum colles ad S. Luciam in Silice exiſtimat. Sed cùm hæc nullo prorsùs Antiquorum indicio fultùs proferat, vel leviſſimis ſaltèm conjecturis permotus id aſſerat, pro nihilo certè habenda eſt ipſius opinatio.

Nardini, præ cæteris omnibus, tamen ſententia comprobanda occurrit, qui *Suburram* extitiſſe inter Eccleſiam SS. MARCELLINI, & PETRI, & Amphitheatrum Titi, hodiè Coloſſeum, pluribus, quæ ex ipſo ſuprà retulimus, oſtendit, validiſſimisque rationibus cæterorum opinationes redarguit. Verùm contrà ipſum non levis ponderis ſunt argumenta Donati (inquit Monfaucon) præcipuè deſumpta ab Eccleſià S. Agathæ in *Suburrà* à D. Gregorio memoratà, quibus nimirùm, validioribus rationibus Nardinus non reſpondiſſe cognoſcitur.

Nardin. Rom. Antiq. lib. 3. cap. 6.

Monfauc. in Diar. Italic. cap. 9. p. 131. & ſeq.

Nihilominùs cùm omnibus præferendam Nardini ſententiam anteà pronunciaverimus, ideò ex ſuprà allatà noſtrà ſententià quid minimùm ad ipſiusmet

ſiusmet Donati confutationem adnectere non dubitavimus. Cenſuimus igitur *Suburræ* nomen pluribus in locis in Urbe diffuſum, non ex *Regione*, aut loco in eàdem conſtituto, ſic dicto; ſed ex *Tribu Suburranà*, vel ex Familiis, & hominibus ex eàdem egreſſis, & ſparsìm Urbem ipſam incolentibus. Ex his autem nomen Eccleſiæ S. Agathæ in *Suburrà* cùm Nardino impoſitum fuiſſe arbitramur, eo quòd nimirùm populi mutatis ſedibus à *Suburrà* illà antiquà in alteras Urbis partes, & præcipuè in eam, ubi eadem Eccleſia inviſitur, proficiſcentes *Suburræ* nomen ipſi tribuerint.

Et quamvis reſpuamus, quod ipſemet Nardinus excogitavit, nempè hodiernam Sanctæ Agathæ Eccleſiam in *Suburrà* eandem non eſſe, quæ à Divo Gregorio memoratur, cùm (ut obſervat Monfaucon) nullo ſolido fundamento notitiæ hujus teſtimonium refellat; tamen ſtatuimus, Eccleſiam ipſam in *Suburrà Regione* immeritò locari, ſed tantùm ſic dictam opinamur ab hominibus, vel ab aliquà *Suburranæ Tribus* Familià, in cujus ædibus eadem Eccleſia conſtructa fuerit, vel quæ eandem Eccleſiam conſtrui fecerit. Nec obſtat, quod tunc dicenda non foret in *Suburrà*, ſed potiùs de *Suburrà*; nàm morem hunc Eccleſias ſic antiquitùs nuncupandi inoleviſſe, comperimus ex inſigni Baſilicà Lateranenſi; hæc enim utpotè educta ex Lateranorum Palatio, *de Laterano* potiùs vocanda videbatur; & tamen cùm *in Laterano* dicta ſemper recenſeatur, pro-

Digitized by Google

profectò oſtendit, in pari caſu Eccleſiam S. Agathæ *in Suburrà* non ideò fuiſſe in verà *Suburrà*, quòd ſic appellata fuerit; ſed ſic vocatam extitiſſe ex nomine alicujus Familiæ *Tribus Suburranæ*, quæ eandem fortè propriis in ædibus extrui juſſit, vel quòd ab aliis ex ipſiusmet ædibus educta fuerit. Cujus rei etiam illud indicium eſt, quòd ſingularis in eodem loco inviſitur Eccleſia *in Suburrà* appellata, absque eo quòd locus idem *Suburræ* præferat nomen, immò non parum à ſitu, qui hodiè *Suburra* vocatur, diſiectus ſit. Undè etiam quod poſteà excogitavit idem eruditiſſimus Monfaucon, nempè Urbis partem, quæ *Suburra* hodiè dicitur, hoc nomen ſortitam, quia aliqua antiquæ *Suburræ* via in hodiernam deducta nomen hujusmodi augmento attribuerit; cùm nullo teſtimonio fulciatur, procul dubio ruit; ſicut inſuper quod dixit, *Suburram* inter Exquilinum, & Cœlium ſitam etiam clivos complexam fuiſſe; nàm ſicut nunquàm inveniuntur Exquiliarum clivi pro confinibus *Suburræ* ab Antiquis præfixì, ità abſurdiſſimum fuit exiſtimaſſe, *Suburræ* ipſi, & nomen vallis convenire, & ut vallem, clivos tot complecti potuiſſe, poſthabitis videlicèt *Carinis*, ſub quarum *terreo muro Suburram* ſtetiſſe nemo diffitetur.

Ciampinii verò leviſſimæ conjecturæ, quibus tot, tantasque *Suburras* conſtituit, ſpontè ſua ex ſe ipſis evertuntur: ſi enim quidquid ſub *muro terreo* erat, *Suburra* fuiſſet, ad quid ſingulari eo nomine

nomine Urbis *Regio* prænotabatur? Neque autem tradidit Varro, *Suburram* tantùm ſic nuncupatam, eo quòd eſſet ſub *muro terreo*, ſed quia ſub *muro terreo Carinarum* exiſteret. Præter enim multiplicia loca, quæ Ciampinius ipſe, & alii recenſent, quibus *Suburræ* vocabulum tributum fuit, reperivimus etiam Diaconiam Sancti Theodori, quæ ſub Palatino extat, dictam *in Suburrà*, & Albertus Theodolus Forolivienſis ab Honorio Papa II. Diaconus Cardinalis Sancti Theodori *in Suburrà* anno Domini 1124. renunciatus fuit; ſed quid indè? Ex hoc forſitàn eliciendum erit, ideò dictam *in Suburrà* S. Theodori Diaconiam, quòd ſub *muro terreo* Palatini eſſet? At cùm omnem murum terreum *ad Carinas* pertinuiſſe nemo aſſerere poſſit, & *Suburra* ſub *muro terreo Carinarum* tantùm exiſteret, alia procul dubio à conjecturis Ciampinii ratio excogitanda eſt, quòd Eccleſia hæc, aliaque Urbis loca *in Suburrà* vocata fuerint, ex hoc videlicèt, quia è *Regione*, vel *Tribu Suburranà* Familiæ, & homines illùc traducti, ſuum locis iiſdem nomen indiderint.

Ciaccon. in Honorio II. to. I. p. 968. anno 1124.

Cæteras autem opinationes, quas Scriptores ediderunt in arcto poſiti, cùm nec antiquam *Suburram* negare poſſent, nec novæ originem patefacere valerent, datà operà prætermittimus, cùm ex his, quæ propoſuimus, omnem prorsùs auferri dubitationem arbitremur.

CA-

Digitized by Google

CAPUT XII.

SS. Marcellini, & Petri *Eccleſia* in Suburrà, in Vià Lavicanà, in Merulanà, in Regione Montium, & apud Lateranum *ritè dicta oſtenditur*.

S*Uburræ* autem locus illuſtriſſimis habitatoribus, æquè ac *Carinæ*, decoratus fuit; nàm teſte Suetonio ibidem primò Cæſar habitavit modicis ædibus, ibidemque Stella Conſul domum habuit, ut Martialis ſatetur his verbis: *Sueton. in Cæſar.*

Vel ſi malueris, primà gradiere Suburrà,

Atria ſunt illic Conſulis alta mei. *Mart.l.12. epigr.3.*

Idemque Poeta clamoſam eam nuncupat, ferventemque Juvenalis propter populi frequentiam, quòd ibi rerum venum expoſitarum mercatus eſſet; undè idem Martialis alibi cecinit: *Juvenal.ſatyr.11. verſ. 50.*

Quidquid Villicus umber, aut Colonus, *Mart.lib.7. epigr.30.*

Aut Thuſci tibi, Tuſculivè mittunt,

Aut Rus marmore tertio notatum,

Id totà mihi naſcitur Suburrà.

Et alio loco:

Hæc igitur medià, quæ ſunt mihi nata Suburrà, *Idem lib.10. epigr.94.*

Mittimus Autumni cerea poma mei.

Ex quibus omnibus elicitur, & populi frequentià, & habitatorum nobilitate *Suburram* inter Urbis partes, & loca jure primatum obtinuiſſe. At cùm

Digitized by Google

totam planitiem, ſeu vallem, quæ inter *Carinas* primùm, & Palatinum ad Coloſſeum, vel circiter, & poſtmodùm inter *Carinas* ipſas, & Cœlium, *Suburram* fuiſſe pluribus demonſtratum ſit; dùm in ipsâ planitie, ſeu valle, immò ubi ipſa concluditur, Sanctorum Martyrum MARCELLINI, & PETRI Eccleſia inviſitur, profectò ſequitur, ritè à Scriptoribus eandem *in Suburrà* conſtitutam fuiſſe.

Sever. de ſept Urb. Eccleſ in Eccleſ. S. Laurentii pag. 639.

Meritò etiam *in Viâ Lavicanâ* locatam aſſeri, ejuſdem Viæ tractus ſignificat: cùm enim à Foro Romano hæc incipiat, ut ſuprà oſtendimus, & inter Cœlium, & Exquilias, vel meliùs inter *Carinas*, & Cœlium producta, ad Portam Præneſtinam, modò Majorem ſe extendat, & hinc ad Labicorum Oppidum, hodiè *Valmontone* perveniat; dùm Sanctorum MARCELLINI, & PETRI Eccleſia inter *Carinas*, & Cœlium juxtà ipſam poſita cernitur, jure merito *in Viâ Lavicanâ* extare pronunciatur.

Martinell. Roma Sacra pag. 286.
Oct. Pancir. pag. 144., & alii.
Luc. Faun. lib. 4 cap. 3.
Marlianus lib. 5. cap. 15.
Millin. in MS. apud R. P. D. Severol.
Donat. de Urbe Rom. cap. 10. lib. 3. pag. 239.
D. Gregor. epiſtol. lib. 2. epiſt. 58.

In Regione Montium quoque ritè exiſtere dicitur. Nec incongruè in geſtis Nicolai I. *in Erulana*, corrupto nempè vocabulo *Merulana*, collocatur; nàm vel hoc inditum fuerit nomen toti Exquiliarum planitiei, quæ reſpicit Lateranenſem Baſilicam, à Marii Trophæis, ut Lucius Faunus, & Bartholomæus Marlianus putavere; vel à domo quadam, eodem in loco conſtitutâ, *Merulana* dictâ, ut Millinus, & Donatus, Divi Gregorii cuidam auctoritati ſubnixi excogitarunt; certum eſt, hanc noſtram Eccleſiam, utì non diſtantem ab eâ S. Mat-

thæi

Digitized by Google

thæi *in Merulanâ*, ità pariter à loco, *Merulana* dicto, haud longè abeſſe potuiſſe.

Tandem hanc SS. MARCELLINI, & PETRI Eccleſiam ab Anaſtaſio, addito *juxtà Lateranis* optimè deſignari, & Lateranenſium ædium vicinitas, & mos, qui ipſam ſic nuncupandi usque in præſens inolevit, abundè ſatis comprobant, & confirmant.

CAPUT XIII.

Quænàm fuerint ædificia in loco, ubi nunc Eccleſia SS. MARCELLINI, *&* PETRI *inviſitur, & an ibi* Quietis *Templum.*

QUænam verò ædificia antiquitùs conſtiterint, ubi modò eſt SS. MARCELLINI, & PETRI Eccleſia, haud facilè deprehenditur.

Lucius Faunus, & alii eodem loco fuiſſe *Quietis Fanum* arbitrati ſunt: [In *Viâ Lavicanâ* *Luc. Faun. de antiq. Urbis Rom. l. 3. c. 16. pag. 85.*
„ (ait Faunus), quæ ab Exquiliis Cœlium divi-
„ dit, *Quietis* fuit aliquando *Fanum*; atque eâ
„ quidem parte, ubi eſt Divi PETRI, ac MARCEL-
„ LINI Templum è regione ferè Divi Joannis La-
„ terani]. At hæc opinio omninò fabuloſa eſſe, cognoſcitur; licèt enim ex Livio hæc habeantur: [Cùm hæc agerentur, jàm Conſul *Viâ Lavi-* *Tit. Liv. hiſt. lib. 4. p. 259.*
„ *canâ* ad *Fanum Quietis* erat]; quod videlicet

 in

in Viâ Lavicanâ eſſet *Quietis Fanum*; non tamen ex hoc benè infertur idem fuiſſe *in Viâ Lavicanâ intrà Urbem*, immò oppoſitum ex his, quæ ſtatìm adjungit: [Eò miſſa plauſtra, jumentaque alia ab „ Urbe, exercitum affectum prælio, ac viâ noctur- „ nà excepere; paulò poſt *in Urbem* eſt ingreſſus „ Conſul]; ex quibus evidentiſſimè patet, *Quietis Templum* in Urbe haud extitiſſe.

Idem ibid.

Extrà Urbem autem cur falſo Numini Templum Romani dicaſſent, docet Divus Auguſtinus poſt relatos multos, quos Ethnici colebant, Deos, his verbis: [His omnibus Diis, & Deabus publica „ ſacra facere ſuſceperunt. *Quietem* verò appel- „ lantes, quæ faceret *Quietem*, cùm ædem haberet „ extrà Portam Collinam, publicè illam ſuſcipere „ noluerunt. Utrùm indicium fuerit animi inquie- „ ti, an potiùs ſignificatum eſt, quod qui illam tur- „ bam colere perſeveraret, non planè Deorum, ſed „ Dæmoniorum, eum Quietem habere non poſſe, „ ad quam vocat verus Medicus, dicens: Diſcite à „ me, quia mitis ſum, & humilis corde, & inve- „ nietis requiem animabus veſtris].

D. Auguſt. de Civit. Dei lib.4.cap.16. pag.143.

Matth. 11.

Non in Urbe igitur, ſed extrà Urbem *Quietis Fanum* extitiſſe, Auguſtinus, & Livius evidentiſſimè teſtantur; immò cur in Urbe non fuerit, Auguſtinus ipſe manifeſtè declarat, licèt à Livio diſſentire videatur, quod cùm ille *in Viâ Lavicanâ* idem Templum conſtituat, iſte *extrà Portam Collinam* illud ſtatuat. Sed id quid ad nos? quibus tantùm ſcire

Digitized by Google

ſcire ſufficit, extrà Urbem *Fanum* fuiſſe conſtructum, & falsò iccircò in loco, ubi Eccleſia Sanctorum MARCELLINI, & PETRI extat, fabricatum fuiſſe pronunciari?

Alias verò, præter Auguſtinum, cæteri quoque Scriptores rationes perquiſierunt, ut agnoſcerent, cur extrà Urbem Romani *Quieti Fanum* excitaverint; nàm quidam in eo differre voluerunt quietem, & tranquillitatem, quod quies corporis eſſet, tranquillitas animi: quæ tamen differentia perpetua non eſt, nàm quies non raro tranquillitatem ipſam animi ſignificat, ut apud Divum Auguſtinum; quapropter de Alexandro ſcribit Arrianus, eum nunquàm quieviſſe, quòd gloriæ cupiditas transverſum eum rapiebat; quod idem de Romanis dici potuiſſe exiſtimant: quos enim nimia ambitio, ac Imperii proferendi cupiditas quieſcere nunquàm permitteret, eos non intrà Urbis mœnia, ſed extrà *Quieti Templum* dicare fecerit. *Arrian. lib. 7.*

Alii autem cenſent, ideò extrà Urbem *Quietis* Fanum ſtatuiſſe Romanos, quòd *Quies* ad mortuos pertineret: *Quietalis* ſiquidem ab antiquis dictus fuerat Orcus; quapropter cùm mortui extrà Urbem tumularentur, ut diximus, (exceptis Virginibus tantùm Veſtalibus, nec non Tyrannicidis, iisque qui triumphaſſent, aut Rempubl. auxiſſent, ac qui virtutis causâ ſoluti legibus eſſent; Lege de cætero XII. Tabul. prohibente, nè quis intrà Urbem ſepeliretur), extrà Urbem quoque ſimùl cùm eisdem mortuis extruendum *Spondan. de Cœmet. lib. 1. par. 1. cap. 14 num. 12.*

Digitized by Google

dum erat Templum Numini, quod ipſis opitularetur, cujusvè beneficia iisdem exoptarent: Romani enim mortuis ſuis, ut placidè quieſcerent, & ut molliter jacerent, enixis votis deprecabantur, ut teſtatur Tibullus hoc modo:

Barnab. Briſ. de form., & ſol. pop. Rom. verb. libro 1. pag. 97.

Parce, per immatura tuæ precor, oſſa ſororis,
Si benè ſub tenerà parva quieſcat *bumo.*

Tibull lib. 2. eleg. 7.

& in obitu Tibulli Ovidius in lamentatoria hoc ipſum confirmat, dicens:

Oſſa quieta, *precor*, *tutà* requieſcite *in urnà*,
Et ſit bumus cineri non oneroſa tuo.

Ovid. in lament. de obitu Tibull.

Cùm igitur mortuis nihil deprecari vivi poſſent, niſi ut benè, placidèque *quieſcerent*; mirùm non eſt, juxtà eos extrà Urbem *Quietis Fanum* evexiſſe; quod iccircò immeritò intrà Urbis mœnia in loco, ubi hodiè Eccleſia Sanctorum Martyrum Marcellini, & Petri conſpicitur, à nonnullis ſtatuitur; nàm ibi mortui, pro quorum *quiete* preces effunderentur, eſſe nequiverunt.

Bern. Veron. comment. in Tibull.

CA-

CAPUT XIV.

Opiniones eductæ ex Simulacris repertis ubi nunc Eccleſia SS. Marcellini, *&* Petri, *& ex veterum murorum fragmentis refelluntur. Quidvè probabiliter fuerint, proponitur.*

EX eodem loco, ubi nunc SS. Martyrum Marcellini, & Petri Eccleſia extat, Sixto V. Pont. Max. regnante, effoſſa quoque fuiſſe Veneris, & Cupidinis, alteriusque Idoli ſimulacra, ex Flaminio Vacca colligitur, dicit enim: „ [Ibidem inventum eſt Idolum marmoreum, ſtaturà vulgari paulò minùs, erectum, pedibus, manibusque junctis, à pedibus ad buccam ſerpente circumvolutum, velo ſubtiliſſimo indutum, ſertum in collo geſtans ex floribus malogranati: & non procul illo Venus naturali proceritate, quaſi è balneo ſurgens, cum Cupidine vicino; ipſam coemit Cardinalis Montaltius]. *Apud Monfaucon. Diar. Ital. cap. 9. pag. 139.* Sed quid ex hoc inferri poſſit, minimè deprehendimus; nam toties vaſtatà Urbe, & Urbis eà Regione, hæc, hisque ſimilia ſimulacra ſæpè ſæpiùs à locis, in quibus antiquitùs locata fuerant, aliò aſportata ſolidis conjecturis aditum omnem præcludunt. Ut enim ex hoc vanum eſſet educere, Cupidini, & Veneri, vel alteri cuilibet Idolo hoc in loco ſacrum

Digitized by Google

ſacrum fuiſſe Fanum, nullo altero opinationem fulciente teſte; ità & negare haud tutum, cùm nullum opinationi eidem oppoſitum teſtimonium conſurgat. Poſthabità tamen eorundem Simulacrorum ratione, utpotè quæ facilè de loco ad locum traducta, ut diximus, irrefragabilem loci hujus teſtem non exhibent, Vaccam iterùm audiamus, qui in hiſtoricis ſuis monumentis veteris cujusdam fabricæ reperta fuiſſe refert fragmenta ſub ipsà hac Eccleſià, ex quibus elicit, eodem in loco olìm *Caſtrum Aquæ* extitiſſe, quòd ibidem aquæ cogerentur, quæ poſteà ad Coloſſeum traducebantur; dicit enim: [Sub Eccleſià SS. Petri, & Marcellini compertæ ſunt pilæ multæ cum fornicibus ſubterraneis, nullà feneſtrà, nulloque lucis meatu, quæ ab antiquis ità ſtructæ fuerant. Æſtimo fuiſſe *Caſtrum Aquæ*, quia eodem loco Sixtus V. ſpiſſum murum deprehendit in quadratis Tiburtinis lapidibus fundatum, qui exindè in uſum ædificiorum ſuorum aſportati ſunt. Haud dubiè ductus erat aquæ ex *Caſtro* versùs Coloſſeum]; verùm ex his aliquam vel leviſſimam conjecturam noſtram eruamus.

Apud Monfaucon ut ſuprà.

Sanctorum Marcellini, & Petri Eccleſiam, quæ modò viſitur, eodem in ſitu eſſe, ubi primò conſtructa legitur, nemo haud aſſerere poterit: inter enim circumadjacentium ædificiorum ruinas, quæ ſolum excreſcere fecerunt, vel ſaltèm circà eam notabiliter immutarunt, cùm ipſa in imo poſita ab aliis ædifi-

ædificiorum fragmentis penè obruta videatur; immobilem ſtetiſſe in loco, in quo antiquitùs fuit, procul dubio dicendum eſt. Cùm verò (ut infrà dicetur) antè tempora Magni Gregorii, vel circiter hæc extiterit, & viceverſà poſt eundem Pontificem pluries renovata legatur, & potiſſimùm ab Anaſtaſio Bibliothecario ſub Gregorio Papa III. anno Domini 731. à novo conſtructa dicatur: licèt in eodem ſitu, millies tamen effoſſum, & excavatum ejusdem locum, ad noſtra penè usque tempora prophanæ fabricæ monumenta ſervare potuiſſe, minimè credibile cenſendum eſt.

Anaſtaſ. Bibliothecar. in Gregor. III

Ampliori autem formà, eà qua nunc conſpicitur, olim Eccleſiam hanc ex parte ſaltèm conſurrexiſſe, rectè obſervavit Millinus, qui etiam in horto adjacente vetuſta veſtigia antiqui Apſidis multò latiora, & extenſiora eis, quæ nunc extant, ſe vidiſſe profitetur; immò Eccleſiam hodiernam non modò vetere reſtrictiorem eſſe, ſed inſuper ex tribus partibus unà diminutam animadvertit.

Bened. Millin. MS apud R.P.D Marcellum Severolum.

Nec ſolùm Eccleſia ipſa latior, & magnificentior, quamvis non adeò productior, ut infrà dicetur, extitit, ſed novum inſuper decorem accepit à circumadjacentibus eidem additis porticibus, ut ex his, quæ in Benedicto Papa III. adnotavit Bibliothecarius, patenter elicitur, dùm refert, eundem Pontificem [porticus in circuitu ejus omnes noviter reſtauraſſe]; ex quibus omnibus inferre neceſsè eſt, & ad evehendam magnificentiorem Eccleſiæ fabricam

Anaſtaſ. Bibliothecar. in Bened. III.

Digitized by Google

eà, quæ modò extat, & ad eandem toties reſtaurandam, & ad ipſam demùm aliis ædificiis exornandam, altè pluries excavatum fuiſſe locum; undè cùm toties unà cum ædificiis eorum quoque fundamenta immutata fuiſſe neceſſariò fatendum ſit, hinc optimè educitur, ea, quæ reperta fuere, murorum fragmenta non ad prophanam, ſed ad Chriſtianam potiùs fabricam æquiùs eſſe referenda.

Quid verò fuerint, difficilè æſtimatur; nihilominùs arbitramur, antiquæ Eccleſiæ *ſubterraneum*, ſeu *ſubterraneam partem* potiùs fuiſſe. Antiquitùs enim, ut obſervat Durandus, & videre eſt in quamplurimis Urbis Eccleſiis, *Cryptæ* hæ, ſive *Subterranea* paſsìm conſtruebantur, ut nempè Deo vacare ibidem, præter omnem mundi tumultum, Fideles poſſent; quapropter Durandus ipſe, dùm myſticè ſingulas Eccleſiæ partes ſingulis Fidelium ordinibus aptat, has *Cryptas* non niſi Eremitas deſignare conſiderat: [*Cryptæ*, ſive *Specus ſubterraneæ* (dicens) „ quæ in quibuſdam fiunt Eccleſiis, ſunt Eremitæ, „ cultores ſiquidem ſecretioris vitæ]. Sicut igitur cenſendum eſt, antiquiſſimam hanc Eccleſiam fuiſſe, ità procul dubio fatendum, ex omni parte elaboratam extitiſſe, ſicut olìm cæteræ ut plurimùm excitabantur Eccleſiæ, quæ nempè cùm *ſubterraneas Cryptas* haberent, iiſdem hanc Eccleſiam caruiſſe immeritò pronunciatur: quod ſi eas obtinuit, quomodò prophanum monumentum eodem in loco ſervare potuit?

Durand. Ration. libro 1. cap. 1. pag. 6. num. 19.

Nec

Digitized by Google

Nec obſtat, quod in ipſo fornice nulla feneſtra, nullusque lucis meatus repertus fuerit, nec, quod in Vineà non longè ſità Franciſci Fabriani, ut refert doctiſſimus Monſaucon, deprehenſi fuerint multi canales antiqui plumbei, atque lateritii, qui nempè à ſuprà memorato *Caſtro* aquam accepiſſe credantur: nàm in primis, ut ipſemet laudatus Monſaucon ritè adnotavit, *Caſtrum Aquæ* ad Coloſſeum deductæ haud facilè eſt, quòd uspiam memoratum occurrat; deindè ex eo quod in proximâ Vineà canales plumbei, & lateritii inventi fuerint, ritè omninò inferre non potuit Vacca, quòd ex *Caſtro* ſub Eccleſiâ SS. Marcellini, & Petri, ut ſupponit, conſtituto, canales ipſi aquam acciperent; nàm aliundè vel longè, vel proximè ex alio modò diruto *Caſtro* aquas ſumere potuerunt.

Monſaucon ut ſupra.

Ut ſupra.

Ex eo verò, quod fornix ſine ullâ feneſtrâ, ulloque lucis meatu fuerit, non probatur ideò fuiſſe *Caſtrum Aquæ*, quia & modò illæ, quas vocamus, Apoſtolorum, vel Martyrum Confeſſiones, tùm antiquæ, tùm novæ ejusmodi ſunt. Ita propemodùm conſpicitur præcipuus Apoſtolorum Principum in Vaticanâ Baſilicâ fornix, & ſic alii; undè ex iſtorum prototypo in hac ſententiâ eo magis ſiſtimus, ſubterraneam fabricam ſub Eccleſiâ SS. Marcellini, & Petri repertam, non *Caſtrum Aquæ*, nec aliud prophanum, ſed ſacram dumtaxat ejusdem Baſilicæ *inferiorem partem* exhibuiſſe.

Digitized by Google

CAPUT XV.

A quibus potiſſimùm Sanctorum Marcellini, *&* Petri Baſilicam *conſtructam fuiſſe credendum ſit.*

SEd quid mirùm, quod minimè reperiatur, quid fuerit, ubi hodiè SS. Marcellini, & Petri *Baſilica* inviſitur, ſi, qui eandem Eccleſiam conſtruxerit, haud comperitur? Uno quidem ore Scriptores cuncti ipſius antiquitatem pluribus commendant; at ubi Fundatoris illius nomen deſideratur, omnes ſimùl obmuteſcunt; quapropter ſi libera opinandi facultas tribuitur, dùm certi aliquid non habetur, quid ſentiendum de hujus *Baſilicæ* fundatione pro modulo noſtro patefacere non veremur.

Arbitramur igitur, hanc propè Lateranum *Baſilicam* non immeritò affirmari poſſe fundatam ab ipſomet Conſtantino, qui aliam in ipſorum Martyrum Marcellini, & Petri honorem extrà Urbem *inter duas Lauros* excitavit: cùm enim iſtam conſtrueret, alterius fabricam revoluens animo, eorundem Martyrum *Reliquias* aſſumere potuit, ut eandem ipſis dicaret.

At quia de hac, quam ſupponimus, *Reliquiarum* translatione monumentum nullum habemus; cùm tamen, ut mox oſtendetur, ſine illis *Baſilica* nequa-

nequaquam evehi poſſet; hinc operæ pretium eſt, quid *Baſilicæ*, quidvè *Reliquiarum* nomine veteres intelligerent, vel breviter explanare.

Baſilica vox Græca initio ſignificavit domum amplam, & ſpatioſam, cauſarum cognitioni deſtinatam, dictamque volunt ex eo, quod Græci Judices Βασιλέω appellent, teſtante id Heſiodo, qui δωροφάγους appellat Βασιλῆας, ideſt donivoros Judices. Poſteà *Baſilicæ* in uſum negotiatorum ædificatæ fuerunt, quæ loca modò Peryſtilia, modò Burſæ vulgò dicuntur, ſuntque celebres in Emporiis. Chriſtiani autem initio naſcentis Eccleſiæ, ea loca, in quibus Martyrum *Reliquiæ*, Memoriæ, & Corpora ſervabantur, *Baſilicas* dixere.

Heſiod.

Aliud verò tunc *Baſilicæ*, aliud autem *Templi* nomen ſignificaſſe nonnulli putarunt; *Baſilica* ſiquidem non videtur dixiſſe relationem ad Sacrificia, ut ſacræ Ædes, & *Templa*, quæ propriè ſoli Deo debebantur; undè apud Latinos Patres rarò reperiri contigerit *Templa Martyrum*, ſicut paſſim *Baſilicas Martyrum*, *Memorias Martyrum*, & his ſimilia; quia, ut, præ cæteris, Divus Auguſtinus docet, licèt Fideles SS. Martyres eà, qua par erat, humilitate, & cultu venerarentur; [non tamen „ (ipſius ſunt verba) eiſdem Martyribus *Templa*, „ Sacerdotia, Sacra, & Sacrificia conſtituimus; „ quoniàm non ipſi, ſed Deus eorum nobis eſt „ Deus. Honoramus ſanè memorias eorum, tan„ quàm Sanctorum hominum Dei, qui usque ad mortem

D. Aug. lib. 1. cõtr. Maxim. & lib. contr. ſer. Arrian., & lib. 22. de Civit. Dei, & cap. 1. lib. 1., & lib. 8. c. 26. ejuſdem, & lib. 20. contr. Fauſt. c. 21.

D. Hier. lib. contr. Vigil.

D. Ambroſ. epiſtol. lib. 1. epiſt. 5. ad Felicem Epiſc. Comen.

D. Auguſt. de Civit. Dei lib. 8. c. 27.

Concil. Trident. ſeſſ. 22. cap. 3.

„ mortem ſuorum corporum pro veritate certa-
„ runt, ut innoteſceret vera Religio, falſis Reli-
„ gionibus, fictiſque convictis: quod etiam ſi qui
„ anteà ſentiebant, timendo reprimebant. Quis
„ autem audivit aliquando Fidelem ſtantem, Sa-
„ cerdotem ad Altare etiam ſuper ſanctum Corpus
„ Martyris, ad Dei honorem, cultumque conſtru-
„ ctum, dicere in precibus: Offero tibi Sacrificium
„ Petre, vel Paule, vel Cypriane, cùm apud eo-
„ rum Memorias offeratur Deo, qui eos & homi-
„ nes, & Martyres fecit, & Sanctis ſuis Angelis
„ cæleſti honore ſociavit, ut eà celebritate, &
„ Deo vero de illorum victoriis gratias agamus,
„ & nos ad imitationem talium coronarum, atque
„ palmarum, eodem invocato in auxilium, ex eo-
„ rum memoriæ renovatione adhortemur? Quæ-
„ cumque igitur adhibentur Religioſorum obſequia
„ in Martyrum locis, ornamenta ſunt Memoria-
„ rum, non ſacra, vel Sacrificia mortuorum, tan-
„ quàm Deorum]. Ità Auguſtinus, ex quo colligi
„ poſſe cognoſcitur, quod *Baſilica* aliud erat à *Tem-
plo*, quia nempè ſoli Deo *Templa*, *Baſilicæ* autem Martyribus dicabantur, ad ornatum videlicet eorundem Sepulcrorum, & ad commoditatem ipſorum Reliquias viſitantium erectæ. Quod quidem comprobari videtur ex Breviario Romano, in quo ſub die 9. Novembris, dùm agitur de ædificiis à Magno Conſtantino in ſuo Lateranenſi Palatio conſtructis legitur: [Nàm & in ſuo Lateranenſi Palatio *Eccle-
ſiam*

Brev. Rom. die 9. Nov.

„ *ſiam* SALVATORI dedicavit, & continentem *Baſilicam* nomine Sancti JOANNIS BAPTISTÆ condidit eo loco, quo ipſe baptizatus, & à Sancto Silveſtro à leprâ mundatus eſt].

Nihilominùs & *Templa* vocatas quoque fuiſſe *Martyrum Baſilicas*, & *Baſilicas* dicta fuiſſe Deo dicata *Templa*, ex Titulo paſsim inſcripto in cunctis Miſſalibus, & Breviariis, & in Martyrologio Romano eandem ſolennitatem indicante, & inſuper ex ipſomet Auguſtino, Gregorio Nazianzeno, & Athanaſio colligitur. Hic ſiquidem in Epiſtolâ ad ſolitariam Vitam agentes, ubi impiiſſima Euſebianorum facinora referuntur, inter alia hæc habet:

Mart. Rom. ad diem 9. Novembr.

„ [Miſſus quoque eſt Georgius militari manu. Eadem ſtatim deſignata ſunt, quæ priùs: coactâ enim multitudine ex bubulcis, opilionibus, & forenſi vulgo, unà cum protervis juvenibus, cum gladiis, & fuſtibus *Templum Quirini* * invadunt, alios mactant, alios &c.]; & Gregorius Nazianzenus orat. 3. adversùs Julianum tom. 1. pag. 94. [Quidni autem hæc apprimè noſſet, qui Divinorum Oraculorum Lector quondam fuerat, magnique Sacrarii honore auctus, & ornatus, quique Martyres *Templis*, & Fanis donabat? Auguſtinus verò de Civitate Dei: [Poſtremò, (inquit) illud Junonis Templum ſibi elegerat avaritia, & ſuperbia levium Græcorum: iſtas *Chriſti Baſilicas* miſericordia, & humilitas etiam immanium Barbarorum, &c.]. Ex quibus cogno-

S. Athanaſ. epiſt. ad Solitariam vitam agent. p. 456.

* Vel *Cyrini.*

D. Gregor. Nazian. or. 3. adversùs Julian. to. 1.

D. Auguſt. de Civit. Dei lib. 1. cap. 4. tom. 5.

Digitized by Google

gnoſcitur, & *Templa Sanctis*, & *Chriſto Baſilicas* dicatas recenſeri, & priſcis etiam temporibus indiſtinctè hæc vocabula, tùm ad ſignificanda loca Memoriis Martyrum dicata, tùm ad indicanda ea Deo ſacra, veteres adhibuiſſe.

Cùm verò *Baſilicæ* nomen græcè non tantùm domos, cauſarum cognitioni deſtinatas, ut diximus, ſignificet, de quibus Seneca: [Fremitu, ait „ Judiciorum *Baſilicæ* reſonant]; ſed aptiùs, & genuinè eductum exiſtimetur à vocibus græcis Βασιλεὺς, Βασίλειος, Βασίλειον, quæ latinè Rex, Regalis, & Regale Palatium ſonant, utì Suidas, Henricus Stephanus, & alii explicant; quapropter præfatæ etiam Curiæ, ideò *Baſilicæ* dictæ perhibentur, quòd Principes eò ad jus dicendum convenirent; hinc qua ratione ſacra Deo, Sanctiſque Martyribus loca *Baſilicæ* nomen ſibi vindicaverint, manifeſtè cognoſci videtur ex Iſidoro; dicit ſiquidem: [*Baſilicæ* priùs vocabantur Regum habitacula, undè „ & nomen habent; nunc autem ideò *Baſilicæ* „ Divina Templa nominantur, quia ibi Regi om„ nium Deo cultus, & Sacrificia offeruntur]; ex eo tamen, quòd Regi Regum Deo in Templis cultus, & Sacrificia exhibebantur, omnia Templa, vel loca Deo ſacra, *Baſilicas* dicta fuiſſe, minimè aſſerendum videtur; ſed nonnulla tantùm, quæ Regalem magnificentiam præſeferrent, vel quæ è prophano, & judiciario Regum uſu in ſacrum eſſent converſa, utì ea, de quibus Auſonius Gallus ad Gra-

Senec. lib. 3. de irâ c. 33.

Suidas verbo Βασιλεύς.

Henric. Stephan. in Theſauro Græcæ Linguæ, verbo Βασιλεὺς *pag. 724.*

S. Iſidorus orig. lib. 15. cap. 4. p. 101.

Digitized by Google

Gratianum Auguſtum ſcribit: [*Baſilicæ* olìm negotiis plenæ, nunc votis pro tuâ ſalute ſuſceptis]; & ex. gr. Lateranenſis *Baſilica* à Magno Conſtantino in propriis Lateranenſibus ædibus conſtructa. Verùm quia non tantùm Templa magnificentiori ſtructurâ excitata, ſed ipſa quoque Sacella *Baſilicæ* nomen acceperunt, ut adnotavit Donatus, qui in Lateranenſi Palatio *Baſilicam* SS. Laurentii, ac Theodori Papæ extitiſſe animadvertit, immò in eodem Patriarchio ædes omnes *Baſilicæ* nomen habuiſſe obſervavit; & cùm inſuper ex Emo Cardinali Baronio appareat, omnia Templa, etiam ſoli Deo dicata, à Magno Conſtantino *Baſilicæ* nomine prænotata fuiſſe; hinc educimus, *Baſilicæ* nomen promiſcuè à Scriptoribus Eccleſiaſticis cuilibet Eccleſiæ, vel Templo attributum, eo quod in ipſorum ſingulis Regi Regum cultus, & Sacrificia exhiberentur, vel quia è regali prophano uſu ad Divinum, & Sacrum loca, & ædes eſſent traducta, vel quia demùm in ipſis aliquid ſolenne, & quodammodò regale Religionis, & Eccleſiaſticarum Cæremoniarum exercebatur. Et hæc obiter de *Baſilicæ*, & *Templi*, aut *Eccleſiæ* vocabulo; cæterùm quid pro *Martyrum Baſilicis* ædificandis, Eccleſiaſticis legibus ſancitum fuerit, nunc opus eſt explicare.

Auſon. Gall. in gratiarum act. ad Gratian. Auguſt.

Raſpon. de Baſil. Later. lib 4 cap. 18. pag. 357.

Donat. Roma vetus, ac recens libro 4. cap. 2.

Baron.

„ Celeberrimus autem, & inviolabilis Eccleſiæ „ ritus extitit (inquit Joannes Cardin. Bona), ut „ ſine *Martyrum Reliquiis nullum Templum*, „ *ſeu Baſilica*, *nullumvè Altare ædificaretur*.

Jo. Cardin. Bona Rerum Liturg. lib. 1. cap. 19. p. 146

A a Cœpit

Digitized by Google

„ Cœpit hic primùm in Eccleſiâ Romanâ obſer-
„ vari, & ab eâ ad alias dimanavit. De Felice I.
„ Summo Pontifice ſic ſcribit Anaſtaſius: [Hìc
„ conſtituit, ſuprà Sepulcra, aut Memorias Mar-
„ tyrum Miſſas celebrari]; quia fortaſſis de hoc
„ legem edidit, nè aliter fieri poſſet. Prudentius,
„ poſtquàm locum deſcripſit, in quo repoſitum fuit
„ S. Martyris Hippolyti Corpus, ità canit:

Anaſtaſius Bibliothec. in Felice I.

Illa Sacramenti donatrix Menſa, eademque
Cuſtos fida ſui Martyris appoſita,
Servat ad æterni ſpem judicis oſſa Sepulcro,
Paſcit item Sanctis Thybricolas dapibus.

Pruden.

„ Concinit Prudentio Paulinus natali 9. Sancti Fe-
„ licis:

Spectant de ſuperis Altaria tota feneſtris,
Sub quibus intus habent Sanctorum Corpora ſedē;
Nàmque & Apoſtolici cineres ſub cælite Menſâ
Depoſiti, placitum Chriſto ſpirantis odorem
Pulveris inter ſancta ſacri libamina reddunt.

Paulin.

„ Idem initio epiſt. 2. ad Severum, *Reliquias ad*
„ *Baſilicam dedicandam* neceſſarias eſſe aſſerit,
„ eique mittit ad hunc effectum particulam ligni
„ Sanctæ Crucis. Ambroſius epiſt. 54. ad Marcel-
„ linam ſororem: [Cùm *Baſilicam* (inquit) dedi-
„ care vellem, mihi tanquàm uno ore interpellare
„ cœperunt dicentes, ſicùt in Romanâ, ſic *Baſi-*
„ *licam* dedices. Reſpondi: Faciam, ſi *Martyrum*
„ *Reliquias* invenero]; invenit autem Sanctorum
„ Gervaſii, & Protaſii Corpora, & *Baſilicam*

Idem initio epiſtolæ 2. ad Sever.

Ambroſius epiſt. 54. ad Marcellinā ſororem.

Ro-

Digitized by Google

„ Romano more dedicavit. Idem initio libri de
„ hortatione ad Virginitatem de *Reliquiis* Sancto-
„ rum Vitalis, & Agricolæ ſermonem habens, ait:
„ [Munera ſalutis accipite, quæ nunc ſub ſacris
„ Altaribus reconduntur]. Hieronymus adversùs
„ Vigilantium, qui auſus eſt Martyrum cultum
„ impiis ſcriptis convellere: [Malè ergò facit Ro-
„ manus Epiſcopus, qui ſuper mortuorum homi-
„ num Petri, & Pauli ſecundùm nos Oſſa vene-
„ randa, ſecundùm te vilem pulviſculum, offert
„ Domino Sacrificia, & tumulos eorum Chriſti
„ arbitratur Altaria]. Auguſtinus lib. 20. contrà
„ Fauſtum Manichæum cap. 21. [Populus Chri-
„ ſtianus Memorias Martyrum religioſà ſolenni-
„ tate concelebrat, & ad excitandam imitationem,
„ & ut meritis eorum conſocietur, atque oratio-
„ nibus adjuvetur: ità tamen, ut nulli Martyrum,
„ ſed ipſi Deo Martyrum ſacrificemus, quamvis in
„ Memoriis Martyrum conſtituamus Altaria]:
„ & Serm. 113. de diverſis, qui eſt de S. Cypriano,
„ eleganter oſtendit Templum ibi conſtructum, in
„ quo Sanguis Chriſti bibitur, ubi ille ſuum fudit.
„ Gregorius Magnus lib. 5. epiſt. 45. Leontio Ari-
„ minenſi facultatem tribuit, Eccleſiam dedicandi,
„ [in qua (inquit) *Reliquiarum Sanctuarium*
„ volumus collocari]; & infrà epiſt. 50. Epiſcopo
„ Santonenſi *Reliquias* mittit pro conſecrandis Al-
„ taribus. Agit de eàdem re lib. 7. indictione 2.
„ epiſt. 11. 12. 73. 74. & 85., lib. 9. epiſt. 26.,

Idem initio lib. de hortat ad Virginit. tom. 4.

D. Hieron. contra Vigil.

D. Auguſt. lib. 20. contrà Fauſt. Manichæü cap. 21. tom. 6.

Idem de diverſ. ſer. 113. de S. Cypr. tom. 10.

D. Gregor. lib. 5 ind 14. epiſt. 45.

Idem epiſt. 50.

Idem lib. 7. ind 2. ep. 11. 12. 73. 74. & 85, & lib. 9. ep. 26., & lib. 10 ep. 12, & lib 1. Dial cap. 10.

Digitized by Google

„ lib. 10. epiſt. 12., & lib. 1. Dialog. cap. 10., Gre-
„ gorius Turonen. in vitâ S. Senoch Abbatis [erecto
„ Altari, & loculo in eo ad recipiendas *Sanctorum*
„ *Reliquias* præparato, ad benedicendum invitat
„ Epiſcopum]. Apud Sozomenum lib. 5. cap. 8.
„ [Zeno Epiſcopus Gazæ Eccleſiam ædificavit,
„ Altare in eâ erexit, ibique repoſuit *Reliquias*
„ *Martyrum*]. Theophanes in Juſtiniano facta
„ refert apud Conſtantinopolim Encænia Apoſto-
„ lorum, & recondita *lipſana* Andreæ, & Lucæ
„ Apoſtolorum, quæ ſolenni pompâ à Menna Epiſ-
„ copo in Templum delata ſunt. Cùm verò hic
„ mos ab Iconomachis convelli, & abrogari cœpiſ-
„ ſet, ſeptima Synodus can. 7. ſtatuit, ut quæ-
„ cumque Templa ſine *Martyrum Reliquiis* con-
„ ſecrata erant, in iis *Reliquiæ* cum precibus con-
„ ſuetis ponerentur, & ſi quis Templum ſine *Reli-*
„ *quiis* conſecraret, deponeretur, tanquàm trans-
„ greſſor Eccleſiaſticarum traditionum. Hujus Chri-
„ ſtianæ conſuetudinis teſtis eſt, vel invitus, vir im-
„ pius, & Chriſtiano nomini infenſiſſimus Euna-
„ pius Sardianus, qui in Ædeſio Fani Serapidis rui-
„ nam deplorans, ibi Monachos introductos, &
„ *Martyrum Reliquias* collocatas rabioſiſſimè ex-
„ aggerat. Quod ſi aliqua Sacella, ſive Oratoria
„ in Villis erigebantur, Concilium Epaunenſe
„ canone 25. prohibuit, nè *Reliquiæ Sanctorum*
„ in illis collocarentur, niſi Clericos vicinæ Pa-
„ rochiæ adeſſe contingeret, qui ſacris Cineri-
bus

Greg. Turon. in vitâ S. Senoch Abb.

Sozom. hiſt. Eccleſ. lib. 5. cap. 8.

Theophanes hiſtor. in Juſtiniano.

Synodus 7. can 7.

Eunap. Sardian. in vitis Philoſoph. in Aedeſio.

Concilium Epaunenſe can. 25.

Digitized by Google

„ bus pſallendi frequentiâ famularentur]. Sic Bona.

In antiquis nihilominùs Conciliis, Hiſtoriis, & SS. Patrum Scriptis, ut in Concil. Gangrenſi, Cabillonenſi, & SS. Auguſtini, & Hieronymi Operibus illæ, quas ſæpè ſæpiùs nominatas reperimus, Martyrum *Baſilicæ* propriè non ea tantùm loca indicabant, in quibus Martyrum Corpora ſervabantur, aut colebantur; ſed inſuper illa ſignificabant, in quibus *Martyres ipſi vel paſſi fuerant, vel habitaverant, aut præclarum aliquid geſſerant*; in his enim dumtaxàt locis *Baſilicas* Martyribus conſtruere licebat, quia nimirùm in ipſis eorundem extare *Reliquiæ* dicebantur. Nomen ſiquidem *Reliquiarum Martyrum* præſeferebant non eorum ſolùm Oſſa, & Cineres, aut Sanguis; ſed inſuper loca omnia, in quibus *vel habitaverant, vel pro Chriſto tormenta, aut mortem ſubierant, aut glorioſæ confeſſionis ſpecimen aliquod præbuerant*; quibus tantùm in locis Martyribus *Baſilicas* excitare permiſſum fuiſſe, ut innuimus, teſtatur Concil. Carthaginenſe 5. ſub Anaſtaſio Papa anno Domini 392. celebratum can. 14., id namque prohibuit, nè ædes ulli Martyrum ædificarentur, niſi eſſent ibi *aut Corpora, aut aliquæ eorum Reliquiæ, aut certè ubi Martyr habitaverat, aut niſi in loco, in quo paſſus fuerat*; dicit enim:

Concil. Gangren. in epiſt. ad Ep. Arm., & can. 20. Concil. Cabill. can. ult. D. Auguſt. D. Hieron., & alii.

Labbè Concil. Carthaginen. 5. can. 14.

„ [Item placuit, ut Altaria, quæ paſsim per
„ agros, aut vias tanquàm Memoriæ Martyrum
„ conſtituuntur, in quibus *nullum Corpus, aut*
Reli-

„ *Reliquiæ Martyrum* conditæ probantur, ab Epi-
„ ſcopis, qui eiſdem locis præſunt, ſi fieri poteſt,
„ evertantur: ſi autem hoc propter tumultus po-
„ pulares non ſinitur, plebes tamen admoneantur,
„ nè illa loca frequentent, ut qui rectè ſapiunt,
„ nullà ibi ſuperſtitione devincti teneantur. Et
„ omninò *nulla Memoria Martyrum probabiliter*
„ *acceptetur*, *niſi aut ibi Corpus*, *aut aliquæ*
„ *certæ Reliquiæ ſint*, *aut ubi origo alicujus ha-*
„ *bitationis*, *vel poſſeſſionis*, *vel paſſionis fideliſ-*
„ *ſima origine traditur*; nàm quæ per ſomnia,
„ & per inanes quaſi revelationes quorumlibet ho-
„ minum ubique conſtituuntur, omnimodè repro-
„ bentur].

Ità Carthaginenſe Concilium, quod non niſi tenuiſſe vetuſtiſſima Eccleſiæ exempla, immò antiquum ejuſdem morem eo canone renovare ſtuduiſſe, apertè elicitur ex Victore Uticenſi, & D. Auguſtino, ut videre licet apud Eccleſiaſticæ hiſtoriæ Patrem Eminentiſs. Baronium, qui de S. Martyre, & Epiſcopo Carthaginenſi diſſerens, hæc ſcribit:

Baron. Annal. tomo 2. anno Domini 261.

„ [Quod verò pertinet ad Martyris Cypriani
„ Memoriam, quam poſteri honorificentiſſimè
„ omni officiorum genere ſunt proſequuti, auctor
„ eſt Victor Uticenſis Epiſcopus, duas inſignes *Ba-*
„ *ſilicas*, velutì egregia tanti Viri victoriæ monu-
„ menta, fuiſſe erectas, alteram *ad Sexti*, *ubi ſan-*
„ *guinem fudit*, alteram verò *in Mappalienſi Vià*,
„ *ubi fuit ſepulturæ mandatus*. Sed locus ille,

Vict. Uticen. de perſecut. Vandalor. lib. 1.

ubi

Digitized by Google

„ ubi ſanguinem fudit, à majoribus Menſa Cypriani „ appellatus reperitur; de qua hæc D. Auguſtinus: „ [In eo quippè loco, ubi poſuit carnis exuvias, „ ſæva tunc multitudo convenerat, quæ propter „ odium Chriſti, ſanguinem funderet Cypriani: „ ibi hodiè venerans multitudo concurrit, quæ pro- „ pter natalem Cypriani bibit ſanguinem Chriſti; „ & tantò dulciùs in illo loco propter natalem Cy- „ priani bibit ſanguinem Chriſti, quantò devotiùs „ ibi propter nomen Chriſti, ſanguis effuſus eſt „ Cypriani. Denique ſicut noſtis, quicumque Car- „ thaginem noſtis, in eodem loco Menſa Deo con- „ ſtructa eſt, tamen Menſa dicitur Cypriani; non „ quia eſt ibi unquàm Cyprianus epulatus, ſed quia „ ibi eſt immolatus, & quia ipsà immolatione ſuà „ paravit hanc Menſam, non in qua paſcat, ſive „ paſcatur, ſed in qua Sacrificium Deo, cui & ipſe „ oblatus eſt, offeratur. Sed ut Menſa illa, quæ „ Dei eſt, etiam Cypriani vocetur, hæc cauſa eſt, „ quia ut illa modò cingitur ab obſequentibus, ibi „ Cyprianus cingebatur à perſequentibus; ubi nunc „ illa ab amicis orantibus honoratur, ibi Cyprianus „ ab inimicis frementibus calcabatur; poſtremò ubi „ illa erecta eſt, ibi proſtratus eſt]. Hucusque ex Baronio Auguſtinus.

D. Auguſt. de Diverſ. ſerm. 113.

Denique Magnum Conſtantinum in ædificandis *SS. Martyrum Baſilicis*, non alium, quàm prædictum religioſiſſimum Eccleſiæ morem ſectatum fuiſſe, rectè animadvertere licet ex Ciampinio, qui *Baſi-*

Ciampin de ſacris ædific. Conſtant. c. 14.

Digitized by Google

Pancirol. in Reg. 2. Eccleſ. 48.

Baſilicam Sanctì Laurentii in Pane, & Perna eidem Principi attribuit, à quo ipſam non aliter ædificatam excogitat, quàm ***ob memoriam Martyrii ejusdem invictiſſimi Chriſti Martyris ibidem aſſati***, ex quo eam iccircò poſteà *Cappellam Furni* nuncupatam exiſtimat.

Ut igitur juxtà venerabilia Eccleſiæ ſtatuta Sanctorum noſtrorum Martyrum Marcellini, & Petri juxtà Lateranum *Baſilica* conderetur; neceſſè fuit vel ipſorum *Reliquias* ad eum locum transferri, vel *eorundem paſſionibus* locum ipſum inſigniri. Quis igitur melius, quàm Conſtantinus, occaſione qua alteram extrà Urbem ipſorum evehebat *Baſilicam*, ubi eorum Corpora tumulata jacebant, hùc propè Lateranum ad novæ *Baſilicæ* conſtructionem SS. Marcellini, & Petri ***Reliquias*** traducere potuit? Vel quis eo melius locum, ***in quo paſſi fuerant***, & ubi per conſequens ipſis ***Baſilicam*** excitare licebat, noſcere potuit? Quid autem excogitare prohibet, Sanctiſſimos Martyres, qui priùsquàm *in Sylvà Nigrà* capite plecterentur, in Urbe multiplicibus tormentorum generibus vexati fuerant,glorioſa pro Chriſto hoc in loco iniſſe certamina; undè ex antiquiſſimæ hujus *Baſilicæ* conſtructione, locus idem ipſis potiſſimùm dicatus cenſeatur, *quòd ſuis eum paſſionibus glorificaverint*? Piiſſimus ſiquidem Princeps, qui duplices *Baſilicas* Laurentio evexit, & in loco videlicet, ***in quo paſſus fuerat***, & in Agro Verano, ***ubi Corpus***

Corpus ejus ſervabatur, cur duplices etiam *Baſilicas* Sanctiſſimis noſtris Martyribus conſtituere non potuit, & *ubi nempè eorum Corpora condita colebantur*, & *ubi innumera prælia pro Redemptore commiſerant*? Deperdita enim haud eſſe poterat, ſicut hodiè, in Urbe loci illius memoria, in quo pro fide tuendà tot præclara vel ſuſtinuerant, vel geſſerant, cùm paucos tantùm antè annos (utpotè ſub Diocletiano, & Maximiano interempti) Marcellinus, & Petrus glorioſi certaminis ſui curſum implevissent. Et cùm præcipuo colerentur honore à Fidelibus loca illa, in quibus Martyres conſumpti fuiſſent, ut ea, quæ memoravimus, Cypriani, & Laurentii ſub Valeriano, & Gallieno Principibus interfectorum teſtantur, cur dicendum non eſt, recentiſſimas paſſionum Martyrum memorias ſpeciali cultu proſequutum fuiſſe Chriſtianiſſimum Auguſtum, qui tantà veneratus eſt obſervantià Marcellinum, & Petrum, ut non ſolùm ſuprà eorundem Corpora *inter duas Lauros Baſilicam* excitaverit, ſed inſuper propè eam dilectæ Genitricis *Mauſoleum* conſtruxerit?

Nec obſtat, quòd Oſtiæ Tiberinæ, Albani, & alibi Auguſtus ipſe alias in honorem Beatiſſimæ Virginis Mariæ, Joannis Baptiſtæ, & Apoſtolorum *Baſilicas* ædificaſſe legatur, & præſertìm Conſtantinopoli, ubi quantà cum amplitudine, & magnificentià Apoſtolorum *Baſilicam* extrui curaverit, Euſebius Pamphili his verbis refert: [Poſt hæc in me-

Anaſtaſius Bibliothec. in Silveſtro I.

Nicephorus Hiſtor.

Bb moriam

Euſeb. Pamphil. in Vitâ Conſtantini lib 4. cap. 58.

„ moriam Apoſtolorum Martyrium ædificare cœ-
„ pit in Urbe ſibi cognomine. Cùmque Templum
„ omne in immenſam altitudinem extuliſſet, vario
„ lapidum genere ſplendidum reddidit, à ſolo ad
„ cameram uſque marmoreis cruſtis illud operiens.
„ Porrò cameram lacunaribus minutiſſimi operis
„ obducens, totam auro imbracteavit. Et ſuprà
„ quidem, æs tegularum loco impoſitum, univerſo
„ ædificio munimentum adversùs imbres præbebat.
„ Quod itidem auro plurimo ſuperfuſum reſplen-
„ debat, adeò ut procul ſpectantium oculos fulgore
„ præſtringeret, Solis radiis æris objectu repercuſſis.
„ Totum verò ſolarium reticulatis quibusdam ana-
„ glyphis ex ære, & auro fabrefactis erat circum-

Idem cap. 59.

„ datum. Circà ipſum Templum ingens erat area,
„ libero, ac patente deſuper cælo; cujus ad quatuor
„ latera, porticus erant ſibi invicem conjunctæ,
„ quæ aream in medio ſitam unà cum ipſo Templo
„ circumcingebant. Præterea Baſilicæ, lavacra,
„ diverſoria, & alia plura habitacula ad uſum eo-
„ rum, qui &c.] Hæc Euſebius de Baſilicâ Apoſtolorum, in qua tamen, ſicùt nec in aliis ſuprà relatis, Apoſtolorum, vel Sanctorum Corpora, aut Memorias nunquàm extitiſſe deprehenditur. Verùm, ut diximus, id non obſtat; nàm hic tantùm *de Baſilicis Martyrum* ſtrictè loquimur, easque ædificare non licuiſſe, niſi in locis, in quibus *vel eorum Corpora, aut Reliquiæ cuſtodiebantur, aut ubi Martyres ipſi habitaſſent, aut paſſi eſſent*, ex ſacrorum Conci-

liorum

liorum ſanctionibus ſatis oſtendimus.

Nihilominùs ſi Conſtantino hanc *Baſilicam* adſcribere æquum non judicatur, Sanctiſſimo ſaltèm Pontifici Damaſo non irrationabiliter tribuenda cenſetur. Ad Apoſtolicam quippè Sedem evectus Damaſus, inter cæteros Pontifices poſt Silveſtrum, & antè Magnum Gregorium, in Baſilicarum, ſacrarumque Ædium vel reſtauratione, vel conſtructione præ omnibus laboravit, Martyrumque venerandas memorias & opere, & verbo ſpectabiliores reddidit. Præcipuè tamen Sanctiſſimos noſtros Martyres MARCELLINUM, & PETRUM peculiari honore proſequutum fuiſſe, abundè perhibet Epitaphium, quod eorum tumulo (ut ſuprà non ſemèl innuimus) inſcripſit. In eo autem, cùm ſe ab ipſo Carnifice, qui illos gladio percuſſerat, eorundem Martyrium didiciſſe fateatur, hac ratione illorum ſententiam confirmat, qui non alium, quàm ipſum Damaſum iſtorum Martyrum Acta litteris mandaſſe aſſeruerunt, ut inter alios MS. Cod. Archivii Canonicorum S. Petri à Conſtantino Abbate Cajetano exaratus, & Eginhardus teſtati ſunt; primus enim dìcit ubi de Damaſo: [Scripſit & paſſionem SS. MARCELLINI, & „ PETRI, quam ſibi eorundem ſpiculatorem aſſerit „ tradidiſſe].

Vita, & Acta Sācti Damaſi apud Mart. Mileſ.

Conſtantin. Abb Cajetan. MS. Cod. Archiv. Canon. S. Petri.

Eginhardus verò:

[*Hæc ut geſta referuntur, retuliſſe aſſerunt*
Illum ipſum, qui eoſdem interemit Martyres,
Et ab illo didiciſſe Damaſum Pontificem,

Apud Sur. Vit. Sanctor. to. 7. ſub die 2. Junii.

Cùm ætate puerili per eadem tempora
Sub Magiſtro miniſtraret, & ad magnũ creſceret
Rerum culmen, tunc Romanà Lector in Eccleſià;
Poſt hæc cuncta memoraſſe, ac mandaſſe litteris,
Cùm illius Almæ Sedis obtineret apicem,
Et in totà principatu polleret Eccleſià].

Cùm igitur Damaſus MARCELLINI, & PETRI, eorumque Martyrii Acta conſcripſerit, & venerandum Sepulcrum verſibus exornaverit, haud certè eum latère locus potuit, *in quo Romæ paſſi fuerant*; aut, (opportunitate eorundem Tumulum magnificentiori cultu illuſtrandi arreptà) æquiùs eo nemo ipſorummet aliquas *Reliquias* ad novæ *Baſilicæ* juxtà Lateranum dedicationem in Urbem transferre valuit. Quod enim in eà *Martyrum Reliquiæ* ſerventur, & antiquiſſima, quam ibidem intuemur, marmorea Tabula teſtatur, & Scriptorum nullus, qui hac de re diſſeruit, fateri prætermiſit; quapropter cùm Magni Gregorii ævo jàm hæc *Baſilica* extaret, & antè ipſum poſt Silveſtrum Pontificem, neminem, niſi Damaſum Martyrum Sepulcro exornando manum impoſuiſſe reperiamus; hinc credere neceſsè eſt, non niſi eum, ad alteram extruendam *Baſilicam*, ſacras eorundem *Reliquias*, ſine quibus hanc minimè excitare licuit, in Urbem tranſtuliſſe.

Anaſtaſius Bibliothec. in Damaſo. Quod ſi objicietur, duas tantùm à Damaſo ædificatas Baſilicas in Anaſtaſio recenſeri, unam juxtà Theatrum Pompeii, Vià Ardeatinà alteram; reſpon-

reſpondendum videtur, hoc de celebrioribus inter alias intelligendum eſſe, vel quòd eas, præ cæteris, ſpeciali amore dilexerit, auxeritque iccircò ipſarum nitorem, & cultum, ut patenter elicitur ex Hadriani I. Epiſtolà ad Carolum Magnum Imperatorem, in qua hæc leguntur: [Sanctus Damaſus elegantiſ- ,, ſimus Papa propriam ſuam fecit Eccleſiam, cujus ,, Sanctus Gregorius Papa meminit in Dialogis]. Quòd enim, præter duas eas Baſilicas, aliorum quoque ædificationi ſtuduerit, rectè Emus Baronius elicit ex ipſius Actis, à quibus educit, non tantùm Romæ, ſed etiam extrà Brnum Pontificem ferventiſſimam hanc ſuam in hiſce operibus ſollicitudinem protendiſſe; dicit enim: [In ejsdem Actis

Hadrian. I. ad Carolum Magn. Imp. pro 2. Concil. Nican. anno 787.

,, Damaſi habetur, ab eo abſolutam Eccleſiam
,, Sanctarum Virginum, & Martyrum Rufinæ,
,, & Secundæ *in Sylvà Candidà*. Rursùs de eodem
,, in dicto libro de Romanis Pontificibus legitur,
,, quæſiſſe inſuper Corpora Sanctorum Martyrum,
,, atque inveniſſe; nec non Concilia Martyrum,
,, (nempè, ut alibi declaravimus in notis, ubi plura
,, ſunt Sepulcra Martyrum, Cœmeteria ſcilicèt)
,, verſibus pariter illuſtraſſe, &c.]

Baron. anno 384. to. 4.

Si ergò inter Silveſtrum, & Gregorium omnium Pontificum nemo in ſacris conſtruendis Baſilicis, Sanctorumque Martyrum augendo cultu, Damaſo ferventior deprehenditur; ſi æquè ac ille nemo opportuniorem occaſionem habuit MARCELLINI, & PETRI *Reliquias* in Urbem traducendi, nactà

Digitized by Google

nactà nimirùm opportunitate ex ornatu ipſorum Sepulcro ſuperimpoſito; & tandem ſi eos præcipuà veneratione dilexit, illorumque Acta monumentis mandavit, & locum paſſionis eorundem in Urbe ignorare non potuit; ex allatis rationibus, quis præter eum MARCELLINI, & PETRI propè Lateranum *Baſilicam* conſtruere debuit?

Finis Secundæ Partis.

DE

Digitized by Google

DE SACRIS BASILICIS SANCTORUM MARTYRUM MARCELLINI ET PETRI DE URBE.

Diſſertatio Hiſtorica.

Pars Tertia.

CAPUT PRIMUM.

Prima, quæ in Eccleſiaſticis Tabulis hujus Baſilicæ *propè Lateranum recordatio recolitur ſub S. Gregorio Magno; & an hæc, vel altera extrà Urbem* Titulo *Cardinalis Presbyteri fuerit inſignita.*

AMbiguis, & incertis de fundatione *Baſilicæ* SS. Marcellini, & Petri propè Lateranum relatis opinationibus, jàm illas, quas minimè dubias in Eccleſiaſticis monumentis hujus *Baſilicæ* memorias reperimus, in medium proferamus. Illarum prima ea eſt, quæ ſub Magno Gregorio occurrit in Actione Synodi ſecundæ

ſecundæ Romanæ ſub eodem anno Domini 596. celebratæ in causâ Joannis, & Athanaſij Presbyterorum: [Quorum prior (inquit Baronius) hæreſis

Baron to. 5. anno 595. pag. 90.

„ damnatus injuſtè fuerat, quam ob cauſam Gregorius Romam eum advocaverat. Quid autem „ de eo factum ſit, ubi Acta Judicialia juſſa ſunt „ Romam deferri, ex aliis Gregorii Papæ litteris „ poſſumus intelligere, cùm reſcribens ad eundem „ Joannem Epiſcopum Conſtantinopolitanum, cauſam ejus in Synodo Romanâ fuiſſe cognitam tradit, ipſumque repertum innocentem abſolutum, „ atque Orientale de eo habitum jàm abrogatum „ eſſe judicium, in quo iniquè admodùm Presbyter „ ille Chalcedonenſis Eccleſiæ, licèt Catholicus eſſet, per Joannis Judices, impoſitis (ut vidimus) „ verberibus, fuerat uti hæreticus condemnatus; „ qua de causâ perbenignè hoc modo commonuit „ eundem Joannem Gregorius: [Hoc ergò, frater „ ſanctiſſime, ſubtiliter perpendamus, & ſub prætextu hæreſis affligi quempiam veraciter innocentem non ſinamus, nè (quod abſit) hæreſim „ fieri ſub emendationis magis ſpecie permittamus]; & in eandem ſententiam de eo ſcribens „ ad Mauritium Imperatorem, hæc habet: [Veraciter confitenti non credere, non eſt hæreſim pugnare, ſed facere]; Marcioniſtarum enim hæreſis „ crimine fuerat hic vir Catholicus infamatus, & „ per Joannis Judices judicatus.

D. Gregor. epiſt. libro 5. indiction. 14. epiſt. 15.

Idem ibid. epiſt. 16.

„ Quòd verò pertinet ad Athanaſium reorum alte-

Digitized by Google

„ alterum, quid geſtum ſit, ipſe Gregorius docet
„ in Epiſtolà ad Narſetem, nimirùm inventum eſſe,
„ ut ait, aliquà ex parte Manichæum, veruntamen
„ accuſatorem ipſius ex ejus accuſationibus eſſe con-
„ victum Pelagianum; inventumque Codicem editi
„ Epheſini Concilii miſſum Conſtantinopoli eſſe
„ falſatum]. Hæc Baronius.

D Greg. epiſt. lib. 5. epiſt. 14. Ind. 14.

Cum igitur ad conſultiſſimum his in cauſis pronunciandum judicium Romæ Synodum Magnus Gregorius, ut innuimus, coegiſſet, inter eos, qui eidem interfuerunt, ſubſcriptum reperimus *Albinum* quendam *Tituli* SS. MARCELLINI, & PETRI *Presbyterum*. Paulò enim antè, vel circà ejuſdem Pontificis tempora SS. MARCELLINI, & PETRI *Baſilicam* eodem Presbyteratus *Titulo* fuiſſe decoratam paſſim ferè Scriptores cuncti arbitrantur; & eo inſignitam honore volunt occaſione, quòd cum in Urbe quidam alii *Tituli* obſoleviſſent, & *Tituli* eſſe deſiiſſent, alii mutatis nominibus ſuffecti fuerint. *Tituli* ſiquidem S. Creſcentianæ, S. Æmilianæ, S. Nicomedis, S. Caii, & S. Matthæi in Merulana defecerant, quorum vice ſubrogati leguntur illi S. Balbinæ, S. Crucis in Hieruſalem, S. Stephani in Monte Cœlio, SS. Quatuor Coronatorum, & SS. MARCELLINI, & PETRI. *Titulus* enim antiquiſſimus S. Matthæi in Merulanà, qui adhuc extat, per mille tamen ferè annos, nempè à Magno Gregorio, uſque ad Leonem Decimum, qui eum reſtituit anno Domini 1517., *Titulus* eſſe deſierat, in cujus locum ſuffectum eum SS. MARCELLINI, & PE-

Concil. gener. Labbè in Gregorio Magn. Ciaccon. in Greg. & alii paſſim.

& Petri credimus; quia, cum *Tituli*, ut dicetur, curam gererent animarum, qui earum S. Matthæi in Merulanà ſollicitudinem ſuſciperet, proximior *Titulus* eo SS. Marcellini, & Petri minimè reperiebatur. *Baſilicam* autem ipſorum Martyrum hoc Presbyteratus *Titulo* exornatam, nequàquam fuiſſe illam *Vià Lavicanà tertio ab Urbe milliario inter duas lauros* à Conſtantino Magno excitatam, quæ mox de *Titulis* breviter diſſeremus, patentèr manifeſtabunt.

CAPUT II.

De Titulis *Presbyterorum Cardinalium aliquorum Scriptorum ſententiæ proponuntur.*

Petr. Frizon in Appar. ad Galliam Purpurat. cap. 3.

D. Ambroſius epiſtol. lib. 2. epiſt. 14. ad Marcellinam ſororem.

D. Auguſtin. tom. 8. in pſal. 21.

Rubric. lib. Cod. 11.

„ [TItuli dicebantur Domus Fidelium (inquit „ Petrus Frizon), qui eas Deo conſecra- „ rant, in quibus Synaxes peragebantur, „ diſtinguebanturque certà teſſerà, & *Titulo* inſtar „ fundorum, qui in Patrimonium Principis reducti, „ vel in manu ejuſdem poſiti, notabantur velis, „ quibus Imago Cæſaris imprimebatur; ea vocat „ *Cortinas Regias* D. Ambroſius; Eorundem me- „ minit D. Auguſtinus, *ne domum ipſius invadat* „ *aliquis potens, ponit ibi Titulos potentis*. *Tituli* „ in prædiis etiam dicebantur Tabulæ, in quibus „ Dominorum nomina inſculpta erant, ut ex iis, „ cujus prædia eſſent, cognoſcerentur. *Titulis* porrò,

„ rò, & Eccleſiis ità adſcribebantur Presbyteri, ut „ ab illis recedere non poſſent, niſi cum bonà veniâ „ Epiſcopi; quamobrem Anaſtaſius Presbyter Cardinalis Tit. S. Marcelli, uno omnium conſenſu, „ in Concilio Romano, cui præfuit Leo IV. anno „ Dom. 853. menſe Decembri, excommunicationis vinculo irretitus, & depoſitus, quòd paræciam „ quinquennio, contrà antiquorum Canonum definitiones, deſerviſſet, & adhuc moraretur in alienis. Itaque *in Sacris Titulus erat vexillum Crucis*, quòd eo ſigno res cenſerentur dicatæ religioni. Sic Theodoſius Imperator præcepit edicto, Gentilium Delubra in ſacrum uſum transferri, *vexillo Crucis appoſito*. Aliam profert rationem Eminentiſſimus dignitate, & ſcientiâ Baronius, Eccleſiam appellatam eſſe *Titulum*, quòd qui ei præficeretur, ab eâ nomen, *titulumque* depromeret; uſus tamen Romæ invaluit, ut non quæcumque Baſilica *Titulus* nuncuparetur, ſed tantùm inſigniores, quibus præponerentur Cardinales. *Tituli* nonnunquam, & ſæpiùs deſumebantur ab ejus Sancti nomine, cui dicata erat Eccleſia, ut S. Cæciliæ, S. Mariæ Tranſtiberim; aliquando ab iis Pontificibus, qui *Titulos* Baſilicis indiderant, ut Julii, & Damaſi; aliquando ab iis, qui Templa ipſa exædificarant, ut Lucinæ, ut Paſtoris, ut Eudoxiæ]. Hæc Frizon, qui cuncta ferè, quæ profert, ab eo, quem meritò ſummis extollit laudibus, Card. Baronio hauſiſſe, ex ipſiuſmet Baro-

Anaſt. Bibliothecar. in Leon. IV.

Lib. ult. C. Theod. de Paganis.

Baronius anno 112. to. 2.

nii textu colligitur; ſub anno enim Domini 112., ubi de *Titulis* ab Evariſto in Urbe, ut arbitratur, inſtitutis agit, hæc habet:

Baron. Annal. tom. 2. anno 112.
Anaſtaſius Biblioth. in Evariſto.

„ [Cùm autem in ſuperius citato libro, (nem„ pe in Anaſtaſio Bibliothecario) mox ſubditur: „ (Hic *Titulos* in Urbe Româ diviſit presbyteris), „ quid per *Titulos* intelligi debeat, eſt accuratiùs „ perveſtigandum. Haud tamen dubium, per *Ti„ tulos* accipi Domos divino cultui mancipatas, in „ quibus chriſtiani Synaxes agere conſueverant: „ eſt de his exemplum in brevioribus illis, ſed planè „ aureis Pii Papæ epiſtolis ad Juſtum Epiſcopum „ Viennenſem, in quarum priori hæc de nuper „ erecto *Titulo*: (Antequam Romà exiiſſes, Soror „ noſtra Euprepia, ſicut benè recordaris, *Titulum* „ Domus ſuæ pauperibus aſſignavit, ubi nunc cum „ pauperibus noſtris commorantes, Miſſas agimus), „ & poſteriori: (Presbyter Paſtor *Titulum* condi„ dit). Sic igitur, quòd dicatur Evariſtus *Titulos* „ diviſiſſe Presbyteris, de illis planè intelligendum „ eſt, qui recens eſſent inſtituti; ſicut enim Chri„ ſtiana Religio in dies majoribus augebatur incre„ mentis, ità paritèr novos adjicere *Titulos* opus „ erat, prout & poſterioribus temporibus eſſe fa„ ctum apparet.

Habentur tom. 1. Biblioſ. Sanct.

„ Sed undè acciderit, ut domus Fidelium in „ ſacrum uſum converſæ, quas nos Eccleſias dici„ mus, à majoribus *Tituli* dicerentur, paucis ape„ riendum. A rebus Fiſcalibus videtur accepta eſſe nomen-

„ nomenclatura: *Tituli* namque impoſitione rem
„ aliquam ſibi Fiſcus ſolitus erat vendicare, atque
„ Principi conſecrare, ut cum ait Imperator: (*Ti-*
„ *tuli* vero, quorum adjectione prædia noſtris ſunt *Leg. ſi quan-*
„ conſecranda ſubſtantiis, non niſi publicà teſtifi- *do C. de bon.*
„ catione proponantur). Fuiſſe hujuſmodi *Titulos* *vacant. li. 11.*
„ vela quædam, quæ regiam repræſentarent pote-
„ ſtatem, vel imaginibus Imperatorum, vel nomi-
„ nis ipſorum inſcriptione inſignita, multa ſunt,
„ quæ poterunt demonſtrare, ſed nos brevitèr tan-
„ tùm rem attingemus. Ejuſmodi vela *Cortinas*
„ *Regias* S. Ambroſius nominat, dum ſcribens ad *D. Ambroſ.*
„ Marcellinam, de Valentiniano Imperatore agit, *ut ſuprà.*
„ qui cortinarum illatione intrà Baſilicam, illam
„ ſibi eo modo ſtuduit vendicare, ſed eisdem à pue-
„ ris ſciſſis, omnia irrita ſunt reddita. Porrò *Titu-*
„ *los*, & literis notari ſolitos, S. Auguſtinus his *D. Auguſt.*
„ verbis demonſtrat: (ne domum ipſius invadat *ut ſuprà.*
„ aliquis potens, ponit ibi *Titulos* potentis, *titulos*
„ mendaces: ipſe vult eſſe poſſeſſor, & frontem do-
„ mus ſuæ de *Titulo* alieno muniri, ut cum *Titulus*
„ fuerit lectus, conterritus quis potentià nominis,
„ abſtineat ab invaſione). Vetuit Gregorius, hu- *D. Greg. lib. 5.*
„ juſmodi *Titulos* imponi Eccleſiaſticis rebus, quip- *epiſt. 41.*
„ pè qui ſciret, *Titulos* Eccleſiaſticos longè à Fiſca-
„ libus diverſos eſſe debere.

„ Fuiſſe autem apud Chriſtianos *Titulum*,
„ quo domus aliqua cultui divino manciparetur,
„ *vexillum Crucis*, ex iis poſſumus intelligere, quæ

Theo-

Digitized by Google

Leg. ult. de Paganis Cod. Theod.

Leg. decernimus, C. de Epiſcop., & Cleric.

Martyrolog. Rom. ad diem 26 Julii.

D. Ambroſ. in epiſtol. ad Celeſ. c 4 in fin.

„ Theodoſius Imperator edicto præcepit, ut delubra
„ Gentilium Chriſtianæ Religionis cultui mancipa-
„ rentur, collocato in eis, ut ait, venerandæ Chri-
„ ſtianæ Religionis ſigno; eàque ratione, quod *Ti-*
„ *tulo Crucis* cenſerentur res dicatæ eſſe religioni,
„ Leo Imperator, ne *ſignum Crucis* inferretur in
„ loca publica, quæ gratià popularis voluptatis eſſent
„ erecta, lege vetuit, cum ſic ait: (Decernimus, ut
„ poſthac neque Monachi, aut quicumque alii cu-
„ juſque ſtatus, atque fortunæ, in ædes publicas,
„ vel in quæcumque loca populi voluptatibus fabri-
„ cata venerabilem *Crucem*, & Sanctorum Marty-
„ rum Reliquias illicitè inferre conentur, vel occu-
„ pare audeant ea, quæ ad publicas cauſas, vel ad
„ populi oblectamenta extructa ſunt). Ad hæc in-
„ ſuper alia ſunt complura exempla, & auctoritates,
„ quibus *Crucis vexillo* illato, velut præfixo *Titulo*,
„ res cenſeretur Deo dicata; quæ collegimus in
„ noſtris Notis in Romanum Martyrologium editis,
„ ut non ſit opus eadem hic denuo repetere. Cum
„ igitur domus aliqua publico religioſo Chriſtiano-
„ rum uſui manciparetur, *Crucis Titulo* inſignita,
„ ex eo & nomen accipiens, *Titulus* dicebatur; ex
„ his & alluſio facta eſt apud Ambroſium, cum di-
„ citur: (Domum ſalutat; tam enim devota fuiſſe
„ videtur, ut omnis domus ejus ſigno *titulata* eſſet
„ *Crucis*). Sed & alià quoque ratione dici poteſt,
„ Eccleſiam dictam eſſe *Titulum*; nimirum, quòd,
„ qui illi presbyter adſcriberetur, ab eà nomen,
titu-

Digitized by Google

„ *titulumque* acciperet, ut ejus loci presbyter dice-
„ retur].

Eminentiſſimi Cardinalis Baronii ſententiam de ***Titulorum*** inſtitutione inter alios tenuit quoque Franciſcus Cardinalis Albitius, qui rem eandem pluribus eſt proſequutus; nam & ipſe, quas nos vocamus Eccleſias, à Majoribus noſtris *Titulos* nuncupatas exiſtimans, atque eoſdem *erectione Crucis* aſſerens conſecratos: *Franc. Card. Albit. in diſcept. de Juriſd. Cardin. in* Tit. *pag.* 1. *& ſeq.*

„ [Ex eo more, inquit, emana-
„ runt conſtitutiones, ne quis ædificaret Eccleſiam,
„ niſi prius Civitatis Epiſcopus veniat, *& ibi Cru-*
„ *cem figat*, ut patet ex Concilio Aurelian. regiſtr.
„ in C. nemo 9. de Conſecr. diſtinct. 1., & in l. De-
„ cernimus C. de Sacroſ. Eccleſ., & in Auth. ut nul-
„ lus Fabric. col. 5. tit. 17. in Capitul. Franciæ
„ lib. 5. cap. 239., & in Ritual. Rom. de Divinis
„ Officiis cap. de ædific. Eccleſ.; ſivè quia ad fores
„ Eccleſiarum in honorem Martyrum erectarum,
„ vela quædam ſuſpendebantur, in quibus depinge-
„ batur ipſius Martyris imago, aut nomen, quæ
„ *Tituli* dicebantur, ut ex Gregorio Turon. lib. 4.
„ Mirac. B. Martini, ex B. Paulino Natali ſexto,
„ qui ſic canit:

. . . . Qui pulchra tegentis *Paulin.*
Vela ferant foribus, ſeu puro ſplendida lino,
Sive coloratis textum fucata figuris
Hi læves Titulos *lento poliant argento,*
Sanctaque præfixis obducant limina lamnis.

„ Quæ vela Divus Ambroſius *Cortinas Regias* *D. Ambroſ. ut ſuprà.*
appel-

„ appellat epiſtolarum libro 5. epiſtola 33.
„ Sivè quia in ædibus in honorem Sanctorum
„ erectis affigebantur Tabellæ quædam cum inſcri-
„ ptione nominis illius Sancti, quo ædes Deo erat
„ dedicata, quæ *Tituli* vocabantur, deſumptâ no-
„ menclaturâ à Fiſcalibus *Titulis*.
„ Sivè deniquè, quia cùm Domus Fidelium in
„ Sanctorum hominum memoriam ædificarentur,
„ memoria illa *Titulus* vocabatur, deſumpto argu-
„ mento à ſacris litteris, nam lib. 2. Reg. cap. 18.
Reg. lib. 2. cap. 18. „ habetur: (Porrò Abſalon erexit ſibi, cum adhuc
„ viveret, *Titulum*, qui eſt in Valle Regis, dixe-
„ rat enim, non habeo Filium, & hoc eſt monu-
„ mentum nominis mei, vocavitque *Titulum* no-
Geneſ. c. 18. „ mine ſuo), ſic etiam Jacob Geneſ. cap. 18., lapi-
„ dem, quem ſuppoſuit capiti ſuo, cùm in ſomnis
„ vidit Scalam, erexit in *Titulum*. Utcumque ſit
„ Eccleſiæ in honorem Sanctorum ædificatæ ab ini-
„ tio naſcentis Eccleſiæ, *Tituli* vocatæ ſunt; ſic ex
Prudentius hymn. 5. de S. Vincent. „ Prudentio hymno 5. de S. Vincentio:

Jam nunc & oſſa extinxero
Ne ſit ſepulcrum funeris,
Quod plebs gregalis excolat,
Titulumque *figat Martyris*.

Idem hymno 12. „ Et hymno 12.
Parte aliâ Titulum *Pauli via ſervat Oſtienſis*.
„ [Et hoc nomen *Tituli* à tutando derivaſſe,
„ eo quod, ubi eſſent affixæ Tabulæ, pro ſuo vendi-
„ carent, atque tuerentur, voluit Cujacius, Suret,
& alii

Digitized by Google

„ & alii citati ab Amaya d. leg. ſi vacantia num. 6.,
„ quod tamen non placet Julio Cæſari Scaligero
„ lib. 1. poet. cap. 9., quem referunt Ludovicus à
„ Cerda lib. 3. Enead. verſ. 545. num. 10., Theo-
„ dor. Keoping. in tract. de Inſigniis cap. 22. §. 1.
„ num. 15.; nam credidit Scaliger, verbum *Tituli*
„ derivare à verbo Græco Τιμὴ, quòd honorem ſi-
„ gnificat, ut idem ſit honor, ac *Titulus*.

„ Et ex his aſſentire non poſſum (ejuſdem
„ Albitii ſunt verba) Ciacconio in Vità S. Hygini *Ciaccon. in Hygin.*
„ Papæ in diſcurſu de origine Cardinalium, quem
„ ſequutus eſt Caſalius de Veter. Sacr. Chriſtianor. *Caſal. de Vet. Sacr. Chriſtianor. Rit. cap. 83.*
„ Ritibus cap. 83., exiſtimanti, *Titulos* nihil aliud
„ eſſe, quàm redditus, vel proventus ex Villis, Præ-
„ diis, Fundis, aut Agris à piis ſivè viris, ſivè fœ-
„ minis ad alendos Eccleſiæ miniſtros relicti, & hinc
„ ortos eſſe *Titulos* Equitii, Veſtinæ, Pammachii,
„ Lucinæ, Julii, Calliſti, Damaſi, Paſtoris, Eudo-
„ xiæ, Æmilianæ, Creſcentiæ, Faſciolæ, Tygridæ.
„ Nam nomen *Tituli* non bonis, & redditibus ap-
„ plicatum fuit, ſed ædibus, & Eccleſiis ad divinum
„ cultum deſtinatis, ut colligitur ex Baronio in no-
„ tis ad Martyrologium die 19. Junii, ubi de *Titulo*
„ Veſtinæ, & die 26. Julii, ubi de *Titulo* Paſtoris,
„ & die 1. Auguſti, ubi de *Titulo* Eudoxiæ, & de
„ *Titulo* Equitii Damaſus in Silveſtro hæc habet:
„ (Hic fecit in Urbe Romà Eccleſiam in prædio
„ cujuſdam Presbyteri ſui, qui vocabatur Equitius,
„ quam *Titulum* Romanum conſtituit juxtà Ther-

„ mas Diocletianas, qui uſque ad hodiernum diem „ appellatur *Titulus* Equitii), & de *Titulo* Veſti- „ næ Anaſtaſius in Innocentio I. (eodem tempore „ dedicavit Baſilicam SS. Gervaſii, & Protaſii, & „ infrà, *Titulum* Romanum conſtituit), & opi- „ nionem Ciacconii reprobat Victorellus ad eun- „ dem Ciaccon. loc. cit. verb. *Tituli* autem pag. 46., „ dum ait: (Evariſtus Pontifex, dum *Titulos* in Ur- „ be diviſit, nullam de redditibus mentionem fecit).

Anaſtaſ. Bibliotb. in Innoc. I.

Victorell. ad Ciaccon. in Hygin.

„ Verum eſt, quòd ſucceſſivis temporibus „ Prædia Clericis aſſignata ad victum, & Eccleſiis „ relicta *Tituli* nomine vocata ſunt, ut apparet ex „ lib. 1. Fœudorum Tit. 6. §. 1. ibi: (Si Epiſcopus, „ vel Abbas, vel Abbatiſſa, vel Dominus plebis „ fœudum dederit de rebus Eccleſiarum, quæ iis „ ſubjecta ſunt, & *Tituli* vocantur); quod nomen „ transfuſum eſt ab Eccleſiis in bona, ut ex noſtris „ notat Calvinus in Lexicon Juris verb. *Tituli* pri- „ mùm, ubi (quòd *Tituli* primùm erant certæ ſe- „ des Clericis attributæ, in quibus munus ſuum „ exercebant; poſteà verò eo nomine Prædia iis ad „ victum, cultumque aſſignata): & hoc etiam prius „ tradidit Quintana Duennas lib. 3. Eccleſiaſticon „ in explicatione Canonis IV. Concilii Chalcedo- „ nenſis num. 13. (nam hoc *Tituli* verbum poni- „ mus in certo quodam loco, & ſede certà, quæ in „ Eccleſià Clericis attributa erat, ut munus ſuum „ exercerent, quo nomine Prædia etiam his ad vi- „ ctum, cultumque aſſignabantur).

Lib. 1. Fœud. Tit. 6. §. 1.

Calvin. Lexicon Juris verb. Tituli *primùm.*

Quintana Duen lib. 3. Eccleſiaſt. in Can. 4. Conc. Chalcedonen. n. 13.

Hinc

Digitized by Google

» Hinc orti ſunt poſteà *Tituli* ordinationum,
» de quibus in dicto cap. 4. Concilii Chalcedonenſis
» regiſtrat. in C. neminem 70. diſtinct.; non enim
» antiquitùs admittebatur quis in Clerum, niſi qui
» certæ Eccleſiæ eſſet adſcriptus. Petr. Gregor. in
» Inſtitut. Rei beneficiar. cap. 8. num. 1., Tondut.
» quæſt. Canon. par.2. cap. 1. §.11. num.2.; Undè
» ejus Eccleſiæ, & *Tituli* dicebatur, in cujus albo
» erat deſcriptus; Baronius ad Ann. 112. n.4. 5. 6.;
» Bimius ad Vit. Evariſti, verſ. hic *Titulus*.

» Nec cum Caſalio poſſumus ſentire, qui loco *Caſal. ut ſuprà.*
» ſuperius citato exiſtimat, quòd ſi redditus Eccle-
» ſiarum eſſent opulenti, non unus, ſed duo, & plu-
» res ſingulis *Titulis* præficiebantur: licèt enim
» verum ſit, plures Presbyteros uni *Titulo* fuiſſe
» addictos, & ex eodem *Titulo* plures denominari,
» ut conſtat ex ſubſcriptionibus Concilii Romani
» primi ſub Symmacho, cui ſubſcripſere plures
» Presbyteri ejuſdem *Tituli*; & Synodi Romanæ
» ſub Gregorio Magno, de qua lib. 4. epiſtol. ejuſ- *Div. Gregor. Regiſtr. epiſt. lib.4. Ind. 13. epiſt.88.*
» dem Gregorii Indict. 13. epiſt. 88., cui ſubſcri-
» pſere Presbyteri S. Balbinæ tres, S. Damaſi duo,
» SS. Apoſtolorum tres; non tamen hoc evenit
» propter redditum opulentiam, ſed quia fidelium
» creſcente numero, oportuit creſcere miniſtros in
» *Titulis*, qui Sacramenta miniſtrarent, ut ait Car- *Turrecrem. in Summa de Eccleſ. lib. 1. cap.83.*
» dinalis Turrecremata in Summà de Eccleſià lib. 1.
» cap.83. verſ. Quod vero]. Huc uſquè Albitius.

Digitized by Google

CAPUT III.

De iiſdem Presbyterorum Cardinalium Titulis *aliæ opiniones adnotantur*.

QUamvis verò omnimoda fides Inſignium Scriptorum ei, quam attulimus, ſententiæ adhibenda eſſe videatur; tamen haud improbabilia edidiſſe Franciſcum Mariam Florentinum in adnotationibus ad vetus Martyrologium fateri compellimur: ad diem enim primam „ Auguſti hæc diſertè ſignavit: [*Titulos* proprio „ nomini erectos, tàm in veteri, quàm in novâ lege „ animadverto; Eccleſias non invenio, quæ cum „ inſignis ſit differentia, videtur aliquod inter *Ti-* „ *tulum*, & Eccleſiam diſcrimen ponere, quamquam „ omnes ferè, qui de ſacris *Titulis* ſcripſerant, „ *Titulum* cum Eccleſiâ miſcere videantur, ut do- „ ctiſſimus Baronius, & poſt eum Gretzerus, ille „ in notationibus ad Martyrol., & in Annalibus; „ hic lib. 2. de Cruce cap. 7. Primos utiquè Apoſto- „ licos Viros, à quibus primi Chriſtiani didicerunt, „ *Tituli* nomen eo potiùs ſenſu uſurpaſſe creden- „ dum eſt, quo in ſacris litteris expreſſum, & uſitatum viderint, quàm quo Gentiles, & Ethnici uſi „ ſunt. *Titulum* quid fuiſſe in faſtigium erectum, „ pro ſigno ſivè veræ, ſivè falſæ religionis, vel pro „ monumento ad poſteros alicujus rei geſtæ, vel con-

Florentinus vetuſt. Occident. Eccleſ. Martyrol. ad diem 1. Aug. pag. 714.

Baronius anno 112., & in notis ad Martyrol. ad diem 26. Jul. Gretz. lib. 2. de Cruce c. 7.

„ conſpicuæ perſonæ in ſacris voluminibus invenio.
„ Pro veræ pietatis ſigno Jacob Patriarcha Geneſ. *Geneſ.c.28.*
„ cap. 28. (Tulit lapidem, quem ſuppoſuerat capiti
„ ſuo, & erexit in *Titulum*, fundens oleum deſu-
„ per), ità vovens Altare Deo, quod alio tempore
„ ædificavit, & Domum Dei dixit, ut patet ex ejuſ-
„ dem Geneſis cap. 31., & 35. *Titulum* paritèr *Geneſ. c.31.*
„ lapideum, quando eum Dominus vocavit Iſrael, *& 35.*
„ erexit Jacob in loco, quo locutus fuerat ei Deus.
„ Sacros duodecim *Titulos* erexit Moyſes Exod. *Exod. c.24.*
„ cap. 24. pro duodecim Tribus Iſrael, cum ad ra-
„ dices Montis ædificavit Altare, quod ibi palàm
„ differt à *Titulis*. Ethnicos pro falsà Religione
„ *Titulos* etiam erexiſſe, patet ex Num. cap. 3., *Num. cap. 3.*
„ mandavit enim Deus Iſraelitis intrantibus terram
„ Chanaan, ut (eorum confringerent *Titulos*, & Sta-
„ tuas), & 26. Levitici eiſdem vetuit, ne ſibi fa- *Levitic. 26.*
„ cerent Idolum, & Sculptile, aut erigerent *Titu-*
„ *los*: non tamen ſemper fuerunt *Tituli* ſignum
„ rei Deo, aut Idolis devotæ, ſed monumentum
„ etiam indicabant alicujus memorabilis facti, aut
„ defuncti hominis; ità idem Jacob Geneſ. cap. 31. *Geneſ. c.31.*
„ tulit lapidem, & erexit in *Titulum* initi fœderis
„ cum ſocero Labano, & mortuà Rachele uxore
„ *Titulum* ſuper ejus ſepulcrum erexit, de quo his
„ verbis ſacra pagina teſtatur: (Hic eſt Titulus
„ monumenti Rachel uſque in præſentem diem).
„ Sed Abſalon Davidis Regis filius Reg. cap. 18. *2. Reg. c.18.*
„ erexit ſibi *Titulum* monumentum nominis ſui,

& vo-

Digitized by Google

„ & vocavit *Titulum* nomine ſuo. Quemadmo-
„ dum verò Abſalon *Titulum* ſuum vocavit *Manus*
„ *Abſalon*, ita & Jacob primum, quod erexit,
„ *Domum Dei* inſcripſit. Erat igitur *Titulus* in
„ lege veteri lapis, vel tumulus in faſtigium erectus
„ ad indicandum prætereuntibus locum eſſe vel
„ Deo, vel memoriæ alicujus rei geſtæ, vel illuſtris
„ perſonæ dicatum.

„ Initio naſcentis Chriſtianæ legis, dum Euan-
„ gelica paupertas, & humilitas vulgabatur, vix
„ *Titulos* alios erectos exiſtimarem, quàm in opus
„ Religionis, vel ad Eccleſiam mox conſtruendam,
„ Deoque dicandam, vel ad conventum in ſignatà
„ domo convocandum, vel ad alicujus Sancti Viri
„ defuncti memoriam. Anacletus S. Petro, quem-
„ admodum liber Pontificalis teſtatur, memoriam
„ conſtituit, hoc eſt *Titulum* ſuper monumentum.
„ Ita me docet Prudentius, qui ſepulcrum S. Pauli
„ Viâ Oſtienſi *Titulum* eruditè dixit:

Prudent. (*Parte aliâ* Titulum *Pauli Via ſervat Oſtienſis*);
„ atque ità etiam à Fidelibus vocatas fuiſſe Marty-
„ rum memorias, docet apud eundem Prudentium
„ Tyrannus, qui S. Vincentii oſſa aboliturum ſe
„ minatur:

Ne plebs garrula excolat,
Titulumque *figat Martyris*.

„ Sed *Tituli* furente perſecutione domus erant à di-
„ tioribus Chriſtianis ſignatæ, ad pauperum fide-
„ lium perfugium, & alimoniam, ſacroſque con-
ventus.

Digitized by Google

„ ventus. Vetuſtius hujus rei monumentum non
„ invenio, quàm in epiſtolis Sancti Pii Primi Pontificis ad Juſtum Vienneníem Epiſcopum, in quarum primâ legitur: (Soror noſtra Euprepia *Titulum* domus ſuæ pauperibus aſſignavit, ubi nunc cum pauperibus noſtris commorantes Miſſas agimus). Cogebantur graſſante Tyrannorum gladio fideles res ſuas, domoſque relinquere, & profugi, ac latitantes ex ditiorum collectis eleemoſynis, & in commune collatis clanculùm vivere; quod docuit S. Ambroſius in cap. 6. epiſt. ad Romanos, de Triphinà, & Triphoſà laborantibus in Domino; inquit enim: (labor hic in exhortatione eſt, & in preſſurà, & in egeſtate propter Chriſtum, quia domus ſuas relinquebant fugati, & opprobrio erant infidis). Domus iſtæ pauperibus aſſignatæ, & hoſpitales ad fidelium perfugium aliquo ſigno notari neceſſe erat, ut à profugis cognoſcerentur, nulloque magis apud eos venerabili, ac facili ſigno inſcribi, vel indicari poterant, quàm appictà, vel inciſà *Cruce*. Salutat Divus Paulus cap. 4. epiſt. ad Coloſſenſ. *Nimpham, & domeſticam ejus Eccleſiam*; Divus Ambroſius domeſticam illam interpretatus Eccleſiam, addit: (Nimpha tam devota videtur fuiſſe, ut omnis Domus ejus ſigno *titulata* eſſet *Crucis*), ità ad antiquum *Titulorum* morem reſpiciens.

Habentur to. I. Biblioth. Sanct.

D. Ambroſ. in cap. 6. epiſt ad Rom.

D. Paulus cap. 4. epiſt. ad Coloſſ.

D. Ambroſ. ibid.

„ Hujus generis facile eſt, *Titulum* fuiſſe à Paſtore

Digitized by Google

„ ſtore erectum, cujus idem Sanctus Pius meminit „ in ſecundà Epiſtolà, ubi inquit: [Presbyter Pa- „ ſtor *Titulum* condidit, & dignè in Dño obiit]. „ An hujus Paſtoris *Titulus* idem ſit cum *Titulo* „ à Pudente erecto nomine Paſtoris, hæreo. Duos „ Hermas Paſtores nuncupatos agnoſcunt Viri do- „ cti, vetuſtiorem alterum Pudentis ſub Pauli diſci- „ plinà condiſcipulum, alterum juniorem Sancti Pii „ Pontificis fratrem, de quibus videndus nuper edi- „ tus Labbeus in diſſertatione de Scriptoribus Eccle- „ ſiaſticis in Herma. De juniore loqui Pium cre- „ derem, dùm poſt ann. 162. ex computo Baronii „ obiiſſe certum eſt; ſenior verò uno ferè ſæculo „ anteiret. Hunc tamen vetuſtiorem *Titulo* Pa- „ ſtoris domum ſuam peregrinis, & pauperibus „ Chriſtianis dedicaviſſe putarem, quemadmodùm „ legitur in adducto ſuperiùs fragmento Actorum „ Sancti Pudentis, quæ à Paſtore juniore ſcripta eſſe „ videntur. Quamquam enim *Titulum* à Pudente „ nomini ſuo dicatum fuiſſe, idem Paſtor videatur „ aſſerere, ità verba explicarem, ut eidem nomini „ ſuo, hoc eſt Paſtoris dedicatum eſſet, non illi. „ Neque difficile eſſet, *Titulum* habuiſſe nomen „ Paſtoris ex ſigno priſcis Chriſtianis uſitatiſſimo, „ quo Chriſtum Servatorem noſtrum indicabant „ figurà Paſtoris ovem in humeris ferentem, & in „ re notà Lectores ad Aringhium amandamus in „ Romà Subterraneà, præſertìm lib. 6. cap. 18. „ *Titulum* equidem Pudentis, non Paſtoris vocat

Labb. in diſſert. de Scriptor. Eccleſ. in Herma.

Baron. anno 164. nu. 24. tom. 2.

Aring. Rom. Subter. lib. 6. cap. 18. to. 2.

Eccle-

„ Eccleſiam Sanctæ Potentianæ Anaſtaſius Biblio- „ thecarius in Vitâ Hadriani I. In hoc vetuſtiori „ Paſtoris *Titulo*, propè Thermas Novati, vel „ propè dedicatam in eis Eccleſiam, Sanctus Pius „ Pontifex Baptiſterium poſuit, in quo etiam San- „ cti Stephani Papæ, ac Martyris tempore, Neme- „ ſius, ac Lucilla filia ejus, cum aliis promiſcui ſe- „ xus 62. Baptiſmum ſuſceperunt, ut in Actis ejuſ- „ dem Sancti Stephani legitur. In hoc etiam, vel „ alio proprii nominis *Titulo* Sancta Praxedes apud „ Baronium anno 164. [Multos Chriſtianos occul- „ tabat in eodem *Titulo*, quos cibo paſcebat]; ut „ hinc etiam pateat, *Titulos*, velutì Hoſpitales, „ ſacraſque Domos fuiſſe, & ab Eccleſiis, dùm per- „ mitiores perſecutiones liceret, omninò diverſos. „ In Eccleſiis quidem Deo dicatis conſuetum cibum „ ſumere, etiam Apoſtolorum ævo vetabatur; „ undè Divus Paulus Corinthios prohibuit in „ Eccleſiis manducare, quòd propriis domibus con- „ veſci magis honeſtum eſſet; ſicùt in Eccleſiis mu- „ lieres tacere voluit, quod in propriis domibus non „ vetavit. Fateor, nedùm in *Titulis* ad pietatem, „ & religionem ſignatis, ſed etiam in ipſis domibus „ Fidelium, Chriſtianos pauperes tempore perſecu- „ tionum convixiſſe, ſynaxes ſacras exercuiſſe, & „ Miſſas celebraſſe, quin etiam in latibulis, in „ cryptis, cœmeteriis, & arenariis ſacra Myſteria „ perfeciſſe. At quando licuit, ab Eccleſiâ *Tituli* „ diſcernebantur, ſicutì privatæ domus ab Eccleſiis.

Anaſt. Bibl. in Hadr. I.

Baron. ut ſupra.

D. Paulus Epiſt. 1. ad Corint. c. 11.

Digitized by Google

„ Sancta Cyriaca, ut ex ejus Actis conſtat, [cùm „ fervor perſecutionis inſtaret, domum ſuam, quæ „ erat in Cœlio monte, Militibus Chriſti, Sanctis „ videlicèt, ad conveniendum, & Sacramentum „ Domini conficiendum obtulit nullo timore per- „ territa], ità legitur ex MS. Cod. Vallicellano „ apud Aringh. lib. 4. cap. 16., quod explicat apud „ Surium tom. 8. in vità S. Laurentii, dùm legitur, „ quod [Cyriaca vidua in domo ſuà multos habe- „ bat Chriſtianos, & Presbyteros, & Clericos ab- „ ſconſos]; & ipſe Sanctus Laurentius circuibat „ cryptas, & domos, ut pauperibus Chriſtianis de „ theſauro Romanæ Eccleſiæ ſubveniret.

MS. Cod. Vallic. apud Aring. Rom. Subter. lib. 4. cap. 16.

„ In *Titulis* etiam perſecutione furente celebrari „ conſueviſſe, docet Sanctus Pius in adductà Epi- „ ſtolà de Euprepiæ *Titulo*. Clarum eſt etiam ex „ Vità Sancti Marcelli in Pontificali libro, quod „ Lucina Matrona vidua ſuſcepit ex catabulo Bea- „ tum Virum Marcellum, [quæ & domum ſuam „ nomine *Tituli* Beati Marcelli dedicavit, ubi die, „ noctuque hymnis, & orationibus Domino Jeſu „ Chriſto confitebatur]; tunc enim, ut D. Chry- „ ſoſtomus affirmat orat. 33. in Matthæum, domus „ erant Eccleſiæ: [Domus priſcis temporibus Ec- „ cleſiæ erant, nunc etiam ipſa Eccleſia in domum „ redacta eſt: nihil autem in privatà domo carnale „ loquebantur, nihil nunc in Eccleſià ſpirituale „ memoratur]; quod tamen, niſi furentibus gladiis „ conceſſum erat.

D. Jo. Chryſ. orat. 33. in Matth.

Sub

Sub Evariſto anno Chriſti circiter 112. *Tituli*, hoc eſt domus religioſo uſui mancipatæ, jàm multi erant, quos *in Urbe Romà* diviſit Presbyteris. Ità *Tituli* in domos Presbyterales, ac veluti paræcias primis etiam Eccleſiæ temporibus evadebant. Id expreſſiùs S. Marcellus Papa præſtitit, ut in ejus Vità in libro Pontificali legitur: [Vigintiquinque *Titulos* in Urbe Romà conſtituit, quaſi Diœceſes propter Baptiſmum, & pœnitentiam multorum, qui convertebantur ex Paganis, & propter Sepulturas Martyrum]; hinc videtur conſtare, propè *Titulos*, vel in ipſis *Titulis* fuiſſe Fontes Baptiſmales, quemadmodùm S. Pius Papa Baptiſterium dedicavit in *Titulo* Paſtoris, ut vidimus.

Ex *Titulis* etiam aliquos in publicum Fidelium uſum erectos, ac dedicatos fuiſſe exiſtimarem, qui ampliori nomine *Tituli Romani* vocarentur. Ità *Titulum* Paſtoris nuncupatum S. Pius Pontifex *Titulum Romanum* vocavit in adductis Epiſtolis (*Baronius anno 162. n. 2.*) Paſtoris, & Thimothei apud Baronium. Ità recentiùs quinti ſæculi initio Innocentius Papa I. [ex delegatione illuſtris fœminæ Veſtinæ *Titulum Romanum* conſtituit], ut legitur in libro Pontificali, quod ſuadet, minùs etiam ſolennes alios *Titulos* in Urbe Romà eſſe constructos.

Annexos quidem hos Eccleſiis fuiſſe putarem, non tamen ipſas Eccleſias; quis enim crederet,

„ vivo alicui *Titulum*, tanquàm Eccleſiam inſcri-
„ bi, & dedicari? & tamen legimus, Pudentem
„ Paſtori viventi (niſi Chriſto Summo Paſtori intel-
„ ligendum), *Titulum* dedicaviſſe; vidimus
„ etiam S. Lu nam Marcello Pontifici viventi,
„ & quod majus eſt, ex libro Pontificali conſtat,
„ S. Silveſtrum ſibi ipſi *Titulum* inſcripſiſſe: [Eis-
„ dem temporibus conſtituit B. Silveſter *Titulum*
„ ſuum in Regione Tertià, &c. *Titulum* ſcilicèt
„ Silveſtri], quem, ut obiter dicam, diverſum
„ fuiſſe à *Titulo* Equitii, ex eodem libro Ponti-
„ ficali convincitur, dùm diverſa munera ibi refe-
„ runtur à Conſtantino tributa *Titulo* Silveſtri, di-
„ verſa *Titulo* Equitii.

Baronius anno 112. to.2. Gretzer. de Cruce. D. Ambroſ. ut ſuprà.

„ Salutari *Crucis* ſigno *Titulos* à Chriſtianis fuiſ-
„ ſe honeſtatos, Viris ſummis Baronio, & Gretzero
„ placuiſſe video, noſque etiam ſuprà ex Divo Am-
„ broſio indicavimus, ſed inſuper conjecturam no-
„ ſtram addidimus, à Fidelibus *Titulos* ſignari po-
„ tuiſſe Salvatoris ovem humeris ferentis imagine,
„ quemadmodùm ſacra vaſa, aliaque Eccleſiaſtica
„ utenſilia ex Tertulliano, & aliis ſignari conſue-
„ viſſe, educitur. Eccleſias *Crucibus* erectis, vel
„ pictis uſitatius fuit dedicare, juxtà illud Ambroſii,
„ ſeu Maximi ſerm. 56.: [Eccleſia ſine *Cruce* ſtare
„ non poteſt]; quinimò Theodoſius Imperator

C. Theodoſ. l. ultimâ de Paganis.

„ Cod. lib. 16. tit. 1. de Pagan. l. ult. mandavit,
„ ut ſi quæ adhùc Gentilium Templa reſtarent,
„ (collocato in iis venerandæ Chriſtianæ Reli-

gionis

„ gionis ſigno Divino cultui dicarentur). Invaluit
„ tamen à priſcâ Eccleſiâ apud Fideles uſus, ut
„ non modò in Eccleſiis, & *Titulis*, ſed antè pri-
„ vatas Chriſtianorum domus *Cruces* pingerentur,
„ & iiſdem objiciebat Julianus Apoſtata libro de
„ Imagin. inquiens: [*Crucis* ſignum adoratis, ima-
„ gines illius in fronte, & antè domos pingentes];
„ undè appoſitum tantùm *Crucis* ſignum *Titulos*,
„ & Eccleſias à privatis domibus diſtinguere ſatis
„ non poterat, ut neceſsè fuerit nomen etiam *Ti-*
„ *tulis* apponere, nempè Pammachii, Veſtinæ,
„ Equitii, &c., & dedicatas Eccleſias etiam ſuis
„ nominibus nuncupare.

„ Cùm ergò *Tituli*, ſaltèm initio, quid diver-
„ ſum ab Eccleſiis eſſent, & deindè neque omnes
„ Eccleſiæ *Tituli* nomine dicerentur; conſentaneum
„ magis videtur, religioſas propriè domus fuiſſe,
„ primùm quidem ad pauperes alendos, & Presby-
„ teros in Fide, ac ſacris Myſteriis roborandos,
„ deindè ad Paræcias, ſive Diœceſes diſtinguendas.
„ Ædes has presbyterales Eccleſiis contiguas, vel
„ proximas extitiſſe neceſse eſt, cùm in his unus,
„ vel plures Presbyteri manerent, Parochi munus
„ exercentes, prædiaque poſſidentes ad cultum, &
„ victum aſſignata. Ità in libro Fœudorum tom. 6.
„ agitur de rebus Eccleſiarum, quæ Epiſcopis,
„ & Abbatibus ſubjiciuntur, & *Tituli* vocantur.
„ Ità & Veſtinæ *Titulus* in libro Pontificali jàm
„ adducto videtur à Baſilicâ diſtingui, & domus
nuncu-

Digitized by Google

„ nuncupari, dùm additur [ex diſpoſitione Veſtinæ
„ *Tituli* ſupradicti Presbyteris eſt conceſſa pote-
„ ſtas] ; Eccleſiaſticus ergò *Titulus* ſine Eccleſiâ
„ non erat, ſed non omnis Eccleſia *Titulus* dice-
„ batur. Paſsìm enim in Vitis Pontificum occur-
„ runt Eccleſiarum dedicationes, & Baſilicarum
„ conſtructiones, quæ *Tituli* non vocantur, &
Anaſtaſ. in Hadriano I. „ plura exempla ſunt in unicâ Hadriani I. Vitâ
„ apud Anaſtaſium Bibliothecarium, penès quem
„ tamen Eccleſiæ, quæ *Titulum* habebant, cum
„ ipſo *Titulo* confunduntur]. Hæc Florentinus.

CAPUT IV.

Quid cenſendum ſit, Presbyterorum Cardinalium Titulos *fuiſſe.*

Verùm nos eam, quæ inter has eruditiſſimorum hominum ſelectiſſimas opiniones hæret animo, ſententiam; Lectori noſtro ſubducendam minimè arbitramur; nàm licèt ipſam haud conferendam eſſe cùm illis ultrò fateamur, cùm tamen eas in dubiis verſari agnoverimus, inter multiplices ambiguitates, quid potiſſimùm ſentiendum excogitavimus, exhibere incongruum non cenſemus.

Bar. an. 112. Franc. Albit. ut ſupra. Petr. Frizon. ut ſupra. Eminentiſſimis ſiquidem Baronio, & Albitio, eorumque Sectatori Frizonio, & aliis aſſentiri non poſſumus in eo, quod proferunt, nimirùm *Titulos* haud

haud aliud fuiſſe, quàm domos Divino cultui mancipatas, in quibus Chriſtiani ſynaxes agere conſueverant; nàm præterquamquod *Titulus* quadrupliciter dicitur, quatuorque res ſignificat: Primò videlicèt *titulum*, ſive inſcriptionem rei, ut *titulus* libri, *titulus Crucis*; ſecundò columnam, aut pyramidem, vel quid ſimile in trophæum victoriæ, aut inſignis facinoris erectum; tertiò ſtatuam, vel imaginem, erectam ad cultum, & adorationem, qui *tituli*, utpotè prophanis Diis addicti prohibebantur Levit. 26. 1.; & quartò lignum, lapidem, vel aliud poſitum, vel erectum in memoriam, & indicium rei alicujus; quapropter difficilè æſtimare ſit, quidnàm nomenclatura *Tituli* apud veteres Fideles ſignificaret. Ex eà inſuper Sancti Pii I., quam Baronius profert, Epiſtolà patenter elicitur, præter ſacra, quæ in *Titulis* peragebantur, in alios etiam uſus loca à priſcis Fidelibus deſtinata fuiſſe; dicit enim: [Antequàm Romà exiiſſes, ſoror noſtra Euprepia (ſicut benè recordaris) *Titulum domus ſuæ pauperibus aſſignavit, ubi nunc cum pauperibus noſtris commorantes, Miſſas agimus*]; ex quibus verbis apertè deducitur, quod præter Eccleſiam ad Divina perficienda Myſteria, Pius & pauperes Fideles confugium, & hoſpitium in *Titulis* repererint; undè etiam inferre neceſse ſit, *Tituli* vocabulum ſolis primævis Chriſtiani cultus Eccleſiis Baronium, ejuſque Sectatores immeritò tribuiſſe, dùm ex ipſo, quem afferunt, teſte

Cornelius à Lapide in cap. 28. Gen. pag. 230. co. 1.

Levit. 26.

Baronius ut ſupra.

Tituli

Tituli aliis dicati uſibus agnoſcuntur.

Ex hoc tamen non ſequitur id, quod omni conatu Florentinus ſuadere nititur, nempè *Titulos* quid diverſum ab Eccleſiis extitiſſe; nàm ex allatà Pii auctoritate apparet, in ipſis *Titulis*, in quibus Chriſtiani pauperes hoſpitalem domum habebant, Eccleſiam quoque fuiſſe, in qua Sacroſanctum Miſſæ Myſterium celebrabatur; quapropter eodem irrefragabili teſtimonio ſuffulti nec Baronio, Gretzero, Albitio, aliiſque adhærentes, qui *Titulos* Eccleſias dumtaxàt fuiſſe exiſtimarunt, & Florentinum rejicientes, qui *Titulos*, nil niſi ædes ad excipiendos Fideles pauperes, ab Eccleſiis ſejunctas extitiſſe credidit; opinamur, haud aliud fuiſſe *Titulos*, quàm prædivitum quorundam Chriſtianorum domus, in quibus Fideles congregabantur, & ad ſacra facienda, & ſi egeſtate premebantur, ad victui quoque neceſſaria recipienda; & in quibus demùm hoſpitio excipiebantur, cùm proprias domos non haberent, vel ab eis à ſævientibus perſecutoribus eliminati fuiſſent; quæ nempè domus, nomine, & *titulo* eorundem divitum notabantur, non verò Sanctorum, aut *Crucis*, ut ipſæ Gentiles laterent, eaſdemque eodem tempore Chriſtiani cognoſcerent; undè & Hoſpitia egenis, & Eccleſiæ piis evadebant, quia nimirùm in illis & Eccleſiæ erant, & abdita hoſpitia, in quibus corpora fovebantur, & ſacris Myſteriis, & verbo Dei Animæ ſaginabantur.

Eodem ſiquidem modò, quo nunc in Infidelium,

Digitized by Google

lium, & Hæreticorum quibuſdam Regionibus Orthodoxi ſeſe gerunt, primos quoque Fideles ſe habuiſſe cenſendum eſt. Sicùt enim his Eccleſias publicè conſtruere, easque evidenti ſalutifero *Crucis* vexillo inſignire vetitum, uti etiam hoſpitalibus ædibus publicè perfrui prohibitum eſt, qui tamen in ſingularibus, & præcipuis quibusdam domibus occultas habere Eccleſias, in iisdemque Fideles pauperes, & advenas hoſpitari non inhibentur, & eæ domus non ab Eccleſiis, quas intrinſecùs habent, neque ab advenis, & pauperibus, qui in ipſis immorantur, neque demùm à *Crucis Titulo*, ſed à dominis, & poſſeſſoribus nomenclaturam accipiunt; ità ſanè priſcis accidiſſe temporibus non irrationabiliter exiſtimandum videtur; non fuiſſe ſcilicèt *Titulos*, niſi occultas Eccleſias in domibus, & domus, ſimùl & Chriſtianorum Eccleſias, in quibus & ſacra peragerentur, & hoſpitio profugi, & pauperes Chriſtiani exciperentur, quibus non aliundè, quàm à dominis, & poſſeſſoribus *Titulus*, & nomen apponebatur, non verò Eccleſias tantùm, ut Baronius, & alii putarunt, vel domus dumtaxàt, ut Florentinus excogitavit.

CAPUT V.

Baronii, *Albitii*, *&* *Gretzeri opiniones de* Titulis *refelluntur*.

AT quia, à rebus Fiſcalibus acceptâ nomenclaturâ, *Domus* Fidelium in ſacrum uſum converſæ, quas *Eccleſias* dicimus, ideò *Tituli* nuncupatæ à Baronio, Albitio, Gretzero, & aliis putantur, quòd *Crucis vexillo* notatæ fuerint; iccircò breviter perquirendum, an cuncta ea loca, vel ædes, quæ eodem ſalutifero ſigno decoratæ erant, in ſacras, vel in *Eccleſias* fuerint commutatæ, undè potiſſimùm eis *Tituli* nomen inditum extiterit; & ne longè contrà præfatos eruditiſſimos Scriptores argumenta emendicare cogamur, Gretzeri ipſius verba ponamus, qui in lib. 2. de Sanctâ *Cruce* hæc literis mandavit:

Jacob. Gretzer. de Cruce Chriſt. tom. 1. lib. 2. cap. 22. pag. 377.

S. Jo. Chryſoſtomus quod Chriſtus ſit Deus &c.

Andr. Cretenſ. Homil. de exaltat. Crucis.

„ [Inter cætera, quæ *Crucis* gloriam teſtantur,
„ nominat S. Chryſoſtomus domos (*Crucem*, in-
„ quit, ubiquè celebrari videre licet, in domibus,
„ in foro, in ſolitudine, in viis &c.); Domus igitur
„ *Crucibus* olìm ornatæ, & munitæ ſunt, ut non
„ immeritò ab Andrea Cretæ Archiepiſcopo *Crux*
„ ſit appellata *Tutela domorum*. Exempla non
„ pauca paſsìm occurrent antiquorum monumen-
„ ta evolventi. Nobis ſat erit commemorare id,
„ quod de Alexandrinis Ruffinus literis prodidit;
qui

„ qui abraſis ex domiciliis ſuis Thoracibus Serapidis,
„ in eorum locum *Cruces* ſubſtituerunt inſigni pie-
„ tatis argumento: (Thoraces Serapidis, inquit
„ Ruffinus, qui per ſingulas quaſque domos in pa- *Ruffin. lib. 2. hiſtor. Eccleſ. cap. 29.*
„ rietibus, in ingreſſibus, in poſtibus etiam, ac
„ feneſtris erant, ità abſciſſi ſunt omnes, & abraſi,
„ ut ne veſtigium quidèm usquàm, vel nominis
„ appellatio, aut ipſius, aut cujuslibet alterius Dæ-
„ monis remaneret; ſed pro his *Crucis* Dominicæ
„ ſignum unusquisque in poſtibus, in ingreſſibus,
„ in feneſtris, in parietibus, in columnis depinge-
„ ret); erant autem *Thoraces Serapidis* imagines
„ Serapidis, caput, eamquè partem corporis repræ-
„ ſentantes, quæ propriè *Thorax* dicitur. Ea eſt
„ ab humeris, uſquè ad coxendices, ut alibì ex Pol-
„ luce dicemus], & infrà.

„ [Sribit B. Nilus ad Olympiodorum Procon- *D. Nilus in epiſtol. ad Olympiod. cit. in 7. Synod. Act. 4.*
„ ſulem, optare ſe, ut in cujusvis domus ſingulis
„ habitationibus ſtatuatur imago *Crucis*, ut me-
„ moria Crucifixi ſemper recens in mortalium ani-
„ mis vigeat; ob hunc enim, & alios fines Chri-
„ ſtum, Chriſtique cruciatus in Eccleſiis, in ædibus,
„ in plateis, in tabulis, in linteis, in cubilibus, in
„ palliis effingimus, pingimusquè, ait apud Dama- *D. Jo. Damaſc. orat. 3. de Imagin.*
„ ſcenum B. Leontius Epiſcopus].

Hoc idem diſertiſſimo confirmat ſermone in- ſignis ipſe Scriptor paulò poſt, oſtendens, non tan- *Gretzer. ut ſuprà c. 24.* tùm privatas domos, ſed fontes etiam, januas, ter- minos, aliaquè loca Idololatriæ, vel polluta venefi-

ciis,

ciis, vel Dæmoniis infeſta, erectâ *Cruce* veteres Fideles expiare conſueviſſe; immò tutelæ locum in Chriſtianorum navibus *Crucem* fuiſſe demonſtrat, poſtquàm docuit, Ethnicos ſingulis navibus inſignia quædam de more addidiſſe, quæ Tutelæ nuncupabantur; quod probat ex S. Paulino, qui cùm Nicetam Dacorum Epiſcopum ex Italiâ domum redeuntem fauſtis omnibus proſequeretur, inter alia hæc cecinit;

Ibid. cap. 26.

D. Paulin. in Carm. in reditum Nicetæ.

[*Et rate armatâ* Titulo *ſalutis*
Victor antennâ Crucis *ibis undis*,
Tutus & Auſtris].

Licèt enim morem hunc cunctis ferè in locis ſalutiferum *Crucis* vexillum erigendi, poſt Conſtantinum inoleviſſe tantùm cenſendum ſit; tamen à majoribus minimè fideles illum accepiſſe rationabilitèr excogitari nequit, cùm potiſſimùm ex his, quæ idem Gretzerus inferiùs affert, liquidò appareat, tempore exagitatæ à furentibus perſecutoribus Eccleſiæ, tanquam tutiſſimo præſidio Fideles ipſos ſalutifero eodem ſigno ſe muniiſſe. Cùm enim ex Actis ſecundi Concilii Nicæni, & ex Nicephoro habeatur, invictiſſimum Martyrem Procopium, ſeù Neaniam ſibi Scythopoli ab aurifabro quodam *Crucem*, quam ex collo ſuſpenſam ferret, ex argento, & auro fieri curaſſe, ſæviente nempè Diocletiani perſecutione; & ſub eodem Principe *Crucem* item auream in pectore geſſiſſe Oreſtes Chriſtianus miles legatur; quis ambigere poterit, Fideles ſalutare idem ſignum

Conc. 2. Nicæn Act. 4. Niceph. lib. 7. cap. 25. Acta apud Suriū extant to. 4. 8. Julii.

S. Oreſt. in vit. S. Euſtratii, & Socior. 13. Dec. Sur. to. 6.

Digitized by Google

ſignum in privatis ſuis ædibus evexiſſe, dum absquè eo Chriſtianæ Religionis vexillo nec vellent incedere?

Nec obſtat, quod Baronius, & Albitius afferunt, nimirùm fuiſſe apud Chriſtianos *Titulum*, quo *domus* aliqua divino cultui manciparetur, Vexillum *Crucis*, ex iis poſſe intelligi, quæ Theodoſius Imperator edicto præcepit, ut Delubra videlicèt Gentilium Chriſtianæ Religionis cultui mancipentur, collocato in eis venerandæ Chriſtianæ Religionis ſigno, nempè *Cruce*; eàquè ratione, quòd eàdem cenſerentur res dicatæ eſſe Religioni, Leonem Imperatorem, ne ſignum *Crucis* inſerretur *in loca publica*, quæ gratià voluptatis popularis eſſent erecta, lege prohibuiſſe; quo deindè ex more emanaſſe conſtitutiones inhibentes, ne quis ædificaret *Eccleſiam*, niſi priùs Civitatis Epiſcopus veniret, ibiquè *Crucem* figeret: Hæc, inquam, non obſtant, quia & nos non alio, quàm *Crucis* ſigno res Deo ſacras prænotatas fuiſſe fatemur, nec altero, quàm *Crucis* vexillo cultui divino mancipata *loca* ſignificata fuiſſe aſſerimus; ſed quod denegamus, eſt, cuncta *loca* eodem ſigno notata divino cultui dicata fuiſſe, cenſendum eſſe, & in *Eccleſias* converſa; & *Eccleſias* deindè ipſas, ex *Titulo Crucis*, *Titulorum* ſibi vocabulum uſurpaſſe; nam ex dictis elicitur, non modò *Eccleſias*, ſed & privatas quoquè Fidelium ædes; & inſupèr fontes, januas, columnas, naves eodem *Titulo* decoratas fuiſſe, qui tamen *Titulus* iiſdem ſuum

Baron. ut ſuprà.

Albit. ut ſup.

Digitized by Google

ſuum *Bituli* nomen non impertitus fuiſſe dignoſcitur.

Vide ut ſup.

Lex verò illa Leonis Imperatoris, qua vetuit, „ [ne Monachi, aut quicumque alii cujuſque ſtatus, „ atquè fortunæ in ædes publicas, vel in quæcum„ que loca populi voluptatibus fabricata *Venerabi„ lem Crucem*, & *Sanctorum Martyrum Reli„ quias* illicitè inferre conarentur, vel ea occupare „ auderent, quæ ad publicas cauſas, vel ad populi „ oblectamenta extructa erant], ex qua inferre videtur Baronius, id prohibere voluiſſe Leonem, ne *loca* eadem præfixo in eis ſalutifero *Crucis* ſigno *Eccleſiæ* evaderent; minimè ſic intelligenda deprehenditur: quis enim Leonis Imperatoris ævo, qui nempè anno Domini 474. deceſſit, vel poſt, cuncta loca, in quibus *Crucis* vexillum evectum colebatur, *Eccleſias* evaſiſſe ritè poterit judicare? Nonnè à Chriſtianiſſimis Imperatoribus Conſtantino Magno, Theodoſio, & aliis antè Leonem, tanquam Redemptionis noſtræ trophæum, ubiquè *Crucis* ſignum infixum fuit? Id in Conſtantino teſtatur Euſebius,

Euſeb orat. de laud. Conſtantin.

„ [Iſti (nempè *Cruci*), inquiens, deniquè cumula„ tam omnium bonorum, quibus fruimur, exple„ tionem acceptam referens Imperator, columellas „ triumphales, quibus illius decus illuſtraretur, „ ubique terrarum collocavit], & D. Jo. Chryſo„ ſtomus idipſum confirmans, ait: [Ut enim pleri„ què milites ſine armis nec prandent, nec dor„ miunt; ſic nunc pro gladio eam in lecto ſuſpenda-

D. Jo. Chryſ. de ador. pret. Cruc ſerm. 1. & 2. tom. 1. pag. 625., & ſeq.

mus,

„ mus, pro repagulo in oſtio depingamus, pro mu-
„ ro, & pariete omni domui circumdemus, partes
„ intimas, & extimas hac muniamus]; ex quibus irrefragabilibus teſtibus evidentèr educitur, Deo ſacra Leonis ævo haud exiſtimari potuiſſe *loca* omnia, in quibus *Crucis* ſignum infixum viſebatur.

Quid igitur eà lege ſancire voluerit Leo Imperator, melius intellexiſſe (licèt contrà id, quod alibì adſtruxerat) Gretzerus videtur; dicit enim de ipsà
„ diſſerens: [Balſamon de *Crucibus* in vià erectis,
„ hæc habet (Sanctæ imagines, & *Cruces* in publi-
„ cis viis à volente eriguntur; & nos quidem pro-
„ pter Deum, & puram erga ejus Sanctos fidem,
„ Sancta ejuſmodi ubicumquè erecta adoramus, &
„ ſalutamus), nec prohibuit Leo Imperator *Cruces*
„ in publicis, & prophanis locis erigi, ut quidam
„ velle videntur; ſed tantùm ſanxit, ne in loca pu-
„ blica, quæ vel ad publicas cauſas, vel ad populi
„ oblectamenta ſunt conſtructa, inferatur ſignum
„ *Crucis*, animo ea occupandi, Deoque dedicandi,
„ & communi uſui eripiendi. Sic Juſtinianus Im-
„ perator non vetuit, quo minùs ubiquè etiam in
„ viis, & biviis *Cruces* ſtatuerentur, ſed ne illæ
„ *Cruces*, quæ in Litaniis, & ſupplicationibus præ-
„ feruntur, alibì quàm in locis ſacris reponantur].
Hæc Gretzerus.

Jacob. Gretzer. de Cruc. lib. 2. cap. 25.
Balſam. in can. 73. Synod. 6. in Trullo.

At nos altiùs legis ejuſmodi verba diſcutientes, nil contrà noſtram aſſertionem, ipſam ſtatuiſſe affirmamus. Inhibuit illa ſiquidèm, ne occuparentur,

quæ

quæ ad publicas cauſas, vel ad populi oblectamenta erecta erant *loca*, & certè, ut vult Baronius, *Eccleſiarum*, ſeù *Baſilicarum* conſtructione: verùm hanc occupationem, vel in ſacrum uſum converſionem haud per ſolam *Crucem* fieri ſignificavit, ſed per ipſam *Crucem* ſimul, & Sanctorum Martyrum *Reliquias*, ſine quibus, ut ſuprà oſtendimus, Baſilicam conſtruere non licebat; quaproptèr ſicut dicendum eſt, antiquitùs *Baſilicas* excitare non licuiſſe, niſi ubi fuiſſent Martyrum *Reliquiæ*, vel aliquid aliud, quod ad Martyres pertinuiſſet; ità fateri neceſſe eſt, Leonis eam legem *Baſilicas in locis publicis* dicari vetaſſe, non ex eo tantùm, quòd in illis *Crucem* defigere prohiberet, ſed ex eo inſupèr, quòd in ipſa Sanctorum Martyrum *Reliquias*, ſine quibus *Baſilica* extrui non poterat, illicitè inferri vetaret; ex quibus meritò deindè etiam deducitur, quod ſicut ad *Baſilicam* conſtruendam ſola *Crucis* erectio non ſufficiebat, ſed ad hoc ut in ſacrum uſum locus converteretur, etiam Martyrum expoſcebantur *Reliquiæ* (ab Eccleſiis in genere ad Martyrum Baſilicas in ſpecie ſermonem convertimus, quia Leonis lex de Martyrum *Reliquiis agit*); ità etiam *Crucis* tantùm Vexillum, ſeu *Titulus Baſilicis Tituli* nomen haud tribuere potuerit, cùm *Baſilicas* eaſdem ſola *Crux* in ſacrum uſum commutare nequiret; & per conſequens à *Titulo Crucis Eccleſias*, ſeù *Baſilicas Titulos* dictas, non ritè pronuncietur.

Verùm eàdem pari ratione, qua *Crucis* Vexillo

xillo inſignitas ædes omnes, *Eccleſias* fuiſſe exiſtimandum non eſt, undè non æquè ex eo ſalutifero *Titulo*, ipſas *Titulos* fuiſſe dictas demonſtravimus; ſic etiam *Titulos* in Urbe Romà conſtitutos, naſcentis Eccleſiæ initio, dum perſecutionis rabies deſæviret, contrà Albitium, à Sanctorum Martyrum nomine *Eccleſias* fuiſſe nuncupatas, profectò denegamus. Fatemur ſiquidèm, Martyrum memorias, & Baſilicas (ſivè quia ad fores earum Vela quædam ſuſpendebantur, in quibus depingebantur eorundem Martyrum imagines, & Nomina, quæ *Tituli* vocabantur, ſivè quia Tabellæ quædam affigebantur cum inſcriptione nominum ipſorum Sanctorum, quæ *Tituli* dicebantur), *Titulos* appellatas fuiſſe; & inſupèr, redditâ Eccleſiæ pace, in ipsâ Urbe Romà *Titulos* ex Sanctorum Martyrum Baſilicis nomenclaturam ſumpſiſſe: at ex hoc tamen *Titulos*, quos Presbyteris in Urbe eàdem Evariſtus, & alii poſt eum Pontifices tempore perſecutionis tradiderunt, *Eccleſias*, ſeù *Baſilicas* tantùm extitiſſe, minimè infertur; cùm enim conſtet, ut inferiùs oſtendetur, Romanos *Titulos* à Sanctis Pontificibus Presbyteris commiſſos, non alibì, quàm intrà Urbis mœnia fuiſſe, quis non videt, Martyrum *Titulos* aliud diſtinctum fuiſſe à *Titulis* Romanis, de quibus eſt ſermo?

(*Parte aliâ* Titulum Pauli *via ſervat Oſtienſis*) inquit Prudentius in hymno 12.; erat *Titulus Pauli*, ubi & Baſilica Pauli, nempè Viâ Oſtienſi extrà Urbem; *Prudentius hym. 12.*

 Urbem;

Urbem; & tamen hic Pauli præ cæteris venerandus *Titulus*, nunquàm fuit Romani Presbyteri *Titulus*, aut inter Romanos *Titulos* recenſitus: ſed cur? niſi quia aliud Martyrum, & Apoſtolorum *Tituli* erant, qui videlicèt ipſorum dumtaxàt Memorias, & Baſilicas ſignificabant; aliud verò Romani *Tituli*, qui præter Baſilicas aliis etiam uſibus deſerviebant, ubi *Domus* ſimùl, & *Eccleſia* Fidelibus conſtituebantur. Poterant quidem Fideles in Pauli *Titulo*, debacchante perſecutionis furore, clàm Deo vacare, & ſacra facere; nequaquam verò in eodem conſultò ſuſcipi, ut victui, & aliis eorum corporis neceſſitatibus aptè conſuleretur. Iccircò cum Summi Pontifices ferventiſſimà charitate flagrantes, animabus ſimùl, & Fidelium corporibus ſuccurrere vellent, non longè ab Urbe, ſed intrà Urbis mœnia *Titulos* ſtatuerunt, in quibus non *Eccleſias* tantùm haberent, ſed hoſpitium quoquè, & receptaculum reperirent; undè & *Domus*, & *Eccleſia* eſſent, immò *Eccleſia* in *domo*, ut ſuprà diximus.

Titulum inſupèr *Eccleſiam* dictam eſſe laudatiſſimus Baronius excogitavit ex eo, quòd qui Eccleſiæ Presbyter adſcriberetur, ab eà nomen, *titulumque* acciperet; at nos poſterioribus temporibus, quibus & à Sanctis, in quorum honorem publicè dicatæ fuerunt Baſilicæ, Presbyteri Cardinales ſibi nomen, *titulumque* vindicarunt, id potiùs accidiſſe ducimus: primo tempore verò, cùm in Eccleſiam Tyrannorum ſævitià graſſante, nec Presbyteri à *Titulis* nuncupari

cupari, nec *Eccleſiæ* in *Domibus* clàm conſtitutæ à Sanctis appellari poſſent, à Domorum, in quibus erant Eccleſiæ, Dominis, & Poſſeſſoribus, ut ex. gr. à Pammachio, à Paſtore, à Faſciola &c., acceptâ nomenclaturâ ad fiſcalium *Titulorum* ſimilitudinem, *Tituli* nomen exortum eſſe potiùs exiſtimamus.

Tandem nullo modo noſtræ huic ſententiæ oppoſita, quæ in geſtis Synodi Romanæ ſub Magno Gregorio habentur, cenſenda ſunt; in ipsâ enim ſtatutum eſt, quod ſequitur: [Conſuetudo nova in „ Eccleſiâ hac, & valdè reprehenſibilis erupit, ut „ cùm Rectores ejus patrimonii urbana, vel ruſtica „ prædia juri illius competere poſſe ſuſpicantur, „ fiſcali more *Titulos* imprimant, atque hoc, quod „ competere pauperibus æſtimant, non judicio, ſed „ manibus defendant. Et cùm per Prædicatores „ ſuos veritas dicat: nihil per contentionem; etiam „ ipſum litigioſæ contentionis malum tranſcendunt, „ & res quælibet, cùm æſtimatur Eccleſiæ poſſe „ competere, per vim tenetur. Proindè præſenti „ Decreto conſtituto, ut ſi quis Eccleſiaſticorum „ unquàm *Titulos* ponere, ſivè in ruſtico, ſivè in „ urbano prædio ſuâ ſpontè præſumpſerit, anathema ſit; & reſponderunt omnes: Anathema ſit. „ Is autem, qui Eccleſiæ præeſt, ſi hoc vel ipſe fieri „ præceperit, vel ſinè ſuâ præceptione factum, di„ gnâ punire animadverſione neglexerit, anathema „ ſit; & reſponderunt omnes: Anathema ſit];

Apud D. Gregor. in Regiſt. epiſtol. lib 4. indiction 13. ep. 44 p 142. tom. 4.

Philipp. 2.

Gg ij hæc,

hæc, inquam, Decreta opinationem noſtram nullatenùs ſternunt, nàm ipſis vetitum non fuit, [hujus„ modi *Titulos* imponi Eccleſiaſticis rebus à Gre„ gorio, utpotè ab eo, qui ſciret, *Titulos* Eccleſia„ ſticos longè à Fiſcalibus diverſos eſſe debere], ut dixit Baronius; ſed tantùm cautum eſt, nè vio- *Baron. anno 212.* lenter, & ſine judicio *Tituli* imprimerentur; cùm ſub pietatis, & Eccleſiaſtici juris ſpecie, eò impietatis perveniſſet Rectorum avaritia, ut id quod competere pauperibus æſtimarent, manibus defenderent, & ipſum etiam litigioſæ contentionis malum tranſcendentes, rem quamlibet, cùm æſtimarent Eccleſiæ poſſe competere, per vim tenerent; quapropter ad tam grave malum avertendum, non omninò *Titulos* imponi, ſed inconſultò, & pro cujusvis arbitrio poni prohibitum fuit.

Et hanc eſſe germanam tùm Romanæ Synodi, tùm verborum Gregorii interpretationem, apertè percipitur ex ejusdem Gregorii Epiſtolà ad Anthe- *D. Gregor. ut ſup. lib. 1. ep. 63. p. 33. tom. 5.* mium Subdiaconum, ad quem hæc ſcripſit: [Sicut „ res ad jus Eccleſiæ pertinentes amittere non de„ bemus, ità alienas appetere incivile eſſe nihilomi„ nùs judicamus; & quoniàm edocti ſumus, do„ mum Petronii Notarii Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, „ cui Deo auctore præſidemus, à Conſtantio tunc „ defenſore *irrationabiliter Titulatam*, experien„ tiæ tuæ præſentis præcepti paginà demandamus, „ ut omni excuſatione, vel dilatione omiſsà, depo„ ſito *Titulo*, eandem domum præſentium latrici Theo-

Digitized by Google

„ Theodoræ relictæ antedicti Petronii ſine morà „ reſtituas; nè, quod abſit, viduis indè præjudi„ cium oriatur, undè conſolationis debent invenire „ ſolatium].

CAPUT VI.

Florentini de Titulis *ſententia reprobatur*.

SIcut autem eam ſententiam rejecimus, quæ *Titulos Eccleſias*, ſeu *Baſilicas* tantùm fuiſſe ſtatuit, ità pari modo alteram etiam reprobamus Florentini, qui *Titulos* non *Eccleſias*, ſed quaſdam hoſpitales *domos* extitiſſe putavit. Secùm ipſe ſiquidem pugnare deprehenditur, cùm, poſtquàm Baronium, & Gretzerum redarguerit, quòd *Titulum* cum *Eccleſià* miſcere viſi ſint, primos Apoſtolicos viros, à quibus primi Chriſtiani didicerunt, *Tituli* nomen eo potiùs ſenſu uſurpaviſſe, credendum eſſe dicit, quo in ſacris literis expreſſum, & uſitatum viderint, quàm quo Gentiles, & Ethnici uſi ſunt; deindè oſtendens, quid *Tituli* in ſacris literis ſignificarent, ſubdit: [Erat igitur *Titulus* in lege veteri lapis, vel tumulus in faſti- *Florent. ut ſupra.* „ gium erectus ad indicandum prætereuntibus, lo„ cum eſſe vel Deo, vel memoriæ alicujus rei ge„ ſtæ, vel illuſtris perſonæ dicatum. Initio naſcen„ tis Chriſtianæ legis, dùm Euangelica paupertas, „ & humilitas vulgabatur, vix *Titulos* alios erectos exiſti-

„ exiſtimarem, quàm in opus Religionis, vel ad „ Eccleſiam mox conſtruendam, Deoque dicandam, „ vel ad conventum in ſignatâ domo convocan- „ dum, vel ad alicujus Sancti viri defuncti memo- „ riam]; verùm ſi (ut hìc dicit) vix *Titulos* alios erectos exiſtimavit, quàm in opus Religionis, vel ad Eccleſiam conſtruendam, Deoque dicandam, vel ad conventum in ſignatâ domo convocandum, vel ad alicujus Sancti memoriam; in quo quæſo Baronium, aliosque erraſſe cognovit, qui nimirùm ad Eccleſias ſignificandas poſitos *Titulos* aſſeruerunt, Sanctorumque memorias, æquè ac ipſe, *Titulos* nuncupatas fuiſſe ſtatuerunt? In eo forſitàn, quòd à Fiſcalibus *Titulis*, non verò à ſacris literis nomenclaturam deſumptam exiſtimaverint? At hæc quæſtio nominis tantùm; nàm poſito etiam, quod *Tituli* Chriſtiani non à Fiſcalibus vocabulum acceperint, ſed à ſacris, ex hoc tamen quomodò ab ipſo infertur, quod malè præfati Auctores confuderint *Eccleſias* cum *Titulis*, dùm in ſacris Scripturis *Titulos* Templa ſignificaſſe, vel inſignium defunctorum virorum memorias indicaſſe ipſemet adſtruit, & *Titulos* à priſcis Chriſtianis non niſi ad dedicandas Eccleſias, juxtà veteris ſacræ legis monumenta, poſitos, fuiſſe fatetur?

At rem libet accuratiùs expendere; cùm enim ex ſacræ Scripturæ, quos affert, textibus, inſignis hic Scriptor ſe elicuiſſe jactet, *Tituli* nomen à primis Chriſtianis è ſacris paginis deſumptum, & ſignatis

gnatis aptatum domibus, oportet omnia, quæ ex
ipſis Scripturis teſtimonia affert, in medium pro-
ferre: [Pro veræ pietatis ſigno (inquit igitur) Jacob *Florent. ut ſupra.*
„ Patriarcha Geneſ. 28. tulit lapidem, quem ſup- *Geneſ. c.28.*
„ poſuerat capiti ſuo, & erexit in *Titulum*, fun-
„ dens oleum deſuper; ità vovens Altare Deo,
„ quod alio tempore ædificavit, & Domum Dei
„ dixit, ut patet ex ejuſdem Geneſ. cap. 31. & 35. *Geneſ. c.31. & 35.*
„ *Titulum* pariter lapideum, quando eum Domi-
„ nus vocavit Iſrael, erexit Jacob in loco, quo
„ locutus fuerat ei Deus. Sacros duodecim *Titulos*
„ erexit Moyſes Exod. cap. 24. pro duodecim Tri- *Exod. c.24.*
„ bus Iſrael, cùm ad radices Montis ædificavit Al-
„ tare, quod ibi palàm differt à *Titulis*. Ethnicos
„ pro falsâ Religione *Titulos* etiam erexiſſe patet
„ ex Num. cap. 3., mandavit enim Deus Iſraelitis *Num. cap.3.*
„ intrantibus terram Chanaan, ut eorum confrin-
„ gerent *Titulos*, & Statuas; & 26. Levitici eiſdem *Levit. 26.*
„ verbis, nè ſibi facerent Idolum, & ſculptile, aut
„ erigerent *Titulos*. Non tamen ſemper fuerunt
„ *Tituli* ſignum rei Deo, aut Idolis devotæ, ſed
„ monumentum etiam indicabant alicujus memo-
„ rabilis facti, aut defuncti hominis; ità idem Ja- *Geneſ. c.31.*
„ cob Geneſ. 31. tulit lapidem, & erexit *Titulum*
„ initi fœderis cum ſocero Labano, & mortuâ Ra-
„ chele uxore *Titulum* ſuper ejus ſepulcrum erexit,
„ de quo his verbis ſacra pagina teſtatur: (Hic eſt
„ *Titulus* monumenti Rachel usque in præſentem
„ diem). Sed Abſalon Davidis Regis filius 2. Reg. *2. Reg. c.18.*
cap. 18.

Digitized by Google

„ cap. 18. erexit ſibi *Titulum* monumentum nomi-
„ nis ſui, [& vocavit *Titulum* nomine ſuo].
„ Quemadmodùm verò Abſalon *Titulum* ſuum
„ vocavit Manus Abſalon, ità & Jacob primum,
„ quod erexit, Domum Dei inſcripſit].

Hæc profert Florentinus Scripturarum teſtimonia, ut adſtruat, juxtà ipſarum exemplar, *Tituli* nomen à priſcis Chriſtianis acceptum, & ſignatis *domibus* attributum. At in quonam allatorum locorum reperit quæſo vir eruditiſſimus, *Tituli* vocabulo nuncupatas fuiſſe *domos*? In ſignum veræ pietatis, pro Altari Deo dicato, pro delubris Idolis ſacris, pro monumento memorabilis facti, & defuncti hominis erectos fuiſſe *Titulos* Scriptura teſtatur; ex quo igitur ejuſdem ſacræ paginæ teſtimonio ritè coarguere potuit Baronium, & alios, quòd *Tituli* nomen *Eccleſiis*, aut ſacris *Baſilicis* aptaverint; cùm ex ipſà, & Altaria, & loca alia Deo ſacra, & falſa Idolorum delubra, nec non ſpectatiſſimorum hominum vità functorum monumenta, hoc appellata nomine cognoſcantur?

Neque etiam tam irrefragabilis ipſiuſmet apparet ſententia de *Titulis*, pro duodecim Tribus Iſrael à Moyſe erectis, quos nimirùm quid diſtinctum fuiſſe aſſerit ab Altari ab ipſomet conſtructo; tàm irrefragabilis, inquàm, non dignoſcitur, ut huic oppoſita doctiſſimorum virorum ſit omninò
Exod. 24. poſthabenda interpretatio; [& mane conſurgens,
„ (ait divinus ſermo de Moyſe loquens), ædificavit
Altare

„ Altare ad radices Montis, & duodecim *Titulos* „ per duodecim Tribus Iſrael]; nàm Abulenſis, & Cajetanus, Cornelio à Lapide teſte, ex duodecim hiſce lapidibus ipſum Altare fuiſſe conſtructum probabiliter putarunt. Deindè cùm dicit, *Titulos* furente perſecutione fuiſſe *domos* ad ſacros conventus deſignatas, idque Pii I. auctoritate confirmat, nonnè manifeſtè contra ſe pugnat, dùm ex ipſomet Pio conſtat, in iiſdem *Titulis Eccleſias* fuiſſe, in quibus & ipſe Miſſas agebat, & ad ſacra facienda alii quoque Chriſtiani convenire ſolebant; undè non immeritò *Titulos* Baronius *Eccleſiarum* vocabulo nuncupaſſe deprehenditur, licèt *Tituli*, non *Eccleſiæ* tantùm, ſed *Domus* ſimùl & *Eccleſiæ* ex ipsà Pii Epiſtolà, Fidelibus extitiſſe cognoſcantur?

Cornelius à Lapid. comm. in cap. 24. Exod. verſ. 4.

„ [*Domus* iſtæ (ſequitur Florentinus) pauperibus „ aſſignatæ, & hoſpitales ad Fidelium perfugium „ aliquo ſigno notari neceſſe erat, ut à profugis co- „ gnoſcerentur, nulloque magis apud eos venera- „ bili, ac facili ſigno inſcribi, vel indicari poterant, „ quàm appictà, vel incisà *Cruce*. Salutat D. Pau- „ lus cap. 4. Epiſt. ad Coloſſen. (Nimpham, & „ *domeſticam ejus Eccleſiam*); D. Ambroſius *do-* „ *meſticam* illam interpretatus *Eccleſiam*, addit: „ (Nimpha tam devota videtur fuiſſe, ut omnis „ *Domus* ejus ſigno *titulata* eſſet *Crucis*), ità ad „ antiquum *Titulorum* morem reſpiciens]. Verùm ſi, ut ſuprà diximus, non tantùm Eccleſiis, aut locis quoquo modo Deo ſacris, ſed paſsìm etiam & privatis

Florentinus ut ſupra.

D. Paulus Epiſt. ad Coloſſ. cap. 4.

Hh vatis

vatis Chriſtianorum ædibus, & januis *Crucem* imprimere Fideles conſueverunt; non eſt certè, undè afferatur, hoſpitales eorundem *domos*, ſignanter *Titulos*, ex *Crucis Titulo*, appellatas fuiſſe, cùm hoc eodem *Titulo* ædes aliæ etiam decorarentur. Deindè vel externum erat *Domibus* hoc ſignum, quo notabantur, vel internum; ſi internum, à profugis videri nequibat; ſi verò externum, ab Ethnicis perſecutoribus facilè detegi poterat; undè omninò inveriſimile eſt, Fideles ſua prænotaſſe loca ſigno appictæ, vel inciſæ *Crucis*, à quo proderentur. Ex eo autem, quod Paulus *ſalutat Nimpham*, *&* *domeſticam* *ejus Eccleſiam*, & ex interpretatione *domeſticæ* illius *Eccleſiæ*, quam Scriptor idem ex Ambroſio profert, quo pacto educit ipſemet, vel *Titulos* non fuiſſe *Eccleſias*, ſed *Domos*, vel *Domos* niſi *Titulo* *Crucis* prænotatas extitiſſe? Si enim Apoſtolus ſalutat *domeſticam Eccleſiam* Nimphæ, & hæc *domeſtica Eccleſia* nil niſi ejusdem *Domus* erat ſigno *Crucis titulata*, & per conſequens *Titulus*, ergò ſi meritò *Tituli* ab Ambroſio dicuntur *Domus*, quomodò improbè *Eccleſiæ* quoque *Tituli* nuncupati pronunciantur, cùm easdem *Domus*, & *Titulos* ipſe Apoſtolus *Eccleſias* dixerit?

D. Paulus ut ſupra.

Teſtimonium autem Ambroſii *Titulationis Crucis*, Nimphæ *Domui* appoſitæ, aliter accipiendum, quàm eo ſenſu, quo illud Florentinus protulit, non irrationabiliter arbitramur. Cùm enim Paulum non *domum* materialem, ſed qui in eà habitabant,

Digitized by Google

tabant, ſalutaſſe cenſendum ſit, nempè [familiam „ ejus, vel multitudinem Fidelium, apud eam congregatorum], ut explicat Anſelmus; perperàm hujuſmodi *Titulatio* Ambroſii ad materialem *Eccleſiam*, ſeu ***domum*** traducitur, cùm potiùs de iis, qui in eà degebant, Fidelibus accipienda ſit, ac ſi diceret Ambroſius: [Nimpha tam devota fuiſſe videtur, ut omnis ***Domus*** ejus ſigno ***Titulata*** eſſet „ ***Crucis***], nempè in Chriſto credens, vel baptizata; hoc ſiquidem ſalutifero *Titulo* titulari conſuevitſe quicumque Chriſtianæ Fidei nomen dabat, teſtatur Divus Auguſtinus in Tract. de Symbolo ad Catechumenos, nàm ipſos alloquens dicit: [Dùm „ per ſacratiſſimum *Crucis* ſignum vos ſuſcepit in „ utero Sancta Mater Eccleſia, quæ ſicut & fratres „ veſtros cum ſummà lætitià ſpiritaliter pariet, &c.] undè ***Titulationem Crucis*** Ambroſii haud de materiali ***domo***, ſed de ſpiritali Fidelium *Eccleſià* liquidò intelligendam eſſe percipitur.

D. Anſelm. cap. 4. Epiſt. ad Coloſſenſ. pag. 371.

D. Auguſt. in Tract. de Symb. ad Catechum. lib. 4. cap. 1. 10. 9.

Ex Actis deindè S. Praxedis apud Baronium relatis, educere nititur Florentinus, ab ***Eccleſiis Titulos*** fuiſſe diſtinctos; nam virgo Praxedes [multos „ Chriſtianos occultabat in eodem ***Titulo***, nempè „ Paſtoris, quos cibo paſcebat]; ex quo patet, inquit Florentinus, ***Titulos***, velutì hoſpitales, ſacraſque ***Domos*** fuiſſe, & ab ***Eccleſiis***, dùm per mitiores perſecutiones liceret, officio omninò diverſos. In ***Eccleſiis*** quidem Deo dicatis conſuetum cibum ſumere, etiàm Apoſtolorum ævo vetabatur; undè

Baron. anno 164. Florentinus ut ſupra.

 Divus

D. Paulus Epiſtol. 1. ad Cor. cap. 11. Divus Paulus Corinthios prohibuit in Eccleſiis manducare, quòd propriis domibus conveſci magis honeſtum eſſet, ſicùt in Eccleſiis mulieres tacere voluit, quod in propriis domibus non vetavit.

Sed in hoc quoque graviter deceptus eruditiſſimus Scriptor cognoſcitur, ad quem refellendum, quæ Joannes Cardin. Bona, & Cornelius à Lapide adnotarunt, recenſere ſat erit. *Jo. Cardin. Bona rerum Liturg. lib. 1. cap. 1. pag. 3.* Quidam enim volunt, ut refert dictus Bona, Miſſam dictam à mittendo, quòd olim fieret ex donis à populo miſſis, & in unum collatis, quæ expoſitio Sectariorum eſt, Miſſam cum Agape, ſeu convivio Chriſtianorum confundentium. Erat autem Agape convivium publicum, quod in Eccleſiâ poſt ſumptam Euchariſtiam fieri ſolebat ad mutuam charitatem fovendam, & ad pauperes refocillandos. Hieronymo adſcripta Commentaria in Epiſt. 1. ad Corinth. cap. 11. [In „ Eccleſiâ convenientes oblationes ſuas ſeparatìm „ offerebant, & poſt Communionem quæcumque „ eis de Sacrificiis (de his nimirùm, quæ quiſque „ obtulerat) ſuperfuiſſent, illìc in Eccleſiâ commu„ nem cœnam comedentes, pariter conſumebant]; & Chryſoſtomus in eandem Epiſt. hom. 27. *D. Jo. Chryſ. in Epiſt. 1. ad Cor. hom. 27.* [Statis „ diebus menſas faciebant communes, & peractâ „ Synaxi, poſt Sacramentorum communionem om„ nes commune inibant convivium, divitibus qui„ dem cibos adferentibus, pauperibus autem, & „ qui nihil habebant, etiam vocatis, & omnibus „ communiter veſcentibus]; *Oecum. ibid.* Oecumenius quoque

in

„ in ipſam Pauli epiſtolam: [Præcipuis diebus, ſive
„ feſtis, poſt ſacrorum Myſteriorum participatio-
„ nem, agebantur communes cœnæ, præparanti-
„ bus illas divitibus, ac pauperes invitantibus].
His verò Teſtimoniis diverſam fuiſſe Agapen à Sacrificiis evincitur, idque etiam probat Pamelius ex pluribus Tertulliani textibus ad cap. 39. Apologetici, quo in loco magnus ille Africanus elegantiſſimè Agapen deſcribit; quædam dumtaxàt decerpimus, quia parerga hæc ſunt: [Cœna noſtra de nomine *Tertull. ad cap. 39. Apologet.*
„ rationem ſui oſtendit. Vocatur enim Agape, id
„ quod dilectio penès Græcos eſt. Quantiscumque
„ ſumptibus conſtet, lucrum eſt, pietatis nomine
„ facere ſumptum: ſiquidem inopes quoque refri-
„ gerio iſto juvamus; non priùs diſcumbitur, quàm
„ oratio ad Deum prægustetur; editur, quantum
„ eſurientes capiunt; bibitur, quantum pudicis eſt
„ utile; ità ſaturantur, ut qui meminerint etiam
„ per noctem adorandum ſibi Deum eſſe; ità fabu-
„ lantur, ut qui ſciant Dominum audire. Æquè
„ oratio convivium dirimit, indè diſceditur, non in
„ catervas cæſionum, neque in claſſes diſcurſatio-
„ num, nec in eruptiones laſciviarum; ſed ad ean-
„ dem curam modeſtiæ, & pudicitiæ, ut qui non
„ tam cœnam cœnaverint, quàm diſciplinam].
Ad hæc eadem convivia reſpexiſſe putamus Plinium *Plin jun. in epiſt. ad Trajanum.*
juniorem, cùm in epiſtolà ad Trajanum de Chriſtianorum Cœtibus diſſerens, ait: [Coeunt ad capien-
„ dum cibum, promiſcuum tamen, & innoxium].

Triplex

Triplex autem erat Agape, Natalitia, Funebris, & Connubialis, quas commemorat Nazianzenus in carmine de diverſis vitæ generibus, hoc diſticho:

Nazianzen. in carmine de diverſ. vitæ gener.

Non epulū Natale adiens cum pluribus, aut quod Funereum eſt, vel quod Connubiale petens.

Solitas quoquè exhiberi in dedicationibus Eccleſiarum Gregorius Magnus teſtatur lib. 1. epiſt. 54. ad Petrum Subdiaconum, & lib. 9. epiſt. 71. ad Mellitum Abbatem. Agunt de iiſdem paſsim antiqui Patres, quos refert Jacobus Boſius lib. 6. Romæ ſubterraneæ cap. 27., & Concilium Gangrenſe anathemate perſtringit illos, qui eas ſpernebant. Poſteà ob luxum, diſſenſiones, & alios abuſus, qui ſenſim irrepſerant, ſublatæ ſunt, ut ſcribit Auguſtin. lib. 6. Confeſſ. cap. 2., & epiſt. 64., & ab Oriente quidem eas proſcripſit Synodus Làodicena, ab Africà verò tertia Carthaginenſis, à Gallià Aurelianenſis ſecunda, & Cabilonenſis.

D. Gregorius lib. 1. ep. 54. ad Petr. Subdiac.
Idem lib. 9. epiſt. 71. ad Mellitum Abb.
Boſ. Rom. ſubterr lib 6. cap. 27.
D. Auguſt. Confeſſ. lib. 6. cap. 2., & epiſt. 64.

Cornelius verò à lapide in cap. 11. epiſt. 1. ad Corinthios hæc profert; nam illud Apoſtoli explicans: [Unuſquiſquè enim ſuam cœnam præſumit ad manducandum &c. (Primò, dicit, S. Auguſtinus epiſt. 118. *præſumit*, inquit, hoc eſt, ſumit antè Synaxim, hoc enim propriè eſt præſumere; & quia ad hanc præſumptionem tollendam jubet verſ. 33., ut invicem ſeſe expectent, ſcilicèt in Cœnà antè Sanctam Synaxin; nàm in ipsà Sacrà Synaxi, vel poſt eam, non videtur opus fuiſſe expe-

Epiſt. 1. ad Corinth. c. 11. verſ. 21.
Cornelius à Lapid. ibid.
D. Auguſt. epiſt. 118.

» expectatione, cum ea non celebraretur, niſi poſt-
» quàm omnes conveniſſent, eamquè promiſcuè
» ſumebant pauperes mixti divitibus.
» Ubi nota, tempore Pauli, Chriſtiani, ut imi-
» tarentur Chriſtum, (qui poſt Cœnam agni, &
» communem, Euchariſtiam inſtituit), antè Cœnam
» Euchariſticam, inſtituebant Cœnam communem
» omnibus Chriſtianis tam pauperibus, quàm divi-
» tibus, idquè in mutuæ, & Chriſtianæ charitatis
» ſymbolum. Perduravit hic mos in nonnullis Ec-
» cleſiis per multa ſæcula; nam Sozomeni adhuc *Sozomen hiſt.*
» tempore, ut ipſe narrat lib. 7. hiſtor. cap. 29., in *lib. 7. c. 29.*
» Ægypto, multis Urbibus, & pagis, ſumptâ cœnâ
» vulgari, exemplo Chriſti celebrabant, & ſume-
» bant Sanctam Synaxin. Idem de aliis quibuſdam
» Eccleſiis judicat Concil. Carthagin. 3. can. 29. *Conc. Carth.*
» Hunc morem, ubi, & quamdiù permiſſus fuit, *3. can. 29.*
» non taxat hic Apoſtolus, ſed ejus abuſum in iis,
» qui in hac Cœnâ ſe inebriabant, ſinentes alios
» pauperiores eſurire. Hoc enim taxans ſubdit (&
» alius quidem eſurit, alius autem ebrius eſt) &
» (qui manducat indignè, hoc eſt in peccato mor-
» tali ebrietatis, & contemptus pauperum, reus erit
» corporis, & ſanguinis Domini). Rursùm con-
» cludens verſ. 33. (Itaquè Fratres, inquit, cùm
» convenitis ad manducandum, invicem expectate,
» ſi quis eſurit, domi manducet, ut non in judi-
» cium conveniatis), ſcilicèt dum convenitis, ut
» Cœnam Dominicam, ſivè Euchariſticam mandu-
cetis,

Digitized by Google

„ cetis, ut dixit verſ. 20.; ergò loquitur de conventu, qui fiebat antè, non autem poſt Cœnam Euchariſticam.

„ Secundò tamen, alii accipiunt τὸ *cœnam ſuam præſumit*, de Agape poſt Sanctam Synaxin. Pro quo nota, in primitivà Eccleſià, ad imitationem Cœnæ Chriſti, ſolitos ditiores poſt ſanctam communionem, cœnam in Eccleſià inſtruere omnibus, tàm divitibus, quàm pauperibus in charitatis ſymbolum, ideoque Agape vocabatur, quaſi dicas, charitas; ſed refrigeſcente charitate, creſcente multitudine fidelium, res abiit in abuſum. Divites enim privatìm ſuam cœnam præoccupabant, & inſtruebant ſumptuoſiſſimè etiam ad ebrietatem, pauperibus vel excluſis, vel non exſpectatis, multò minùs invitatis, ut ſignificatur verſ.33., & hoc videtur hic taxare Apoſtolus. Vide Chryſoſt. in moral. ſub fin. homil. 23., Tertull. Apolog. 29.; & Baronium hic. Hac de causà Concil. Laodic. cap. 28. Agapes in Eccleſià fieri vetuit.

D Jo. Chryſ. in moral. hom. 23. Tertullian. Apolog. 29. Concil. Laod. cap. 28.

„ Verùm prior explicatio verior, & ſolidior eſt, ob rationes ibi allatas; Agape enim hæc tempore Pauli fiebat, non poſt, ſed antè Sacram Synaxin, licèt paulò poſt prima hæc Eccleſiæ tempora, ſcilicèt cum Eccleſia ſanxit, ut Euchariſtia ob reverentiam non niſi à jejunis ſumeretur, poſt Euchariſtiam celebrata ſit hæc Agape, ut patet ex Tertulliano, & Chryſoſtomo jam citatis, & ex Augu-

Tert. ut ſup. D. Chryſoſt. ut ſuprà.

„ Auguſtino epiſt. 118.; undè pari ratione hic „ Apoſtoli locus iis, qui poſt Euchariſtiam celebra- „ runt Agapen, accomodari poteſt; Apoſtolus „ enim taxat ebrietates, & arrogantias divitum in „ Agape, ſivè ea ſit antè, ſivè poſt Euchariſtiam]. Ità à Lapide. *D. Auguſt. epiſt. 118.*

Cùm igitur hæc omnia ignoraverit vir, aliàs eruditiſſimus Florentinus, mirum non eſt, in Eccleſiis cibum ſumere vetitum primis temporibus credidiſſe, nec Apoſtoli intellexiſſe ſenſum, & verba, & hinc incongruè eduxiſſe, perperàm *Titulos* vocatos fuiſſe *Eccleſias*, quia nempè in *Eccleſiis* cibum ſumere non licebat. Cùm enim ex evidentiſſimis allatis teſtibus conſtet, apud veteres Chriſtianos, non tantùm manducare in *Eccleſiis* permiſſum, ſed etiam Agapes inſtruere antè, vel poſt Communionem, ſolenne fuiſſe; quis ſanæ mentis elicere poterit ex eo, quod Praxedes in Paſtoris *Titulo* pauperes pavit, eundem *Titulum Domum* dumtaxàt fuiſſe, non verò *Eccleſiam*? Exempla verò, quæ poſt hæc Florentinus coacervat, deſumpta ex Actis Cyriacæ, & Laurentii, nec non auctoritates Pii, & Chryſoſtomi, quibus oſtendit, in *Titulis* fuiſſe aliquando *Eccleſias*, manifeſtè ipſius ſententiam evertunt, ut ipſemet non diffitetur; id autem, quod deindè aſſerit, nempè ſacra facere in iiſdem *Titulis* nonniſi permiſſum fuiſſe, cùm perſecutio ſæviret, cùm nullo exemplo, vel auctoritate comprobetur, ſua ſpontè corruit.

„ [Sub Evariſto (addit deindè) anno Chriſti cir- *Florentinus ut ſupra.*

„ citèr 112. *Tituli*, hoc eſt *Domus* religioſo uſui
„ mancipatæ in *Domos* Presbyterales, ac veluti pa-
„ ræcias primis etiam Eccleſiæ temporibus evade-
„ bant]. Si igitur res ità ſe habet, quod *Tituli* fuerint ab Evariſto inſtituti, Evariſtum *Titulos* dividendo, non *Domus* tantùm Presbyteris diviſiſſe, ſed etiam *Eccleſias* in ipſis fateri neceſſe eſt; Evariſti enim ævo furebat perſecutio, quæ nonniſi longè poſt deſæviit; ſi ergò, juxtà Florentinum, perſecutione graſſante, *Tituli* pro *Eccleſiis* erant, in iiſque ſacra peragebantur; in *Domos* tantùm Presbyterales haud Evariſti tempore tranſire potuerunt, ut ipſe dicit, ſed potiùs in *Eccleſias* Presbyterales, cùm eſſent *Eccleſiæ*; licèt meliùs *Eccleſias* unà ac *Domos* fuiſſe cenſendum ſit; undè quod de Marcello ſubjungit,
„ quod videlicet [vigintiquinque *Titulos* in Urbe
„ Romà conſtituit, quaſi Diœceſes propter Baptiſ-
„ mum, & pœnitentiam multorum, qui converte-
„ bantur ex Paganis, & propter ſepulturas Marty-
„ rum], funditùs ipſius ſententiam evertit; nàm certum eſt, tam Sacramentorum adminiſtrationem, quàm Martyrum ſepulturas, non ad *Domos* (quales idem Scriptor vult *Titulos* fuiſſe) ſed ad Baſilicas potiùs, & *Eccleſias* pertinuiſſe. Iccircò quæ inſuper addit, deſumpta ex allatis Actis Marcelli, nempè ex his conſtare, propè *Titulos*, vel in iiſdem *Titulis* fuiſſe Fontes Baptiſmales, quemadmodùm S. Pius Papa Baptiſterium dedicavit in *Titulo* Paſtoris, ſimiliter contra eum retorquentur; nàm propè *Domos* Bapti-

Digitized by Google

Baptiſteria unquàm veteres erexiſſe non reperimus; apud *Eccleſias* verò, & Baſilicas excitata fuiſſe, quæ ſupra de Conſtantini, & Conſtantiæ Baptiſteriis commemoravimus, abundè demonſtrant; ſi verò in iisdem *Titulis* admittantur Fontes Baptiſmales, oportet etiam aſſerere, in *Titulis Eccleſias* fuiſſe, cùm ut ſuprà diximus, Sacramentorum adminiſtratio ad *Eccleſias* ſpectaret.

Arbitratur deindè [ex *Titulis* etiam aliquos *Idem.*
„ in publicum Fidelium uſum erectos, qui ampliori
„ nomine *Tituli Romani* vocarentur]; at ex hoc non probatur, iccircò *Titulos*, vel *Eccleſias* non fuiſſe, vel *Domos* tantùm extitiſſe. Sicut enim modò Cappellæ, & Oratoria quædam in privatis ædibus ſunt, quædam verò publica Oratoria, & Eccleſiæ conſpiciuntur, quæ adeuntibus omnibus indiſtinctè patent; ità & tunc fuiſſe non immeritò cenſendum eſt; non quod perſecutionis tempore loca publica Deo dicata extiterint, ſed quod in præcipuis quorundam Procerum Chriſtianorum *Domibus Eccleſiæ*, magis quàm in aliis privatorum ædibus, concurrentibus ad ſacram Synaxin Fidelibus, paterent; quæ *Domus* iccircò ſingulari nomine *Romanorum Titulorum* potirentur.

Ulteriùs nihilominùs ſuam ſententiam Florentinus tueri conatur ex hoc, quod incongruum reperiſſe dicit, *Titulos* aſſeri vivis dicatos: [Quis enim *Idem.*
„ crederet, inquit, alicui *Titulum* tanquàm *Eccle-*
„ *ſiam* inſcribi, & dedicari? & tamen legimus Pu-

„ dentem Paſtori viventi *Titulum* dedicaviſſe ;
„ vidimus etiam S. Lucinam Marcello Pontifici
„ viventi, & quod majus eſt, ex Libro Pontificali
„ conſtat, S. Silveſtrum ſibi ipſi *Titulum* inſcrip-
„ ſiſſe]; verùm & in hoc vir doctiſſimus deceptus deprehenditur; nàm ex eo quod *Titulo* nomen alicujus viventis tribuebatur, non tamen iccircò *Titulus* ipſi ſacer cenſendus erat. Nec mirum, quod *Tituli* viventibus recenſeantur dicati, cùm ipſæmet Baſilicæ, quæ Sanctis dumtaxàt dicabantur, nihilominùs proprio viventis alicujus nomine adnotatæ reperiantur, quæ tamen ipſis, quorum nomina geſſerunt, minimè ſacræ fuiſſe cognoſcuntur. Hujus rei unicum teſtem afferre ſufficiat Anaſtaſium Bibliothecarium in Vitâ Liberii; nàm de eodem loquens, hæc

Anaſtaſ. in Liber.

„ dicit: [Hic fecit Baſilicam nomini ſuo, juxtà
„ Macellum Libiæ *]; Baſilicam enim hanc, quam nomini ſuo feciſſe Liberius legitur, eam ipſam nonniſi B. mæ Virgini dicatam fuiſſe perhibetur; cur igitur Anaſtaſius nomini ſuo eam feciſſe ſcripſit, cùm non Liberio, ſed intemeratæ Virgini ſacra fuerit? non ob aliud certè, niſi vel quia eandem ipſe ædificavit, vel ſaltèm quia in Cathedrâ Petri ipſo ſedente excitata, ab eo Liberianæ Baſilicæ nomenclaturam, qua usque in præſens potitur, accepit. Quapropter ſicut ſibimet viventibus Baſilicas conſtruere, vel potiùs inſcribere potuerunt primi Fideles, licèt Baſilicæ illæ ipſis ſacræ haud eſſent; ſic pari modo ſibi *Titulos* inſcribere, & dicare quiverunt, absque eo quod

* Liviæ.

quod iisdem ſacri cenſerentur. Ex quo apparet, fruſtrà conjici, in *Titulis Eccleſias* minimè fuiſſe, quia alicui viventi dicati reperiantur; nàm hujusmodi dicatio, ſeu inſcriptio non effecit, quin Deo in honorem Sanctorum ſacri fuerint. Probatiſſimum hujus rei exemplum præbent Hadrianus Papa I. in Epiſtolà ad Carolum Magnum Imperatorem, & Anaſtaſius Bibliothecarius in Damaſo; nàm Hadrianus: [S. Damaſus, ait, elegantiſſimus Papa propriam ſuam fecit *Eccleſiam*, cujus S. Gregorius Papa meminit in Dialogis, quæ ex nomine conditoris Damaſi vocatur, &c.]; Anaſtaſius verò de hac ipsà *Baſilicà* loquens: [Hic, inquit, conſtituit *Titulum* in Urbe Romanà, ſcilicèt *Baſilicam*, quam ipſe conſtruxit, ubi & donavit, &c.]; & paulò poſt donavit [*Domos in circuitu Baſilicæ*, præſtantes ſolidos quinquagintaquinque, &c.]. Ecce hic & *Baſilica* nomine Damaſi inſignita, ecce hic *Titulus* Damaſi nomine inſcriptus, & ecce tandem, quod *Titulus Baſilica* nuncupatur; ex quo agnoſcitur, eàdem pari ratione, quod alicujus nomine notari poterat *Baſilica*, quamvis ipſi, cujus nomen gerebat, minimè dicata haberetur, potuiſſe viventi alicui dicari *Titulum*, licèt hic eidem ſacer non eſſet; undè ſicut ex inſcriptione *Baſilicæ* viventi factà educi nequit, *Baſilicam* ipſam eidem ſacram fuiſſe, ità multò minùs inferri valet ex ipsà dedicatione viventi factà, quod *Titulus* ſacro uſui addictus non fuerit. Præterquamquod probatur manifeſtè ex allatà Anaſtaſii

Hadrian. I. in Epiſt. ad Carolū Magnum pro 2. Concilio Nicæn. an. 787.

Anaſtaſ. in Damaſ.

ſtaſii auctoritate, quod idem *Titulus Baſilica* fuit; & nè *Titulos* ſolas *Baſilicas* fuiſſe ſuſpicaremur, ex *domibus* circumadiacentibus eidem Baſilicæ dono traditis, apertè deducitur, etiam redditâ pace Eccleſiæ, *Titulos* fuiſſe *Domos* unà & *Eccleſias*, quamvis iſtas (uti olìm perſecutione ſæviente) tempore Damaſi in *Domibus* delituiſſe, minimè cenſeamus.

Florentinus ut ſupra. Oſtendit deindè Florentinus, *Eccleſias Crucibus* erectis, vel pictis uſitatiùs dedicatas fuiſſe; invaluiſſe dicit nihilominùs à priſcâ *Eccleſia* apud Fideles morem, ut non modò in *Eccleſiis*, & *Titulis*, ſed antè privatas Chriſtianorum *Domus Cruces* pingerentur, ut Chriſtianis iiſdem objiciebat Julianus Apoſtata; quapropter cùm appoſitum tantùm *Crucis* ſignum *Titulos*, & *Eccleſias* à privatis Domibus diſtinguere ſatis non poſſet, neceſſe fuerit nomen etiam *Titulis* addere, nempè Pammachii, Veſtinæ, Equitii, &c., & dedicatas *Eccleſias* etiam ſuis nominibus nuncupare; quibus in medium prolatis illicò addit: *Ut ſupra.* [Cùm ergò *Tituli* ſaltèm initio „ quid diverſum ab *Eccleſiis* eſſent, & deindè neque „ omnes *Eccleſiæ Tituli* nomine dicerentur, con„ ſentaneum magis videtur, religioſas propriè *Do*„ *mos* fuiſſe]. At quænam quæſo eſt hujuſmodi ratiocinatio? quo pacto ex talibus præmiſſis, initio ſaltèm, *Titulos* quid diverſum ab *Eccleſiis* extitiſſe infert? Toties ipſemet haud diffiteri potuit, initio, ſæviente perſecutione, in *Titulis Eccleſias* fuiſſe, in quibus

Digitized by Google

quibus ſacra Myſteria perficiebantur; quomodò igitur quid diverſum ab *Eccleſiis* tunc extitiſſe, ſuadere hic nititur, ex eo tantùm, quod, ut diſtinguerentur à privatis ædibus, *Eccleſiæ*, & *Tituli* diſtinctis nominibus fuerint nuncupati? Aliis forſitàn nominibus appellatas fuiſſe *Eccleſias* in *Titulis*, aliis *Titulos* eosdem ex hoc conjicit? & id nos fatemur; attamen non ex hoc benè infertur, *Titulos* quid diverſum extitiſſe ab *Eccleſiis*, & *Domos* dumtaxàt fuiſſe; nàm certè, ut ipſemet contrà ſe ipſum inferiùs ſtatuit, *Titulus* ſine *Eccleſiâ* non fuit, licèt non omnis *Eccleſia Titulus* diceretur; undè ex hoc quod *Eccleſiæ* in *Titulis* propriam nomenclaturam haberent, & propriam inſuper iidem *Tituli*, educi nullatenùs poteſt, *Eccleſiæ* igitur non fuerunt in *Titulis*, vel quod omnis *Titulus* non fuerit niſi *Domus*; nàm in *Titulis* proprio nomine inſignitis etiam *Eccleſias* fuiſſe ſingulari nomine prænotatas, ex allato Anaſtaſio, & aliis manifeſtè colligitur.

Iccircò quæ ex Libro Pontificali de Veſtinæ *Titulo* profert Florentinus, quod nempè à *Baſilicâ* diſtinctus, & *Domus* appellatus videatur, tanquàm nullius momenti habenda ſunt; immò ipſe coarguendus cognoſcitur, eo quod Anaſtaſium reprehenderit, qui *Eccleſias*, quæ *Titulum* habebant, cum *Titulis* ipſis confuderit; quia cùm optimè compererit Anaſtaſius in *Titulis Baſilicas* comprehenſas, ſat habuit, cùm de ipſis differere debuit, *Titulos* memorare; nec viceversà ſegregare potuit à *Titulis* *Ut ſupra.*

Eccle-

Eccleſias, quas unum & idem fuiſſe cùm *Titulis* perſpicuè agnovit.

Demùm ex ſubſcriptionibus in Pontificiis aliquibus Diplomatibus, ab ipſo adnotatis, nullatenùs (ut ipſemet excogitavit) ab *Eccleſiâ Titulus* diſtinctus apparet; cùm enim in Diplomate Calixti ſubſcriptus legitur [Benedictus Presbyt. Card. S. Petri „ ad Vincula *Tit. Eudoxiæ*], & ſic in aliis, non *Eccleſia* à *Titulo* ſeparatur; ſed ad *Titulum Eccleſiam* pertinuiſſe oſtenditur. Quod ex communi, qui inolevit, loquendi uſu magis comprobatum obſervavimus; nàm cùm memorare contingat *Baſilicam* ex: gr. S. Laurentii, quæ Presbyteri Cardin. *Titulo* decoratur, non aliter eam appellare ſolemus, quàm S. Laurentii *in Lucinà*; quem morem, ex eo quod *Baſilica* ipſa in *Titulo Lucinæ* conſtructa fuerit, proceſſiſſe non irrationabiliter exiſtimamus.

Ut ſupra.

Ughell. Ital. Sacr. tom. 9. pag. 502.

CAPUT VII.

De Diviſione Titulorum, & *Nomine* Cardinalium.

FUerunt igitur *Tituli* præcipuæ quædam *domus*, in quibus *Eccleſiæ*, ſeù *Baſilicæ* conſtitutæ erant, ad Sacra facienda, & ubi inſupèr profugis, aut pauperibus Fidelibus hoſpitium, & victui neceſſaria ſuppeditabantur. Ut verò hæc omnia, juxtà Apoſtoli monitum, ordine fierent, cùm præci-

D. Paulus 1. ad Corint. c. 14. verſ. 40

præcipuè in Chriſtianos Ethnica debaccharetur ſævitia, optimum viſum eſt ſummis Eccleſiæ Paſtoribus, ut cuique *Titulo* Presbyter præponeretur, qui Fidelium in eo congregatorum animabus ſimul, corporibuſque conſuleret, nec non in eà Regione Urbis, in quâ *Titulus* conſtitutus erat, Paræciam, ſivè Diœceſem habens, Chriſtianorum etiam in ipsâ degentium ſollicitudinem gereret, paſceretque Verbo Dei, & ſacra miniſtraret, quod primò præſtitiſſe Evariſtum, qui poſt Petrum quintus Apoſtolicam Sedem tenuit, plurimi putarunt; at Eminentiſſimus Baronius alitèr exiſtimavit; nam antè Evariſtum à prædeceſſoribus Pontificibus *Titulorum* factam fuiſſe diſtributionem optimè credidit. *Baron. ann. 112.*

Verùm licèt hæc Baronii ſententia nullo antiquitatis teſtimonio apud ipſum fulciatur, tamen haud prorsùs eo vacat, ut inferiùs dicetur, nec omninò probabilitate caret, cùm ad Sanctorum Pontificum, qui Evariſtum præceſſerunt, paſtoralem ſollicitudinem pertinuiſſe agnoſcatur ea *Titulorum* diſtributio. Nec obſtant, quæ affert Onuphrius Panvinius, ut oſtendat, Evariſtum primò in Urbe Presbyteris *Titulos* commiſiſſe, his verbis: [Porrò autem ne Presbyterorum adminiſtratio in promiſcuo eſſet, idem Evariſtus, qui * tertius poſt Beatum Petrum Apoſtolum Romanus Pontifex fuit, circà annum à Chriſto nato centeſimum, *Titulos*, vel (ut nunc dicimus) paræcias in Urbe Romà ipſis Presbyteris diviſit, ut ſinguli à ſe invicem

Onuph. Panvin. de Epiſc. Titul., Diacon. Cardin. pag. 5.

* *quintus*

Digitized by Google

„ cem ſecreti in ſuà Urbis regione, *Titulo*, vel pa-
„ ræciâ, confuſionis tollendæ causâ, divina Myſte-
„ ria populum erudientes, Sacramenta Dei omnibus
„ ad ſe venientibus fidelibus exhiberent, ſingulos-
„ què presbyteros in unoquoque *Titulo* poſuit; ſuf-
„ ficere enim tum viſus eſt is numerus propter cre-
„ dentium paucitatem]; hæc, inquam, non ob-
ſtant, quia ad tollendas confuſiones, etiam ante Evariſtum, Presbyterorum in promiſcuo adminiſtrationem abſtuliſſe optimum eſſe potuit; nam confuſiones etiam Apoſtolorum ævo inter Fideles exortas ob Euangelii miniſtros, colligitur ex epiſtolà primà ad Corinthios, in qua Paulus ipſos redarguit, quòd contentiones inter eos eſſent [quod unusquisque veſtrum (ait) dicit: Ego quidem ſum Pauli (ſcilicèt diſcipulus Catechumenus): ego autem Apollo: ego verò Cephæ: ego autem Chriſti]; quapropter à veritate alienum his de cauſis judicandum non eſt, in Eccleſià Romanâ quoquè, ad tollendas confuſiones, Miniſtrorum Sacrorum causâ exoriri ſolitas, licèt in eà haud fuiſſe reperiamus, *Titulorum* diſtributionem etiam antè Evariſtum factam fuiſſe, ut Baronius optimè arbitratus eſt.

D. Paul. 1. ad Corinth.

Ibid. ut ſup.

„ [Verùm non longè poſt Evariſtum (inquit
„ idem Panvinius), Fidelium quotidiè creſcente
„ multitudine, permotus Hyginus Romanus Ponti-
„ fex, cùm tot credentibus non ſufficerent hi, plu-
„ res in unoquoquè *Titulo* tùm Clericos, tùm pres-
„ byteros eſſe voluit. Hinc autem Presbyterorum

Car-

Digitized by Google

„ *Cardinalium* nomen manaſſe crediderim, ut is „ videlicèt eſſet Presbyter *Cardinalis*, ideſt *principalis*, qui cæteris presbyteris ejuſdem *Tituli* „ (quos plures ab Hygino factos fuiſſe dixi, cùm „ primùm unus tantùm per ſingulos *Titulos* presbyter fuiſſet) præeſſet; ſatis enim conſtat, aliquot annis poſt, antè etiam S. Silveſtri Papæ tempora, *Cardinalis* nomen in Romanà Eccleſià „ uſurpari cœptum fuiſſe, quod non niſi ex Hygini „ inſtituto oriri potuit, cùm antea eo nomine uti „ opus non eſſet, quòd non niſi unus per ſingulos „ *Titulos* presbyter fuiſſet].

Hanc Panvinii opinionem, quod videlicèt Hyginus plures in unoquoquè *Titulo* tùm presbyteros, tùm Clericos ſtatuerit, ſequuti ſunt Ciacconius, Victorellus, Petrus Frizon, Vaſquez in 3. partem, S. Thomæ tom. 3. diſput. 141. cap. 1., & alii &c. qui duplici innituntur fundamento; Repererunt enim primùm in Hygino apud Anaſtaſium, quod „ [Hic Clerum compoſuit, & diſtribuit gradus], deindè apud Divum Gregorium, in totiès memoratà Synodo Romanà plures unius *Tituli* ſubſcriptos presbyteros, nempè tres *Tituli* S. Balbinæ, duos *Tituli* Sancti Silveſtri, duos item Sanctorum Apoſtolorum; undè tùm ex allatà Cleri compoſitione, & diſtributione per Hyginum factà, tùm ex adductà Synodi Romanæ auctoritate, & plures presbyteros in uno *Titulo*, & eum, qui in ipſis *Titulis* aliis præerat presbyteris, *Cardinalis*

Ciaccon., & Victorell. in Hygin.

Frizon. in apparatu ad Gall Purpur. cap.3.

Vaſquez in 3. par. S. Tho. tom. 3. diſp. 141. cap. 1.

Anaſtaſ. in Hygin.

D. Gregor. Regiſtr. epiſt. lib. 4. ep. 44.

Kk ij nomi-

nomine presbyterum nuncupatum fuiſſe exiſtimarunt.

Verùm licèt & compoſitio, & Cleri diſtributio ab Hygino facta recenſeatur; cùm tamen hunc quindecim tantùm presbyteros ordinaſſe inveniamus toto, quo ſedit, tempore, quod videlicèt annorum quatuor, trium menſium, & octo dierum fuiſſe apud eundem Bibliothecarium reperitur; exiguo hoc numero in *Titulis* presbyterorum numerum adaugere quomodo potuerit, haud facilè intelligitur, cùm præcipuè alii antè ipſum Pontifices, presbyteros numero pauciores ordinaſſe deprehendantur. Poſt Evariſtum enim, qui primus Apoſtolicam Sedem tenuit Alexander, per annos octo, menſes quinque, dies octo, ſex tantùm presbyteros feciſſe legitur. Undecim ordinavit Sixtus, qui ſedit annos decem, menſes tres, dies viginti, & unum; & duodecim Theleſphorus, qui ſedit annos undecim, menſes tres, & dies viginti duos. Undè triginta trium annorum ſpatio, viginti novem dumtaxat Presbyteros à Pontificibus ordinatos fuiſſe comperimus, ex quibus cùm plurimi, vel Martyrio, vel naturali morte conſumpti fuerint, in ipſorum locum quindecim ſuos ſubſtituiſſe Hyginum cenſendum eſt; quapropter minimè intelligitur, qua ratione, quo modo Presbyteros in *Titulis* multiplicare potuerit ipſe Hyginus, illis, quas habuit, ordinationibus, cùm præcedentium presbyterorum (quos toto eo triginta annorum intervallo ex hac vitâ deceſſiſſe, ſæviente præ-

Anaſtaſ. in Hygin.

Anaſtaſ. in Alex. I.

Anaſtaſ in Sixto I.

Anaſtaſ. in Theleſph.

Digitized by Google

præſertim perſecutione, credibile eſt) vix numerum implere potuiſſe agnoſcatur.

Quòd ſi his addas, quæ in Cleto idem Anaſtaſius refert, ruet procul dubiò Panvinii, aliorumque Sectatorum ejus de multiplicatione presbyterorum „ ab Hygino in *Titulis* factâ, ſententia: [Hic (inquit „ Anaſtaſius in Cleto) ex præcepto B. Petri viginti „ quinque presbyteros ordinavit in Urbe Româ]; ſi enim juxtà Principis Apoſtolorum præceptum viginti quinque presbyteri in Urbe eſſe debebant, ad implendum eum numerum vix ſat fuiſſe ordinationes factas ab Evariſto ad Hyginum, quis manifeſtè non videt? quomodò igitur modiciſſimo numero presbyterorum, quos ordinavit Hyginus, non tantùm vigintiquinque presbyterorum ſervatum Apoſtoli præceptum, ſed inſupèr etiam cohors illorum multiplicata exiſtimabitur?

Anaſtaſ. in Cleto.

Romanæ Synodi autem auctoritas nullà prorsùs ratione probat, multiplicationem presbyterorum in *Titulis* factam ad Hyginum eſſe referendam, ſed ſolùm Gregorii Magni ævo plures in uno *Titulo* presbyteros extitiſſe; quod tamen in omnibus *Titulis* hanc multiplicationem factam fuiſſe, minimè oſtendit, ſed tantùm in quibuſdam, qui nempè conſtituti fuerint in illis Urbis locis, ubi major eſſet frequentia Chriſtianæ plebis, cui regendæ presbyter unus impar eſſet. Undè etiam corruit eductio illa ex his facta vocabuli *Cardinalis*, quia ritè inferri nequit ex eo, quòd in aliquibus *Titulis* plures eſſent Pres-

Presbyteri, inter quos unus principalis, qui *Cardinalis* diceretur, quod omnibus Presbyterorum *Titulis*, in quibus, ut plurimùm, unus tantùm Presbyter erat, *Cardinalis* nomen tributum fuerit; tùm quia denominatio à potiori ſumenda eſt, undè cùm *Titulorum* pars potior unum ſolummodò obtineret Presbyterum, à paucis *Titulis*, qui plures Presbyteros habebant, nomenclaturam omnes *Titulos* retuliſſe inveriſimile eſt; tum ex his, quæ affert Eminentiſſimus Bellarminus, dicit enim: [Hæc Onuphrii „ explicatio non videtur vera; nam in eodem *Titulo* plures erant aliquando *Cardinales*, ut patet ex „ Synodo S. Gregorii, quæ habetur lib. 4. regiſtr. „ cap. 88., ubi ponuntur ſubſcriptiones Presbyterorum *Cardinalium*, & inter eas tres inveniuntur „ *Tituli* S. Balbinæ, duo S. Damaſi, duo S. Silveſtri, duo Sanctorum Apoſtolorum: non igitur „ is tantùm *Cardinalis* dicebatur, qui præerat *Titulo*. Præterea tempore S. Silveſtri ſeptem tantùm Romæ erant Diaconi *Cardinales*, nam adhuc recens erat eo tempore Canon 14. Concilii „ Neocæſarienſis, ubi definitur, in qualibet Civitate quamvis magnâ ſeptem tantùm debere eſſe „ Diaconos, & tamen illi omnes Romæ dicebantur „ *Cardinales*, ut patet ex Concilio Romano ſub „ Silveſtro Can. 6., non igitur Diaconus *Cardinalis* erat, qui præerat aliis Diaconis ejuſdem Eccleſiæ; Adde poſtremò, quod juxtà hanc Onuphrii „ explicationem nulla ratio reddi poſſet, cur dicerentur

Bellarmin. de Clericis lib. 1. cap. 16. to. 1. pag. 199.

„ rentur quidam Epiſcopi *Cardinales*; non enim „ dici poſſunt Epiſcopi *Cardinales*, quòd præſint „ aliis Epiſcopis ſuæ Diœceſis, ſicut Presbyter *Cardinalis*, quòd præſit Presbyteris ſui *Tituli*, nam „ non ſunt in una Diœceſi plures Epiſcopi]. Hæc Bellarminus; ſed ad ordinem redeamus.

Exiſtimandum igitur melius videtur juxtà Baronium, *Titulorum* diviſionem in Urbe factam fuiſſe ante Evariſtum, immò meritò à Cleto, qui ex præcepto B. Petri Apoſtoli *viginti quinque* Presbyteros in Urbe Romà ordinaſſe legitur. Ad quid enim eo Sacrorum Miniſtrorum numero Romanam inſigniri Eccleſiam, Apoſtolorum Principem voluiſſe cenſendum eſt, niſi ut eà ratione Dominico Urbis gregi conſuleret? Huic conſona deprehenduntur, & quæ Doctor Gentium dixit, & quæ *Titularibus* Presbyteris Urbis tradita munia leguntur; in Actis ſiquidem Apoſtolorum hæc Epheſiis dicta „ recenſentur: [Attendite vobis, & univerſo gregi, *Act. 20 28* „ in quo vos Spiritus Sanctus poſuit *Epiſcopos* re- „ gere *Eccleſiam* Dei]: [Porrò (explicat eruditiſ- „ ſimus Cornelius à Lapide) Epheſi unus erat *Epi-* *Cornel à Lapid. ibid.* „ *ſcopus*, ſcilicèt Thimotheus. *Epiſcopos* ergo „ vocat primarios Presbyteros; hi enim cum *Epi-* „ *ſcopo*, quaſi *Epiſcopi* invigilabant Eccleſiæ, eam- „ què regebant; undè verſ. 17. vocat eos *majores* „ *natu*, ideſt Seniores, & Presbyteros], non quòd Presbyteri eſſent *Epiſcopi*, ut Aerius, & Wiclef impiè dixerunt, qui jure divino in ordine, & poteſtate Epi-

Digitized by Google

Epiſcopo parem fecerunt Presbyterum, ſed tantùm ex communicatà, ut mox diximus, Presbytero ipſi jurisdictione, ut Bellarminus demonſtrat lib. 1. de Cleric. cap. 5.

Bellarm. de Cleric. lib. 1. cap. 5.

Cùm igitur Apoſtoli ævo Epheſina Eccleſia Presbyteros haberet, qui cum Epiſcopo *quaſi Epiſcopi* invigilabant Eccleſiæ, eamquè regebant, undè etiam *Epiſcopi* vocati ſunt; quis ambigere poterit, ad id quoque ſpectaſſe Petrum Apoſtolum, cùm in Romanà Eccleſià *viginti quinque Presbyteros* ordinari præcepit, ut nempè hi in *Titulis* diviſi (ut neceſſe fuit ad tollendam, ut diximus, confuſionem,) *quaſi Epiſcopi*, & ipſi cum Summo Pontifice invigilarent Eccleſiæ, eamque regerent? Duas enim ob cauſas olìm Presbyteri, *Epiſcopi* vocati ſunt, inquit laudatus à Lapide: [Prima eſt, quam dixi, quia „ in ordine ſummo, qui eſt Sacerdotii, Presbyter „ par eſt Epiſcopo. Secunda, quia olìm antè ſchiſ„ ma (ut ait Hieronym. in 1. ad Titum) non tàm „ auctoritate, & jurisdictione diſtinctà, & diviſà, „ quàm communi Presbyterorum conſilio, labore, „ & ſpiritu regebantur Eccleſiæ]; & ideò ex his mirum non eſt, ſi quaſi Epiſcopalis *Titularibus* Urbis Presbyteris auctoritas tributa fuerit, ipſiſque à Pontificibus *Diœceſes* certis limitibus comprehenſæ fuerint adſcriptæ; quia nempè ex eàdem Apoſtolicà inſtitutione, quæ Epheſi per Paulum manavit, ut Presbyteri in Eccleſià, *Epiſcopi* quodammodò eſſent, & nuncuparentur; in Romanà Eccleſià per Petrum factum

Cornel. à Lap. in epiſt. ad Philippen. cap. 1. ver. 1.

D. Hieronym. 1. ad Titum.

Digitized by Google

factum eſt, ut Presbyteri in *Titulis* Urbis *quaſi Epiſcopali* officio, & juriſdictione fungerentur. Hoc autem diſcrimen interceſſit inter Romanam, aliaſquè Eccleſias, quod cùm poſteà in iſtis creſceret Fidelium numerus, atque ad eum gubernandum, ut dicit idem à Lapide, opus eſſet debito ordine, & ſubordinatione Miniſtrorum, ſub uno Rectore Epiſcopo: & in ipſis Eccleſiis (ſi credimus Hieronymo in 1. ad Titum), cùm Presbyteri primà illà Epiſcoporum communicatione abuterentur, iiſque inſolentèr æquari, & præeſſe vellent, ac facerent Schiſmata, Epiſcopi iccircò ſuam auctoritatem, & præeminentiam tueri cœperint, & ſic omnibus prælati fuerint; quod in Eccleſià Romanà minimè accidit: nàm in ipsà, uti Apoſtolicarum inſtitutionum firmiſſimà, & vigilantiſſimà cuſtode, non tantùm Pontificibus auctoritatem ſubtrahere, haud contendiſſe Presbyteros invenimus; quinimò à Pontificibus Presbyteris ipſis in *Titulis* ſemper, uti à principio, communicatam fuiſſe juriſdictionem deprehendimus. Cùm autem ea ſchiſmata inter Epiſcopos, atque Presbyteros orta recenſeantur Apoſtolorum tempore ſub ipſa Eccleſiæ initia, dum hic ex Corinthiis diceret: ego ſum Cephæ, hic: ego Pauli, ille: ego Apollo; hinc patet, antè ſchiſmata ipſa ab Epiſcopis Epiſcopalem communicatam fuiſſe jurisdictionem Presbyteris, & per conſequens in Romanà etiam Eccleſià, vel eodem tempore, vel paulò poſt, nempè ſub Cleto, ut diximus, ex Principis Apoſtolorum præcepto,

Cornel. à Lapid. ut ſupra.

D. Hieron. ut ſupra.

D. Paul. ut ſupra.

viginti quinque ordinatis Presbyteris, Dominici gregis paſtoralem ſollicitudinem, in aſſignatis cuique *Titulis*, ad tollendam, quam innuimus confuſionem, demandatam fuiſſe.

Panvin. ut ſupra. Quod verò pertinet ad *Cardinalis* vocabulum, nec Panvinium, aliosque ipſius ſententiæ adhærentes *Bellarm. ut ſupra.* ſequimur, ut ſuprà diximus, nec Bellarmino etiam aſſentimur, qui *Cardinalis* nomen loco primùm impoſitum, deindè à loco ad perſonas translatum fuiſſe opinatur; ſed ex antiquo proceſſiſſe arbitramur verbo *Incardinare*, quod apud Veteres idem ſignificabat, ac *ordinare*, videlicèt *addicere* alicui præfinitæ Eccleſiæ Presbyterum, vel Epiſcopum, vel Diaconum; quod nempè verbum, non tantùm adhibitum fuit, cùm in Urbis *Titulis* Presbyteri ſtatuerentur, ſed illud inſuper uſurparunt Pontifices, cùm in aliis etiam extrà Urbem Eccleſiis Presbyteros, vel Epiſcopos, aut Diaconos conſtituere voluerunt; quapropter Magnus Gregorius in epiſtolà ad Balbinum

D. Gregor. epiſt. regiſtr. lib. 1. Indict. 9. epiſt. 15.

„ Epiſcopum Roſellanum ſcribit: [Jubemus dile-
„ ctioni tuæ, ut hujus præceptionis auctoritate
„ commonitus, memoratæ Eccleſiæ (nempè Popu-
„ lonenſis) viſitator accedas, ut unum *Cardinalem*
„ illic Presbyterum, & duos debeas Diaconos *ordinare*]; & in alterà ad Martinum Epiſcopum in Corſicà, ei præcipiens, de Tamitanà Eccleſià in Ale-

Regiſt. lib. 1. epiſt. 77. Indict. 9.

„ rienſem tranſire, dicit: [& quoniam Eccleſia
„ Tamitana, in qua dudum fuerat honore Sacerdo-
„ tali tua fraternitas decorata, ita eſt, delictis fa-
cien-

Digitized by Google

„ cientibus, hoſtili feritate occupata, atque diruta,
„ ut illuc ulteriùs ſpes remeandi nulla remanſerit;
„ in Eccleſià Alerienſi, quæ jam diù Pontificis auxi-
„ lio deſtituta eſt, *Cardinalem* te ſecundùm peti-
„ tionis tuæ modum, hac auctoritate conſtituimus
„ ſine dubio Sacerdotem]; & de ipsà Martini Epi-
ſcopi tranſmigratione ad Eccleſiam Alerienſem ſcri-
„ bens ad Clerum, & Nobiles Corſicæ: [Eà de re-, *Ibid. ut ſupra epiſt. 79.*
„ dicit, quoniam Eccleſia Alerienſis Sacerdotis diù
„ eſt auxilio deſtituta, neceſſarium duximus, Mar-
„ tinum fratrem, & Coepiſcopum noſtrum ibidem
„ *Cardinalem* conſtituere Sacerdotem]; Ad Ar-
chiepiſcopum verò Calaritanum in Sardinià ſcribens,
dum admonet de ſuperbià Liberati Diaconi compri-
mendà, docet *Cardinalem* aliquem conſtituere-,
aliud non fuiſſe, quàm ad Sacerdotium, ſeù ad Preſ-
byteratus ordinem eum evexiſſe; ait enim: [Libe- *Ibid. ut ſupra epiſt. 81.*
„ ratus igitur, de quo nobis tua fraternitas indicavit
„ qui Diaconii fungi perhibetur officio, ſi à deceſſo-
„ re tuo *non factus eſt Cardinalis*, ordinatis à te
„ Diaconibus nulla debet ratione præponi, ne eos,
„ quos conſecrando probaſſe cognoſceris, reprobare
„ ſupponendo quodam modo videaris. Prædictum
„ itaquè Liberatum, quem reprimendus ambitionis
„ inflat ſpiritus, omni inſtantià ab intentus ſui pra-
„ vitate compeſce, & ultimum inter Diaconos ſtare
„ conſtitue, ne dum ſe illicitè præferri contendit
„ immeritus, loco, in quo nunc ſitus eſt, judicetur.
„ Cujus tamen ſi obedientià fueris invitatus, & eum

„ poſt hæc *Cardinalem facere* volueris, niſi Ponti-
„ ficis ſui conceſſionem ſolenni more meruerit,
„ abſtinendum ab omni ejus *incardinatione* memi-
„ neris, quoniam æquitati convenire non ambigis,
„ ut aliis ſervare non differas, quod ipſe quoquè tibi
„ ſervari deſideras].

De privato autem Oratorio ad preces Timotheæ cujuſdam illuſtris fœminæ conſecrando admonens Gregorius Caſtorium Ariminen. Epiſcopum:
Regiſtr. Epiſt. lib. 2. epiſt. 9. „ [Prædictum Oratorium, inquit, abſque Miſſis
„ publicis ſolenniter conſecrabis; ità ut in eodem
„ loco nec futuris temporibus Baptiſterium con-
„ ſtruatur, nec *Presbyterum conſtituas Cardina-*
„ *lem*]; & explicans quodammodò, quod ſicùt omnis Presbyter, *Cardinalis* non erat, ità *Cardinalis* nomine, qui alicui Eccleſiæ Presbyter addictus erat,
Ibidem ut ſupra. tantùm nuncuparetur, ſubdit: [Et ſi Miſſas fortè
„ maluerit fieri ſibi, à dilectione tuà Presbyterum
„ noverit poſtulandum, quatenùs nihil aliàs, à quo-
„ libet Sacerdote alio ullatenùs præſumatur]; & demùm quid *Cardinalis* nomen, quid *incardinare* verbum ſignificarent, apertè oſtendens in Epiſtolà
Ut ſupra epiſt. 25. ad Joannem Epiſcopum Squillatinum, dicit: [Pro-
„ pterea te Joannem ab hoſtibus captivatæ Luſitanæ
„ Civitatis Epiſcopum *in Squillatinà Eccleſià Car-*
„ *dinalem neceſſe duximus conſtituere Sacerdotem*,
„ ut ſuſceptione ſemèl Animarum curam, intuitu
„ futuræ retributionis impleas; & licèt à tuà Eccle-
„ ſià ſis hoſte imminente depulſus, aliam, quæ Pa-
ſtore

„ ſtore vacat, Eccleſiam debes gubernare, ità ta-
„ men ut ſi Civitatem illam ab hoſtibus liberam
„ effici, & Domino protegente, ad priorem ſtatum
„ contigerit revocari, ad eam, in qua priùs *incar-*
„ *dinatus es*, Eccleſiam revertaris; ſin autem præ-
„ dicta Civitas continua captivitatis calamitate
„ premitur, in hac, in qua à nobis ordinatus es,
„ *incardinatus* debeas Eccleſiâ permanere].

Cùm igitur *incardinare*, & *Cardinalem conſtituere* in aliquâ Eccleſiâ nil aliud eſſet apud veteres, quàm alicui Eccleſiæ addicere; hinc eſt, ut patet ex ipſis Magni Gregorii Epiſtolis, quod nomen hoc minimè peculiare fuerit Presbyterorum in Urbis *Titulis* conſtitutorum, ſed etiam aliarum Eccleſiarum commune Presbyteris; undè & Salernitanis, & Neapolitanis, & Compoſtellanis, & Mediolanenſibus, nec non Ravennatis Eccleſiæ Canonicis tributum fuiſſe reperitur; quapropter in Diplomate quodam Ravennati Eccleſiæ ab Alexandro Papa III. conceſſo hæc leguntur: [Nos Sanctam Ravennatem *Apud Fabr in Mem hiſt Raven. par. 1 pag. 24.*
„ Eccleſiam in honore Agiæ Anaſtaſiæ mirificè
„ conſtructam, & ſummis Eccleſiaſticarum digni-
„ tatum honoribus, poſt ſolam omnium Eccleſia-
„ rum Matrem Romanam Eccleſiam, &c. reparare
„ cupientes, &c. & Beatiſſimi Martyris Apollinaris
„ primi Epiſcopi, & Beati Petri Apoſtolorum Prin-
„ cipis Diſcipuli auctoritate, & noſtrâ roboramus,
„ in primis videlicèt *omnes Cardinalatus*, & *Ti-*
„ *tulos*, & *Diaconias*, &c. *Tibi*, *tuiſque Fra-*

tribus

Digitized by Google

„ *tribus Cardinalibus omnibus*, veſtriſque Succeſ-
„ ſoribus, &c.]

Verùm ſi res ità ſe habet, quod à verbo *incardinare* exortum *Cardinalis* nomen, reliquis etiam Eccleſiis conſtitutis, & addictis Presbyteris, ſeu Diaconibus tributum fuerit; undè potiſſimùm etiam antiquitùs Epiſcopi, Presbyteri, & Diaconi S. R. E. inter alios, & præ aliis *Cardinalis* nomen ſumpſerunt? Huic objectioni S. Leo Papa IX. in hunc modum ſatisfeciſſe vidtur; ſcripſit enim ad Michelem Imperatorem: [Sicùt *cardine* totum regitur „ oſtium, ità Petro, & Succeſſoribus ejus, totius „ Eccleſiæ deponitur emolumentum; & ſicùt *cardo* immobilis permanens ducit, & reducit oſtium; „ ſic Petrus, & ſui Succeſſores liberum de omni Eccleſià habent judicium, cùm nemo debeat eorum „ dimovere ſtatum, quia ſumma Sedes à nemine „ judicatur; undè Clerici ejus *Cardinales* dicuntur, „ *cardini* utique illi, quo cætera moventur, viciniùs „ adhærentes]. Nihilominùs hæc nomini *Cardinalis* data à Sm̃o Pontifice interpretatio difficultatem non ſolvit; tùm quia, dùm eam tradidit, jàm Romanæ Eccleſiæ Presbyteri eà nomenclaturà diù antè à cæterarum Eccleſiarum Presbyteris diſtinguebantur, eorumque propria denominatio evaſerat illa, quam jàm pridèm cæteris compertum eſt fuiſſe communem: undè mirum non eſt, ad declarandam Romanorum præſtantiam Presbyterorum, eam interpretationem à Leone *Cardinalis* nomini datam fuiſſe

In Epiſt. ad Mich. Imp. cap. 32. pag. 185.

fuiſſe (qua tamen non explicavit, cur in aliquibus quoque Eccleſiis Presbyteri, & Diaconi *Cardinales* nuncupati extiterint), cùm id tantùm oſtendere in animo habuerit, quàm congruenter, & quàm rectè Romani Presbyteri ſibi à *cardine* nomen ſumpſerint; tùm quia, ut dicit Bellarminus, hæc nominis *Cardinalis* facta à Leone explicatio rectè quidem docet, cur *Cardinales* Romanæ Eccleſiæ dicantur præ cæteris, & per antonomaſiam *Cardinales* non verò oſtendit, cur ſimpliciter *Cardinales* dicantur, cùm conſtet, etiam alibi fuiſſe *Cardinales*. *Bellarm. ut ſupra.*

Cauſa igitur, ob quam iidem Romani Epiſcopi, Presbyteri, & Diaconi cognomentum illud ſibi potiſſimùm vindicaverint, ea potiùs fuiſſe videtur, quam affert Petrus Epiſcopus his verbis: [Mul- *Petr. Epiſcop.*
„ titudo Presbyterorum, & Diaconorum forenſium
„ ad Urbem concurrentium cauſam dedit, ut ur-
„ bani Presbyteri, & Diaconi ab eis diſtinguerentur nomine *Cardinalis*]; & eo certè planè modo, quo ipſe Romanus Pontifex Papæ vocabulo contradiſtinctus eſt, cùm tamen antiquitùs omnes Catholici Sacerdotes Papæ nuncuparentur, ſic Preſbyteros, & Diaconos S. R. E. (juxtà hanc Petri Epiſcopi opinionem), ut à cæteris aliarum Eccleſiarum Diaconis, & Presbyteris ſecernerentur, *Cardinalium* cognomine appellatos cenſendum eſt. *Magr. notit. vocab. Eccleſ. verbo* Papa.

Calvinus autem, teſte Bellarmino, antè Gregorii tempora, dicit ſe non legiſſe nomen *Cardinalis*; deindè: [Hic Titulus, inquit, Gregorii ætate *Bellarmin. ut ſupra.*

in

„ in ſolos Epiſcopos competebat, nàm quoties meminit *Cardinalium*, non Romanæ Eccleſiæ, ſed „ aliis quibuslibet eos attribuit, ut in ſummâ nihil „ aliud ſit Sacerdos *Cardinalis*, quàm Epiſcopus]; verùm & hoc impii mendacium eluditur; nam, ut Bellarminus ipſe optimè adnotavit, ignoravit profectò Hæreticus, in Concilio Romano ſub Silveſtro can. 6. ſcriptum fuiſſe, ſeptem extitiſſe Diaconos *Cardinales* in Romanâ Eccleſiâ, cùm tamen evidens ſit, Silveſtrum præceſſiſſe Gregorium annis ferè trecentis; & quod magis intereſt, in eodem Concilio *Cardinalis* nomen nec incœpiſſe, nec *Cardinales* inſtitutos fuiſſe, cùm tantùm ab ipſo Decretum emanaſſe deprehendatur, ut præter *Cardinales* Diaconos Romanæ Eccleſiæ, eſſent etiam duo Diaconi ad examen Paræciarum.

Conc. Rom. ſub Silveſtro can. 6.

Quod verò S. Gregorii tempore *Cardinalis* nomen proprium dumtaxàt fuerit Epiſcoporum, falſitatis arguitur ab allatis Gregorii ejuſdem auctoritatibus, & inſuper ab ipſius Epiſt. 11. lib. 5. ad Fortunatum Epiſcopum Neapolitanum, in qua *Diaconos Cardinales* memorat; & ex lib. 11. Epiſt. 14. ad Joannem Epiſcopum Siracuſanum, in qua meminit *Presbyterorum Cardinalium*; præterquamquod Joannes Diaconus lib. 3. Vitæ Sancti Gregorii cap. 7. enumerat Epiſcopos, quos S. Gregorius ex *Presbyteris Cardinalibus* fecerat; non igitur verum eſt (ex his præmiſſis optimè infert Bellarminus), idem eſſe apud Gregorium *Epiſcopum*, & *Cardinalem*.

Gregor epiſtol 11. lib. 5.
Idem lib. 11. epiſt. 14.
Jo. Diacon. Vita S. Greg. lib. 3. cap. 7.

Verùm

Digitized by Google

Verùm licèt validiſſimis hiſce rationibus Calvini mendacia retundere Bellarminus videatur, non tamen omninò Hæretici impudentiſſima ſophiſmata diluiſſe cognoſcitur, dùm non tantùm aſſerere falsò conatus eſt, Gregorii ætate *Cardinalis* nomen ſolis Epiſcopis competiiſſe, ſed inſuper *Cardinalis* nomen, non Romanæ Eccleſiæ, ſed aliis quibuslibet à Gregorio fuiſſe attributum; undè inferre voluiſſe deprehenditur, ſolos Presbyteros, & Diaconos Romanæ Eccleſiæ impropriè iccircò id ſibi nunc vindicaſſe.

Sed cùm ſuprà demonſtratum ſit, *Cardinalis* vocabulum in Eccleſià Romanà ſub Silveſtro, primò uſurpatum, immò antè Silveſtrum repertum, ut probat idem Bellarminus; fateri procul dubio neceſſe eſt, propriè in eà fuiſſe inventum, & ex ipsà poſtmodùm reliquas Eccleſias illud accepiſſe. Quod autem in eà propriè inventum fuerit, facilè oſtendit id, quod reliquæ antè ipſam Eccleſiæ illud penitùs ignoraverint, cùm in Eccleſiaſticis monumentis ipſum, antè Romanam Eccleſiam, aliis attributum fuiſſe minimè reperiatur; quod verò ab illà hæ ipſæ Eccleſiæ illud didicerint, probatur ex eo, quod vocabulum acceperint in ſe.ipſis penitùs inuſitatum, & in Romanà tantùm Eccleſià adinventum. Iccircò ſi, ut diximus, in Ravennate, Mediolanenſi, Neapolitanà, &c. Eccleſiis *Cardinales* reperiuntur, inferri ex hoc nequit, ab iisdem Eccleſiis Romanam *Cardinalis* nomen mutuatam fuiſſe, immò è contrà ab eà potiùs alias Eccleſias illud accepiſſe dicendum

eſt; quapropter cùm ad ſimilitudinem tantùm Romanæ, reliquas Eccleſias vocabulum illud ſumpſiſſe appareat, hinc mirum non eſt, in Eccleſià Romanà, in qua propriè inventum fuit, ad ſignificandos ipſius Epiſcopos, Presbyteros, & Diaconos alicui addictos *Titulo*, & Eccleſiæ, perſeveraſſe; ſecùs in aliis, quæ ipſam tantùm imitatæ ſunt. Qua etiam ratione non ſolùm Calvini deliramenta, ſed etiam Petri Epiſcopi allata corruit opinatio; nàm Eccleſiæ Romanæ Epiſcopi, Presbyteri, & Diaconi à forenſibus, hoc addito *Cardinalis* nomine, nequiverunt eſſe ſejuncti, cùm ſemper illud habuerint; ſed ab aliis diſtincti ſunt, ex eo quod illi, vel tanquàm proprium *Cardinalis* nomen non habuerunt, vel non ſemper geſſerunt, vel tandem ut ſibi non aptum, & competens dimiſerunt.

Petr. Epiſc. ut ſupra.

Qua verò ratione vocabulum *Cardinalium* Romanorum aliæ quoque Eccleſiæ ſibi vindicaverint, ſuprà oſtendimus, cùm ethymon *Cardinalis* traderemus, & *incardinare* idem fuiſſe, ac in aliquà Eccleſià *ſtatuere*, & *addicere*, demonſtravimus. Undè & Emi Card. Bellarmini, ut innuimus, ſententiæ adhærere haud poſſumus, qui nempè putavit, *Cardinalis* nomen primò impoſitum fuiſſe loco, & à loco poſtmodùm ad perſonas derivaſſe; idque ità probare contendit, [quod autem à loco cœperit hoc „ nomen, cognoſci poteſt ex Concilio Meldenſi „ can. 54., ubi ſic legitur: (Ut *Titulos Cardinales* „ in Urbibus, vel Suburbiis conſtitutos Epiſcopus cano-

Bellarminus ut ſupra.

Conc. Melden. can 54.

„ canonicè ordinet, & diſponat); item ex Joanne
„ Diacono in Vitâ Sancti Gregorii lib. 3. cap. 11., *Jo. Diacon. Vita S. Greg. lib. 3. cap. 11.*
„ ubi ſic ait: (*Cardinales* violenter in Paræciis
„ ordinatos forenſibus, in priſtinum *Cardinem*
„ Gregorius revocabat), ubi *Cardinem* vocat *Car-*
„ *dinalem Titulum*, ſivè Eccleſiam].

Ità Bellarminus, qui certè minimè probat, quod excogitavit, nempè à loco *Cardinalis* nomen exortum fuiſſe; nàm præterquamquod in Eccleſiaſticis monumentis *Titulorum* nemo *Cardinis* nomine appellatus recenſetur; ex *Titulis Cardinalibus*, quos Concilium Meldenſe memorat, non educitur inſuper vocabulum loco aptatum, fuiſſe loci; ſed potiùs è contrà perſonarum, videlicèt *Cardinalium*, in *Titulis* conſtitutorum intuitu aptatum loco. Sicut enim communi loquendi uſu didicimus, Eccleſiam hanc, vel illam Prædicatorum, Minorum, Carthuſianorum, &c. dici, quia à Carthuſianis, Prædicatoribus, Minoribus illæ Eccleſiæ Divinis Officiis frequentantur; ità planè, non à *Titulis* nomen ſumpſiſſe, ſed potiùs *Cardinalitium* ſuum nomen *Titulis Cardinales* dediſſe credendum eſt; & exiſtimandum, *Titulos* haud vocatos fuiſſe *Cardinales* aliâ de causâ, quàm ex *Cardinalibus* iisdem addictis.

Quod verò Joannes Diaconus *Cardinem* nuncupet *Titulum Cardinalitium*, ità accipiendum eſt, quod à *Cardinalibus* ipſis *Titulis* addictis, hoc eis vocabulum attribuendum, optimum duxerit; undè *Jo. Diacon. ut ſupra.*

Digitized by Google

non benè infertur iccircò, quod à *Cardine Titulorum*, *Cardinales* ità ſint dicti, cùm potiùs à *Cardinalibus* addictis Eccleſiis, *Cardinis* nomen aptatum cenſeri poſſit Eccleſiis; vel ſaltèm, cùm æquè *Tituli Cardines*, & *Cardinales* nuncupari potuerint à Presbyteris in eis conſtitutis, & Presbyteri *Cardinales* viceversà nomen reportare à *Titulis*: ex æquivocis hiſce Bellarmini fundamentis, quid ſolidum elici poſſit, haud facilè deprehenditur.

CAPUT VIII.

De Numero Titulorum, *& ubinàm conſtituti*.

CUm Eminentiſs. Cæſare Card. Baronio *Titulorum* in Urbe diviſionem factam fuiſſe antè Evariſtum, meritò igitur ſtatuimus, immò à Cleto ex Principis Apoſtolorum præcepto. At cùm *vigintiquinque Presbyteros* hic ordinaverit, quibus in *Titulis* diſtributis Romanæ Eccleſiæ adminiſtrationem demandatam fuiſſe oſtendimus; hinc & laudato Baronio, & aliis, qui *Titulorum* multiplicationem à nonnullis Pontificibus factam recenſent, adhærere non poſſumus, cùm à Cleto usque ad Silveſtrum *vigintiquinque Titulos*, juxtà numerum *Presbyterorum* Urbis, ſemper ſtetiſſe arbitremur. Undè quod apud Anaſtaſium legitur in Evariſto: „ [Hic *Titulos* in Urbe Romà diviſit *Presbyteris*, *&c.*]; & Baronius explicat de *Titulis* recens ab

Anaſtaſ. in Evariſto.

Baron. anno 112.

ab eo inſtitutis, haud ſic intelligendum putamus; ſed diviſionem factam *Titulorum* ab Evariſto *Presbyteris*, non quidem de novis additis *Titulis*, ſed de antiquis, reſtitutis aliis *Presbyteris*, in locum illorum, qui antè obierant, vel Martyrio conſumpti fuerant, accipiendam eſſe exiſtimamus. Quod ſimiliter dicendum de Hygino, de quo pariter traditur: „ [Quod *Clerum* compoſuit, & diſtribuit gradus]; de Dionyſio, de quo ſcriptum eſt: [Quod *Presby-* „ *teris* Eccleſias diviſit, & Cœmeteria, & Paro- „ chias Diœceſes inſtituit]; & tandem de Marcello, de quo perhibetur: [Quod *vigintiquinque* „ *Titulos* in Urbe Romà conſtituit, quaſi *Diœ-* „ *ceſes* propter Baptiſmum, & pœnitentiam multo- „ rum, qui convertebantur ex Paganis, & propter „ ſepulturas Martyrum]. Nàm (ut obſervat laudatus Baronius, præſertim in Dionyſio, & ſic de aliis dicendum) Dionyſius nec diviſionum Eccleſiarum, nec Paræciarum, aut *Diœceſum* inſtitutor fuit, ſed quòd in perſecutione Valeriani ab Eccleſiis eſſent eliminati *Presbyteri*, & Cœmeteria prohibita, pace Eccleſiæ reſtitutà à Gallieno, ipſe Dionyſius eaſdem Paræcias, & *Titulos*, ac Cœmeteria iterùm aliis *Presbyteris* aſſignavit. His autem *vigintiquinque Titulis*, qui tamdiù in Eccleſià Romanà permanſerunt, *Titulum Equitii* addidit Silveſter, *Titulum Marci* Marcus I. Pontifex, & *Titulum Sanctæ Mariæ Tranſtiberim* Julius I. Qua verò ratione hic *Cardinalium* numerus creve-

Anaſtaſ. in Hygino.

Idem in Dionyſio.

Idem in Marcello.

Baron. anno 270.

rit,

Digitized by Google

rit, narrat Honuphrius Panvinius hoc modo:

Honuphrius Panvin. de Cardinalibus pag. 17. Pandulphus Piſanus in Vita Gelaſii II.

„ [Perduravit autem ſic 28. ***Presbyterorum Cardinalium*** integer numerus, ut habetur ex „ Pandulpho Piſano in Vitâ Gelaſii II., usque ad „ Honorii Papæ II. tempora, annumque Chri- „ ſti 1125., quo tempore religioſus hic ordo pau- „ latìm labefactari cœpit; morientibus enim *Cardi-* „ *nalibus Presbyteris*, tunc primùm *Titulis* ipſis „ ſuo Rectore orbatis, per Pontificem de novo „ *Presbytero Cardinali* provideri deſitum, neque, „ ut antiquitùs conſuetudo erat, ſtatìm in defuncti „ locum, alter ampliùs ſubrogabatur *Presbyter Car-* „ *dinalis*; quare factum eſt, ut ſenſim numerus „ *Presbyterorum Cardinalium* decreſcere cœperit, „ & adeò diminutus paulatìm eſt, ut aliquando „ tempus fuerit, in quo nonniſi duo *Presbyteri* „ *Cardinales* viventes in Collegio eſſent, ut ſub „ Alexandri Papæ IV. obitu, & creatione Urba- „ ni IV.

„ Cur autem Honorius ipſe II. id primùm cœ- „ perit, & ejus exemplum ſequentes Romani Pon- „ tifices imitati ſint, cauſa hæc fuit: Sub prædeceſ- „ ſore Honorii II., videlicèt Calixto II., pax inter „ Romanam Eccleſiam, & Imperium (ſub Henri- „ co V. poſt longiſſimum diſſidium, & multa ſchiſ- „ mata ob Sacerdotiorum inveſtituras exorta) re- „ formata fuerat, in qua inter cætera multa cautum „ fuit, ut Romani Pontificis electio ad *Cardinales*, „ Clerumque urbanum pertineret, neque ampliùs

Impe-

„ Imperatores jus aliquod, ut hactenùs habuerant, „ haberent in Romanorum Pontificum creationi- „ bus. Cùmque ob *Cardinalium* multitudinem „ pleraque ſchiſmata in novis Romanorum Ponti- „ ficum creationibus orirentur (nondùm enim lex „ inſtituta erat de duabus partibus *Cardinalium*), „ hoc malum repreſſuri Romani Pontifices, *Cardi-* „ *nalium* numerum paulatìm diminuere cœperunt, „ & qui priùs additis 18. Diaconis certus, & deter- „ minatus erat, videlicèt quinquaginta trium, ſen- „ ſim dilabi, & ad incertum numerum reduci cœ- „ pit, primò enim ex 53., ſub Innocentio II., vel „ Cæleſtino II. 40. eſſe cœperunt, mox 35., dein- „ dè 30., poſteà 25., ad hæc 20., poſteà 15., „ vel 10., poſtremo, ut dixi, ad eam paucitatem „ aliquando redacti ſunt, ut non eſſent niſi ſeptem „ *Cardinales* viventes, videlicèt tres Presbyteri, „ & quatuor Diaconi, ut quando creatus fuit Nico- „ laus Papa III.; etenim *Cardinalium* numerus „ usque ad id tempus, quo pauciores *Cardinales* „ nunquàm fuerunt, diminui non deſiit; poſt quod „ ſenſim augeri cœpit, ut eſſent 15., poſt 20., ut „ ſub Bonifacio VIII.; Avenione deinceps eorum „ numerus iterùm creſcere cœpit, nunquàm tamen „ usque ad Sixti IV. Pontificatum, 30. numerum „ attigerunt; præſertìm cùm in Concilio Conſtan- „ tienſi cautum fuerit, nè plures, quàm 24. *Cardi-* „ *nales* viventes ſimùl eſſent. Primus Papa Six- „ tus IV., nullà habità ratione Concilii Conſtan-

tienſis,

Digitized by Google

„ tienſis, *Cardinalium* numerum ſuprà omnes
„ prædeceſſores ſuos maximè ampliavit, cujus exem-
„ plum optimè ſequutus eſt Alexander Papa VI.
„ Nullus tamen horum Pontificum antiquum 53.
„ numerum exceſſit, ut eſſent videlicèt *Cardinales*
„ plures, quàm 53., cùm nec eum numerum atti-
„ gerint.

„ Sed omnium Romanorum Pontificum primus
„ fuit Leo X., qui antiqui inſtituti ratione non
„ habità, magnà illà 31. *Cardinalium* creatione,
„ veterem, & antiquum à nullo unquam Roma-
„ norum Pontificum exceſſum numerum 53., longè
„ ſuperavit; nàm ſub Leone X. plùs, minùs 65.
„ *Cardinales* ſimùl viventes fuerunt, quod nun-
„ quàm aliàs contigerat poſt fundatam Romanam
„ Eccleſiam. Ejus exemplum ſequuti ſunt Paulus III.
„ & qui nunc vivit, Paulus IV., prior enim ad 63.
„ numerum *Cardinalium* auxit, ſequens ad 70.,
„ quem quoque numerum nunquàm prætereà fuiſſe
„ ſatis conſtat.

„ Cùm igitur *Presbyteri Cardinales* numerum
„ illum 28. exceſſerint, novis *Titulis* opus fuit,
„ ut novis illis tribuerentur *Cardinalibus*, qui 28.
„ numerum exceſſerant, qui per diverſos Pontifices
„ facti ſunt; quod etiam ob aliam rationem facere
„ coacti ſunt Romani Pontifices: in Romanà enim
„ Eccleſià abuſus inolevit, ut unus *Cardinalis* duo
„ aliquando habuerit Sacerdotia Cardinalitia. Hoc
„ autem præſertìm *Epiſcopi Cardinales* fecerunt,
qui

Digitized by Google

„ qui *Epiſcopi* facti, priorem *Titulum*, vel *Diaco-*
„ *niam*, quam, antequàm eſſent *Epiſcopi* creati,
„ habebant, retinuerint; qui abuſus, ut pleraque
„ alia, poſt Eugenii IV. tempora, & præſertìm ſub
„ Sixto IV. originem habuit. Julianus enim ejus
„ nepos *Epiſcopus* Card. Oſtienſis factus, *Titulum*
„ *Sancti Petri ad Vincula* retinuit; Marcus Barbus
„ *Epiſcopus* Præneſtinus factus, *Titulum S. Marci*
„ non dimiſit. Idem fecerunt Bernardinus Cara-
„ vajal *Tituli Sanctæ Crucis*, Marcus Vogerius
„ Cardin. *Tituli Sanctæ Mariæ Tranſtiberim*,
„ Joannes Dominicus Cuppis Cardin. *Tit. S. Lau-*
„ *rentii in Lucina*, nuper quoque Franciſcus Piſanus
„ Card. *S. Marci*, & plerique alii, quos nunc enu-
„ merare ſuperfluum eſt. Has igitur ob cauſas pri-
„ mus poſt mille annorum intervallum Sixtus IV.
„ Papa novum *Titulum* addidit anno 1477., qui
„ fuit *Titulus Sancti Nicolai inter Imagines* propè
„ Amphitheatrum, ſivè Coloſſeum; quem Cardin.
„ Presbytero Petro Foſcaro Veneto dedit.

„ Secundus Leo Papa X. magnâ illâ 31. Cardi-
„ nalium creatione anno 1517. antiquiſſimum *Ti-*
„ *tulum S. Matthæi in Merulana*, qui per mille,
„ & eo ampliùs annos *Titulus* eſſe deſierat, reſti-
„ tuit, & undecim alios novos *Titulos* fecit, qui
„ fuerunt *S. Joannis antè Portam Latinam*, *S. Cæ-*
„ *ſarii in Palatio*, *S. Agnetis in Agone*, *S. Apolli-*
„ *naris*, *S. Laurentii in Pane, & Perna*, *S. Silve-*
„ *ſtri in Campo Martio*, *S. Thomæ in Parione*,

Digitized by Google

„ *S. Pancratii*, *S. Calixti*, *S. Bartholomæi in Inſulâ*, *aliàs inter Pontes*, *S. Mariæ de Capitolio*, „ *aliàs de Ara-cœli*.

„ Tertiò Papa Julius III. anno 1551. tres novos „ adjunxit, qui fuerut *S. Mariæ in Viâ*, *S. Barbaræ*, *S. Simeonis*.

„ Noviſſimè Paulus IV. anno 1557. *Titulum* „ novum adjunxit, videlicèt *Sanctæ Mariæ ſupra* „ *Minervam*. *Tituli* 17. novi facti, unus à Sixto, 12. à Leone, tres à Julio, & unus à Paulo IV., qui 28. antiquis adjuncti erunt omninò 45.]

Hæc Panvinius de *Cardinalium*, ſeu *Titulorum* numero literis tradidit. Verùm poſtquàm iſta ſcripſit, qui Paulo Papæ IV. in Apoſtolicâ Sede Pontifices ſuffecti ſunt, & numerum pariter, & *Cardinalium Titulos*, vel immutarunt, vel auxerunt; nàm Pius IV. unum addidit *Sanctæ Mariæ ad Thermas*, Pius V. tres, *S. Hieronymi Illyricorum*, *S. Euphemiæ in Vico Patritio*, & *S. Triphonis*; & Sixtus V. ſuppreſſis aliquibus ex antiquis, decem addidit, nempè *SS. Trinitatis in Pincio*, *S. Salvatoris in Lauro*, *Sanctæ Mariæ de Populo*, *Sanctæ Mariæ de Pace*, *Sanctæ Mariæ trans pontem*, *S. Petri Montorii*, *S. Auguſtini*, *S. Blaſii de Annulo*, *S. Alexii*, & *S. Onuphrii*; & Urbanus VIII. prædictis addidit *Sanctum Carolum ad Curſum*.

Verùm ex undecim novis *Titulis*, quos feciſſe

ciſſe Leonem X. narrat Panvinius, novem tantùm ab eo recens electos fuiſſe deprehenditur; nàm *Calixti Titulus* antiquus erat, & (ſi Oldoino credimus) erectus jàm anteà fuerat à Calixto III. Alterum verò *Sancti Cæſarii Titulum* ſubſtitutum dumtaxàt aſſerit in locum deleti *Tituli Veſtinæ*, vel *S. Vitalis*; quapropter Sixtus V. ejecto *S. Cæſarii*, *S. Vitalis* Eccleſiæ *Titulum* denuò reſtituit; at Clemens VIII. inſtauratà *Sancti Cæſarii* Eccleſià, rursùs Eccleſiam *S. Vitalis* Cardinalitio privavit *Titulo*, ut illam ornaret. Ex Eccleſiis autem, quas *Titulares* dixit Julius III., una tantùm hodiè hoc inſignita decore reperitur, nimirum *Sancta Maria in Vià*. Paulus V. *Sancti Calixti* Eccleſiam à Leone X., ut diximus, rursùs *Titularem* redditam, poſteà abjectam, denuò reſtituit; *Titulum* autem *S. Blaſii de Annulo* ob dirutam ejus Eccleſiam ſuppreſſit, & ad *S. Caroli*, non longè illinc extructam Eccleſiam *Titulum* eundem traduxit. Tandem Innocentius X. III. Non. Octob. 1654. ſuppreſſo *Titulo in Agone*, Card. Baccio Aldobrandino providit de *Titulo Sanctæ Agnetis extrà mœnia*. His verò ſimiles *Titulorum* mutationes, aut ſubrogationes factas quoque fuiſſe ab antiquis Pontificibus, quæ infrà narrabimus, manifeſtè oſtendent. Nunc ponenda, quæ de numero *Cardinalium*, qui *Titulis* adjiciendi ſunt, Sixtus Papa V. præcepit, cùm videlicèt ipſum numerum, ultrà quem progredi non liceret, conſtituit; dicit enim:

Oldoinus ad Ciaccon in Calixt. III.

Bullar to. 2. pag. 566. Sixtus V.

” [Primùm igitur cùm ità expoſcente rerum, ac
” temporum qualitate, & occaſione, receſſum fue-
” rit à veteri illo more admodùm paucos viros in
” Sacrum Collegium adſcribendi, jàmque plures
” noſtra ætate *Cardinales*, quàm antiquitùs in
” ipſum Collegium cooptari conſueverint, tùm ut
” juxtà Generalis Concilii Tridentini Decretum,
” omnium Chriſtianitatis Nationum ratio habea-
” tur; tùm quia in eodem Collegio multi, quæ eſt
” humani corporis infirmitas, ſenectute, vel mor-
” bis frequenter gravati, haud commodè tanto
” oneri aſſiduè ſuſtinendo ſufficere queunt, ut in
” hoc moderatio congrua adhibeatur, & certi limi-
” tes præſcribantur, nè vel ad veterem illam pauci-
” tatem eos redigamus, vel rursùs eorum honor
” nimià, ac ſuperfluà numeroſitate vileſcat, quod
” interdùm & nos ipſi dùm in minoribus eſſemus,
” vidimus, & experti ſumus; ac ut veteris Syna-
” gogæ figura Sanctæ, & Apoſtolicæ Eccleſiæ veri-
” tati reſpondeat, ſequi cupientes mandatum Do-
” mini factum ad Moyſen, de congregandis ſeptua-
” ginti Viris de ſenibus Iſrael, quos noſſet ſenes po-
” puli eſſe, & Magiſtros, ut ſecùm onus populi ſu-
” ſtentarent, & non ipſe ſolus gravaretur, ſuper
” quos ad oſtium Tabernaculi ductos, loquente
” Domino, ſpiritus requievit, de prædictorum Fra-
” trum noſtrorum conſilio perpetuò ſtatuimus, &
” ordinamus, ut in poſterum, connumeratis omni-
” bus cujusque Ordinis *Epiſcopis*, *Presbyteris*,

& Dia-

Digitized by Google

„ & *Diaconis Cardinalibus*, qui nunc ſunt, qui-
„ que in futurum creabuntur, cuncti ſimùl nu-
„ merum *ſeptuaginta* nullo unquàm tempore
„ excedant, ac talis numerus quovis prætextus,
„ occaſione, vel causâ etiam urgentiſſimâ minimè
„ augeatur. Quòd ſi unum, vel plures à nobis, vel
„ pro tempore exiſtente Romano Pontifice in futu-
„ rum ultrà dictum numerum eligi in *Cardinalem*,
„ aut creari, aut pronunciari contigerit, decerni-
„ mus hujuſmodi electionem, creationem, & pro-
„ nunciationem nullam, irritam, & inanem fore,
„ & cenſendam eſſe, nullumque jus, ſeu Titulum
„ re, aut nomine ſic electo, ſeu electis acquiri, ne-
„ que eorum quemquam pro *Cardinali* haberi, aut
„ reputari poſſe, aut debere, neque dictam electio-
„ nem, creationem, pronunciationem ab initio
„ invalidam, & ultrà numerum factam, ſi poſteà
„ ad præſcriptum numerum, moriente uno, vel
„ pluribus *Cardinalibus*, ipſum Collegium rediga-
„ tur, propterea ex poſt-facto convaleſcere, ſed uti
„ à principio, ſic deinceps in perpetuum nullius fore
„ roboris, vel momenti]. Sic Sixtus.

CA-

CAPUT IX.

Quænam Sanctorum Marcellini, & Petri Baſilica Presbyteri Cardinalis Titulo *fuerit inſignita*.

P*Resbyterorum* autem *Cardinalium Tituli* non tantùm immutationibus fuere ſubjecti, cùm crebris varietatibus contigit, eorundem *Presbyterorum Cardinalium* numerum vel minui, vel augeri; ſed etiam cum ille immobilis *viginti octo Presbyterorum* in Eccleſiâ Romanâ adhuc perſeveraret; quapropter Magni Gregorii ævo, vel circitèr, ut teſtatur Onuphrius Panvinius (cujus ſententiam omnes ferè Scriptores confirmant), ſeptem *Tituli* immutati ſunt: [Eos enim ſeptem, inquit, „ circa Gregorii Papæ Primi tempora, ſivè paulò „ antè, vel obſoleviſſe, *Tituloſque* eſſe deſiiſſe, vel „ aliquos ex eiſdem mutatis nominibus cum his „ aliis ſeptem neceſſe eſt; deſunt enim:

Onuph. Panvin. ut ſupra pag. 10.

Titulus S. Creſcentianæ.
Titulus Faſciolæ.
Titulus S. Caii.
Titulus S. Matthæi in Merulana.
Titulus S. Aemilianæ.
Titulus S. Nicomedis, &
Titulus Tigridæ.

„ Pro quibus in actione Synodi Romanæ ſub Gregorio

Digitized by Google

„ gorio Papa Primo celebratæ, & apud Anaſtaſium
„ Bibliothecarium hos ſeptem repoſitos fuiſſe in-
„ veni:

Titulum S. Balbinæ in Monte Aventino.
Titulum SS. Nerei, & Achillei.
Titulum S. Sixti.
Titulum SS. MARCELLINI, & PETRI.
Titulum S. Crucis in Hieruſalem.
Titulum S. Stephani in Monte Cœlio, &
Titulum SS. Quatuor Coronatorum.

„ Qui viginti uno prioribus (qui ſemper permanſe-
„ runt) adjuncti, viginti octo numerum explent,
„ quique omnes, uno excepto, noſtrà adhuc ætate
„ extant. Deeſt enim *Titulus S. Cyriaci in Ther-*
„ *mis Diocletiani*, qui cum præ vetuſtate corruiſſet,
„ eo Templo ſolo æquato *Titulus* à Sixto IV. ad
„ Eccleſiam *SS. Quirici*, & *Julittæ* translatus eſt,
„ ubi & nunc quoque manet].

Iſta Panvinius. At ex adnotatis *Titulis* quinque tantùm, non ſeptem mutati reverà fuerunt, nam *Tituli SS. Nerei, & Achillei*, & *S. Sixti*, in antiquis erant ſub *Faſciolæ*, & *Tigridis* nomine recenſiti. *Titulum* verò *S. Matthæi in Merulana* reſtituit, ut diximus, Leo X., *Titulum* autem *SS. Nerei, & Achillei*, ſeu *Faſciolæ* penè collapſum clar. mem. Cæſar Card. Baronius refecit, & ornavit ſub Clemente Papa Octavo, & *Titulum* demùm *S. Caii* inſigni admodùm munificentià Urbanus item Octavus priſtino decori reddidit.

Oldoin. in addition. ad Ciaccon. in Hygino.

Petr. Frizon. in appar. ad Gall. purpur.

Quæ-

Quænam verò ex *Baſilicis* Sanctorum noſtrorum Martyrum MARCELLINI, & PETRI, *Presbyteri Cardinalis Titulo* ſub Gregorio inſignita fuerit, modò eſt inquirendum. Cùm enim longè præſtantiorem fuiſſe eam, extrà Urbis mœnia *inter duas lauros* à Conſtantino conſtructam, in qua condita Sanctorum corpora colebantur, alterà, quæ *propè Lateranum* erat conſtituta, omnibus perſpectum ſit; hinc meritò dubitari poteſt, an illa potiùs, quàm iſta *Cardinalitio Titulo* fuerit exornata. Dubitationem ſiquidèm fovet illud, quod Veteres, ut animarum, æquè divitum, ac pauperum utilitati conſulerent, *Titulos* etiam in Suburbiis ſtatuere conſueverint, ut conſtat ex alibi allato Can. 54. Concilii Meldenſis; nam præcipit: [Ut *Titulos Cardinales* in Urbibus, vel Suburbiis conſtitutos Epiſcopus canonicè ordinet, & diſponat], & ex Jo. Diacono in vitâ S. Gregorii, ubi ſic ait: [*Cardinales* violentèr in Paræciis ordinatos forenſibus, in priſtinum Cardinem Gregorius revocabat]. Cùm igitur *Tituli* æquè conſtitui poſſent intrà, & extrà Urbes; cur excogitari rationabilitèr non valet, inſigniorem Sanctorum MARCELLINI, & PETRI *Baſilicam Cardinalitio Titulo* fuiſſe decoratam, & minimè ad alteram *propè Lateranum Cardinalitium* eundem *Titulum* pertinuiſſe?

Conc. Melden. can. 54.

Jo. Diacon. vita S. Greg. lib. 3. *cap.* 11.

Nihilominùs iſtam, non alteram extrà Urbem MARCELLINI, & PETRI *Baſilicam*, *Titulum Presbyteri Cardinalis* fuiſſe ſemper, affirmamus; nec à

Con-

Concilii Meldenſis, nec à Jo. Diaconi auctoritate noſtram labefactari opinionem credimus; quia uterque nimirùm de *Titulis Cardinalibus* quidèm loquuntur, ſed tamen non *de Titulis Cardinalibus Urbis*, de quibus nos in præſentia diſſerimus. *Tituli* enim Sanctæ Romanæ Eccleſiæ *Presbyterorum Cardinalium* non alibi, quàm intrà Urbis mœnia conſtituti ſemper extiterunt, ut apertè colligitur ex epiſtolà primà Innocentii Papæ Primi, qui Decentii conſultationibus reſpondens, ſic dicit.

„ [De fermento verò, quòd die Dominicà per „ *Titulos* mittimus, ſuperfluè nos conſulere voluiſti, cùm omnes *Eccleſiæ noſtræ intrà Civitatem* „ ſint conſtitutæ]; quæ verba explicans eruditus Severinus Binius, ait: [De *Titulis* tantùm intelligit, non quidem, quod non eſſent in Suburbiis „ aliæ complures Eccleſiæ, atque Sanctorum memoriæ, ſed quod nulla prorsùs *Titularis* eſſet, in „ qua populus colligi conſueverit]; & de fermento interpretationem faciens: [Illæ *Eccleſiæ* (ſubdit), „ ad quas Papa fermentum mittit, *intrà Urbem* „ ſint conſtitutæ, foras efferri non permittat, quòd „ Sacramenta non ſint longè portanda, ac perindè „ Romanæ Eccleſiæ exemplo, fermentum extrà „ mœnia ab illis Eccleſiis, non rectè mittatur].

Conc. Gen. Labbè tom. 2. Innocent. I. can. 5.

Severin. Bin. ibid. in adn.

Ibid. ut ſup.

Erant igitur antiquitùs extrà Urbis mœnia Baſilicæ conſtitutæ, ſed tamen nulla earum *Titularis*; non quidem, quod extrà Urbem, vel Martyrum *Tituli* non eſſent, vel Fideles non exiſterent, vel

ipſorum ſollicitudo negligeretur, ſed quia vel ex *viginti octo Urbis Titulis*, vel ab alio, quàm à Pontifice, qui ad ſolas *Titulares* Eccleſias intrà Urbem fermentum mittebat, fermentum in Suburbiis Eccleſiæ conſtitutæ acciperent, quæ iccircò curam quidem animarum, ut *Tituli*, gerere poterant, ſed tamen Urbis *Tituli* eà de causà non erant; vel melius, quia hoc per ipſos *Presbyteros in Urbis Titulis* conſtitutos implebatur. Summi enim Pontifices, & inter eos Dionyſius Papa cum propriam cuique *Presbytero* certis præſcriptam limitibus *Diœceſem* deſtinavit, ipſorum etiam juriſdictionem in Suburbiis Urbis, ſingulis præfixiſſe, manifeſtè oſtendit, nam ſcribens ad Severum Epiſcopum Cordubenſem ſub anno 270. v. Idus Septembris: [*Eccleſias* ſingulas, inquit, ſingulis *Presbyteris* dedimus, Parochias, & Cœmeteria eis diviſimus, & unicuique jus proprium habere ſtatuimus]. Si igitur Romanis *Presbyteris* Dionyſius non tantùm Parochias diviſit, ſed inſupèr etiam Cœmeteria; cùm hæc in Suburbiis eſſent, conſequens eſt, ut in his quoquè juriſdictionem eis impertitus fuerit; quapropter dicendum eſt, *Titulos*, illorumque Eccleſias ſtetiſſe quidem in Urbe, *Diœceſes* autem *Titulorum* Suburbia comprehendiſſe, in quibus iccircò *Titulos* ſtatuere neceſſe non fuit, cùm per *Presbyteros*, Urbis *Titulis* addictos, omnia aut pietatis, aut paſtoralia munera, prout opus erat, in eis adimplerentur.

Dionyſ. Papa epiſt. 2.

Nec obſtat, quod modo *Titulorum Presbyterorum*

Digitized by Google

rorum Cardinalium nonnulli extrà Urbem ſint conſtituti, ut S. *Pancratii in Viâ Aureliâ*, quem Leo X. *Titulum* dixit; nam cùm eam Baſilicam ipſe Pontifex *Titulum* fecit, jam longè priùs *Presbyteri Cardinales* primævo, quo fungi conſueverant, curæ Animarum munere ſe exoneraverant, & peculiares *Diœceſes* dimiſerant; quare vel reſidendi in *Titulis* onere, vel Dominici gregis paſcendi officio levati, cùm in ſolâ *Tituli* Eccleſiâ juriſdictione potirentur, & penè ſolo *Tituli* vocabulo gauderent, parùm interfuit, vel intrà, vel extrà Urbem eorundem *Titulos* conſtituiſſe. Quod primis temporibus haud eſſe potuit, nam arctiſſimâ reſidendi obligatione conſtricti, aliò demigrare nequibant; undè à Leone IV., ut ſuprà dictum eſt, *Anaſtaſium Presbyterum Cardinalem S. Marcelli* in Romanâ Synodo depoſitum fuiſſe reperimus, quòd ſuum *Titulum* deſeruerat, & monitus reſidere neglexerat. *Titulos* autem, apud quos reſidere tenebantur, eâ de causâ in Urbe fuiſſe arbitramur, ut ubi major hominum eſſet frequentia, ibi etiam ſollicitior foret Paſtoris præſentia; undè cùm ex recenſitis *viginti*, & *octo antiquis Titulis* nemo extrà Urbem conſtitutus reperiatur, ineptum procul dubiò eſt, noſtrum Sanctorum Marcellini, & Petri extrà Urbem poſitum excogitare.

Baron. ann. 852.
Franc. Albit. in diſcep. de Juriſdict. Card. in Tit.
Ciacon. in Leon. IV.
Anaſtaſius Bibliothec. in Leon. IV.

Cùm autem inter *Titulos*, qui Gregorii ævo defecerunt, adnotetur, ut diximus, ille *S. Matthæi in Merulanâ*, alienum forſitan à veritate non erit, ſi cenſeatur, ejus loco ſuffectam fuiſſe hanc noſtram

Digitized by Google

Sanctorum Martyrum Baſilicam, nam loci propinquitas ſuadet, ipſam ejus *Tituli* vices ſuſcipere debuiſſe, eamque utpotè omnibus proximiorem, paſtoralia illius munia ſolam recepiſſe, meritò credendum eſt.

CAPUT X.

De Litaniâ Septiformi *tempore S. Gregorii Magni*, *&* *de* Baſilicâ Sanctorum MARCELLINI, & PETRI, *ipſius* Litaniæ *occaſione*.

EJuſdem Magni Gregorii ævo, imò Pontificatûs illius anno primo, Domini autem 590., apud Eccleſiaſticos Scriptores, præſertim verò apud Gregorium Turonenſem, memoria occurrit *Baſilicæ* Sanctorum MARCELLINI, & PETRI, cum ab iiſdem recolitur inſignis ea *Litania Septiformis*, quam ad avertendam divinam iram ab Urbe, ſæviſſimâ lue vaſtatâ, Sanctiſſimus idem Pontifex fieri mandavit.

Greg. Turon. hiſtor. lib. 10. cap. 1.

Litania autem hæc multimodè vocata reperitur, nempè *Gregoriana*, vel *Romana*, à Româ, & à Gregorio Magno; *Crucis nigræ*, quoniam in ſignum mœroris ex tantâ hominum ſtrage, & in ſignum pœnitentiæ homines nigris veſtibus induebantur, & Cruces, & Altaria nigris velis operiebantur; *Septiformis*, eo quòd B. Gregorius ſepteno ordine

Gulielmi Durand. Rational. Divin. Offic. lib. 6. cap. 102.

dine iri in eà præceperit; *Major*, quia in Majori loco, ſcilicèt Romæ; & à Majori, ſcilicèt à Magno Gregorio, & pro magno, & graviſſimo morbo inventa fuerit. Reverà tamen, an eam Gregorius inſtituerit, quæſtio inter Auctores, contendente Baronio, eam tantùm à Gregorio reſtitutam, & ad Sanctum Petrum directam; negante Serario, qui eundem Gregorium *Litaniæ* hujus Auctorem facit; nec eam primùm ad S. Petrum ire juſſiſſe, ſed potiùs ad Baſilicam Beatæ Virginis direxiſſe, demonſtrat. **Cur autem hæc eadem *Litania* ad diem 25. Aprilis** translata fuerit, cùm alio tempore, vel inſtituta, vel reſtituta recenſeatur, pluribus oſtendunt iidem Baronius, & Serarius, Durandus Rational. lib. 6. cap. 102., Ordo Romanus, Alcuinus, Amalarius, Concil. Aquisgran. 2. cap. 10., Moguntin. cap. 33., Jacobus de Vitriaco, & alii. At narrationem proſequamur, quæ eſt apud Turonenſem hoc modo:

„ [Anno quintodecimo Childeberti Regis Diaconus noſter ab Urbe Romà Sanctorum cum pignoribus veniens, ſic retulit, quod anno ſuperiore menſe nono, tantà inundatione Tiberis fluvius Urbem Romam obtexit, ut ædes antiquæ diruerentur, horrea etiam Eccleſiæ ſubverſa ſint, in quibus nonnulla millia modiorum tritici periere. Multitudo etiam Serpentium cum magno Dracone in modum trabis validæ per hujus fluvii alveum in mare deſcendit. Sed ſuffocatæ beſtiæ inter ſalſos maris turbidi fluctus littori ejectæ ſunt. Sub-

Baron. in not. ad Martyrol. ſub die 25. April.

Nicol. Serar. de Proceſſion. lib. 2. cap. 7.

Baron. ut ſup. Serar. ut ſup. Durand. Rational. lib. 6. cap. 102. Ordo Roman. Alcuinus. Amalarius. Conc. Aquisgran. 2. c. 10. Conc. Mogun. cap 33. Jacob. de Vitriac. Greg. Turon. hiſtor. lib. 10. pag. 529. c. 1.

„ Subſecuta eſt de veſtigio clades, quam inguinariam vocant, nam medio menſe XI. adveniens, primum omnium, juxtà illud, quod in Ezechiele
Ezechiel c.9. „ Propheta legitur: (A Sanctuario meo incipite), Pelagium Papam perculit, quo defuncto magna ſtrages populi de hoc morbo facta eſt. Sed quia Eccleſia Dei abſquè Rectore eſſe non poterat, Gregorium Diaconum plebs omnis elegit. Hic enim de Senatoribus primis ab adoleſcentià devotus Deo, in rebus propriis ſex in Sicilià Monaſteria congregavit, ſeptimum intrà Urbis Romæ inſtituit, quibus tantam delegans terrarum copiam, quanta ad victum quotidianum præbendum ſufficeret, reliqua vendidit cum omni præſidio domus, ac pauperibus erogavit, & qui antè ſerico contextu, ac gemmis micantibus ſolitus erat per Urbem procedere trabeatus, nunc vili contectus veſtitu, ad Altaris Dominici miniſterium conſecratur, Septimusque Levita ad adjutorium Papæ adſciſcitur. Tantaquè ei abſtinentia in cibis, vigilantia in orationibus, ſtrenuitas in jejuniis erat, ut infirmato ſtomacho vix conſiſtere poſſet. Literis Grammaticis, Dialecticiſque, ac Rhetoricis ità erat inſtitutus, ut nulli in Urbe ipsà putaretur eſſe ſecundus. Hunc apicem attentiùs fugere tentans, ne quod priùs abjecerat, rursùm ei in ſæculo de adepto honore jactantia quædam ſubreperet; undè factum eſt, ut Epiſtolam ad Imperatorem Mauricium dirigeret, cujus filium

ex

„ ex Lavacro Sancto ſuſceperat, conjurans, & multà
„ prece poſcens, ne unquam conſenſum præberet
„ populis, ut hunc hujus honoris gloria ſublimaret.
„ Sed Præfectus Urbis Romæ germanus ejus antici-
„ pavit nuncium, & comprehenſo, diſruptis Epi-
„ ſtolis, conſenſu, quem populus fecerat, Impera-
„ tori direxit. At ille gratias Deo agens pro amici-
„ tià Diaconi, quòd reperiſſet locum honoris ejus,
„ datà præceptione ipſum juſſit inſtitui. Cumquè
„ in hoc reſtaret, ut benediceretur, & lues populum
„ devaſtaret, verbum ad plebem pro agendà pœni-
„ tentià in hunc modum exorſus eſt.

ORATIO GREGORII AD PLEBEM.

„ [Oportet, Fratres dilectiſſimi, ut flagella
„ Dei, quæ metuere ventura debuimus, ſaltèm
„ præſentia, & experta timeamus. Converſionis
„ nobis aditum dolor aperiat, & cordis noſtri duri-
„ tiam ipſa, quam patimur, pœna diſſolvat; ut
„ enim Propheta teſte prædictum eſt: Pervenit
„ gladius uſquè ad animam: Ecce etenim cuncta *Jerem. cap. 4.*
„ plebs cæleſtis iræ mucrone percutitur, & repenti-
„ nà ſinguli cæde vaſtantur, nec languor mortem
„ prævenit, ſed languoris moras, ut cernitis, mors
„ præcurrit. Percuſſus quiſquè antè rapitur, quàm
„ ad lamenta pœnitentiæ convertatur. Penſate
„ ergò, qualis ad conſpectum diſtricti Judicis per-
„ venit, cui non vacat flere, quod fecit. Habita-
tores

„ tores quique non ex parte ſubtrahuntur, ſed pa-
„ ritèr corruunt, domus vacuæ relinquuntur, filio-
„ rum funera parentes aſpiciunt, & ſui eos ad inte-
„ ritum hæredes præcedunt. Unuſquiſquè ergò
„ noſtrum ad pœnitentiæ lamenta confugiat, dum
„ flere ante percuſſionem vacat. Revocemus antè
„ oculos mentis quidquid errando commiſimus, &
„ quod nequitèr egimus, flendo puniamus. Præ-
„ veniamus faciem ejus in confeſſione, & ſicut
Thren. 3. „ Propheta admonet, levemus corda noſtra cum
„ manibus ad Dominum. Ad Deum quippè corda
„ cum manibus levare, eſt orationis noſtræ ſtudium
„ merito bonæ operationis erigere. Dat profectò,
„ dat tremori noſtro fiduciam, qui per Prophetam
Ezechiel. cap. 33. „ clamat: nolo mortem peccatoris, ſed ut conver-
„ tatur, & vivat. Nullus autem de iniquitatum
„ ſuarum immanitate deſperet; veternoſas namquè
Jon. 3. „ Ninivitarum culpas triduana pœnitentia abſterſit,
Matth. 27. „ & converſus Latro vitæ præmia etiam in ipsà
„ ſententià ſuæ mortis emeruit. Mutemus igitur
„ corda, & præſumamus, nos jam percepiſſe, quod
„ petimus; citiùs ad precem Judex flectitur, ſi à
„ pravitate ſuà petitor corrigatur. Imminente
„ ergò tantæ animadverſionis gladio, nos impor-
„ tunis fletibus inſiſtamus. Ea namquè, quæ in-
„ grata eſſe hominibus importunitas ſolet, judicio
„ veritatis placet; quia pius, ac miſericors Deus
„ vult ſe à precibus veniam exigi, qui quantum
„ meremur, non vult iraſci; hic etenim per Pſal-
miſtam

„ miſtam dicit: Invoca me in die tribulationis tuæ, *Pſalm. 49.*
„ & eripiam te, & magnificabis me. Ipſe ergò ſibi
„ teſtis eſt, quia invocantibus miſereri deſiderat,
„ qui admonet, ut invocetur. Proindè fratres ca-
„ riſſimi contrito corde, & correctis operibus, ab
„ ab ipſo feriæ IV. primò diluculò *Septiformem Li-*
„ *taniam* juxtà diſtributionem inferiùs deſignatam,
„ devotà ad lacrymas mente veniamus, ut diſtri-
„ ctus Judex, cùm culpas noſtras nos punire conſi-
„ derat, ipſe à ſententià propoſitæ damnationis par-
„ cat. Clerus igitur egrediatur ab Eccleſià Sancto-
„ rum Martyrum Coſmæ, & Damiani cum Pres-
„ byteris Regionis ſextæ. Omnes verò Abbates
„ cum Monachis ſuis ab Eccleſià Sanctorum Marty-
„ rum Gervaſii, & Protaſii, cum Presbyteris Re-
„ gionis quartæ. *Omnes Abbatiſſæ cum Congrega-*
„ *tionibus ſuis egrediantur Eccleſià Sanctorum*
„ *Martyrum* MARCELLINI, & PETRI *cum Presby-*
„ *teris Regionis primæ*. Omnes Infantes ab Eccle-
„ ſià Sanctorum Martyrum Joannis, & Pauli cum
„ Presbyteris Regionis ſecundæ. Omnes verò
„ Laici ab Eccleſià S. Protomartyris Stephani cum
„ Presbyteris Regionis ſeptimæ. Omnes Mulieres
„ viduæ ab Eccleſià S. Euphemiæ cum Presbyteris
„ Regionis quintæ. Omnes autem Mulieres con-
„ jugatæ egrediantur ab Eccleſià Sancti Martyris
„ Clementis cum Presbyteris Regionis tertiæ.
„ *Ut de ſingulis Eccleſiis exeuntes cum precibus, ac*
„ *lacrymis ad B. Mariæ ſemper Virginis Geni-*

Digitized by Google

„ *tricis Domini Dei Noſtri Jeſu Chriſti Baſilicam* „ *congregemur*, ut ibi diutiùs cum fletu, ac gemitu „ Domino ſupplicantes, peccatorum noſtrorum „ veniam promereri valeamus].

„ Hæc eo dicente, congregatis Clericorum „ catervis, *pſallere juſſit per triduum*, ac deprecari „ Domini miſericordiam; de horâ quoque tertiâ „ veniebant utrique chori pſallentium ad Eccle„ ſiam, clamantes per plateas Urbis Kyrie eleiſon].

Iſta Turonenſis, quibus planè haud conſona reperiuntur, quæ Joannes Diaconus in vitâ S. Gregorii lib. 1. cap. 40. ſcripſit, & quæ in Regiſtro Epiſtolarum ejuſdemmet Gregorii lib. 11. epiſt. 2. extant. Nam in diſtributione *Septiformis Litaniæ* minimè apud iſtos memorata noſtra Sanctorum Martyrum Marcellini, & Petri recenſetur *Eccleſia*; ſicut nec aliæ *S. Euphemiæ*, *S. Clementis*, *SS. Gervaſii*, *& Protaſii*, pro quibus adnotatæ reperiuntur aliæ *S. Joannis Baptiſtæ*, *S. Marcelli Martyris*, *S. Vitalis*, *& S. Cæciliæ*.

Jo. Diacon. vit. S. Gregor. lib. 1 cap. 40. D. Greg. in Regiſt. epiſt. lib. 11. ep. 2.

Inſuper in eodem Sermone inter Epiſtolas ipſius S. Gregorii, ut diximus, relato triplicem aliam varietatem ab eo à Gregorio Turonenſi enarrato, diſertè Nicolaus Serarius adnotavit, nam pro verbis illis: [*Ab ipſo feriæ quartæ primo diluculo*], in Gregoriano Codice eſt: [*Craſtinâ die* „ *primo diluculo*], ità ut feriâ tertiâ populum de craſtinâ iſtâ proceſſione alloquutus ſit. Secundò, poſt verba illa: [Cum lacrymis veniamus], adjicitur in

Nicol. Serar. de Proceſſion. lib. 2. cap. 7. pag. 134., & ſeq.

„ in Gregoriano Codice, [nullus veſtrum ad terre-
„ na opera in agros exeat; nullus quodlibet nego-
„ tium agere præſumat, quatenùs ad Sanctæ Dei
„ Genitricis Eccleſiam convenientes, qui ſimul om-
„ nes peccavimus, ſimul omnes mala, quæ fecimus,
„ deploremus]. Variatio tertia, quòd poſt Cata-
logum Eccleſiarum adjicitur in Turonenſi: [Ut de
„ ſingulis Eccleſiis exeuntes, cum precibus, & la-
„ crymis ad B. Mariæ ſemper Virginis Genitricis
„ Domini Dei noſtri Jeſu Chriſti Baſilicam congre-
„ gemur, ut ibi diutiùs cum fletu, ac gemitu Do-
„ mino ſupplicantes peccatorum noſtrorum veniam
„ promereri valeamus]; quæ planè deſunt apud
Joannem Diaconum, & in allato Codice Grego-
riano.

In ipſo etiam tempus ſiletur, quo Gregorii
juſſu, *Septiformis Proceſſio* hæc facienda erat, quod
tamen adnotavit præfatus Turonenſis illis verbis:
„ [Congregatis Clericorum catervis, pſallere juſſit *Ut ſupra.*
„ per triduum, ac deprecari Domini miſericordiam;
„ de horâ quoque tertiâ veniebant utrique Chori
„ pſallentium ad Eccleſiam, clamantes per plateas
„ Urbis Kyrie eleiſon]; & inſupèr animadvertit
Eminentiſſimus Baronius, allatum ſermonem per-
peram relatum fuiſſe in ipſius Gregorii *Epiſtolarum*
librum xi. ſub Indictione ſextâ, [Quod & feſel- *Baron. ann. 590. num. 8.*
„ lit, (inquit,) qui novam ejuſdem Gregorii ope-
„ rum editionem elaborarunt, dum ad finem con-
„ cionis eam habitam poſuerunt *ſextâ Indictione*;

„ præſtat quidem (ſubdit) hac ex parte audire Hi-
„ ſtoricos omnes teſtantes, dictum ab ipſo Grego-
„ rio fuiſſe *iv. Kalendas Septembris*, *Indictione*
* 590. „ *octavà*, præſenti videlicèt anno *; cui veritati
„ certum eſt aſſentiri vetera exemplaria, quæ omnia
„ ſi deeſſent, ex veritate hiſtoriæ dicta lectio magis
„ probanda; nam cum conſtet, eum ad populum
„ habitum eſſe ſermonem tempore ingruentis peſti-
„ lentiæ, eamque hoc anno contigiſſe, quo & Pe-
„ lagius Papa obiit, aſſertione ipſius Gregorii cer-
„ tum ſit, neque aliquandò poſteà tàm dirè, dum
„ Gregorius vixit, eam vexaſſe populum; planè
„ impoſſibile eſt, ut ad *ſextam*, vel aliam aliquam
„ *Indictionem* referri poſſit. His accedit ejus, qui
„ ſermoni interfuit, Diaconi Turonenſis teſtificatio,
„ dum id factum retulit, antequàm Gregorius Pon-
„ tifex ordinaretur. Quibus quidem omnibus cum
„ æquè omnes aſſentiantur, qui habitam hoc tem-
„ pore eam aſſerunt eſſe orationem; cum id ipſe di-
„ ſertis verbis inſinuet, nihil eſt, ut de iisdem, vel
„ leviter ſaltèm dubitari poſſit]. Hæc Baronius.

Triplices autem varietates in ſignato eodem
Serar. ut ſupra. S. Gregorii ſermone, à Nicolao Serario obſervatas,
idem ſic explicat: [Prima videtur ex eo nota,
„ quòd Diaconus Turonenſis ipſum diem, qui fue-
„ rit, exprimere voluerit, *feriam* ſcilicèt *quartam*,
„ non autem craſtinum, cùm jam præteriiſſet no-
„ minare. Secundam verò facilè, aut propera Dia-
„ coni exſcriptio, aut Librariorum peperit incuria,
qui

Digitized by Google

„ quil unam prætervolarunt (ut non rarò, præſertim „ cum feſtinanter, accidit) periodum. Quarta „ oritur ex eo, quòd aliis diebus duobus ad alias „ itum fuerit Eccleſias].

Major autem inter Scriptores diſceptatio de *Litaniæ Septiformis* denunciatione, de qua à clariſſimo, & eruditiſſimo Viro Jo. Chriſtophoro Abb. Battello percunctati Monachi diſertiſſimi Congregationis S. Mauri, occaſione novæ editionis, quam ipſi nunc maximè adornant, omnium abſolutiſſimam, Operum S. Gregorii, hoc ſapientiſſimum dedere reſponſum.

„ [In aſſignandis Eccleſiis, ad quas pro publicà „ *Litanià*, ſeù *ſupplicatione* diverſi Urbis Ordines „ convenirent, & ex quibus poſteà procederent, „ multùm diſcrepant duo Gregorii, Romanus, & „ Turonicus; (ſi tamen Gregorii noſtri ſit appen- „ dix ſermonis *de mortalitate*, ubi *de Litanià Septi-* „ *formi* agitur), nam pro *Litanià* Clericorum, „ Eccleſia B. Joannis hac in appendice decernitur; „ apud Greg. Turon. verò lib. 10. hiſt. cap. 1. Baſi- „ lica SS. Coſmæ, & Damiani. Pro *Litanià* An- „ cillarum Dei appendix illa indicit Baſilicam San- „ ctorum Coſmæ, & Damiani, at apud Gregor. „ Turonen. aſſignatur Eccleſia SS. Marcellini, & „ Petri. Alia in ordine tùm Eccleſiarum, tùm „ perſonarum diſcrimina, quæ inter utrumque de „ hac publicà ſupplicatione ſcribentem obſervare „ licet, diſſimulo.

D.Greg. epiſt. lib. 11 epiſt. 2.

Greg. Turon. hiſt. lib. 10. cap. 1.

Gre-

Paul. Diac. de geſtis Longobard. lib. 3. cap. 25.

Jo. Diacon. Vit. S. Greg. lib. 1. cap. 42.

„ Gregorio Turonico, Diaconum Eccleſiæ ſuæ
„ teſtem oculatum laudanti ſuffragatur Paulus Dia-
„ conus de geſtis Longobardorum lib. 3. cap. 25.;
„ At quæ leguntur in appendice Sermonis de mor-
„ talitate, confirmat Jo. Diaconus lib. 1. Vit. S. Gre-
„ gorii cap. 42.
„ Ut difficilem hunc nodum ſolvant, quidam
„ contendunt, ſæviente in Urbe peſtilentià, non
„ unicam, ſed plures indictas à S. Gregorio publicas
„ *ſupplicationes*, ſeù *Litanias*, in quibus non idem
„ ſemper ordo ſervatus ſit, aut Baſilicarum, aut
„ perſonarum, & quæ in unà quidem obſervata ſunt,
„ à Gregorio Turon. deſcripta; quæ autem in alte-
„ rà, legi in appendice Sermonis, & à Jo. Diacono
„ relata eſſe.
„ At verò cum de multiplici, aut duplici *ſup-*
„ *plicatione* tempore peſtis habità ſcriptores omnes
„ ſileant, melius fortaſsè diſſidentes Scriptores ad
„ concordiam revocabuntur, reſpondendo, unius,
„ ejuſdemque *Litaniæ* ordinem variè indictum, ac
„ præſcriptum. Nempè cùm priùs aſſignatæ fuiſ-
„ ſent hæ, & illæ Baſilicæ, quò varii convenirent
„ ordines, aliæ poſteà mutato conſilio delectæ ſunt,
„ vel quòd ampliores, vel quòd propiores forent,
„ vel quòd in Regionibus, ubi ſitæ erant Eccleſiæ
„ illæ, peſtis minus graſſaretur; nimirùm cavendum
„ erat à locis, in quibus acriùs morbus deſæviebat.
„ Juxtà priorem reſponſionem *Litanià* Ancil-
„ larum Dei, ſeù omnes Abbatiſſæ cum Congrega-

tio-

„ tionibus ſuis proceſſerunt tùm ex Eccleſiâ Sancto-
„ rum Martyrum Coſmæ, & Damiani, tùm ex
„ *Baſilicâ* Sanctorum MARCELLINI, & PETRI, ſed
„ diſtinctis vicibus. Juxtà alteram reſponſionem,
„ quam nullibi legiſſe memini, ad alterutram tan-
„ tùm Baſilicam convenerunt, undè poſteà proce-
„ derent, etſi utraque fuiſſet deſignata]. Hæc illi.

Verùm ſi ex duabus eruditiſſimis hiſce ſententiis unam præ aliâ ſeligendi optio datur, optimam abſque dubio, & alteri præferendam eam ducimus, quæ non unicam tantùm, ſed plures à S. Gregorio indictas publicas *Supplicationes*, ſeù *Litanias* affirmat; non enim de multiplici hac, aut duplici, vel triplici *Supplicatione* tempore peſtis habitâ Scriptores omnes ſiluiſſe, ut ſupponitur, dicendum eſt, cùm ex allato Gregorii Turonici teſtimonio contrarium evidenter appareat: [Hæc, inquit, eo di- *Greg. Turon. ut ſupra.*
„ cente, congregatis Clericorum catervis, pſallere
„ juſſit *per triduum*, ac deprecari Domini miſeri-
„ cordiam]; ecce hic triduanæ à Gregorio indictæ preces; huic numero reſpondentes audiamus nunc *Litanias*, ſubdit enim illicò: [De horâ quoque tertiâ
„ veniebant utrique Chori pſallentium ad Eccle-
„ ſiam, clamantes per plateas Urbis Kyrie eleiſon];
en triduanæ *Litaniæ*, ad quas celebrandas ſingulis diebus horâ tertiâ pſallentium Chori per plateas Urbis tranſeuntes, & clamantes Kyrie eleiſon, ad Eccleſiam veniebant. Nec dubitationem ingerere poteſt id, quod pſallendi mandatum *per triduum* ſolis

Cle-

Digitized by Google

Clericis factum referatur, & pſallentium Choros ad Eccleſiam horà tertià venientium ex ſolis Clericis conſtitutos fuiſſe; cùm è contrà *Litaniis* interfuiſſe tùm Abbates, tùm Abbatiſſas, tùm infantes, & viduas, tùm fœminas conjugatas, ac laicos certò comperiatur: nàm ab eodem Turonenſi didicimus, ſingulorum Ordinum enarratis Choris, Presbyteros ſemper adjectos fuiſſe; undè Abbatibus, & Monachis, Presbyteri Regionis quartæ, Abbatiſſis, Presbyteri Regionis primæ, infantibus, Presbyteri Regionis ſecundæ, & ſic de ſingulis ſemper Presbyteri additi fuere. Et minimè obſtat, Clerum ſpeciatìm ab unà Eccleſià egreſſum dici; nàm de potiori parte Cleri in corpus unum coactà, non verò de Clero, & Clericis per Regiones Urbis diviſis, hoc accipiendum eſſe, facilè intelligitur.

Huic annuit optimæ ſententiæ Eminentiſs. Baronius, cùm allata, quæ ex Codice Gregoriano, & Gregorio Turonenſi, tractatur quæſtio: [Sed undè

Baronius anno 590. n. 8.

„ iſta diverſitas? (inquit), non aliundè puto, quàm „ quòd cùm non ſemèl ejusmodi indictæ fuerint „ *Litaniæ*, proque diverſitate dierum diverſæ affi- „ gerentur in Eccleſià inſcriptiones ſingulæ diebus „ ſingulis; ex alià ipſarum alterius diei Gregorii „ Diaconus deſcripſerit, & ex alià alius retulerit „ inter Epiſtolas. Pluries eo tempore celebratas eſſe „ ejusmodi *Litanias* diverſis diebus, & proceſſum „ quoque fuiſſe ad Sancti Petri Baſilicam, conſtat „ ex veteribus Ritualibus].

Baronio

Baronio adhæret Serarius, dicens: [Quin pri- *Serar. ut ſupra.*
„ ma eadem *Litania* tres, ut antè nos dixit Turo-
„ nenſis, dies tenuit; modò ex hac, modò ex illâ
„ proceſſum, ut jàm patuit, Eccleſiâ, itemque in
„ aliam, & aliam Eccleſiam. Et primo quidem die
„ ad Cælitum omnium Principem, ac Reginam
„ Dei Matrem videtur ſupplicatum, ut indicat Tu-
„ ronenſis, ſequutis verò diebus duobus ad S. Pe-
„ trum, ut à Ritualibus vetuſtis probat Reveren-
„ diſſimus Baronius].

Ultimis inſuper *Litaniis* fuiſſe proceſſum ad Baſilicam Principis Apoſtolorum, atque à S. Gregorio delatam Deiparæ Imaginem, quæ illa fuiſſe traditur, quam hactenùs in Baſilicâ Sanctæ Mariæ ad Præſepe veneramur, referunt allati inſignes Scriptores, qui addunt, tunc mirum quoque illud acciđiſſe, ut cùm perveniſſet procedendo Gregorius ad Molem Hadriani Tiberi adjacentem, in ſignum reconciliati Numinis, viſus fuerit Angelus nudatum gladium in vaginam reponere, eoque ſigno morbi finem ſignificare voluiſſe. Tunc quoque refert Sigonius, auditos in aere Angelos, qui ſuaviſſimè concinerent: *Regina Cæli*, additum verò tunc à Sancto Gregorio: *Ora pro nobis Deum*, *alleluja*. Quapropter cùm tùm apud antiquos, tùm apud recentiores Scriptores de multiplici *Supplicatione*, tempore peſtis à Magno Gregorio habitâ evidentiſſima teſtimonia conſiſtant; quomodò aſſerere poterint viri eruditiſſimi Congregationis S. Mauri, *Sigon lib. 1. de Regn. Ital.*

 de

Digitized by Google

de eâ Scriptores omnes ſiluiſſe, minimè percipimus.

Id, de quo Scriptores omnes ſiluiſſe, ritè pronunciari poteſt, eſt *Litaniæ* ordinem variè indictum, & præſcriptum fuiſſe, quod nempè priùs aſſignatæ fuiſſent hæ, & illæ Baſilicæ, quò varii ordines convenirent, aliæ poſteà mutato conſilio delectæ fuerint; nàm rei hujus monumentum nullum reperitur, immò omninò ex allatis hujuſmodi excogitatio dejicitur. Cùm enim utriusque Gregorii teſtimonio prima *Litania* fuerit ad Baſilicam Sm̃æ Dei Genitricis, ex enumeratis apud utrumque Gregorium Eccleſiis, quò varii congregarentur ordines, qua vià procedendo perveniri poterat ad Molem Hadriani? Si cavendum erat à locis, in quibus morbus deſæviebat, qua ratione fruſtrà Urbs tota circumeunda erat perículoſo, & infeſto itinere, cùm brevì, & facili ad ſolam intemeratæ Virginis Baſilicam contendere oporteret? Si igitur ad Hadrianam Molem iter direxiſſe Gregorius dicatur, fateri absque dubio neceſſe eſt, non ad Baſilicam Sanctæ Mariæ, ad quam illa via nullatenùs deducebat, ſed ad alteram Principis Apoſtolorum pertingere voluiſſe, & per conſequens *Litaniam* Ancillarum Dei, ſeù omnes Abbatiſſas cum Congregationibus ſuis proceſſiſſe, tùm ex Eccleſià SS. Martyrum Coſmæ, & Damiani, tùm ex *Baſilicà* SS. Marcellini, & Petri, ſed diſtinctis vicibus.

Ex duabus verò SS. Marcellini, & Petri *Baſi-*

Baſilicis, quænam ea fuerit, ex qua *Litania* proceſſit, breviter inquirendum. Cenſemus autem illam fuiſſe, quæ *propè Lateranum* ſita eſt, nec alteram eſſe potuiſſe *Viâ Lavicanâ* extrà Urbem conſtitutam contendimus; tùm quia reliquæ à Sancto Pontifice deſignatæ Baſilicæ, ex quibus Ordines vel Monaſtici, vel Clericales, vel Laici egredi juſſi ſunt, intrà Urbis mœnia extiterunt; tùm quia nimis incongruum viſum eſſet, Gregorium in *Baſilicâ* tam remotâ ab Urbe, ut ea erat, poſitâ *inter duas Lauros*, Abbatiſſas cum Congregationibus ſuis primùm cogi, deindè hinc tam longo tramite ſe in Urbem conferre voluiſſe; præcipuè infeliciſſimo eo tempore, quo debacchante lue, ad ejus rabiem pro viribus avertendam, inveriſimile eſt, ingredi, & Urbe egredi pro libito vetitum non fuiſſe. His addas, quod ex Gregorio Turonico obſervare licet; cùm enim dicit, omnes Abbatiſſas cum Congregationibus ſuis egredi juſſas fuiſſe ab *Eccleſiâ* SS. Marcellini, & Petri, ſubdit cum eis inſimùl *Presbyteros etiam Regionis Primæ* procedere debuiſſe. *Regioni* autem *Primæ*, nempè *Palatinæ* proximam fuiſſe noſtram hanc, de qua loquimur, *propè Lateranum* SS. Marcellini, & Petri *Baſilicam*, ex diviſione Regionum patet. Æquè igitur mandaſſe Magnum Gregorium, cum Ancillis Dei *Presbyteros Regionis Primæ* hac *Baſilicâ* egredi, quæ erat eidem *Regioni Primæ* proxima, nemo non novit; undè qui alteram excogitare vellet *Baſilicam*, ex

qua *Litania* proceſſiſſet, ex hoc etiam levitatis merito eſſet coarguendus.

CAPUT XI.

Homiliam vi. *S. Gregorii Magni habitam non fuiſſe in aliquâ* Baſilicarum *SS.* Marcellini, *&* Petri *probabiliter demonſtratur.*

Homilia ſexta Magni Gregorii inſcribitur *habita ad populum Dominicâ tertiâ Adventus* in *Baſilicâ* Sanctorum Marcellini, & Petri, atque hoc Titulo notatur: [*Homilia lectionis ejuſdem, habita ad populum in Baſilicâ SS.* Marcellini, *&* Petri, *die natalis eorum, Dominicâ tertiâ Adventus Domini*]. An verò vel *die natali Martyrum*, vel in *aliquâ eorundem Baſilicâ*, vel demùm *Dominicâ tertiâ Adventus* celebrata fuerit, ut paſsìm in omnibus editis Codicibus Operum ejuſdem Gregorii inſcripta reperitur, multa inter Scriptores diſceptatio.

D. Gregor. Oper. tom. 3.

Nonnulli enim, ut præ aliis Emus Baronius, *Homiliam* hanc à Gregorio celebratam fuiſſe in unà ex duabus SS. Marcellini, & Petri *Baſilicis*, & *die natali eorum*, & *Dominicâ tertiâ Adventus*, haud diffitentur. Quænam autem fuerit *Baſilica*, vel ea nimirum, quæ eſt *juxtà Lateranum*, ſive altera *inter duas Lauros*, minimè explicant.

Baron. in not. ad Mart. die 2. Junii.

Boſius, & Aringhius *Homiliam* ipſam recitatam

tam fuiſſe & *die natali Martyrum*, & in *Baſilicâ inter duas Lauros* conſtitutâ opinantur: [Verùm in „ hac ipſâ Eccleſiâ (inquit Aringhius, de *Baſilicâ* noſtrorum Martyrum *inter duas Lauros* extrà Ur- „ bem ſitâ diſſerens), ut probabiles quidem ratio- „ nes nobis ultrò ſuadent, à Sanctiſſimo Pontifice „ Gregorio habita quondam fuit *Homilia ſexta* in „ Matthæum, quæ ejuſdem Eccleſiæ Titulo hunc in „ modum prænotatur: [*Homilia habita ad popu-* „ *lum in Baſilicâ SS.* Marcellini, & Petri *die* „ *natalis eorum*]; veroſimiliùs enim nobis rem „ altiùs contemplantibus eandem in hac potiùs „ *Eccleſiâ Homiliam* recitatam fuiſſe videtur, ubi „ tunc temporis religioſo excepta cultu Sanctorum „ Corpora quieſcebant, uti ipſi Beato Gregorio „ mos erat, quàm in eâ, quæ Lateranenſem juxtà „ Baſilicam ſita eſt, & SS. item Marcellini, & „ & Petri Titulo decoratur]; & hanc ſententiam paſſim ferè omnes Scriptores ſequuti ſunt.

Aring. Rom. Subter. lib 4. cap. 9 pag. 3;. tom. 2.

Eruditiſſimi demùm PP. Congregationis Gallicanæ S. Mauri ſuper hac quæſtione interrogati, *Homiliam* hanc à Sancto Gregorio habitam quidem fuiſſe *Dominicâ tertiâ Adventus in alterutrâ Baſilicâ SS.* Marcellini, & Petri, ſe cenſuiſſe, eamque ità planè in adornatâ novâ Operum ejuſdem S. Doctoris editione inſcripſiſſe, reſponderunt; non tamen *die natalis eorum*, ob unanimem MSS. ferè triginta conſenſum, additamentum hoc reſpuentium.

Verùm

Verùm ſi noſtram ex more ſententiam prodere debemus, à relatis omnibus procul dubio diſcedere cogimur. Arbitramur enim, nec *die natali Martyrum*, nec *in aliquà eorundem Baſilicà* à B. Gregorio *Homiliam* pronunciatam fuiſſe. Conſtat autem, *in die natali Martyrum* Sanctiſs. Pontificem ipſam non celebraſſe, tùm ex auctoritate allatâ 30. MSS. apud ſapientiſſimos Patres Sancti Mauri, in „ quibus hæc additio: (*In die natali eorum*) deeſt; tùm etiam ex MS. Cod. Vaticano Homiliarum Sancti Gregorii, ſeptingentorum, & ultrà annorum antiquitatem præſeferente; nàm, ut accepimus à laudato Abbate Battello, qui Codicem ipſum diligenter inſpexit, & obſervavit, hæc *Homilia* ità inſcripta legitur: [*Sexta Homilia lectionis ejuſdem* „ *habita ad populum in Baſilicà* SS. MARCELLINI, „ & PETRI]; nihilque prorsùs dicitur de *die natali Martyrum*, uti nec etiam *de Dominicà tertià Adventus*.

Fundamentum autem, cui innixus Baronius cenſuit, olìm menſe Decembri horum Martyrum *diem natalem*, & ſolennitatem celebratam fuiſſe, nullum aliud fuit, quàm præfata *Homilia*; dicit enim: [Olìm autem menſe Decembri horum ſolen„ nitas agebatur, ut conſtat ex Inſcriptione *Homi*„ *liæ ſextæ* Sancti Gregorii in Euang. *habitæ ad* „ *populum* in *Baſilicà* SS. MARCELLINI, & PETRI, „ *Dominicà tertià Adventus*, *die natali ipſorum*]; at cùm de Titulo ejuſdem *Homiliæ* ipſemet dubitaverit;

Baron. in adnot. ad Martyrol. Rom ad diem 2. Jun.

verit; ſubdit enim, [niſi ſit mendum in Codice], hinc hæc eadem inſignis Scriptoris dubitatio facit, ut illius ſententiæ *de die natali* Sanctorum noſtrorum Martyrum, cæteroquin maximi ponderis, minùs ſit deferendum.

Et reverà nec diei Mortis, nec illi Translationis Marcellini, & Petri, quæ forſitàn pro eorum ſolennitate haberi potuit, tempus illud Decembris convenire, apertè cognoſcitur. Beda ſiquidem, Uſuardus, & alii omnes, ſed præcipuè Petrus in Catalogo lib. 5. cap. 78., die 2. Junii interemptos SS. Martyres tradit, qua, ſicut modò, ſemper etiam eorundem ſolennitas potiſſimùm celebrata recenſetur. *Beda, & Uſuard. in Martyrol. Petr. in Catalog. lib. 5. cap. 78.*

Quinto verò Kalen. Septembris illorum Sanctiſſima Corpora è *Sylvà Nigrà* ad S. Tiburtium *inter duas Lauros* à Lucillà, & Firminà translata fuiſſe teſtatur Archiepiſcopus Trevirenſis Ado in ſuo Martyrologio his verbis: [Quorum Corpora, *Ado in Martyrol. 4. non. Jun.*
„ (nempè SS. Marcellini, & Petri) revelantibus
„ ſe Beatis Martyribus, tulerunt poſtmodùm Lu-
„ cilla, & Firmina Chriſtianiſſimæ fœminæ, &
„ juxtà S. Tiburtium in inferiori parte cryptæ ſepe-
„ lierunt *v. Kalen. Septembris*].

Cùm ergò ad Martyrii triumphum pervenerint invictiſſimi noſtri Martyres die 2. Junii, qua quidem die ſemper Eccleſia ipſorum ſolennitatem meritò agere conſuevit; & eorundem Corpora 28. Auguſti translata fuerint; non eſt certè, undè adſtrui

ritè

Digitized by Google

ritè poſſit, vel ob ipſorum Mortem, vel ob eorundem Translationem, ex ſolo mendoſo relato Titulo, *diem natalitiam* eorum aliquando menſe Decembri celebratam fuiſſe, aut *Homiliam* ad præfatam ſolennitatem ſpectaſſe.

His addas, quod Sanctus Gregorius in cæteris homiliis habitis *in die natali Sanctorum* ſæpè, niſi ſemper, mentionem fecerit eorundem Sanctorum, quorum ſolennia agebantur. Teſtes hujus noſtræ aſſertionis ſunt Homilia tertia habita in Baſilicâ S. Felicitatis *die natali ejus*; nàm in ipsâ poſt explanationem Euangelicæ Lectionis, [Ad quam rem „ (ſubjungit) nobis idoneè confirmandam adeſt „ B. Felicitas, cujus hodiè *natalitia* celebramus], Homilia quinta habita in Baſilicâ B. Andreæ die feſtivitatis ejus, in qua poſt explanationem Euangelicam, ut ſuprà: [Quia ergo, fratres cariſſimi, „ inquit, B. Andreæ Apoſtoli *natalitia* celebra- „ mus, debemus imitari, &c.], Homilia 28. habita in Baſilicâ SS. Nerei, & Achillei, in qua dicit: „ [Sancti iſti, ad quorum Tumbam conſiſtimus, „ florentem Mundum mentis deſpectu calcaverunt, „ &c.], Homilia 32. in Baſilicâ SS. Proceſſi, & Martiniani recitata, in qua: [Ad SS. Martyrum „ Corpora, inquit, conſiſtimus, Fratres mei, numquid iſti carnem ſuam in mortem darent, &c.], Et demùm Homilia 35. in Baſilicâ S. Mammæ *die natali* ejus: [Sed quia *natalem* Martyris hodiernâ „ die colimus, fratres mei, nequaquàm nos à vir-

tute

Operum D. Greg. to. 3.

Ibidem ut ſupra.

Ibidem ut ſupra.

Ibidem ut ſupra.

Ibidem ut ſupra.

Ibidem ut ſupra.

Digitized by Google

„ tute ejus patientiæ æſtimare extraneos debe-
„ mus].

Cùm igitur Gregorius Sanctorum paſsìm memoriam fecerit, quando in ipſorum *natalitiis diebus Homilias* habuit, dùm in *Homilià ſextà* nulla SS. Marcellini, & Petri mentio facta reperitur; conjici ex hoc poteſt, ipſam nec *in eorum honorem*, nec *in illorum natali die* fuiſſe recitatam; vel ſaltèm nullum ſanè ex eà argumentum deſumi poſſe, quod in ipſorum fuerit *ſolennitate* celebrata, apertè deprehenditur.

Quod verò minimè recitata fuerit *in aliquà Baſilicarum noſtrorum Martyrum*, colligitur ex eo, quod Sancto Gregorio Homilias habere, vel *die natali Sanctorum*, ut diximus, vel *in Baſilicis, in quibus ſacræ ab eo inſtitutæ Stationes celebrabantur*, ſolenne fuit: [*Stationes per Baſilicas* (inquit
„ Joannes Diaconus in vità ejusdem), vel SS. Mar-
„ tyrum Cœmeteria, ſecundùm quod hactenùs
„ plebs Romana, quaſi eo vivente, certatìm diſ-
„ currit, ſollicitus ordinavit]; & notandum, quod addit: [Per quas, & ipſe ſimùl diſcurrens, dùm
„ adhùc eloqui prævaleret, *viginti Homilias* Eva..
„ gelii coram Eccleſià diverſo tempore declamavit;
„ reliquas verò ejusdem numeri dictavit quidem,
„ ſed laceſſente ſtomacho languore continuo, aliis
„ pronunciandas commiſit].

Jo. Diacon. Vita S. Greg. lib. 2. cap. 18. tom. 1.

In qua quidem narratione duo animadvertenda ſunt. Primum, quod *Stationes*, quas nunc in

Rr Urbe

Urbe habemus, eædem ſunt, quas Magnus Gregorius inſtituit; ità ut hoc nec in dubium vocari potuerit à recentioribus Scriptoribus, antiquitatis ſedulò perluſtrandæ ſtudioſiſſimis; quapropter illorum quidam in Adnotat. ad præfatum caput Vitæ S. Gregorii per Joannem Diaconum, hæc appoſuit: [Hæ „ *Stationes* etiamnum in Miſſali annotantur, uti „ ſtatis diebus in Adventu, Quadrageſimà, Qua„ tuor Temporibus, Diebus Rogationum, Feſtis „ Chriſti, Nativitate, & Circumciſione, ejusdem „ Epiphanià, Paſchate, Aſcenſione, & Pentecoſte „ obſervantur, &c.]

Jo. Belland. Act. Sanct. ab die 12. Martii in Vita S. Greg. per Joannem Diacon.

Notandum ſecundò, *Homilias* Gregorium potiſſimùm habuiſſe *in Baſilicis diebus Stationum*, quas ipſis ſtatuerat, ut videre eſt ex *Homilià* 19. habità *in Baſilicà Beati Laurentii in Septuageſimà*, *ex Homilià ſecundà in Quinquageſimà in Baſilicà Sancti Petri recitatà, ex Homilià octavà in die Natali Domini celebratà in Baſilicà Beatæ Mariæ, &c.*, & quampluribus aliis.

Si igitur Gregorius *Homilias* ad populum habere, ut plurimùm, conſuevit *in Baſilicis*, in quibus *Stationes* ordinavit, & idem *Stationum* ordo, quem priùs indixit, ſit ipſe, qui adhùc ſervatur; cùm *Sabbato poſt ſecundam Dominicam Quadrageſimæ Baſilica* SS. MARCELLINI, & PETRI *Statione* inſignita fuerit, clarè patet, *Homiliam ad tempus Adventus* pertinentem, *Quadrageſimali tempore* à Gregorio occaſione *Stationis* ejusdem *Baſi-*

Baſilicæ pronunciari minimè potuiſſe; ſed exiſtimandum potiùs videtur, *Homiliam* eandem, cùm abſque dubio *ad tempus Adventus* ſpectet, quatenùs verè habita fuerit *Dominicà tertià Adventus*, non alibi recitatam fuiſſe, quàm *in Baſilicà S. Petri*, in qua eo die incidit *Statio*, non verò in alterà SS. Marcellini, & Petri, in qua *Quadrageſimali* tantùm *tempore Statio* occurrit.

His planè rationibus, undequaque ambiguitatibus circumſeptam quæſtionem diſcuſſimus, & omninò ad *Dominicam tertiam Adventus* rejiciendam Gregorii *Homiliam ſextam* cenſuimus; immò ex eo, quod ipſo die *Statio*, ut diximus, ad S. Petrum occurrit, Scriptorum, & Amanuenſium incurià, & ignorantià mendum in Codicibus irrepſiſſe arbitrati ſumus, quod nempè in iiſdem additum fuerit nomen *Marcellini*; quapropter ſubſequens *Petri* nomen falsò deindè exiſtimatum fuerit *Petri Exorciſtæ*; cùm tamen poſitum extiterit ad ſignificandum *Petrum Principem Apoſtolorum*, ejuſque *Baſilicam*, in qua *Dominicà tertià Adventus Statio* notatur.

Verùm communem hunc Titulum *ſextæ Homiliæ* oppugnantes arbitrati ſunt, eam à S. Gregorio verè fuiſſe recitatam *Dominicà ſecundà Adventus*, & quidem probabiliter *in Eccleſià Sanctæ Crucis in Hieruſalem*. Euangelium enim illud in Eccleſià legitur *ſecundà dumtaxat Dominicà Adventus*, ut clarè patet ex Miſſali Romano. Aliud verò diverſum Euangelium legi non conſueviſſe hac die etiam

Sancti Gregorii ævo, conſtat ex reliquis Lectionibus Euangelii, ſuper quas idem Sanctus Pontifex *Homilias* habuit; nàm earum ordo rectè, ac plenè conſentit cum ordine Miſſalis Romani, & hic ab illius forſan inſtitutione manavit.

Quod autem *ſexta hæc Homilia* probabiliter habita fuerit *in Eccleſiâ S. Crucis in Hieruſalem*, ex eo colligitur, quod *Dominicâ ſecundâ Adventus* in eâ dumtaxàt *Eccleſiâ* ſacra *Statio* celebraretur, ut patet ex Miſſali Romano, in quo deſcriptæ *Stationes* ſunt illæmet, quas olìm Sanctus Gregorius inſtituit, nihilque prorsùs quoad eas hactenùs immutatum fuiſſe, nos ſuprà obſervavimus. Cùm igitur Beatiſſimus Pontifex ſuas *Homilias extrà dies natales Sanctorum* ſemper habere conſueverit *in Eccleſiis Stationum*, indè probabilis certè educitur conjectura, quod *ſextam hanc Homiliam* non *Dominicâ tertiâ Adventus*, neque *in ullâ Baſilicarum* SS. Marcellini, & Petri, ſed *in Baſilicâ S. Crucis in Hieruſalem* recitaverit.

Nihilominùs eruditiſſimi Monachi S. Mauri ſuper hoc ſententiam rogati, ut diximus, ſic reſponderunt: [Corruptelam jàm obſervavimus, „ nempè tituli *Homiliæ ſextæ*, & multorum manu „ exaratorum Codicum inſpectione, ac in noſtrâ „ editione ſanavimus. Nàm adhibitis Vaticanis, „ Gallicanis, Anglicanis, &c. MSS. ferè triginta „ ad *Homiliarum* in Euangelia emendationem, „ ex eorum conſenſu ſic hujus *Homiliæ ſextæ* titulum

„ lum reſtituimus: (*Homilia* VI. *habita ad populum in Baſilicà SS.* Marcellini, *&* Petri, „ *Dominicà tertià Adventus*); ad hæc verò ultima „ verba notam hanc attexuimus: [*Hæc deſunt in* „ *Codice Reginæ Svetiæ, & in cæteris*, (nempè „ enumeratis in Præfatione) *præterquam in Gem-* „ *meticenſi ſecundo*]. Ex hoc titulo expuncta vo- „ luimus ea, quæ priùs craſſo errore irrepſerant: „ [*In die natalis eorum*], ſcilicèt SS. Marcellini, „ & Petri; tùm propter prolatas inviɑiſſimas ra- „ tiones, tùm ob unanimem MSS. conſenſum, „ additamentum hoc reſpuentium. Abjicienda „ quoque illa, quæ ſequuntur, [*Dominicà tertià* „ *Adventus*], ſuadebant antiquiores, & melioris „ notæ Codices, à quibus abſunt; (nàm Gemme- „ ticenſis Codex, in quo ſolo hæc legimus, vix „ trecentorum annorum ætatem præfert); at verò, „ ut retineremus, perſuaſit vetus Kalendarium Ro- „ manum à Joanne Frontone editum, ubi pro *Do-* „ *minicà ſecunda, ſeù penultimà antè natale Do-* „ *mini*, quæ *Dominicæ tertiæ Adventus* reſpondet, „ aſſignatur Euangelium: *Cùm audiſſet Joannes in* „ *vinculis opera Chriſti, &c.*, usque: *Qui præ-* „ *paravit viam antè te*, quod *Homilia* VI. è Gre- „ gorianis explanatur. *Jo. Fronton. Kalen. Rom*

„ Itàque cenſemus, *Homiliam* hanc à S. Gre- „ gorio eſſe habitam *Dominicà tertià Adventus* in „ alterutrà *Baſilica* SS. Marcellini, & Petri; ſed „ non *die natalis eorum*, cujus tot MSS. ex noſtris,

nè

Digitized by Google

„ nè unus quidem meminit. Ideò verò de Sanctis „ illis Martyribus eà in *Homilià* Gregorius prorsùs „ ſilet, quia die, quo fuit habita, eorum memoria „ minimè colebatur. Cæterùm unam ex *Baſilicis* „ Sanctorum, de quibus hìc agitur, Martyrum, „ locum *Stationis* antiquitùs fuiſſe, liquet ex præ- „ fato veteri Kalendario Romano, in quo legitur:
Ibid. ut ſup. „ [*Die Sabbato* (Hebdomadæ tertiæ in Quadrage- „ ſimà) *ad SS.* MARCELLINUM, & PETRUM]. Hujus „ quoque Tituli mentio fit in Synodo Romanà ſub „ noſtro Gregorio, &c.]

Sic ſapientiſſimi Viri, quibus tamen omninò aſſentiri non poſſumus; ſicùt enim ritè expunxerunt ex præfato Titulo: *In die natalis eorum*, ſic reliqua etiam *de Baſilicis* SS. MARCELLINI, & PETRI delere debuerant; cùm ex allatis liqueat, quod licèt *Dominicà tertià Adventus* habita à Gregorio *Homilia* pronuncietur, non tamen ex hoc ſequitur, *Homiliam* ipſam in *Baſilicà* Sanctorum noſtrorum Martyrum recitatam fuiſſe.

Ibid. ut ſup. *Dominicam verò tertiam* auctoritate Kalendarii Romani à Frontone editi eam dixerunt, quam nos *ſecundam* dicimus, quia & ordine converſo *Dominicæ* olìm *Adventus* numerabantur, & *quinque Dominicas*, non tantùm *quatuor*, *Adventum* habuiſſe crediderunt; uti fusè oſtendere nititur Henricus Menardus in notis ad Sacramentarium S. Gregorii, licèt alii, quos tamen refellit, contrarium ſenſerint; nàm: [In Codicibus, ait, Rodradi, & Ratoldi,

Menard. in not. ad Sacr. S. Greg. p. 216

„ Ratoldi, & apud Pamelium ſunt *quatuor* dumtaxàt *Hebdomadæ*, & *Dominicæ* de eodem *Adventu Domini*, converſo numerandi ordine, ità ut ea, quæ remotior eſt *à Natali Domini*, *prima Dominica*, *ſeu Hebdomada* appelletur; quæ verò *proxima* eſt, dicatur *quarta*; & Berno Auguſtenſis cap. 4. libro de quibusdam rebus ad Miſſam ſpectantibus, ſcribit hanc eſſe *Dominici Adventus* rationem in Gregorianis Codicibus; quod tamen vix mihi perſuadere poſſum, cùm editi ex Vaticano Rhemenſis, & S. Eligii Codices, qui Gregoriani ſunt, reclament].

Berno Auguſten cap. 4. libro de quibudā rebus ad Miſſam ſpectan.

Secundùm igitur ſententiam eorum, qui *quinque Dominicas Adventus* tempori tributas fuiſſe cenſent, ea, quæ modò *ſecunda Dominica* notatur, ejusque Euangelium: *Cùm audiſſet, &c.*, in *tertiam* rejicitur. Secundùm alteram verò, quæ *quatuor* dumtaxàt Gregorii tempore, *Adventus Hebdomadas*, ſeu *Dominicas* fuiſſe affirmat, Euangelium præfatum ad *Dominicam ſecundam* pertinuit; ideòque non rectè *Dominicæ tertiæ* adſcriberetur. Nonnulli tamen, ut Petrus Cirvelus Daurocenſis in expoſitione Miſſalis, & Cornelius Schutlingii in Bibliothecà Eccleſiaſticà, quamvis *quatuor* tantùm *Adventum Dominicas*, ſeu *Hebdomadas* habuiſſe arbitrati ſint, Euangelium: *Cùm audiſſet, &c. Dominicæ tertiæ* adſcripſerunt; imò Durandus de *Dominicà ſecundà Adventus* ſermonem habens, ait: [Euan„ gelium eſt Luc. 21., ſcilicèt: (*Erunt ſigna in Sole*,

Petrus Cirvel. Daurocen̄ in expoſitione Miſſalis.
Corn. Schutling. Biblioth. Eccleſiaſt.

Dur. Ration. lib. 6. cap. 4.

„ *Sole*, *&* *Luna*, *&c.*), & eſt de *ſecundo Ad-*
„ *ventu* tantùm; ubi enim offenduntur ſigna,
„ quæ fient antè diem Judicii, quoniàm totus
„ Mundus turbatione ſuâ Judicium Domini oſten-
„ det, ibi etiam ſequitur: (*His autem fieri inci-*
„ *pientibus*, *reſpicite*, *&* *levate capita veſtra*,
„ *&c.*), quædam verò Eccleſiæ legunt Euange-
„ lium: [*Cùm audiſſet Joannes in vinculis*, *&c.*]

Ibid. cap. 5. & cap. ſeq. de Euangelio *Dominicæ tertiæ* loquens aſſerit, legi conſueviſſe illud: [*Cùm audiſſet Joannes in vinculis*, *&c.*]; quod modò *Dominicà ſecundà* noſcimus recitari. Cùm autem eſſent, ut diximus, *quinque Dominicæ Adventus*, & converſo ordine numerarentur, Euangelium, quod dicebatur in *quintà*, illud extitiſſe cenſendum eſt, quod in allato Frontonis Kalendario ponitur in *quartà*, eratque: [*Cùm appropinquaret Jeſus Hieroſoly-*
„ *mis*, *&c.*], usque: [*Benedictus*, *qui venit in*
„ *nomine Domini*], quod modò in *Adventu* minimè legi novimus.

Jo. Fronton. Kalen. Rom. Juxtà ergo Kalendarium Frontonis Euangelium: *Cum audiſſet &c.* pertinet ad *Dominicam tertiam Adventus*; & ad ipſam ſimilitèr ſpectat juxtà ſententiam eorum, qui *quinque Dominicas*, *ſeù hebdomadas Adventus* tempori adſcripſerunt, ut Amalarius, & alii; quinimò in eandem rejiciendum eſt juxtà etiam aliquorum, quam prænotavimus, opinionem, qui *quatuor* tantùm *Dominicas Adventui* dederunt. Secundùm alios verò *ad ſecundam Dominicam*

Digitized by Google

minicam ſemper pertinuit. Sed quid inde? Vel *ad ſecundam* ſpectaverit, vel *ad tertiam*, indubium eſt, ex hoc nil aliud educi debere, niſi quod *Homiliam* ſuper idem Euangelium Gregorius celebraverit *ſecundà, vel tertià Adventus Dominicà*, & per conſequens *in Baſilicà, vel Principis Apoſtolorum, vel S. Crucis in Hieruſalem*, ubi præfatis diebus *Statio* præfixa erat; non verò in alterutrà *Baſilicà* SS. MARCELLINI, & PETRI, in quibus nullatenùs eo tempore *Stationem* fuiſſe deprehendimus. Euangeliorum ſiquidem ordo, qui adhuc in Eccleſià cuſtoditur, idem ipſe eſt, ac ille, qui in præfato Frontonis Kalendario *Ut ſupra.* indicatur, dempto tamen eo *Hebdomadæ quartæ*, quod *ad primam Dominicam, ſeù Hebdomadam Adventus* pertinebat, eratque: [*Cùm appropinqua-* „ *ret Jeſus Hieroſolymis &c.*] uſque: [*Benedictus,* „ *qui venit in nomine Domini*]; nam *Hebdomadà tertià antè natale Domini*, quæ erat *ſecunda*, & reſpondet *primæ*, Euangelium erat: [*Dixit Jeſus Di-* „ *ſcipulis ſuis: erunt ſigna in Sole, & Lunà*] uſque „ [*Verba autem mea non tranſibunt*]. *Hebdomadà ſecundà*, quæ erat *tertia*, & reſpondet *ſecundæ*, legebatur Euangelium: [*Cùm audiſſet Johannes in* „ *Vinculis &c.*], uſque [*qui præparavit viam* „ *ante te*]. *Hebdomadà primà*, quæ erat *quarta*, & reſpondet *tertiæ*, Euangelium erat: [*Miſerunt Ju-* „ *dæi ab Hieroſolymis*] uſque [*ubi erat Johannes* „ *baptizans*]. *Hebdomada* verò, ſivè *Dominica*, quæ erat *quinta*, & eſt modo *quarta*, non computabatur,

Digitized by Google

licèt inter *Dominicas Adventus* eſſet, quia nempè *vacans* dicebatur: [Primò, (ait Durandus) quia „ oſtendit, quod omnis Sanctus vacat, ex quo Jo- „ hannes, quo inter natos Mulierum non ſurrexit „ major, non eſt dignus ſolvere corrigiam calcea- „ menti, ſicut dicitur in Euangelio *bujus Dominicæ*, „ ideſt Incarnationis myſteria denudare, & propter „ hoc Dominus Papa non facit *Stationem* apud ali- „ quem Sanctum. Secundò dicitur *vacans*, quia „ non habet proprium officium, ſed mutuat alie- „ num &c. Tertiò, quia numerum dierum *Adven-* „ *tus* excedit, ſcilicèt XXI.; quarè inter *Dominicas* „ *Adventus* non debuit computari, ſed *vacans* po- „ tiùs appellari. Quartò, quia Apoſtolicus olim „ hac die *Dominicà* eleemoſynis vacabat, & tàm „ ipſi, quàm ſui circa hoc intenti nullam *Stationem* „ faciebant, propter quòd dicta eſt *vacans*, ſcilicèt „ à *Statione*, & *Indulgentià*]. Inter has tamen à Durando allatas rationes, quaſdam dumtaxàt ſolidiores recipiendas admonemus, reliquas rejicimus, ut præ aliis, quòd inter *Dominicas Adventus Dominica Vacans* connumeranda non eſſet, quia videlicet numerum dierum XXI. Adventus excederet; nam præfatum numerum olim *Adventus* tempus exceſſiſſe liquet, uti probant laudatus Menardus, & alii; ità etiam omni prorsùs *Statione* ipſam *Dominicam* vacaſſe, falſitatis arguitur ex auctoritate antiquorum Miſſalium, in quibus *Statio* ad Sanctos duodecim Apoſtolos indicatur.

Gulielm. Durand. Ration. lib. 6. cap. 11. num. 7.

Menard. in notis ad Sacr. S. Gregor. ut ſupra.

Sub-

Digitized by Google

Sublato igitur Euangelio: *Cum appropinquaret &c.*, ejuſque, in qua recitabatur, *Dominicà*, ſtatis diebus in reliquis *Adventus Dominicis*, mutato dumtaxàt numerandi ordine, Euangelia leguntur, uti jam legi conſueverant. Cùm eà autem *Dominicà* demptam quoque fuiſſe ipſius *Stationem* fateri debemus; undè primævo in ordine reliquis Euangeliis permanentibus, *Dominicis*, & Euangeliis reſpondentes *Stationes* remanſiſſe dicendum eſt. Quibus poſitis, ex quo quæſo educitur, habitam à S. Gregorio *Homiliam* fuiſſe in alterutrà *Baſilicarum noſtrorum Martyrum*, ſi ipſius *Statio* nullatenùs *Adventus* tempori congruit? non enim ſufficit, quod ex veteri Kalendario Frontonis, locum *Stationis* olim fuiſſe unam ex *Baſilicis* MARCELLINI, & PETRI deſumatur, ut iccircò probetur, *Homiliam* in eà à Gregorio fuiſſe recitatam; nam cùm Gregorius *quadraginta* tantùm *Homilias* ediderit, & longè major Baſilicarum, in quibus *Stationes* indixit, numerus extiterit; ſicut ideò liquet, in omnibus *Homilias* celebrare minimè potuiſſe, ità immeritò pronunciatur, cùm eas recitavit, ipſas nonniſi tempore, quo *Stationes* in illis celebravit, dixiſſe. Cùm ergo *Statio* ad Sanctos MARCELLINUM, & PETRUM *in Quadrageſimà* indicta fuerit; qua ratione tempore *Adventus* in alterutrà eorundem *Baſilicà Homiliam* Sanctiſſimus Pontifex habere potuit?

Digitized by Google

CAPUT XII.

Nonnulla alia, quæ in Eccleſiaſticis Hiſtoriis Baſilicæ SS. Marcellini, & Petri *monumenta reperiuntur.*

PRæcipuas autem eas fuiſſe in Urbe Româ Baſilicas, quæ *Patriarchales* uſque modò nuncupantur, cæteraſquè tùm amplitudine, tùm magnificentià antecellunt, nemo non novit. Fuere hæ, & adhuc extant *Baſilica Salvatoris*, *Baſilica S. Petri Apoſtoli in Vaticano*, *Baſilica S. Pauli Và Oſtienſi extrà Urbis mœnia*, *Baſilica Liberiana*, *ſeù Sixti Papæ in Exquiliis*, *quæ S. Mariæ ad Præſepe*, *ſeù Majoris dicitur*, *& Baſilica SS. Stephani*, *& Laurentii extrà Muros Và Tiburtinà*. *Patriarchalium* verò nomen potiſſimùm ſortitæ dicuntur, quòd totidem *Patriarchales Sedes* pro quinque præcipuis Chriſtiani Orbis *Patriarchis* repræſentent; & *Lateranenſis* quidem, utpotè cæterarum omnium Princeps *Romanam* exhibet *Sedem*; *Conſtantinopolitanæ Cathedræ* autem *Baſilica S. Petri in Vaticano*, *Alexandrinæ ea S. Pauli Và Oſtienſi*, *Antiochenæ illa S. Mariæ Majoris*, & altera demùm *S. Laurentii Hieroſolymitanæ* tribuitur.

Raſpon. de Baſil. Later. lib. 1. cap. 3. p. 11. & 12.

Ut autem eximio cultu in præclariſſimis hiſce Baſilicis Divinorum officiorum opus exerceretur, qui in ipſarum ſingulis, ſingulis etiam diebus ſacra My-

Myſteria facerent, vel eis intereſſent, Presbyteros, ſeù Epiſcopos Summi Pontifices ſelegerunt. Et quidem *Lateranenſem Baſilicam*, uti omnium præcipuam, viciniorum Urbi Civitatum *Epiſcopi* frequentandam obtinuere; cæteras verò *Cardinales Presbyteri per viginti, & octo Urbis Titulos* diſtributi; nam ſicut ſeptem ſunt hebdomadæ dies, qui eà evolutà denuò recurrunt, ità & pro *Lateranenſi Baſilicà ſeptem Epiſcopi Cardinales*, & pro quatuor aliis *Baſilicis ſeptem Cardinales Presbyteri* deſignati fuerùnt, qui per orbem hebdomadam celebrando explerent, & miniſterium ex integro eà circumactà ritè obirent; undè *ex viginti, & octo Presbyterorum Cardinalium* numero in quatuor partes, & in quatuor *Baſilicas* per ſeptem dies diſtributo, neminem ex iiſdem *Presbyteris Cardinalibus* à frequentatione Baſilicæ ſibi aſſignatæ ſolutum reperiri potuiſſe cognoſcitur, uti & à frequentandà *Lateranenſi*, & divinorum ibi officiorum exercitio neminem ex *ſeptem Epiſcopis Cardinalibus* immunem unquam fuiſſe deprehenditur.

At quia longo dictamine, quo modo, quovè ordine tùm *Epiſcopi*, tùm *Presbyteri Cardinales* per præfatas Baſilicas fuerint diſtributi, alibi nos enarraſſe meminimus, rem ideò hic denuò repetere incongruum arbitramur. Prætermittere tamen haud poſſumus, noſtrum SS. MARCELLINI, & PETRI *Presbyterum Cardinalem Patriarchali S. Mariæ Majoris* addictum fuiſſe, ut legitur in antiquo MS. Cod.

In Vità Sancti Petri Damian. tom. 1. lib. 2 cap. 2. Baron. ann. 1057. p. 236.

Va-

Ibid. ut ſup. In append. Ord. Rom. 11. ex lib. Petr. Mallii in Muſ. Ital. Mabil. to. 2. cap. 31. Idem in append. Ordin. Rom. ex Jo. Diac. de Baſ. Lat. cap. 16. apud eundem Mabill. to. 2.

Vaticano, ex quo iſta Eminentiſſimus Card. Baronius excerpſit: [Alia *Patriarchalis eſt S. Mariæ,* „ *Major* dicta, in qua habet ſeptem Cardinales „ Presbyteros, ſcilicèt Cardinalem SS. Apoſtolo- „ rum Philippi, & Jacobi, S. Cyriaci in Thermis, „ S. Euſebii, S. Pudentianæ, S. Vitalis, *SS.* Petri, „ *&* Marcellini, & S. Clementis].

Sicut autem ex Pontificum juſſu *Baſilicæ Liberianæ* miniſterio mancipatus erat *Presbyter Cardinalis* SS. Marcellini, & Petri; ità etiam ex eorundem munificentià Sanctorum Martyrum ipſa *Baſilica* particeps erat *Presbyterii*, quod ipſi Romani Pontifices nonnullis Urbis Eccleſiis elargiri conſueverunt. Quidnam hoc *Presbyterii* nomine ſignificaretur, noſtrum non eſt hìc explanare, rem enim diſertiſſimè enucleandam ſuſcepit Vir doctiſſimus Abb. Battellus opuſculo, quod propèdiem publicam lucem aſpiciet; cur autem inter alias Baſilicas noſtræ quoque SS. Marcellini, & Petri *Presbyterium* tribueretur, ſatis ſuperquè explicat Cincius Camerarius his verbis: [Notandum præterea, quod à Sancto Petro, uſquè ad Palatium Domini Papæ fiunt „ Arcus à Romanis honorabiles in vià, per quam „ tranſit; & Clerici omnes Romani occurrunt eidem induti undecumque poſſunt cum thuribulo; „ in remunerationem cujus honoris Romanis pro „ Arcubus datur *Presbyterium* triginta quinque „ librarum proveſinarum, & dimidiæ; Clericis verò „ pro thuribulis triginta trium librarum proveſinarum,

Cinc. Camerar in Ordine Roman. 12. cap. 16. n. 38. apud Mabil. Muſ. Italic. tom. 2. p. 188.

„ rum, ut in ſequentibus pleniùs apparebit], & inferiùs: [Hoc eſt *Presbyterium* ſuperiùs nominatum, quod datur Presbyteris Romanis pro thuribulo. Eccleſiæ B.Petri VIII. Sol. &c.], deindè multis enumeratis, [*Sanctis* PETRO, & MARCELLINO *ii. Sol.*]. Qui plura tamen de *Presbyterio* ſcire deſiderat, adeat Ducange in Gloſſario Verb. *Presbyterium*; Raynaldum noſtrum Anno 1272., Raſponum de Baſilicâ Lateranenſi lib.4. cap.3. *de Presbyterio*, & alios.

Ibid. cap. 18.

Ducange in Gloſſario, verbo Presbyterium.

Odoric. Raynald. anno 1272.

Raſpon. de Baſil. Later. lib. 4. cap. 3.

Bened. Millin. in opuſc. de Orat. Sancta Sanctor. cap. 3.

Benedictus Millinus in quodam Opuſculo de Oratorio Sancta Sanctorum cap. 3. deſcribens *Proceſſionem* quandam, quæ fieri conſueverat nocte Aſſumptionis Beatiſſimæ Virginis, ex inſtitutione, ut putat, Sergii Papæ Primi, qua in *Proceſſione* circumferebatur Imago Sanctiſſimi Salvatoris, in præfato Oratorio exiſtens, & ad Baſilicam S. Mariæ Majoris deferebatur, propè *Baſilicam* Sanctorum MARCELLINI, & PETRI ex more tranſire ſolitam fuiſſe narrat, verba referens Cataſti ſecundi Societatis Sancta Sanctorum, anno 1462. exarati folio quarto, in Archivio Societatis, ad quod acceſſimus, & pro ſingulari benignitate Nobilium Virorum Gaſparis Orighii, Proſperi Boccapadulii, & Juliani Capranicæ Deputatorum, Cataſtum idem præ manibus habuimus, cujus verba hæc ſunt: [Reducitur Imago ante Eccleſiam Coſmæ, & Damiani, „ & ex latere dictæ Eccleſiæ per Arcum, qui vulgò „ dicitur *Arco Latrone* de antiquo Pacis templo

per

„ per viam uſque ad pedem Clivi Eccleſiæ S. Petri
„ ad Vincula, & exindè antè Eccleſiam S. Pantaleo-
„ nis in viam rectam *de contratà Suburræ*, & *San-*
„ *ctorum* Petri Marcellini].

Ibid. ut ſup. pag. 178.

Idem Scriptor ejuſdem Cataſti auctoritate alibi meminit etiam præfatæ noſtræ *Baſilicæ*; nam deſcribens Chriſtianæ charitatis affectum, quo Hoſpites, & Peregrini, ſacra Romæ loca inviſentes, à Confratribus Societatis Sancta Sanctorum exciperentur, refert decurſu temporis ab iiſdem hoſpitalem ædem ad SS. Marcellinum, & Petrum erectam fuiſſe, in qua non modò Peregrini hoſpitium ſubirent, ſed & ægri quoque, ac infirmi, donec convaleſcerent, habitarent. Subdit tamen, præ ſitus anguſtià abjectum fuiſſe locum, & ideò hoſpitalem domum in Lateranenſem agrum tranſlatam, atquè à fundamentis excitatam, ubi Oratoria ſub invocatione S. Michaelis Archangeli, & S. Andreæ ſita erant. Verba Cataſti fol. 26. ſunt hæc:

„ [Divinitatis inſtinctu Hoſpitale inchoatum
„ eſt primùm *apud Eccleſiam* Petri Marcellini *de*
„ *Suburrà*, loco utique ex antiquitate ſui memora-
„ bili, ſed admodum debili, & modico ad tale opus;
„ deindè tranſlatum apud Lateranum in antiquis
„ domibus, & palatio, quod Palatium Regis voca-
„ batur, juxtà formas antiquas, arcum Baſile, &
„ domos antiquas, & Palatia Nobilium de Novellis,
„ ubi Cappella quædam ſub vocabulo Sancti Ange-
„ li, & alia parva quædam Eccleſia ſub nomine,
& vo-

Digitized by Google

„ & vocabulo Sanĉti Andreæ ſita erant &c.]: Iſta ex Millino.

CAPUT XIII.

Plures Baſilicæ SS. MARCELLINI, & PETRI propè Lateranum *reſtaurationes adnotantur*.

PRæ vetuſtate collabentem noſtram hanc Sanĉtorum MARCELLINI, & PETRI *Baſilicam*, pluriès inſtaurare ſtuduiſſe Summos Pontifices, vel ejuſdem *Tituli* Presbyteros Cardinales, Eccleſiaſtica, quæ adhuc extant, planè monumenta omnia teſtantur, & inprimis Anaſtaſius Bibliothecarius in Gregorio III. ſub anno Domini 741. id apertè fatetur; nam de eodem Pontifice ſermonem habens, ait: [Fecit verò à novo *Eccleſiam* Sanĉto„ rum PETRI, & MARCELLINI *juxta Lateranis*]; quæ verba ità accipienda ſunt, ut minimè credatur, Gregorium Tertium à fundamentis ipſam evexiſſe, cùm ex allatis pateat, jam Magni Gregorii ævo longè antè præfatum Pontificem extitiſſe; ſed tantùm quod ille temporis injuriâ penè collapſam refecerit, & primævo nitori reſtituerit.

Anaſt. Bibl. in Greg. III. Baron. anno 741.

Poſt Gregorium Tertium Anno Domini 885. Benediĉtus etiam hujus nominis Tertius ipſius *Baſilicæ* renovationi, atque reparationi, eodem Bibliothecario teſte, operam dedit; dicit enim de Benediĉto:

Anaſt. Bibl. in Ben. III.

„ cto: [Nec non & in *Eccleſiâ* Beatorum Petri, & „ Marcellini, cujus tectum jam vetuſtate poſitum „ vicinum ruinæ exiſtebat, depoſitis vetuſtiſſimis „ trabibus, & aliis impoſitis, novitèr ipſum tectum, „ atquè porticus in circuitu omnes noviter reſtau- „ ravit].

Ciaccon. in vita Alexandri IV. MS Cod Arch. Vaticani, & alii.

Alexander verò Papa Quartus, eandem hanc noſtram *Baſilicam*, Anno Domini 1256. ſolenni pompâ conſecravit, in eàque Reliquias repoſuit, ut conſtat ex marmoreâ Inſcriptione, quæ in eàdem *Baſilicà* adhuc inviſitur, eſtque hujuſmodi:

„ [Anno Nativitatis Domini 1256. Indict. xiv. „ die x. Menſis Aprilis, Alexander Papa Quartus „ conſecravit hanc *Eccleſiam* SS. Marcellini, & „ Petri, & utrumque Altare, & repoſuit in majori „ Altari de Reliquiis SS. Marcellini, & Petri, „ SS. Marii, & Marthæ, SS. Bonifatii, & Victoris, „ SS. Septem Fratrum, & SS. Rufinæ, & Secundæ, „ S. Jacobi Apoſtoli, S. Chriſtinæ Virginis, SS. Six- „ ti, Feliciſſimi, & Agapiti, S. Gorgonii Martyris, „ SS. Cornelii, & Cypriani, & S. Stephani Proto- „ martyris, & tunc conceſſit ipſi *Eccleſiæ* à dictà „ die Conſecrationis, uſque ad octavam ſingulis „ annis Indulgentiam trium Annorum, & trium „ quadragenarum, & deindè tranſtulit dictam In- „ dulgentiam de dictà die in feriam ſecundam poſt „ Dominicam ſecundam Quadrageſimæ, qua die „ addidit Indulgentiam unius anni, & quadraginta „ dierum]: ſic Inſcriptio.

In

Digitized by Google

In MS. Cod. Vaticano reſtaurata etiam creditur à Paulo Papa Quarto, ibi ſiquidèm dicitur: „ [Reparata etiam videtur à Paulo IV., cujus ſuper „ januam legebatur nomen]. *MS. Cod. Vatic.*

E Titularibus autem Presbyteris Cardinalibus Creſcentius Anagninus Hernicus, à Paſchali II. Diaconus Cardinalis S. Mariæ in Dominicà, & poſtmodùm à Calixto II. Presbyter Card. Tit. SS. Marcellini, & Petri electus, eandem hanc ſui Tituli *Baſilicam*, & vicinum Palatium à fundamentis reſtituit Anno Domini 1119. *Ex Ciaccon., & aliis, ut ſupra.*

Anno verò Domini 1284. Comes Gluſianus de Caſate, natione Italus, Civis, & Archidiaconus Mediolanenſis à Martino II. dicto IV. Tituli Sanctorum Marcellini, & Petri Presbyter Cardinalis renunciatus, ejusdem ſui Tituli *Baſilicam* reſtauravit, ut patet ex duobus, quæ in eàdem Baſilicà adhuc leguntur, carminibus, & ſunt:

Hæc fieri Comes Mediolanenſis in hujus
Cardinei Tituli juſſit honore ſui.

Sub Gregorio item XIV. Marianus Cardinalis Perbenedictus Apſidem hujus *Baſilicæ* picturis, & aliis ornamentis decoravit; quare ad januam hæ ſunt notæ:

[MARIANVS PERBENEDICTVS CARD. DE CAMERINO HVIVS ECCLESIÆ TIT.]

At Beatiſſimi Patris Noſtri CLEMENTIS Papæ XI. ferventiſſimus zelus veterum omnium ſtudiis præſtat; penè ſiquidem abjectam, deſtitutam-

que, & vix pauciſſimis notam inſignem *Baſilicam* è latebris denuò educens, ut undequaquè priſtino nitori reſtituat, nil intentatum relinquit. Uti verò præ omnibus unicè dilectam, Franciſco Cardinali Pignatello primo, quem creavit, Presbytero Cardinali, tanquam inſigne amoris monumentum in Titulum tradidit, ut & ipſe ſecum, tanquam Sponſæ, deinceps illius honori augendo omni conatu incumbat. Sub Beatiſſimo igitur Pontifice, & Eminentiſſimo Presbytero Cardinali confidimus, eò ſolidiorem cæteris anteactis renovationem adepturam, quò ferventiori præ antiquis ſtudio ambo nituntur, ut renovetur.

CAPUT XIV.

Præſens forma Baſilicæ SS. Marcellini, & Petri propè Lateranum *deſcribitur*.

FOrma autem hodierna *Baſilicæ*, hujuſmodi eſt. Quà longa à januà maximà ad gradus Presbyterii, Aræque maximæ, palmorum numerus nonaginta * novem cum dimidio, quà verò lata, quadraginta cum dimidio. Presbyterii, ad quod per gradus quinque aſcenditur, longitudo eſt à primo gradu numerata palmorum triginta duorum quadrante minus; latitudo verò palmi ferè unius ſuprà triginta. Habet Eccleſia hæc inſuper ſeminavim, de qua infrà. Aræ tantùm duæ; Maxima in Apſide ſpeciem

* *MS. Cod. Arch. Vatic. palmos longitudinis novē ultra centum numerat; latitudinis 42.*

ſpeciem gerit Inſulæ inter inferiorem, & ſuperiorem Confeſſionem: ſurgit ex eâ Tabernaculum, quod columnæ quatuor è pario marmore ſuſtinent, quarum tres ſquammatæ, levigata quarta. De ipſo autem hæc ſcriptis tradidit Ciampinius: [Aliam „ Martyrii Iconem produxi, quæ *Confeſſio* ſolet „ denominari, depromptam ex ſuo prototypo, qui „ adhuc hodie Romæ integer manet in antiquiſſimo „ SS. Petri, & Marcellini Templo *apud Lateranum*, quod Titulo Cardinalitio Gregorius Magnus inſignivit, & in eo ſextam ad populum Homiliam habuit. In hac Confeſſione viſitur ſub „ Altari, prout in aliis antiquis Urbis Eccleſiis, „ quædam feneſtra, & introrſum velut ædicula, in „ qua Martyris Corpus jacere aſſeritur, ex antiquo „ Eccleſiæ uſu, ſecundum illud Apocalipſ. cap. 6. „ (Vidi ſub Altare animas interfectorum propter „ verbum Dei, & propter teſtimonium, quod habebant); cadit quoquè in hunc Confeſſionis Iconiſmum, obſervandum columnarum epiſtylium „ ornatiori elegantiâ fabrefactum; recurrit namquè „ ſuprà idem veluti columellarum porticus, quibus „ ſuper attollitur Tympanus &c.]. In fronte autem Epiſtylium illud Muſivo decoratur, & ſuprà in circuitu poſitæ columellæ, de quibus Ciampinius loquitur, viginti quatuor numerantur, quæ præfatum Tympanum ſuſtinent. Hanc verò Confeſſionis molem, licèt longævam exhibeat vetuſtatem, partim tamen everſam, & occaſione reſtaurationis *Baſilicæ*, ipſam

Ciampinius Vet. monum. cap. 19. pag. 180.

Apoc. cap. 6.

ipſam quoque inſtauratam novitèr fuiſſe oſtendunt, vel quatuor ſubjectarum columnarum diverſitas, vel lapideæ aliæ tabulæ in ipsâ poſitæ, quas alii procul dubiò uſui deſtinatas olim fuiſſe, antiqui, dimidiati, nilque ſacrum redolentes characteres, qui in Tympano conſpiciuntur, facilè demonſtrant; ejuſmodi ſiquidem ſunt: ex parte poſteriori Tympani:

In tecto verò ipſius Tympani à cornu Euangelii in parte ſuperiori:

In oſtiolo feneſtræ, quod claudit introrſum poſitam ædiculam, eſtquè ex ferro aurato, cælatum eſt Stem-

Stemma Innocentii XI. Pont. Max. Ara autem maxima ſub præfato tabernaculo, ex marmore tota conſtructa eſt. Ambiunt verò Apſidem ſubſellia, & pavimentum indicat, ſe marmore, teſſelliſque ſtratum, quamvis hodie pluribus in locis dirutum appareat, & aliquà ex parte lateritium; in eà etiam parte, quæ adhuc ex marmore conſtat, ex fragmentis aliundè aſportatis elaboratum cognoſcitur, uti apertè inter alios indicat propè columnam levigatam poſitus hic lapis.

S O R F
V A V E

Totus Apſis picturà decoratur, opus, ſi Benedicto Millino credimus, Johannis Baptiſtæ Putei Mediolanenſis. In fornice pictæ recens videntur Imagines Beatiſſimæ Trinitatis, Deiparam coronantis, Cælitumque æterna felicitate fruentium, inter quos Martyres MARCELLINUS, & PETRUS, Venantius, & Stephanus, qui Præſides, & Patroni erant Cardinali Perbenedicto Camerti, cujus juſſu depictæ fuerunt, cùm *Baſilicam*, ut diximus, inſtauravit. Pro fornicis coronà plurima, & diverſa Martyriorum inſtrumenta delineata aſpiciuntur; ſubtus in medio, coràm Arà maximà adeſt Stemma præfati Cardinalis Perbenedicti, à dextris verò, & à ſiniſtris aliud *Bened. Mill. in MS. Cod.*

Pe-

Digitized by Google

Perettæ familiæ, & demùm hinc indè extant picturà ſimul expreſſæ Infulæ, Baculi, Cruces, Pilei, & Pluviales Epiſcopales, Pileique Cardinalitii purpurei. In Arcu fornicis tandem feneſtra rotunda, & ſuper eam dicti Cardinalis Camertis rursùs depictum Stemma inviſitur.

Reliquum *Baſilicæ* corpus omninò incultum, ex parietibus inæqualibus, & diſtortis conſurgit; nil venuſtatis in tecto, quod ex rudibus laquearibus eſt compactum, nil videre eſt elegantiæ architectonici operis in ullà parte; quinimò omnia in *Baſilicà* ſine delectu poſita, non ad ejuſdem ornatum, & peræquam proportionem, ſed ad ipſius omnimodam tantùm ruinam avertendam locata fuiſſe cognoſcuntur. Plures olim ex utràque parte feneſtras habuiſſe deprehenditur, (niſi tamen, quæ videntur teſtudines, muro nunc obductæ, & clauſæ, Arcus porticuum, quos olim *Baſilica* in circuitu habuit, à Bened. III. ædificatos, potiùs cenſendæ ſint); modò tres tantùm habet, quarum duæ ſemiſphæricæ Auſtrum reſpiciunt; tertia verò tetragona ſuper majorem januam poſita, ad Orientem eſt verſa. Pavimentum à Januà maximà, uſquè ad mediam *Baſilicam* lateritium; pars reliqua ex marmoreis fragmentis ſtrata eſt. In hac fruſtula lapidum has præferunt Inſcriptiones.

Propè

Digitized by Google

Propè primum gradum Apſidis à cornu Epiſtolæ :

DIS λλλn
λEL ZOΠVS
HIC SITVS EST VIX λN. LXII

Juxtà hunc coràm Arà maximà :

I S E C V N
R I B V N V S
V I S B
S O Ω

Non longè alter :

E P ϕ
V N

Coràm cornu Epiſtolæ :

D. λλ
BENE . λλEREN
TI FRλ IER. FEC

Inferiùs:

D. λλ.
λNNIVS OR
F. ITVS . QVI VIX
ANN. XVIII. λλ. VI.

Deindè:

. . . .
P. IVS. C. OMRARI BI
S. ITA. PRID. KAL. λ

Inferiùs:

N O V E

Hunc propè:

E FELICITA
S. DIVI
ṼC. VIII. ET

Infe-

Inferiùs propè parietem, ubi marmoreum terminat pavimentum:

M
V I A Ë
I D I
B E N E

FVLVI
IYLLI
IT . BIENN
VS · VIIII.
CII . ΊλΊλ .

D N
A V R E L I V S . D I O N Y S
N A V I
B E R T A B V S . Q V E P O S
R E F E C I T . A V R E L I V S . D
V S . C V S T O S . O F F I C I
LIA PELAGIA VXORE EXPER
LIBERTIS LIBERTABVSQV

E . SVAE

Digitized by Google

SIA

QVE

MAXIMILIAN
QVI . BIXIT . ANNVS . λ
IN PACE

M
ARADA

VM . VII. D. V. I.
M. VIII. D. V. I. N.

F Γ Γ

Digitized by Google

Sub finem pavimenti, marmoreis hiſce fragmentis eloborati, Campanilis modiciſſima Turris ſoli *Baſilicæ* parieti innixa evehitur, itaut in ipsâ *Baſilicâ* dependentes conſpiciantur funes, quibus Campanæ pulſantur. Tandem non longè à Januâ majori miræ pulchritudinis Crater, inviſitur luſtralis aquæ, ex viridi lapide efformatus, & quamvis ex parte comminutus, & fractus videatur, optimi tamen vaſis meretur exiſtimationem.

A cornu verò Euangelii *Baſilicæ* ea, quam innuimus, ſeminavis exiſtit, quæ à magnâ navi ſecluditur, & à columnis quatuor, unâque pilâ ſuſtinetur. Huic ſimilem à cornu Epiſtolæ conſurrexiſſe olim alteram ſeminavim, quæ adhuc cernuntur, licèt modò intrà parietem comprehenſæ, totidem columnæ congruentiſſimè ſuadent. Seminavi autem, quæ adhuc extat, longitudo eſt palmorum quadraginta uſquè ad primum gradum Abſidulæ, quæ in capite ejuſdem conſpicitur; latitudo verò viginti trium cum dimidio. In Abſide Ara, & in ejuſdem pariete picturâ decorato, Sacerdos ſacrum faciens, & Clericus eidem inſerviens, ſuperpelliceo indutus exprimitur, nec non ſimulacrum occurrit nudæ mulieris, globo pedibus innixæ, è proſpectu efformatum, quod Fortunam ethnico more repræſentare videtur; undè Sanctum Presbyterum Marcellinum, eique Miniſtrantem Clericum S. Petrum Exorciſtam, ſpretumque ab ambobus idololatriæ cultum eâ picturâ ſignificari potiſſimùm creditur. Totius Abſidulæ, ejus-

ejusquè Aræ longitudo palmorum undecim, & trium palmi quadrantium. In pariete ſub priori arcu ſeminavis, poſita marmorea tabula, monumentum ſcilicèt conſecrationis *Baſilicæ*, factæ ab Alexandro Papa Quarto, cujus verba retulimus ſuprà in cap. 13. de reſtaurationibus. Subſellia lateritia in circuitu ſeminavis extant, & coràm eàdem Arà, ianua, quæ in ſacrarium, ac alia tria anguſtiſſima cubicula ſuper ipſam ſeminavim constructa aditum præbet; ipſius verò fornix, tabulatus eſt. Janua ſeminavis ad Septentrionem verſa eſt, hancque exteriori parte præfert inſcriptionem:

PAULUS IIII. PONT. MAX.

Cubicula ſuper ſeminavim ædificata, duas habent feneſtras intus Eccleſiam reſpicientes, item alias quinque extra ipſam, quæ ſuper januam Eccleſiæ Septentrionalem protenduntur. Ex marmoreis fragmentis compactum totum ipſius ſeminavis cernitur pavimentum, variiſquè, ſed mutilatis inſcriptionibus reſperſum. Per duos gradus ad Aram aſcenditur, quorum in primo hæc ſunt:

CINCIA . T. L. LAVDICA
CINCIA . T. L. NICE

Ab

Ab Arâ uſque ad finem ſeminavis :

EVV. DVORTO FECIT

AA

DIS . λλANIBVS
AVR. TROPHIλλO
AVS LIBERTO
SIRICA MARITO
DIGNISSIMO . BENE
λλERENTI . FECIT

ANΘOCOHλYTEPωNKI
XωPONAN

. . . .

. . . .

VCITIV.

λλλC RO

APVLEIV

ATTIV

OCTAVIV

SENTIV

CASPVII

λλIS

VIBIV

CINCX

POSVI

λλ

NEN S. λQVSΛS ΛTVCIVS FIRMINVS VERON L. LIP.Λ
R . . . . VETERE

D P D
LVI

IVVVIS

PAILR

P A I L R. B. M

Baſilicæ demùm frons, præcipuumque faſtigium ad Orientem poſitum, multiplici pictura, inſignitum apparet. In culmine Stemma Sixti V. Pontificis Maximi inviſitur. Stemmata verò Cardinalium Montalti,& Perbenedicti dexterum,& lævum latus, feneſtræ tetragonæ tenent, ſubtus quam aliud Cardinalis Sfondrati. Janua maxima ex pario marmore, media inter pictas SS. Marcellini, & Petri imagines. Vepribus, & ſpinis adjacens olìm Area circumſepta totam *Baſilicæ* faciem obducebat, ità ut locus vix proſpicientibus perſpicuus eſſet, & ingredi volentibus, tanquàm invius, vix pateret. At modò juſſu Beatiſſimi Patris CLEMENTIS XI., evulſis undequaque dumis, æquato ſolo, novellis germinans plantationibus area explicata eſt, quæ intuentibus in nobili *Baſilicæ* fronte venerandum detegit antiquitatis monumentum, & ingredientibus facilem, & delectabilem aditum exhibet. A circumſtantium ædium vetuſtis ruinis quoque penè obruta, & ſepulta tota *Baſilica* jacebat; juſſu verò ejuſdem Bmi Pontificis, ab iiſdem vindicata, è quodam tumulo rurſus cernitur reſurrexiſſe, cùm in circuitu ipſius planitie reddità, non modò totum

 id,

id, quod eſt, videatur, ſed etiam, quid fuerit, aliqualiter intelligi poſſe arbitremur.

Cenſemus ſiquidem, *Baſilicæ* apſidem olìm majoris molis extitiſſe eà, quæ nunc eſt; muſivo inſuper fuiſſe opere decoratum, procul dubio teſtantur innumeri lapilli, quos in loco, in quo apſis ipſe majori ambitu extendebatur, reperimus. *Baſilicæ* autem reliquum corpus minori longitudine, quàm nunc eſt, olìm ſe protendiſſe, nec ſeminavis menſuram exceſſiſſe, id ſuadet, quod teſtudines in parietibus *Baſilicæ* conſpiciantur poſt ipſam ſeminavim, quas porticui *Baſilicæ* potiùs, quàm *Baſilicæ* eidem deſerviſſe cognoſcitur; & ipſa abſurditas, & inæqualitas novæ hujus fabricæ, veteri ſuperadditæ, noſtram hanc conjecturam minimè ſpernendam reddit, eo magis, quod locum hunc non amplæ admodùm molis fuiſſe, ſuprà ſatis monſtratum ſit.

CAPUT XV.

Elenchus Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyterorum Cardinalium *Tituli Sanctorum* MARCELLINI, & PETRI, *à Sancto Gregorio Magno, usque ad* CLEMENTEM XI.

POſtquàm autem Sanctorum noſtrorum Martyrum MARCELLINI, & PETRI *propè Lateranum Baſilicam* circà Magni Gregorii tempora *Presbyteri Cardinalis Titulo* inſignitam fuiſſe dixi-

diximus, eidem, quos ſubjicimus, præfuiſſe *Cardinales Presbyteros* reperimus, licèt plurimorum non tantùm geſta, verùm etiam & memoriam, & nomen ipſum deperiiſſe compertum ſit; ab *Albino* enim, qui ſub eodem Beatiſſimo Pontifice in Concilio Romano anni 595. *Presbyter Tituli* SS. MARCELLINI, & PETRI invenitur, usque ad Paſchalem II. ejusdem *Tituli Presbyteros* in Eccleſiaſticis Tabulis reperire minimè potuimus. Poſt *Albinum* autem hì leguntur:

Baron. anno 595.

Rainus *, ſeu *Renius à Paſchali II.*, qui creatus eſt Pontifex anno 1090., *in numerum Cardinalium cooptatus eſt Titulo* SS. MARCELLINI, & PETRI. Hic Vaſtallenſi, & Lateranenſi Conventui interfuit anno 1106., & juſſu Paſchalis fœdus cum Henrico Imperatore initum Sacramento unà cum aliis Cardinalibus confirmavit.

* *A Baronio vocatur* Rumerus. *Ab Ughell.* Rainerius.

Ciaccon. in Paſch. II.

Creſcentius Anagninus Hernicus ab eodem, Pontifice, cujus fuerat Scriptor, Diaconus Cardinalis Sanctæ Mariæ in Domnicà creatus recenſetur. Poſtmodùm *à Calixto II.*, qui de anno 1119. Pontifex fuit, *Presbyter Cardinalis Titulo* SS. MARCELLINI, & PETRI *renunciatus eſt*. In Schiſmate Eccleſiæ contrà Innocentium II. de anno 1130. Anacleto Pſeudo-papæ ſuffragium dedit, à quo etiam Beneventanæ Eccleſiæ præpoſitus fuit. Dimiſiſſe verò *Titulum* SS. MARCELLINI, & PETRI, & ad alium demigraſſe dicendum eſt; nàm

Ciacconius ibid.

Ex MS. Cod. Vatic. creatus à Paſch. dicitur an. 1122. ſed falsò cum Calixtus II., qui Paſchali ſucceſſit, anno 1119. Pontifex creatus fuerit.

Sigizzo junior ab Honorio II. de anno 1126.

Ciaccon. & alii.

Presbyter Cardinalis Titulo SS. Marcellini, & Petri *renunciatus reperitur*. Hic in Schiſmate pariter contrà Innocentium II. pro Anacleto ſtetit.

Raynaldus Calamentanus, ſeu *Colimentanus ex Comitibus Marſorum* Campanus Abbas Caſinenſis de anno 1140. menſe Decembri *Presbyter Cardinalis Titulo* SS. Marcellini, & Petri *ab Innocentio II. dictus eſt*. Caſinenſem Præfecturam geſſit viginti & octo annorum, ac octo menſium ſpatio, longam æquè, ac multis implicatam difficultatibus; ſed tantà animi virtute, ac conſtantià, ut nunquàm ſuperari potuerit. Reges enim Siciliæ, qui adverſùs illum conjuraverant, non modò intrepidè ſuſtinuit, ſed incredibili patientià, & æquanimitate deindè ſibimet conciliavit. Obiit Caſini anno 1165.

Ciaccon. ibid. ut ſupra. Ciacconius tamen ſubjungit, hunc *Raynaldum* faviſſe Pſeudo-pontifici Anacleto, qua de re honore privatum, ab eodem Pontifice reſtitutum aſſerit, cum aliis, qui prædicto Schiſmati conſenſerant.

Raynaldum alium Abbatem item Caſinenſem *à Clemente III.* anno 1190. *Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Titulo* SS. Marcellini, & Petri *Presbyterum Cardinalem* apud Panvinium, & Platinam in Epitome Pontific. Rom. reperimus, cujus tamen apud Ciacconium nulla fit mentio.

Panvin. de Cardinal. Platin. in epit. Roman. Pontif.

Rofredus, ſeu *Rofridus*, *de Inſulà* Campanus, patrià Arpinas, Monachus pariter, & Abbas Caſinenſis *à Cæleſtino III. de anno* 1191. *die feſto Pentecoſtes Presbyter Cardinalis* SS. Marcellini, & Pe-

TRI

TRI *renunciatus eſt*. Is Henricum Cæſarem unà cum uxore Conſtantià Caſinum adeuntem omnibus humanitatis officiis excoluit, eundemque mox in Germaniam redeuntem eſt proſequutus. Sumpto deindè Henrici exercitu Italiam repetens, Tancredum Regem Siciliæ, aliosque qui ſui juris Caſinum effecerant, excedere coegit, aliquotque poſt annos plura Romanæ ditionis loca armis recepta Apoſtolicæ Sedi reſtituit. Multa privilegia, & munera à Pontifice Innocentio III., & Imperatore Henrico pro Caſinenſi Cœnobio adeptus, & Legatione functus in Regno Siciliæ cum Jacobo Comite Innocentii Pontificis conſobrino, poſt 20. annorum, & 11. menſium exercitam in Caſinenſi Cœnobio Præfecturam, è vivis ereptus eſt anno 1208.; vel, ut vult Ciacconius, 1212.

Gluſianus Comes de Caſate, aliàs ex Ugonio *Comes Anguiſonus*, natione Italus, Civis, & Archidiaconus Mediolanenſis, *Cardinalis Presbyter Titulo* SS. MARCELLINI, & PETRI, *à Martino II., dicto IV., anno* 1281. *creatus eſt*. Antè Cardinalatum fuit in Urbe Sacri Palatii Auditor ſub Nicolao III., à quo eidem diſcutienda tradita fuit declaratio Regulæ Minorum, quam ipſemet ſcripſerat, ad comprimendos quorundam inſolentes auſus, atque ad refrænandas æmulorum impudentes detractiones, qui Minorum Vitæ, ac Regulæ obloquebantur. Honorii IV. electioni interfuit. Exceſſit Romæ ex peſte anno 1287., & in Sacroſanctà Baſilicà

Ex MS. Cod. Vaticano.

Digitized by Google

ſilicâ Lateranenſi cum hac Inſcriptione ſepultus eſt:

ANNO DOMINI MCCLXXXVII.
MENSIS APRILIS DIE VIII.

DE MEDIOLANO COMES HOC REQUIESCIT IN ANTRO,
PRESBYTER, ET CARDO, VENIAT SIBI SPLENDOR AB ALTO,
LOMBARDIS CARVS, IPSORVM GENTE CREATVS,
DE PATRIA CARVS, DE MAGNO SANGVINE NATVS.
TV SAPIENS PECTVS IVRIS VEXILLA FEREBAS,
PAVPERIBVS LARGVS, AD PRAVA PER OMNIA LARGVS.
CONSILIO MAGNVS, MITIS, DEVOTVS VT AGNVS,
MVNERIS ACCEPTOR RARVS, TV IVSTVS OBISTI,
NOMINIS ILLECTOR, CVR SIC CITO MORTE RVISTI?
HINC MEDIOLANVM, ROMANAQVE CVRIA PLORET,
NE FLEAT IN VANVM, PRO TE, ROGO, QVILIBET ORET.

Jacobus

Jacobus Columna Diaconus Cardinalis Sanctæ Mariæ in Via latà, arctiſſimo neceſſitudinis vinculo *Cardinali Gluſiano* conjunctus in Baſilicâ Lateranenſi Sacellum conſtruxit, & Aram erexit ad Sacrificium pro *Cardinalis* Animâ, hac appoſitâ Inſcriptione:

D. O. M.
DOMINVS IACOBVS DE COLVMNA
CARDINALIS S. MARIÆ IN VIA LATA
PRO ANIMA
DOMINI COMITIS CARDINALIS
FECIT FIERI
HANC CAPPELLAM CVM ALTARI,
ET OMNIBVS.

Joannes cognomento *Monachus*, natione Gallus, vir ſummæ doctrinæ claritate conſpicuus, precibus Caroli II. Siciliæ Regis, cum quo familiariter verſabatur, à Cæleſtino V. anno 1294., Quatuor Temporibus Septembris Neapoli Cardinalium Collegio adſcriptus eſt. Suffragium pro Bonifacio VIII. tulit, à quo in Gallias Legatus directus eſt, ut Regem Philippum Pulchrum ad officium, ſacrarum pœnarum metu redigere ſtuderet. Hoc in munere miram animi ſui conſtantiam oſtendit pro ſervandâ Sedis Apoſtolicæ auctoritate, pro cujus defenſione ab eodem Rege Philippo in vincula conjectus fuit. Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cancellarii munus exercuit;

Digitized by Google

cuit, & pro eà, Legatione Avenionenſi functus, Avenione obiit anno 1313. Gloſſam auream poſt ſe reliquit, quam illuſtravit Philippus Probus. Scripſit etiam Commentaria in ſext. Decretalium, à Bonifacio compoſitum, nonnullaque alia in jure Canonico. ***Noſtrum autem*** SS. MARCELLINI, & PETRI ***Titulum obtinuiſſe***, conſtat ex Inſcriptione ſepulcrali ejuſdem, quæ Pariſiis inviſitur in æde Collegii ***Le Moyne***, eſtque hujuſmodi:

HIC IACET DOMINVS IOHANNES
MONACHVS AMBIANENSIS DIOECESIS
TITVLI SANCTORVM
PETRI, ET MARCELLINI
PRESBYT. CARDINALIS, &c.

Lucam Fliſcum Diaconum Cardinalem Sanctæ Mariæ Novæ, à Bonifacio VIII. creatum ſub *Ciaccon. in Bonifacio, & alii.* anno 1294., apud Ciacconium ***Eccleſias*** SS. MARCELLINI, & PETRI, nec non SS. Coſmæ, & Damiani ***adminiſtraſſe reperimus***. Verùm cum eodem tempore ***noſtrorum Martyrum Titulum*** tenuiſſe ***Joannem Monachum*** ſuprà dictum ſit; hinc meritò inferendum eſt, huic ***Fliſco adminiſtrationem Eccleſiæ SS. Martyrum*** MARCELLINI, & PETRI non ritè à Ciacconio aſſeri demandatam, & eo magis, quod ***Lucam*** ad Presbyterorum Cardinalium ordinem demigraſſe nullibi conſtet; & licèt Diaconos Cardinales, Titulos Presbyterorum adminiſtrandos ſuſcepiſſe ali-

Digitized by Google

aliquando reperiamus; *Lucam* tamen in ordine Diaconorum obiiſſe, eorum temporum monumenta cuncta teſtantur; & liquet ex ejus Epitaphio in Templo S. Laurentii Genuæ, quod eſt hujuſmodi:

MCCCXXXVI. DIE VLTIMA IANVARII
OBIIT REVERENDISS. D. LVCAS DE FLISCO
S. R. E. DIACONVS CARDINALIS,
CVIVS OSSA IN HAC IACENT TVMBA,
ANIMA CVIVS REQVIESCAT
IN PACE.

Theodoricum Rainerium Urbevetanum à Bonifacio VIII. anno 1298. *Titulum* SS. MARCELLINI, & PETRI *obtinuiſſe* Panvinius credidit; verùm Ciacconius, & Contelorius æquiùs Titulum S. Crucis in Hieruſalem habuiſſe ferunt; noſtrum ſiquidem Sanctorum MARCELLINI, & PETRI *Titulum* eo tempore haud obtinere potuit, cùm eum tunc *Joannes Monachus*, ut diximus, adminiſtraret. Hic ex Priore ſæcularis Eccleſiæ S. Andreæ Urbisveteris, & Sacelli Pontificii Sacerdote in Germaniam Collector miſſus, mòx Romanæ Eccleſiæ Camerarius, & Archiepiſcopus Piſanus electus, demùm ad Cardinalitiam dignitatem evectus fuit. Epiſcopus poſtmodùm Civitatis Papalis, & Patrimonii Rector, denique Epiſcopus Præneſtinus exceſſit è vivis anno 1306.

Arnaldus de Cantalupo Gallus à Clemente V. Cardinalis creatur anno 1305., eique *Titulum* San-

ctorum Marcellini, & Petri *tributum fuiſſe*, Platina, & Panvinius referunt; meliùs verò ſentiunt Ciacconius, & Contelorius, qui ei Titulum S. Marcelli attribuunt, ob allatam rationem, quòd nempè haud aſſumere potuerit Marcellini, & Petri *Titulum*, cùm illum præfatus *Joannes Monachus* tunc occuparet. Priùsquàm Cardinalis eſſet, Archiepiſcopatum Burdigalenſem obtinuit. Avenione defunctus eſt anno 1310.

Gaucelinus, ſeu, ut alii, *Galcellinus*, vel *Ganzelinus*, Joannis Papæ XXI., dicti XXII. de Oſſa fratris filius, natione Gallus, patriâ Cadurcenſis, *à patruo ſuo Joanne renunciatus eſt primò Presbyter Cardinalis* SS. Marcellini, & Petri *de anno* 1316., ac Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cancellarius; poſtmodùm Epiſcopus Cardinalis Albanus electus, pro Apoſtolicâ Sede variis Legationibus functus eſt apud Anglos, Scotos, Hibernos, & Belgas, & extincto bello, quod inter hos, & Gallos in mutuas cædes duobus ac viginti annis efferbuerat, Avenione è vitâ exceſſit die 3. Auguſti anni 1348., ſeu 1349. ſub Clemente VI.

Petrus de Mortuomari Gallus ab eodem Joanne XXI., dicto XXII., in Cardinalium numerum adſcriptus anno 1327., *Titulo* SS. Marcellini, & Petri (ſi Panvinio ſit fides, contrà allatos Scriptores, qui Sancti Stephani in Cœlio Monte ei Titulum tribuunt), decoratus fuit. Antè Cardinalatum Vivarienſis Epiſcopus, deindè Antiſiodorenſis, & poſt adeptam pur-

purpuram Sabinenſis, Avenione obiit anno 1345.

Fr. Paſtor de Sareſtudio, vel *de Sereſcuderio*, quem alii *de Albernaco*, ſeu *de Albenaco*, aut *de Aubenas*, Minorita Gallus, ad Cathedram Aſſiſiatem promotus, deindè ad Archiepiſcopatum Ebredunenſem translatus in Galliis, tandem *Presbyter Cardinalis Titulo* SS. MARCELLINI, & PETRI *declaratus eſt à Clemente VI. anno* 1350., juxtà Contelorii, & Oldoini ſententiam. Huic, unà cum Gulielmo Carnotenſi Epiſcopo Legatio ad Philippum Galliarum Regem commiſſa eſt pro liberandis Petro Cardinale Sancti Clementis, aliiſque Cardinalibus, quos Rex in cuſtodià detinebat, & pro revocandis iis, quæ contrà Eccleſiæ auctoritatem, & immunitatem ſanxerat. Scripſit de geſtis ſuo tempore memorabilibus, & alia. Avenione defunctus eſt anno 1356.

Petrus de Groſſo Gallus ex Epiſcopo Antiſiodorenſi Cardinalis à Clemente VI. anno 1350. creatus, *Titulum* SS. MARCELLINI, & PETRI *obtinuit*, juxtà Panvinii ſententiam. Contelorius verò, & Oldoinus in Ciacconio Titulum SS. Silveſtri, & Martini collatum ipſi fuiſſe arbitrantur. Panvinius ſiquidem non benè diſtinxiſſe viſus eſt hunc *Petrum Epiſcopum Antiſiodorenſem à Fr. Paſtore de Aubenas*; cùm enim hic ex præfatorum ſententià *Titulum obtinuerit* SS. MARCELLINI, & PETRI, ſequitur profectò, illum eodem tempore habere nequiviſſe *Petrum de Groſſo*, cui ideò Titulus SS. Silveſtri, &

Martini meritò adſcribitur. *Inter Titulares igitur* SS. Marcellini, & Petri *numerandus eſt Petrus de Groſſo*, ſi Panvinio creditur, delendusque eſt ex eorundem numero *Fr. Paſtor de Aubenas*. Juxtà alios verò computandus eſt inter eos *de Aubenas*, & *de Groſſo* rejiciendus.

Fr. Gulielmus Farinerius de Gordonio Gallus Minorita, ex Miniſtro Provinciæ Aquitaniæ Seraphici Ordinis Generalis XX., demùm anno 1356. Avenione x. kalen. Januarias ab Innocentio VI., unà cum Cardinalatu *Titulo* SS. Marcellini, & Petri *inſignitus fuit*. Sequenti anno in Hiſpanias Legatus directus eſt, pacem inter eas gentes revocaturus, quà perfectà ad Pontificem rediit. Mortuus eſt Avenione anno 1361. Scripſit plura, de quibus vide Ciacconium in Vità Innocentii VI.

Philippus Cabaſſolæ Gallus ab Urbano V. Pontifice, ex Epiſcopo Caballicenſi Patriarcha Hieroſolymitanus ordinatus, interfuit Synodo Avenionenſi anno 1338., & poſt alia pro Apoſtolicà Sede egregiè peracta munera, inter *Presbyteros Cardinales Titulo* SS. Marcellini, & Petri *adſcriptus fuit*. Mòx *Epiſcopus Sabinenſis*, à Gregorio XI. in Umbriam, Etruriam, Campaniam, aliaque loca miſſus, ejusdem Pontificis in temporalibus Vicarius Generalis fuit. Poſtremò Perufii Apoſtolicæ Sedis Legatus anno 1372. è vivis exceſſit. Ad hunc Franciſcus Petrarcha ſcripſit epiſtolam, quæ eſt 15. libri 11. rerum Senilium, eidemque ab ipſo Auctore dicatos

Digitized by Google

dicatos fuiſſe duos libros de Vitâ Solitariâ, cenſendum eſt; nàm licèt in editione Baſileenſi nuncupetur Cardinalis *Tituli Sanctæ Sabinæ* in Præfatione ad ſecundum librum; cùm tamen conſtet, illo tempore ejuſdem nominis Epiſcopum Caballicenſem, & Patriarcham Hieroſolymitanum neminem alium fuiſſe, quàm *Philippum Tituli* SS. Marcellini, & Petri *Cardinalem*; hinc liquet, ex Amanuenſium incuriâ mendum in Codicibus irrepſiſſe; & forſitàn ex eo, quod mòx fuerit *Sabinenſis Epiſcopus* creatus, *Cardinalis Tituli Sanctæ Sabinæ* errore nuncupatus fuit.

Andreas Martini Bontempus Peruſinus, philoſophiâ, ac eruditione illuſtris, ex Epiſcopo Peruſino ad Purpuram vocatus eſt ſub *Titulo* SS. Marcellini, & Petri *ab Urbano VI. anno* 1378.* Marchiæ Anconitanæ, ac Umbriæ pro eodem Pontifice Legatus, & Generalis Vicarius, eâ in Legatione Recineti anno 1390. defunctus eſt.

Petrus de Barreria in Aquitaniâ Eduenſis Epiſcopus, Purpuram oblatam ab Urbano VI. reſpuit, eamque à Clemente VII. Anti-papa, unà cum *Titulo* Sanctorum Marcellini, & Petri obtinuit anno 1378. Mortuus eſt Avenione anno 1383.

Jacobus de Montenay Gallus Archidiaconus Major Eccleſiæ Rhemenſis, ejuſdem Clementis Anti-papæ Cubicularius, ab ipſo inter *Presbyteros Cardinales Titulo* SS. Marcellini, & Petri (licèt alii Sancti Clementis dicant) adſcriptus eſt anno 1383., vel

** Ex MS. Cod. Archiv. Vatic. (Anno 1388. xiv. kalen. Octob., à quo optatus poſteà Titulus Divæ in Regione Transtiberinà).*

vel 1384. Avenione ultimum diem clauſit anno 1391.

Angelus Barbadicus illuſtri genere Venetiis natus, à Gregorio XII. Chimenſem primò, deindè Veronenſem adeptus Eccleſiam, ad Purpuram tandem *anno* 1408. *ſub Titulo* SS. MARCELLINI, & PETRI *evectus eſt*. Is Pontificis ex ſorore nepos, Vir ſingulari religione præditus, juſtitiæ ſtudioſiſſimus, & Eccleſiaſticæ diſciplinæ cultor eximius, interfuit Concilio Conſtantienſi; quo confecto cùm in Italiam, unà cum Martino V. reverteretur, Genuæ gravi morbo oppreſſus anno 1418. Animam Deo reddidit, ibique ſepultus eſt.

Thomas Brancaccius Neapolitanus Epiſcopus Tricarii, juxtà MS. Cod. Archivii Vaticani, à Joanne XXII. anno 1411. VIII. idus Junias, inter *Cardinales Titulo* SS. MARCELLINI, & PETRI *poſitus recenſetur*. Ciacconius verò non hunc, ſed ei Titulum Pammachii, ſeu SS. Joannis, & Pauli aſſignat; & probabiliùs apparet, hoc potiùs Titulo, quàm alio Sanctorum MARCELLINI, & PETRI inſignitum fuiſſe, cùm iſto, eodem tempore *Barbadicus* decoratus legatur.

Iſidorus Theſſalonicenſis Monachus S. Baſilii, & Abbas S. Demetrii Conſtantinopolitani Archiepiſcopus Ruthenorum, in Concilio Florentino *ab Eugenio IV. anno* 1439. XV. *kalendas Januarias adſcriptus eſt Presbyteris Cardinalibus Titulo* Sanctorum MARCELLINI, & PETRI. Is, poſtquàm Eccleſias

cleſias Ruthenicas, abjectis Græcorum ritibus, in eodem Concilio Romanæ reconciliaſſet, in Ruſſiam reverſus, ibi vitæ periculo, aliiſque ærumnis vexatus eſt, & in carcerem conjectus. Ab eo egreſſus, Romamque profectus, ab ipſo Eugenio Conſtantinopolim ad Imperatorem Legatus eſt miſſus, ut concordiam, & Chriſtianæ fidei fœdus, quam Græci cum Latinà Eccleſià Florentiæ profeſſi erant, ſuà adhortatione firmaret. Mortuo Eugenio ſub Nicolao V. eodem munere functus eſt; ſed cùm in hæreſim denuò Græci prolapſi fuiſſent, qua de re certiſſimà Dei vindictà, per Turcas Conſtantinopolis fuit expugnata, ipſe fugiens captus, & tandem eà ſervitute exſolutus, Romam pervenit, ubi anno 1463. mortuus eſt. Sub Nicolao Epiſcopus Sabinenſis dictus fuit, & Commendator Eccleſiæ Sanctæ Agathæ, & Epiſcopatus Corvienſis, ſive Ficodenſis; rexitque Epiſcopatum Corphienſem, Nicaſienſem, & Pii II. juſſu Patriarchatum Conſtantinopolitanum.

Ludovicus de Lucemburgo, quem alii *de Bar* vocant, ab ipſo Pontifice Eugenio IV., eodem anno 1439. Cardinalis creatus eſt Titulo SS. Quatuor Coronatorum. Temporis verò decurſu *alium obtinuiſſe* Sanctorum Marcellini, & Petri, & poſtmodùm ad Epiſcopatum Tuſculanum translatum fuiſſe reperimus; nullam tamen hujuſce mutationis memoriam ſe inveniſſe in Vaticanis monumentis Felix Contelorius teſtatus eſt. Hic antè Cardinalatum ex Cameræ Regiæ Cancellario, ſub Henrico V. Rege Angliæ

Angliæ Galliam occupante, ad Morinenſem Epiſcopatum promotus fuerat, interfueratque Concilio Baſileenſi, & demùm Rothomagenſem Eccleſiam rexerat. Obiit in Angliâ, & jacet in Elienſi Eccleſiâ, qua pariter donatus fuerat.

Ludovicus de Alibretto, vel *de Libretto*, dictus Senior, Gallus, ex Protonotario Apoſtolico ad preces Regis Francorum inter *Presbyteros Cardinales Titulo* Sanctorum Marcellini, & Petri *connumeratus eſt* xv. *kalen. Januarias anno* 1461. *à Pio II. Pontifice*. Epiſcopus plures in Galliâ Eccleſias gubernavit, Cadurcenſem ſcilicèt, Cordonienſem, Adurenſem, & Mirapicenſem. Spiritum Deo reddidit Romæ anno 1465., & in Æde S. Mariæ de Ara-cæli ſepultus eſt.

Oliverius Caraſa, primò Neapolitanæ Eccleſiæ Canonicus, deindè Archiepiſcopus, tandèm precibus Ferdinandi Regis Neapolis, *Cardinalis creatus eſt Titulo* Sanctorum Marcellini, & Petri *à Paulo II. anno* 1464. *xiv. kalen. Octobris*. Hujus tamen Eccleſiæ Titulo progreſſu temporis dimiſſo, alium Sancti Euſebii aſſumpſit; mòx Albanenſis, deindè Sabinenſis, & tandèm Oſtienſis, & Veliternenſis Epiſcopus, Sacrique Collegii Decanus renunciatus fuit. A Sixto IV. ad Ferdinandum Regem Neapolitanum Legatus à Latere miſſus eſt; cùmque idem Pontifex adversùs Turcas claſſem inſtruxiſſet, ei *Oliverium* Legatum, ac Ducem præfecit. Ab hac expeditione ingenti cum honore reverſus, poſtquàm Herculi

Digitized by Google

Herculi Eſtenſi Ferrariæ Duci Romam venienti ad excipiendam Eleonoram Ferdinandi Regis filiam, nupèr ſibi nuptam, occurrerit; iterùm Neapolim Legatus à Latere directus eſt, ut Beatricem Aragoniam ipſius Ferdinandi filiam, ac Matthiæ Corvini Hungariæ Regis uxorem, Hungariæ Regni diademate coronaret, eamque in Hungariam uſque comitatus eſt. Cùm autem bellum inter Sixtum Pontificem, & Ferdinandum Regem exortum eſſet, *Oliverius* maximà dexteritate, ac felicitate armorum motus compoſuit, ac ſedavit. Ab eodem Sixto Epiſcopus etiam Theatinus nominatus fuit; Cajacenſi quoque Eccleſiæ præfuit, & Ariminenſem, & Terracinenſem Epiſcopatus adminiſtravit. Romæ tandem meritis clarus obiit anno 1511., & in Eccleſià S. Mariæ ſupra Minervam honorificè conditus eſt, ſequenti Inſcriptione, licèt poſteà Neapolim translatus fuerit:

OLIVERII CARAFÆ NEAPOLITANI
ORDINIS PRÆDICATORVM PROTECT.
RARI EXEMPLI, DEPOSITVM,
QVI VIXIT ANNOS LXXX. MENSES X.
DIES V.
SACRI SENATVS ORNAMENTVM.
OBIIT XIII. KALEN. FEBRVAR.
RELIGIOSE, INTREPIDEQVE
MAGNO SVI DESIDERIO RELICTO.

Digitized by Google

Philippus de Levis Gallus ex Referendario Apoſtolico Agathenſis primò Antiſtes, deindè Auxitanus Archipræſul, & Arelatenſis, demùm à *Sixto IV. anno* 1473. *Cardinalis creatus eſt Titulo* SS. Marcellini, & Petri. Romæ mortuus eſt anno 1475., & in Baſilicà Liberianà marmoreo ſepulcro juxtà fores ejusdem Baſilicæ tumulatus eſt, cum hoc Epitaphio:

PHILIPPVS DE LEVIS

TIT. SS. PETRI, ET MARCELLINI CARD. ARELATENSIS, E GALLIA ORTVS, ILLVSTRIS MORIBVS, VIRTVTE ILLVSTRIOR, ROM. PONT., ET CHRISTIANISS. FRANCORVM REGIBVS MAGNO IN PRETIO HABITVS, IN SENATVM APOSTOLICVM PROBITATE ADSCITVS, OBIIT SVO NATALI, MAGNO SVI DESIDERIO RELICTO, QVIPPE QVI CORPORIS, ET ANIMÆ BONIS PRÆDITVS, SVMMAQVE AVCTORITATE POLLENS PROFVIT QVIBVS POTVIT, OBFVIT NEMINI.

VIXIT ANN. XL. MCCCCLXXV. PRID. NON. NOVEMBRIS.

Georgius

Digitized by Google

Georgius Coſta Luſitanus, pietate, prudentià, & ingenio clarus, Regis Luſitaniæ à Confeſſionibus, & Conſiliis, Archiepiſcopus Ulyſſiponenſis primò factus, deindè ad preces ejuſdem Regis *xv. kalen. Januarias anno 1476. à Sixto IV. inter Presbyteros Cardinales Titulo* SS. Marcellini, & Petri *cooptatus eſt*. Poſtmodùm S. Mariæ Tranſtiberim Titulum adeptus, & Bracharenſem Eccleſiam adminiſtravit, & Eccleſiis Albanenſi, Tuſculanæ, & Portuenſi præfuit. Apoſtolicæ Sedis Legatus ad Venetam Rempublicam, & ad alios Italiæ Principes pro ejusdem Italiæ pace procurandà acceſſit, eamque inter Venetos, & Ferrariæ Ducem compoſuit. Legatione quoque functus eſt pro Innocentio VIII. ad excipiendum ſacrum Lanceæ Ferrum, illudque Narnià Romam unà cum Juliano Cardinali à Ruvere deduxit. Ultimæ ſenectutis vir, nàm ad centum & duos pervenit annos, Romæ è vità migravit anno 1508., & in Æde S. Mariæ de Populo tumulatus eſt.

Bernardinus Caravagial, ſeu *Caravajal*, Hiſpanus, Orator Hiſpaniarum Regis, & Charthaginenſis Epiſcopus, munus illud gerens *ab Alexandro VI. anno 1493. xii. kalen. Octobris inter Presbyteros Cardinales adſcitus eſt Titulo* SS. Marcellini, & Petri; quem tamen poſteà dimiſit, ut alium Sanctæ Crucis in Hieruſalem optaret. Poſt acceptum Purpuræ decus Sedis Apoſtolicæ Legatus Maximiliano Romanorum Regi occurrit; Legatus etiam ad

 Ferdi-

Digitized by Google

Ferdinandum Regem Neapolis, venientem ad Urbem, à Julio II.; (à quo ſtultè deficiens, cum ſociis Cardinalibus Piſanum Conciliabulum indixerat) Cardinalitiâ dignitate privatus, à Leone X. reſtitutus eſt. Epiſcopus Seguntinus, Fulginas, Aſturicenſis, Hieroſolymitanus Patriarcha, & Albanus, Tuſculanus, Præneſtinus, Sabinus, & denique Oſtienſis Præſul, Sacrique Collegii Decanus fuit. Tandem Romæ diem clauſit extremum anno 1522., & in Æde Sanctæ Crucis ſepultus eſt.

Philippus Lucemburgius Gallus, priùs Attrebatenſis Epiſcopus, deindè Morinenſis, demùm Cenomanenſis anno 1496.*, inſtante Carolo VIII. Rege *ab Alexandro VI. Presbyteris Cardinalibus Titulo* SS. Marcellini, & Petri *adſcriptus eſt*. Albanenſem, & Tuſculanam Eccleſias rexit. Legatus à Latere, ut in Galliis cognoſcendæ, definiendæque controverſiæ ſuper Matrimonii nullitate, exortæ inter Ludovicum XII., & Joannam Franciæ, Judex vacaret, renunciatus fuit. Obiit Cenomani anno 1519., ubi in ſuâ Cathedrali ſepultus eſt.

* *Ex MS. Cod. Vatican. anno 1497. kalen. Jan.*

Ludovicus de Amboiſe Gallus Epiſcopus Albienſis, *à Julio II. Purpurà inſignitus eſt Titulo* SS. Marcellini, & Petri anno 1507.* Anconæ in Italià obiit, & corpus Laureti tumulatum eſt.

* *Ex MS. Cod Vatican. anno 1506. pridie nonas Januar.*

Chriſtophorus Anglicus, Doctor ſui temporis clarus, Henrici VII. Regis ab eleëmoſynis factus, mòx nonnullis in Angliâ Epiſcopus Eccleſiis præfuit. Pro eodem Rege pluries Legatus, ab eo ad Archie-

Digitized by Google

Archiepiſcopatum Eboracenſem evehitur. Ab Alexandro VI. Quæſtor in Angliâ conſtitutus, tandem ad Sedem Apoſtolicam à Rege Orator miſſus, inter *Presbyteros Cardinales à Julio II. anno* 1511. *Titulo* SS. MARCELLINI, & PETRI *adſcribitur*. Adeptus poſtmodùm S. Praxedis Titulum, in Caſtris ejuſdem Pontificis contrà Gallos Legatus ſtetit. Iracundi, & intemperantis ingenii vir, morum acerbitate violentum ſibi vitæ exitum attulit, nàm operâ Raynaldi Mutinenſis ſui familiaris veneno interemptus eſt Romæ anno 1514., & in Eccleſiâ S. Thomæ nationis Anglicæ ſepulcrum obtinuit.

Hadrianus Gouffier, aliàs *Boiſius*, Gallus, primò Protonotarius Apoſtolicus factus, poſtmodùm Epiſcopus Conſtantienſis in Normanniâ, deindè ad Albienſem Infulam ſubvectus, demùm Franciſci I. Regis favore *Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Cardinalis Titulo* Sanctorum MARCELLINI, & PETRI *à Leone X. xix. kalendas Januarias anno* 1515. *Bononiæ creatus eſt*. Hinc S. Sabinæ, S. Balbinæ, ac S. Mariæ in Viâ latâ Titulos habuit, & in Galliâ Legati Apoſtolicæ Sedis vices geſſit. Obiit in Galliâ anno 1526.

Franciſcus Turnonius Gallus, Cleri electione Archiepiſcopus Ebredunenſis conſecratus, deindè Procerum Regni Galliarum judicio ad Carolum V. Imperatorem Legatus, mòx Bituricenſis Archiepiſcopus, inſtante Franciſco Rege *anno* 1530. *xiv. kalendas Januarias à Clemente VII. Presbyter Cardi-*

Digitized by Google

Cardinalis Titulo Sanctorum Marcellini, & Petri *renunciatus eſt*. Obtinuit deindè primò Sabinenſem, poſteà Oſtienſem Epiſcopatum Sacri Collegii Decanus. Huic Monaſterii S. Germani Pariſienſis Præfecto decreta eſt cum Cardinali Gradimontano ad Clementem Pontificem graviſſima Legatio; & tandèm Lugdunenſis Eccleſiæ Antiſtes Galliarum Primatum eſt aſſequutus. Apud Reges Galliæ maximo in pretio fuit, quibus memorabilem, & maximam operam graviſſimis in rebus impendit. Demùm pro Catholicà Eccleſià multis laboribus confectus, diebus, & meritis plenus Lutetiæ Pariſiorum obiit anno 1562.

Georgius de Amboiſe Gallus, Georgii ſenioris Cardinalis nepos, Eccleſiæ Rothomagenſis primò Canonicus Theſaurarius, & Archidiaconus, poſteà Archipræſul, & Primas Normanniæ, ad Gall. Regis preces *à Paulo III. anno* 1545.* *Titulo* SS. Marcellini, & Petri *unà cum Cardinalitià dignitate decoratur*. A Rege delectus fuit, ut univerſæ Neuſtriæ ſuà auctoritate, & induſtrià præeſſet, Eccleſiaſtici, ac ſæcularis regiminis Gubernator conſtitutus. Obiit Vigniaci anno 1550., corpusque poſteà in Urbem Rothomagenſem translatum, ibi tumulatum eſt.

* *Ex MS.* Cod *Vatican. anno* 1546. xvi. *kalendas Januar.*

Fr. Petrus Bertanus Mutinenſis Ordinis Prædicatorum Theologus eximius, primò Fanenſis Epiſcopus ad Concilium Tridentinum miſſus, mòx ad Carolum V. Imperatorem Nuncius, tandèm *inter Presby-*

Digitized by Google

Preſbyteros Cardinales Titulo SS. Marcellini, & Petri *anno* 1551. *xiii. kalendas Januarias à Julio III. relatus eſt*. Obiit Romæ anno 1558., & in Eccleſiâ Sanctæ Sabinæ ſepultus eſt.

Joannes Franciſcus Gambara Brixienſis ex Familiari, & Cubiculario Julii III. Præpoſiturâ Virolæ inſignitus, Apoſtolicæ Cameræ Clericus, & Præſidens factus, mox Sanctæ Romanæ Eccleſiæ primùm Diaconus, poſteà *Preſbyter Cardinalis Titulo* Sanctorum Marcellini, & Petri *anno* 1561. *à Pio IV. creatus eſt*. A Pio V. ad ſecreta Conſilia in arduis Pontificatus curis, maximè ad Religionem ſpectantibus, admiſſus eſt. Titulos quoque S. Pudentianæ, S. Priſcæ, S. Anaſtaſiæ, & S. Mariæ Tranſtiberim obtinuit, à quibus ad Epiſcopatum primò Albanenſem, deindè Præneſtinum promotus fuit. Epiſcopatum pariter Viterbienſem habuit. Vir fuit Eccleſiaſticâ ſeveritate inſignis, juſtitiâ conſpicuus, & prudentiâ ſingularis. Maximo Chriſtianæ Reipublicæ detrimento Romæ obiit anno 1587.

Flavius, vel, ut alii, *Fulvius Urſinus*, Romanus, (alii Neapolitanum dicunt) Gravinæ Ducis filius Epiſcopus Muranenſis in Apuliâ, ex utriusque Signaturæ Referendario, & Cameræ Apoſtolicæ Auditore *à Pio IV.* iv. *idus Martias anno* 1565. *Preſbyter Cardinalis primò* Sancti Joannis antè Portam Latinam, *deindè* SS. Marcellini, & Petri *renunciatur*. Purpuram adeptus, Archiepiſcopatum Conſentinum adminiſtravit; deindè ſub Greg. XIII.

in

Digitized by Google

in Galliam ad Carolum IX. Regem Legatus miſſus; in Urbem reverſus, Belgarum Protector, & Signaturæ Brevium Præfectus fuit. Poſtremò Neapolim infirmam valetudinem reparaturus contendit, ubi anno 1581. defunctus eſt.

Stephanus Bonuccius Aretinus Ordinis Servorum Beatæ Mariæ Virginis Generalis Magiſter, poſteà Epiſcopus Alatrinus, mòx Aretinus, & Sacræ Inquiſitionis Conſiliarius; tandèm *anno* 1587. *à Sixto V. Presbyter Cardinalis Titulo* SS. Marcellini, & Petri *creatur*, & Sacri Concilii Tridentini Interpretationibus præponitur. Is pleuritide laborans, Romæ obiit anno 1589., & in Eccleſiâ Sancti Marcelli tumulo mandatus fuit.

Marianus Perbenedictus Camerinenſis, Canonicæ Camerini Prior, indè Abbas, & Baro Trillii, poſtmodùm S. Angeli in Foro Piſcium Canonicus, mòx Epiſcopus Marturani conſtitutus, deindè Urbis Gubernator, tandèm *Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Cardinalis Titulo* SS. Marcellini, & Petri *renunciatus eſt à Sixto V. anno* 1589. *xix. kalen. Januarias*. Eodem Pontifice paulò poſt è vivis erepto, ſequentibus indè aliis Pontificibus carus fuit, & ab ipſis pluribus honoribus, & redditibus decoratus, inter quos afferre ſufficiat Paulum V., qui eum totius Eccleſiaſtici Status negotiis præfecit. Sub eodem Titulum Sanctæ Mariæ Tranſtiberim obtinuit, deindè ad Epiſcopatum Tuſculanum evectus fuit. Vir pietatis, & doctrinæ nomine clarus, cui noſtra

San-

Digitized by Google

Sanctorum Martyrum *Baſilica* plurimùm debet, cùm ipſam, ut alibi diximus, picturis, & aliis ornamentis ampliſſimè nobilitaverit. Obiit Romæ anno 1611., & ejus corpus in Baſilicà Sanctæ Mariæ Majoris conditum fuit.

Joannes Baptiſta Detus Florentinus, ſuadente Petro Cardinale Aldobrandino nepote adhùc adoleſcens à Clemente VIII. anno 1598. in Cardinalium Collegium adſcriptus fuit. Diaconiæ S. Hadriani primùm præfuit, deindè S. Mariæ in Coſmedin, ex qua ad Presbyteratum gradum fecit, & *Titulum* Sanctorum MARCELLINI, & PETRI *obtinuit*; tandèm optionis jure ad Epiſcopale munus aſcendit, & Albanenſem, Tuſculanam, Portuenſem, & Oſtienſem Eccleſias Sacri Collegii Decanus rexit. Petro Cardinale Aldobrandino Romà abſente Camerarii officium exercuit. In Urbe è vivis ſublatus eſt anno 1630., & in Templo S. Mariæ ſupra Minervam tumulo donatus.

Horatius Maffeus Romanus Cameræ Apoſtolicæ Clericus, mòx *Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyter Cardinalis renunciatus à Paulo V. anno 1606.* Sanctorum MARCELLINI, & PETRI *Titulum accepit*. Ad Archiepiſcopatum Eccleſiæ Theatinæ promotus, cùm ibi in morbum incidiſſet, Romam ſe contulit, ibidemque ex hac vità deceſſit anno 1609., & in Eccleſià S. Mariæ ſupra Minervam conditus fuit.

Ex MS. Cod. Vatic.
Hic ſucceſſit in Tit. Cardin. Perbenedicto, *creatus 1606. 3. idus Sept.*

Martius Ginnettus Veliternus Cardinalis primùm

mùm Diaconus S. Mariæ Novæ ab Urbano VIII. creatus eſt anno 1626., hinc per optionem SS. Marcellini, & Petri *Titulum adeptum fuiſſe* teſtatur MS. Codex Archivii Vaticani, licèt id ſilentio prætereant Ciacconius, & alii. Albanenſis dehinc, Sabinenſis,& Portuenſis Epiſcopus, & ejuſdem Pont. in Urbe Vicarius, pluribus pro Apoſtolicâ Sede Legationibus functus, & de totâ Chriſtianâ Republicâ optimè meritus, tandèm ſenio confectus efflavit animam anno 1671.

Hieronymus Boncompagnus Bononienſis, Jacobi Soræ Ducis filius, Gregorii XIII. trinepos, utriuſque Signaturæ primùm Referendarius, & Congregationis Boni Regiminis Ponens, deindè ex Sacrorum Rituum Congregat. Secretario ab Innocentio X., (antequàm etiam trigeſimum ætatis annum attigiſſet) Archiepiſcopus Bononienſis renunciatus eſt; tandèm *de anno 1664. poſtridiè idus Januarias ab Alexandro VII. Presbyteris Cardinalibus adſcriptus*, *Titulum* Sanctorum Marcellini, & Petri *obtinuit*. Hic Bononienſem rexit Eccleſiam annos duos ſupra triginta tam eximio probè actæ vitæ exemplo, tantâ morum integritate, tantâque ſuper commiſſum ſibi gregem vigilantiâ, ut è vivis ereptus lacrymas plurimorum attraxerit; & Bononia tàm dilecto viduata Paſtore nullum conſolationis argumentum admiſerit. Anno antequàm is morti concederet, cùm Turcarum Tyrannus, ingenti comparato exercitu, totis Orientis viribus Viennæ incuba-

ret,

Digitized by Google

ret, in tàm arcto Chriſtianæ Reipublicæ periculo, precibus, & jejuniis præſto fuit, & quadraginta dierum ſpatio in Metropolitanâ Eccleſiâ coram Vener. Sacramento cum univerſo populo procubuit, Divinam opem contrà Otthomanicos conatus imploraturus. Vix potuit de illuſtris Urbis liberationis nuncio gaudere, & publica edere ſigna lætitiæ, cùm ineunte anno 1684. parotide cœpit ægrotare, indèque ardentiſſimâ exurgente febri, (quod illi contigiſſe exiſtimatum eſt ob nimios toleratos calores, dùm in Eccleſiâ, ut ſuprà diximus, aſſiduis precibus vacaret) obiit, annum ætatis agens 63., IX. kalen. Februarias 1684., qui dies ſacer eſt S. Zamæ primo Bononienſi Epiſcopo. Die primâ Februarii luctuoſo quidem, ſed tamen ſplendido apparatu in Metropolitanâ Sancti Petri Eccleſiâ funus illius celebratum eſt, & poſt Miſſam pereleganti quidem ſtylo, & magnitudini argumenti accommodato funebrem habuit Orationem Canonicus Ulyſſes Gozadinus, modò Archiepiſcopus Theodoſiæ, & Apoſtolicorum Brevium ad Principes à Secretis, non minùs nobilitate generis, quàm doctrinæ, ac ingenii laude præclarus. Quæ omnia deſumpſimus ex Monumentis nobis eximiâ benignitate traditis ab Eminentiſſ. Dño Jacobo Cardinali Boncompagno, ſupradicti Hieronymi fratris filio, ejuſque in Archiepiſcopatum meritiſſimo ſucceſſore, in quo Bononienſis Populus redivivas omnes gratulatur virtutes, quas in patruo fuerat admiratus.

Digitized by Google

Jacobus Cantelmus Neapolitanus, primùm Melitæ Inquiſitor, ferventiſſimo ſe zelo inſignivit, ità ut Romam evocatum Innocentius XI. illum Apoſtolicum Nuncium ad Helvetios miſerit; hinc ab ipſo Pontifice apud Poloniæ Regem idem ſubiturus munus deſtinatus, mirà agendi dexteritate, & prudentià maximam ſibi gloriam comparavit. Ab Alexandro VIII. Innocentii ſucceſſore Auguſtam Vindelicorum miſſus, Senatui Electorali Pontificis nomine interfuit, cùm Joſeph Leopoldi I. Cæſaris major natu in Romanorum Regem aſſumptus fuit. Ab eodem demùm idibus Februarii anno 1690. in Cardinalium Collegium cooptatur, *Titulo* SS. Marcellini, & Petri *eidem attributo*. Paulò poſt Capuanam Eccleſiam regendam ſuſcepit, à qua ad Neapolitanam translatus eſt ab Innocentio XII., qui Alexandro in Petri Cathedram ſuffectus eſt. Cùm igitur ſummo religionis zelo commiſſo ſibi gregi cuſtodiendo ſtuderet, morte præventus occubuit anno 1702. III. idus Decembris. Sepultus eſt autem in ſuà Metropolitanà Eccleſià in tumulo, quem ſibi vivens Innocentius XII., dùm Archiepiſcopus Neapolitanus erat, poſuerat, deindè ad Summum Pontificatum evectus in argumentum benevolentiæ ei tradiderat. Ipſum verò Reſtainus Cantelmus germanus frater Dux Populi hac Epigraphe inſignivit:

D. O. M.

D. O. M.

IACOBVS S. R. E. CARD. CANTELMVS
E DVCIBVS POPVLI
ARCHIEPISCOPVS NEAPOLITANVS
HVMANIS, DIVINISQVE LITERIS
MIRE ERVDITVS,
LEGATIONIBVS AMPLISSIMIS
PRO DEI ECCLESIA
FELICITER FVNCTVS,
ACERRIMVS ECCLESIASTICÆ
DISCIPLINÆ VINDEX,
EFFVSA IN PAVPERES LARGITATE,
MORVMQVE INNOCENTIA INSIGNIS,
MAGNO CVM OMNIVM ORDINVM
LVCTV E VIVIS SVBLATVS
HOC IN TVMVLO
AB INNOCENTIO XII. PONT. MAX.
SIBI DONO DATO
CONDITVS EST
ANNO DOMINI MDCCII.

Labentem ſui Tituli Sanctorum Marcellini, & Petri *Baſilicam* inſtaurare in animo habuit, ſed immaturà morte præreptus, quod optimum conſilium conceperat, implere minimè potuit.

Franciscus Pignattellus ex Julio Pignattello Nojæ Principe, & Beatrice Caraſâ in Lucaniâ Neapolitani Regni Provinciâ natus quintâ die Februarii anni 1653., tertium decimum ætatis annum agens Neapoli Ordinem Clericorum Regularium, vulgò Theatinorum, ingreſſus eſt. Emiſsâ Regulari Profeſſione, literis erudiendus Florentiam mittitur, ſtudiorumque mòx feliciter peracto curriculo, Philoſophiam primò, deindè ſacram Theologiam alios docere tùm Romæ, tùm Matriti, maximo omnium profectu, & utilitate, præcipitur. Anno autem Domini 1683. rogatu Caroli II. Hiſpaniarum Regis Tarentinæ Eccleſiæ præficitur, quo in munere optimi Paſtoris partes gerens, ut commiſſi ſibi gregis ſecuritati conſuleret, nil intentatum reliquit. Adſcitis ſiquidem undequaque in partem ſollicitudinis diſertiſſimis Viris, (ex quibus tres, qui in Eccleſiæ regimine Vicarii ipſius Generales fuerunt, ad Epiſcopales Inſulas, id illorum exigentibus meritis, promoti ſunt) plebis ſuæ tùm corruptos mores componere, tùm greſſus in viam ſalutis dirigere ſtuduit. Præ vetuſtate collabentem Metropolitanam ſuam Eccleſiam antiquo decori reſtituit, atque Archiepiſcopales Ædes, ipſis à fundamentis novas alias adjiciens, munificentiſſimè ampliavit. Anno autem 1700. ab Innocentio XII. Romam vocatus, Apoſtolicus Nuncius ad Poloniæ Regem Auguſtum II. mittitur, cui nuper è Lutheranâ Hæreſi ad Catholicam Religionem converſo talis, ac tantus

Præſul

Digitized by Google

Præſul Romani Pontificis vices gerens acceptiſſimus fuit. In profligandis ſiquidem ab omni illius ditione erroribus, atque hæreſibus omnem impendens operam, inter cætera magnum illud effecit, ut Schiſma Ruthenum, quod per tot ſæculorum curricula innumeras gentes à veræ Eccleſiæ unione evulſerat, penitùs extingueretur, dùm Livoniæ Epiſcopus Schiſmaticorum noviſſimus, ſolenniter propriis abdicatis erroribus, Apoſtolicæ Sedis obedientiæ coram Archiepiſcopo Kyovicenſi ſeſe ſubmiſit. Ad firmandam verò præfatam unionem exoravit, & à ferventiſſimo zelo CLEMEMTIS XI. Pont. Max. obtinuit, ut Seminarium eorundem Ruthenorum Leopoli conſtitueretur, ædibus ad hoc in ipsâ Civitate comparatis, ut in eo illius Nationis Adoleſcentes excepti, Fide Catholicâ, & literis imbuerentur.

Defunčto autem anno Dñi 1702. die 11. Decembris Jacobo Cardinali Cantelmo Neapolitano Archiepiſcopo, in hujus locum Franciscus ſubrogatur; quapropter Poloniâ diſcedere coactus, Romam dùm pergit, ab ipſo Summo Pontifice CLEMENTE XI. Cardinalis creatur, eique deindè *noſter* Sanctorum Marcellini, & Petri *tribuitur Titulus*, qui ſtatìm magnanimi Principis, & piiſſimi Præſulis operâ, depoſitis vetuſtis ſordibus, novam faciem exhibere viſus eſt; multiplici ſiquidem picturâ illius decorari frontem juſſit, dùm interea animo meditatur antiquo nitori inſignem *Baſilicam* omnimodè reſtituere, ut futurum ſperamus.

Et

Et hæc de *Baſilicis* Sanctorum Marcellini & Petri dicta ſufficiant. Verùm ſi juxtà Tullium „ [quidquid literis mandatur, id commendari omnium eruditorum lectione decet]; quomodò igitur qui ea, quæ ſcripſi, nec diſponere, nec illuſtrare ſcivi, ut par erat, eruditorum mihi laudes ritè comparaſſe credam? Ideò à Lectore meo non laudes, ſed veniam deprecabor, qui tamen mea legere non dedignabitur, ſi meminerit Pliniani alterius moniti, quod [nullus Liber tàm malus „ eſt, qui non aliquà parte profit].

Cic. 2. Tuſc.

Plin. jun. lib. 2. Epiſt.

Finis Tertiæ, & Ultimæ Partis.

INDEX

INDEX RERUM NOTABILIUM.

A

Abſalon erexit Titulum nomini ſuo, & quarè pag. 208. 213. & 239.
Adventus Domini olim exceſſit numerum 21. dierum 322.
Aerius Hæreticus rejicitur 263.
Agape quid erat 244. & 245.
Diverſa erat à Sacrificiis, ibidem.
Quid ejus nomen ſignificaret, ibid.
Triplex erat, Natalitia, Funebris, & Connubialis, ibid. & 246.
Fiebat etiam in Eccleſiarum dedicationibus, ibid.
Auctores de eâ tractantes, ibid.
Eam ſpernentes damnati ſunt à Concilio Gangrenſi, ibid.
Sublata eſt ob luxus, & abuſus, ibid.
Abrogata eſt in Oriente à Synodo Laodicena, in Africa à Synodo Carthaginenſi III. in Galliâ à Synodo Aurelianenſi II., & Cabilonenſi, ibid.
Eadem tempore Divi Pauli fiebat antè ſacram Synaxin 247. & 248.
Eadem per multa ſæcula duravit, ibid.
Sozomeni tempore in Ægypto ſervabatur, ibid.
Eandem non taxat Divus Paulus, ſed ejus abuſum, ibid.
Primis Eccleſiæ temporibus cœpit fieri poſt ſacram Synaxin, ibid.
Abuſus in eâ exorti, ibid.
S. Agnetis Baſilica Via Nomentanâ tertio ab Urbe milliario 36.
Juxtà ejuſdem Baſilicam Conſtantinus Mauſoleum Conſtantiæ ædificavit rogatu filiæ ſuæ 36. 37.39.55. & 73.
Ejuſdem Baſilicam Conſtantinus fecit ex rogatu filiæ ſuæ Conſtantiæ 53. 54. & 73.
Juxtà eam Conſtantinus ædificavit Conſtantiæ Baptiſterium 53. & 54.
Juxtà eam ſibi conſtrui voluit Conſtantia alias ædes, inter quas potuit eſſe Baptiſterium, ibid. & 56. & 57.
In ejuſdem Eccleſiam tranſlata fuerunt candelabra marmorea Eccleſiæ Conſtantiæ 50. & 78.
In eâdem tria tantùm ex illis candelabris nunc extant, ibid.
In ejuſdem Cœmeterio habitavit Liberius rediens de exilio, apud Conſtantiam 56.
Ejuſdem miraculo Conſtantia ſanitati reſtituta 73.
Ejuſdem Actorum verba à Ciampinio explicantur 49. 50. & 76.
Albertus Theodolus ab Honorio II. Diaconus Cardinalis S. Theodori in Suburrâ creatus anno 1124. 168.
Albinus Card. Tit. SS. Marcellini, & Petri primus, qui reperiatur 347.
Alexander I. ſucceſſit in Pontificatu poſt Evariſtum 260.
Quamdiù Pontifex vixerit, ibid.
Presbyteros ſex tantùm ordinavit, ibid.
Alexander III. Pontifex 95.
Ejuſdem diploma Eccleſiæ Ravennati conceſſum 269.
Alexander IV. Mauſoleum Conſtantiæ in Eccleſiam conſecravit ann. 1256. 60. 98. & 99.
Idem de tempore Conſecrationis ibidem in Altari repoſuit Corpus Beatæ Conſtantiæ, cum Reliquiis SS. Atticæ, Arthemiæ, & Emerentianæ, & aliorum Sanctorum, ibid.
Idem conſecravit Baſilicam SS. Marcellini, & Petri in Urbe 330.

Digitized by Google

In eà plures Reliquias repoſuit, & Indulgentiam conceſſit, ibid.
Alexander VII. Pontifex 98.
Alexander Magnus ob gloriæ cupiditatem nunquàm quievit 173.
Alexandrini eripuerunt Thoraces Serapidis è domibus ſuis 227.
Crucem in domibus depinxerunt, ibid.
Altare B. Mariæ de Repoſo in Baſilica Lateranenſi 96.
Juxtà illud poſita fuit Urna porphyretica Helenæ, ex Mabillonio, ibid.
Altare S. Antonini Mart. in Baſilica Lateranenſi 95.
Juxtà illud poſita fuit Urna porphyretica Helenæ, ibid.
Divus Ambroſius fratrem ſuum Satyrum juxtà Victorem Martyrem ſepelivit 32.
Idem invenit Corpora SS. Gervaſii, & Protaſii MM., & Baſilicam dedicavit 186.
Scripſit ad Marcellinum de Valentiniano Imperatore, Baſilicam ſibi vindicare ſtudente cortinarum illatione 205.
Amphitheatrum Titi 110.
Coloſſeum appellatum, ibidem, 112. & 165.
Anacletus S.Petro Memoriam, ſeu Titulum conſtituit 214.
Anaſtaſius de Regione Quintà Tauma Caput Tauri dictus 147.
Anaſtaſius IV. tranſtulit anno 1054. Urnam porphyreticam S. Helenæ ad Baſilicam Lateranenſem 95.
Idem ſepultus fuit in dictà Urnà porphyreticà, ibid.
Fuit Sabinenſis Epiſcopus, ibid.
Anaſtaſius Presbyter Cardin. S. Marcelli in Concilio Romano ſub Leone IV. excommunicatus, & depoſitus, quòd paræciam quinquennio deſeruerat 203. & 291.
Anchora Chriſtianæ fiduciæ ſignum erat 67.
Andreas Bontempus Card. Tit. SS. Marcellini, & Petri 357.
Andreas du Cheſne rejicitur ſuper tranſlatione S. Sebaſtiani in Gallias 22.
Andreas Cretæ Archiepiſcopus Crucem appellavit Tutelam Domorū 226.
SS. Andreæ, & Lucæ Reliquias Conſtantinopoli in Templo repoſuit Menna Epiſcopus in Apoſtolorum encæniis 188.
Angelus gladium in vaginam reponens tempore peſtis viſus ſuper Hadriani Molem 305.
Angeli in aere auditi, canentes *Regina Cæli*, tempore Proceſſionis à Divo Gregorio factæ, ibid.
Angelus Barbadicus Card. Tit. SS. Marcellini, & Petri 358.
Annibal cupiebat ſua vexilla in Suburrà ponere 107. & 108.
Anteii nobiles de Suburrà dicti 146.
Antonius occupavit ædes Sexti Pompeii in Carinis 123.
Antonius Boſius laudatur 86. & 96.
Appius Claudius ab Regillo Romam transfugit 155.
S. Apollinaris primus Ravennæ Epiſcopus 269.
Diſcipulus fuit Sancti Petri Apoſtoli, ibid.
Aquæ Claudiæ formæ 38.
Architectura, & aliæ bonæ artes Conſtantiæ tempore, ſicut & vivente Conſtantino, non vigebant 74.
Architectura Mauſolei Conſtantiæ perelegans eſt 45.
Eadem repugnat ævo Conſtantini ex Ciampinio, ibid.
Ciampinio reſpondetur 62. & 75.
Architecturæ, & aliarum artium venuſtas tempore Conſtantini perierat 45. & 62.
Architectura Baſilicæ Seſſorianæ à Conſtantino conſtructæ inæqualis, & quare, ibid.
Arcus Titi ubi 113.
Arcus Baſile ubi 328.
Arcus Conſtantini ad Cœlium ſpectat 137.
Argeorum Sacellum ubi fuerit 134.
Argiletum ubi 112. & 165.

Arin-

Digitized by Google

I N D E X.

Aringhius cur putavit, Baſilicam Sanctorum Marcellini, & Petri unum, & idem fuiſſe cum Helenæ Mauſoleo 25.

Ejus ſententia rejicitur, ibid. & cap. ſeqq.

Idem rejicitur 28.

Ejusdem opinio de Gentilitate Mauſolei Conſtantiæ refellitur 39. & ſeqq.

Idem opinionem vulgi ſequutus eſt de Mauſoleo Conſtantiæ 41.

Idem ſibimet contrarius, ibid.

Arnaldus de Cantalupo Card., an fuerit Titularis SS. Marcellini, & Petri 353.

Ars Sculptoris diverſa eſt ab arte Muſiva opera conficiendi 75.

Athanaſius Presbyter in Synodo Romanà ſub Gregorio Manichæus inventus 201.

Ejus accuſator convictus Pelagianus, ibid.

SS. Atticæ, Arthemiæ, & Emerentianæ Reliquiæ ab Alexandro IV. repoſitæ in Eccleſià S. Conſtantiæ 98.

Earundem Reliquiæ inventæ in Templo S. Conſtantiæ à Paulo Cardin. Sfondrato 100.

Auguſtus Imperator erexit Milliarium aureum, ſeu Columnam auream in Romano Foro 4.

Idem diviſit Vrbem in 14. Regiones 118. 141. & 156.

Idem nutritus eſt in lautis Carinis 122.

B

Bacchi Templum probabiliter fuit in Viâ Nomentanâ ex Aringhio 40.

Idem fuit, quod eſt hodie Conſtantiæ Mauſoleum ex Aringhio, & Ciampinio, ibid. 46 47. & 52.

Ejusdem Imagines in Cõſtantiæ Mauſoleo 40.

Ejuſdẽ Imagines impropriè ab Aringhio dicuntur birota uvis plena, 41.

Ejusdem Imago à Cæſare Ripa repræſentata, ibid.

Balbinus domum habuit in Carinis 123.

Baptiſterium S. Conſtantiæ fuit, ejus moderna Eccleſia ex Ciampinio, & aliis 53. 54. 58. & 59.

Idem diverſum fuiſſe à Mauſoleo ei à Conſtantino erectum oſtenditur, ibid.

Illud juxtà Baſilicam S. Agnetis Conſtantinus ædificavit, ubi baptizata eſt ſoror ejus, & filia à S. Silveſtro, ibid.

Idem nunquàm fuiſſe, Cõſtantiæ Mauſoleum probatur, & Ciampinii, aliorumque ſententia rejicitur, ibid.

Idem potuit eſſe inter alias ædes, quas ſibi conſtrui voluit juxtà D. Agnetis Baſilicam 55. & ſeqq.

Baptiſterium ſibi juxtà S. Joannis Laterani Baſilicam Conſtantinus erexit 54. & 59.

Baptiſterium priùs non fuerat Helenæ Mauſoleum 61.

Baptiſteria candelabris non indigebant 51. & 78.

Antiquitùs ſeorſim ab Eccleſiis ædificabantur 53.

Sphærica formà tempore Conſtantini ædificabantur 60.

Nunquàm fuerunt in Mauſolea converſa 61.

Porticus non habebant 79.

Propè Titulos, vel in ipſis Titulis erant 219. & 250.

Propè domos à veteribus conſtructa non reperiuntur 251.

Apud Eccleſias, vel Baſilicas ædificabantur, ibid.

In iisdem defunctorum cadavera nunquàm ſepulta ſunt 61.

Barberina Platea ubi 111.

Baſilica initio ſignificavit domum amplam cauſarum cognitioni deſtinatam, & undè ſic dicta 181. & 184.

Baſilicæ in uſum negotiatorum ædificatæ, & quomodò dictæ, ibid.

Digitized by Google

Baſilicæ, initio Eccleſiæ, dicta ſunt loca, ubi erant Martyrum Reliquiæ, & Memoriæ, ibid.
Initio Eccleſiæ aliud erant à Templis juxtà aliquos, ibid.
Non dicebant relationem ad Sacrificia, ut Templa, ibid.
Baſilicæ Martyrum dictæ paſsim apud Latinos Patres reperiuntur, ibid.
Baſilicæ Martyrum dictæ ſunt etiam promiſcuè Templa 183. & 184.
Baſilicæ dicta ſunt etiam Dei Templa, & quarè, ibid.
Baſilicæ nomen undè eductum, ibid.
Baſilicæ Martyrum undè ſic dictæ, ibid.
Baſilicæ nomine dicta non ſunt omnia Dei Templa, ſed tantùm quæ regalem magnificentiam haberent, ibid. Contrarium 185.
Baſilicæ nomine dicta ſunt etiam Sacella, ibid.
Baſilica in Lateranenſi Palatio SS. Laurentii, & Theodori Papæ dicta, ibid.
Baſilicæ nomine dictæ ſunt omnes ædes in Patriarchio Lateranenſi, ibid.
Baſilicæ dicta ſunt omnia Dei Templa à Conſtantino, ibid.
Baſilicæ nomen promiſcuè à Scriptoribus cuilibet Eccleſiæ, vel Templo datum, & quarè, jbid.
Baſilicæ Martyrum aliud erant ab Eccleſiis, & Templis, ſecundùm aliquos 31.
In eiſdem conſuetudo erat non ſepeliendi mortuos, ut in Eccleſiis, 32.
Apud eaſdem Baſilicas, non verò in iiſdem, mortui ſepeliebantur, ibid.
Baſilicæ ſine Reliquiis ædificari non poterant 180. & ſeqq. & 232.
ad Baſilicam ædificandam Paulinus Severo miſit particulam Ligni S. Crucis 186.
Baſilicam dedicavit D. Ambroſius cum Corporibus SS. Gervaſii, & Protaſii repertis, ibid.
Baſilicæ Martyrum dicebantur non ſolùm loca, ubi Corpora eorum erant, ſed etiam ubi ipſi paſſi fuerant, aut habitaverant, aut aliquid præclarum geſſerant 189.
Eas in præfatis locis cōſtruere licebat, juxtà Concilium Carthaginenſe V. ibid.
Baſilicæ, & Memoriæ Martyrum Tituli dictæ, & quarè 233.
Baſilicæ, quæ Sanctis dicabantur, proprio alicujus viventis nomine nοtatæ fuerunt 252. & 253.
Non tamen illi viventi ſacræ erant, ibid.
Baſilicam fecit Liberius nomini ſuo, ibidem, 252.
Eadem ſacra erat B. Virgini, ibid.
Quarè Baſilica Liberii dicta, ibid.
in Baſilicis Martyrum, & Eccleſiis antiquitùs corpora defunctorum ob loci veneratione non ſepeliebantur 29.
Ibidem progreſſu temporis tumulati fuerunt Venerabiles tantùm Viri, Confeſſores modò nuncupati, ibid. 30. & 32.
In iiſdem ritus ſepeliendi Fideles paulatim inolevit 31.
in Baſilicis ſepultura defunctorum legibus Eccleſiaſticis prohibebatur, & cur 32.
In eiſdem non ſepeliendi defunctos lex toto Orbe recepta, ibid.
In eiſdem non ſepeliendi mortuos Decretum Pelagii II. ibid.
Item Decreta plurimorum Conciliorum 33.
Item lex Gratiani, & Valentiniani Impp., ibid.
in Baſilicis Martyrum, vel Apoſtolorum ſepulti non fuerunt Conſtantinus, Theodoſius, & Honorius, ſed in veſtibulo earundem Baſilicarum, 32.
Baſilicæ extrà Vrbis mœnia conſtitutæ Titulares non erant 289.
Baſilicæ Patriarchales Vrbis, quæ ſint 324.
Sedes Papæ, & quinque Patriarcharum repræſentant, ibid.
Baſilica Lateranenſis habebat addictos

ad

I N D E X.

ad ſacra Myſteria in eà facienda, ſeptem Epiſcopos Cardinales, pag. 325.
Baſilicæ quatuor Patriarchales ſeptem Cardinales Presbyteros, pro qualibet addictos habebant ad divina Officia celebranda, ibid.
Baſilica Patriarchalis S. Mariæ Majoris inter alios Cardinales aſſignatos, habebat Presbyterum Cardinalem Tit. SS. Marcellini, & Petri, ibid.
Baſilicæ, ex quibus Litania Septiformis tempore D. Gregorii egreſſa fuit, omnes in Urbe erant,& quare 307.
Baſilica S. Agnetis Viâ Nomentana tertio ab Urbe milliario 36.
Iuxtà eam Conſtantinus Mauſoleum Conſtantiæ extruxit rogatu filiæ ſuæ, ibid. 37. 39. & 73.
Iuxtà eam Mauſoleum collocari ſibi præcepit Conſtantia 55.
Iuxtà eam alias ædes ſibi conſtrui voluit Conſtantia, inter quas potuit eſſe Baptiſterium, ibid. 56. & 57.
Eandem Conſtantinus fecit ex rogatu filiæ ſuæ Conſtantiæ 53. 54. & 73.
Iuxtà eam Conſtantinus ædificavit Conſtantiæ Baptiſterium 53. & 54.
SS. Andreæ,& Gregorii in clivo Scauri 105.
Apoſtolorum Conſtantinus ædificavit Conſtantinopoli 193.
Ejuſdem deſcriptio 194.
In eà Apoſtolorum Corpora, aut Memoriæ non fuerunt, ibid.
S. Clementis 105. & 124.
Duæ S. Cypriano ædificatæ, & ubi 190.
S. Ioannis Laterani 54. & 59.
Iuxtà eam Conſtantinus ſibi Baptiſterium erexit, ibid.
Eidem ſubeſt Prædium S. Helenæ 86.
In ejuſdem Archivio extant monumenta de Eccleſia,& Prædio S. Helenæ, ibid.
Ad eandem delata fuit Vrna porphyretica S. Helenæ ab Anaſtaſio IV. anno 1054. 95.
Quarè S. Ioanis in Laterano dicta 166
S. Laurentii in Pane, & Perna ædificata à Conſtantino, ubi Martyr ille aſſatus eſt, juxtà Ciampinium 192.
Eadem Cappella Furni dicta, & quare, ibid.
S. Laurentii, in Lucina dicta, quia ea fuerit in Titulo Lucinæ 256.
Alia S. Laurentii in Agro Verano à Conſtantino ædificata 46.
SS. Marcellini, & Petri à Conſtantino conſtructa Viâ Lavicanâ inter duas Lauros 10. 11. 23. & ſeqq.
Propè eam Conſtantinus ædificavit Mauſoleum Helenæ, ibid. & 39.
In eàdem dona à Conſtantino oblata 15.
Eadem cur nomen quoque Tiburtii aſſumpſerit 17. & 19.
In eandem translatæ S. Tiburtii Reliquiæ de cubiculo inferiori cryptæ, ibid.
Eadem diverſa fuit ab eà S. Tiburtii ex nonnullorum opinione 12.
Fuit ſuper cryptam, ubi eorum Corpora ſervabantur 14.
Eadem ſubdita fuit in ſpiritualibus Baſilicæ Lateranenſi 85.
An in ſpiritualibus ſubjacere Lateranenſi cœperit, cùm in temporalibus ad eam pertinuit, ibid.
In temporalibus Lateranenſi ditioni acceſſit ſub Innoc. II. ibid. & 86.
Reſtaurata non fuit à Canonicis Lateranenſibus, ſed Mauſoleum Helenæ 88.
Præſtantior erat alterà propè Lateranum 288.
Ejuſdem reſtauratio ab Honorio I. 81.
Ejuſdem reſtauratio ab Hadriano I. ibid.
Ejuſdem reſtauratio à Nicolao I. ibid. & 82.
Ejuſdem reſtauratio facta à Benedicto III. an intelligatur de Baſilicà SS. Marcellini, & Petri extrà Vrbem, vel de alià propè Lateranum 82. 83. & 84.
Ad ejuſdem veſtigia luſtranda miſſus

Digitized by Google

eſt Turrigius Card. Barberini juſſu 88. & 89.

Eidem conceſſa non fuit Indulgentia ab Vrbano VIII., ſed Mauſoleo Helenæ, ibid.

Ejuſdem reliquias expoliri juſſit CLEMENS XI. ibid.

De ejuſdem Cœmeterio Auctores qui agant, ibid.

Eandem communem fuiſſe tribus Martyribus Marcellino, Petro, & Tiburtio ſtatuitur 13. & plur. ſeqq.

Eandem, & Mauſoleum Helenæ unum & idem fuiſſe, nonnulli Auctores putarunt 23. 24 & 29.

Cur Boſius, & Aringhius in eum errorem inciderint 25.

Eorum ſententia rejicitur auctoritate antiquorum Scriptorum, & Baſilica SS. Marcellini, & Petri ab Helenæ Mauſoleo diſtincta probatur, ibid. 26. 27. 29. & ſeqq. 33. & ſeqq. 36. & ſeqq. & 80.

De eadem intelligenda eſt renovatio Cœmeterii SS. Marcellini, & Petri ab Hadriano I. facta 26.

In eàdem S. Helena ſepulta non fuit à Conſtantino 31. & 36.

Baſilica altera SS. Marcellini, & Petri intrà Vrbem proxima erat ædibus Romanorum Pontificum 83.

Eadem nuncupata *de Suburrà* 102. & 170.

Eadem dicta *de Securà* 102.

Eadem *in Via Lavicana*, *in Regione Montium*, *in Erulana* & *juxta Lateranis* conſtituta, ibid. 170. & 171.

Eadem exiſtit in planitie, ſeu valle Suburræ, & ubi ipſa concluditur 170.

Extat inter Carinas, & Cœlium, juxtà Viam Lavicanam, ibid.

Vicina eſt Eccleſiæ S. Matthæi in Merulanà 171.

Eodem in ſitu ſemper fuit, ubi conſtructa eſt 176.

Pluries renovata legitur poſt Gregorium Magnum 177.

Olim amplior ex parte erat, ibid.

Ejus antiqui apſidis veſtigia latiora videbantur in horto adjacente, juxtà Millinum, ibid.

Nunc eſt reſtrictior, & ex tribus partibus unà caret, ibid.

Porticus habebat in circuitu, ibid.

Ejus porticus reſtauravit Benedict. III. ibid.

Ejus locus pluries excavatus fuit, ibid. & 178.

Eadem Eccleſia antiquiſſima eſt, ibid.

Cryptas, ſive ſubterraneum habuit, ibid.

Ejuſdem Baſilicæ fundator ignoratur 180.

Ejuſdem fundator credi ritè poteſt Conſtantinus, & quarè, ibid.

Ad eam ædificandam requirebantur SS. Marcellini, & Petri Reliquiæ, 192.

Ad eam ædificandam eorum Reliquias Conſtantinus transferre potuit de aliâ Baſilicâ extrà Vrbem, ibid.

Eadem ædificata fuit forſitàn in loco, ubi iidem Martyres paſſi fuerant, ibid.

Eadem rationabiliter condita à S. Damaſo Papa cenſetur, pag. 195. & 198.

Eadem extabat Gregorii Magni tempore 196.

Eadem Titulo Cardinalitio decorata paulò antè, vel circà tempus Sancti Gregorii Magni 201.

Quarè Titularis facta, ibid

Sub eàdem reperta fragmenta antiquæ fabricæ, quid fuerint, juxtà Vaccam, 176.

Eadem à Gregorio III. reſtaurata, 177. & 329.

Eadem à Benedicto III. reſtaurata, ibid.

Eadem conſecrata fuit ab Alexandro IV. 330.

In eadem plures Reliquias idem Pontifex repoſuit, & Indulgentiam conceſſit, ibid.

Eadem reparata à Paulo IV. pag. 331.

Eadem

Digitized by Google

I N D E X.

Eadem reſtaurata à Creſcentio Anagnino, Comite Gluſiano de Caſate, & Mariano Perbenedicto Cardinalibus Titularibus ejusdem, ibid.
Eadem nuper à CLEMENTE XI. decorata, ibid. & 345.
Ejusdem præſens forma, & ſitus cum aliquibus Inſcriptionibus marmoreis refertur 332. & ſeqq.
Ejusdem prima recordatio in Synodo II. Romanâ ſub Gregorio Magno 199. & 200.
Baſilicas B. Mariæ Virgini, S. Io. Baptiſtæ, & Apoſtolis ædificavit Conſtantinus Oſtiæ Tiberinæ, & Albani 193.
In eis Sanctorum illorum Corpora, aut Memoriæ non erant, pagina 194.
Baſilica S. Pauli in Viâ Oſtienſi à Conſtantino ædificata 46.
Baſilicæ Seſſorianæ à Conſtantino conſtructæ Architectura inæqualis, & quare 45. & 63.
Bellarminus refellitur 266. 274. & ſeqq.
Benedictus III. an reſtauraverit Baſilicâ SS. Marcellini, & Petri extrà Urbem, vel aliam propè Lateranum 82. 83. & 84.
Eidem ſucceſſit immediatè in Pontificatu Nicolaus I. ibid.
Idem biennio Pontifex fuit, ibid.
Reſtauravit porticus Baſilicæ SS. Marcellini, & Petri in Urbe 177. & 329.
Benedictus Presbyt. Cardin. S. Petri ad Vincula 256.
Bernardinus Caravajal Cardinalis Epiſcopus factus Titulum Sanctæ Crucis retinuit 281.
Idem fuit Card. Tit. SS. Marcellini, & Petri 363.
Bernardus Prior Baſilicæ Lateranenſis, & poſteà Cardin. S. Clementis, & demùm Epiſcopus Portuenſis 86.
Emit Prædium S. Helenæ pro Lateranenſi Baſilicâ, ibid.
Bibliotheca Eminentiſs. Card. Franciſci Barberini 99.
Bibliotheca Eminentiſs. Cardin. Ioſephi Imperialis 22.
Bibliotheca ampliſſima Eminentiſs. Cardin. Petri Ortboboni 146.
Birota uvis plena impropriè ab Aringhio Bacchi imagines dicuntur 41.
Eadem ſymbolum erant Chriſtianorum, ibid.
Boſius cur putavit, Baſilicam SS. Marcellini, & Petri unum & idem fuiſſe cum Helenæ Mauſoleo 25.
Ejus ſententia rejicitur, ibid. & cap. ſeqq.
Ab eodem Cœmeteria reperta 38.
Bulla è collo pendens erat inſigne puerilis nobilitatis 47.
Erat inſigne civile nobilitatis, non autem Religionis 69.
Eam habent nonnulli ex iis pueris in Conſtantiæ Mauſoleo depictis 47.

C

CAathitæ ad Meridiem erant circà Domini Tabernaculum 159.
S. Cæcilia virgo, & Martyr nobiliſſima 68.
Eadem depoſuit S. Martyrem Maximum propè SS. Tiburtium, & Valerianum, ibid.
Eàdem in Arcà S. Maximi Mart. Phœnicem exprimi juſſit, ibid.
Cæſaris Forum 114.
Vicinum erat Foro Nervæ 117.
Cæſar habitavit in Suburrà 169.
Cajus Pont. Rom. 1.
Calixtus II. Pontif. Epiſcopatum Sylvæ Candidæ Portuenſi univit, & cur 6.
Hujus unionem Hadrianus IV., & Gregorius IX. comprobarunt, ibid.
Calixtus de Regione Urberavennatio dictus 147.
Calixtus erexit Calixti Titulum 283.
Calvinus refellitur 272.
Canales antiqui plumbei, & lateritii reperti in Vineâ Franciſci Fabiani propè Eccleſiam SS. Marcellini, & Petri 179.

Aquam

Aquam non accipiebant à Caſtro, ſub Eccleſiâ SS. Marcellini, & Petri, ibid.
Aquam potuerunt accipere ab alio modo diruto Caſtro, ibid.
Candelabra marmorea ſex in Conſtantiæ Eccleſiâ olim fuerunt 50. & 78.
Eadem deindè in Eccleſiam S. Agnetis translata 50.
Ex his nunc tantùm quinque extant, tria in Eccleſia S. Agnetis, & duo in illâ Conſtantiæ, ibid.
Eorundem forma, ibid.
Eorundem anaglyphica opera uniformia ſunt toti fabricæ Eccleſiæ Sanctæ Conſtantiæ 51.
Eodem tempore cum totâ fabricâ conſtructa ſunt, ex Ciampinio, ibid.
Reſpondetur 78.
Candelabra non requirebantur in Baptiſteriis 51. 78.
Canonici Salernitani, Neapolitani, Compoſtellani, Mediolanenſes, & Ravennates Cardinalis nomen habent 269.
Capitolium 124.
Capitolinus, & Palatinus colles includebantur in Pomerio antiquæ Urbis 112. & 165.
Cardinalis nomen undè ortum, juxtà Panvinium 259.
Ejuſdem Panvinii opinio refellitur 262.
Uſurpari cœptum in Eccleſiâ Romanâ antè Sanctum Silveſtrum 259. & 273.
Nec loco primùm impoſitum, nec à loco ad perſonas translatum, contrà Cardin. Bellarminum 266. 274. & ſeqq.
Ortum eſt ex antiquo verbo *Incardinare*, ſcilicèt *Ordinare*, & *Addicere*, ibid.
Cardinalis nomine dicebatur, qui alicui Eccleſiæ Presbyter addictus erat, 268.
Non dicebatur ille ſolus, qui Titulo præerat 262.
Cardinalis nomen commune erat etiam Presbyteris aliarum Eccleſiarum, 269.
Reperitur tributum Canonicis Salernitanis, Neapolitanis, Compoſtellanis, Mediolanenſibus, & Ravennatenſibus, ibid.
Cur illud nomen Epiſcopi, Presbyteri, & Diaconi Sanctæ Romanæ Eccleſiæ præ aliis retinuerint, juxtà S. Leonem IX. 270.
Ejuſdem S. Leonis opinatio refellitur, ibid.
Petri Epiſcopi de hoc ſententia, 271.
Ejus opinio rejicitur 274.
Cardinalis nomen antè Gregorium non erat, juxtà Calvinum 271.
Solis Epiſcopis competebat, juxtà Calvinum 272.
Opiniones Calvini refelluntur, ibid.
Proprium erat & Diaconorum, & Presbyterorum, ibid.
Cardinalis nomen non Romanæ Eccleſiæ, ſed aliis quibuslibet D. Gregorius attribuit, juxtà Calvinum, 273.
Impropriè illud ſibi vindicarunt Presbyteri, & Diaconi Romanæ Eccleſiæ, juxtà Calvinum, ibid.
In Romanâ Eccleſiâ inventum, & poſtmodùm ad alias etiam delatum, ibid.
Antè Romanam Eccleſiam aliis tributum non reperitur, ibid.
Quarè in Romanâ Eccleſiâ ſolùm perſeveraverit 274.
Cardinales Presbyteri poſterioribus temporibus titulum, & nomen acceperunt à Sanctis, quibus publicè dicatæ fuerunt Baſilicæ 234.
Perſecutionis tempore à Titulis nomen ſumere non poterant, ibid.
Cardinalium Titularium modus ſubſcriptionis explicatur 256.
Cardinales Diaconos memorat D. Gregorius 272.
Cardinales Presbyteros idem memorat, ibid.
Cardinales non à Cardine Titulorum vocati

Digitized by Google

vocati ſunt, ſed ipſi Titulis nomen Cardinis dederunt 275.
Cardinalium Presbyterorum 28. numerus duravit usque ad Honorium II. 278.
Numerus eorum diminui cœpit ab Honorii II. tempore, & quarè, ibid.
Duo tantùm Presbyteri Cardinales viventes erant ſub Alexandri IV. obitu, ibid.
Cardinalium omnium numerus, additis Diaconis, & Epiſcopis, tempore Honorii II. determinatus erat quinquagintatrium 279.
Cardinales 40. tantùm eſſe cœperunt ſub Innocentio II., & Cæleſtino, ibid.
Eorum ſequentes diminutiones, ibid.
Presbyteri tres, & quatuor Diaconi erant tēpore creationis Nicolai III. ibid.
Poſt Nicolaum III. creſcere demuò cœperunt, ibid.
Sub Bonifacio VIII. 20. Cardinales erant, ibid.
Avenione deinceps aucti ſunt, ibid.
Nunquàm 30. fuerunt usque ad Sixtum IV. ibid.
Cardinales 24. tantùm eſſe debere ſtatuit Concilium Conſtantienſe, ibid.
Eorum numerum Sixtus IV. & Alexander VI. ampliaverunt pagina 280.
Cardinales aliqui, Epiſcopi facti priorem Titulum, vel Diaconiam retinuerunt, ibid.
Hunc abuſum quando introduxerint, 281.
Cardinales 31. creavit Leo X., pagina 280.
Antiquum eorum numerum 53. exceſſit, ibid.
Numerum 65. implebant ejus tempore, ibid.
Eorum numerum ampliaverunt Paulus III. & Paulus IV. usque ad 70. ibid.
Eorum numerus à Sixto V. definitus, pag. 284. & 285.
Cardinales Presbyteri arctiſſimam obligationem habebant in Titulis reſidendi 203. & 291.
Cardinales Epiſcopi ſeptem addicti erant Baſilicæ Lateranenſi pro ſacris Myſteriis celebrandis 325.
Presbyteri 28. Titulares diviſi erant per quatuor alias Patriarchales, ibid.
Cardinalis Presbyter Tit. SS. Marcellini, & Petri addictus erat Baſilicæ Sanctæ Mariæ Majoris, ibid.
Carinæ erant fœminæ è Carià Regione, quæ in funeribus ſuper mortuos flebant 121.
Carinæ Romanæ undè ſic dictæ juxtà Divum Iſidorum 121.
Iuxtà Perottum, ibid.
Iuxtà Marlianum, Felinum, & Morerum, ibid.
Iuxtà Varronem 122.
Iuxtà Pancirolum, Nardinum, & Faunum, ibid.
Ubi fuerint, juxtà Marlianum 124.
Iuxtà Luc. Maurum, ibid.
Iuxtà Pancirolum, ibid.
Iuxtà Felinum, ibid.
Iuxtà Nardinum 125.
Iuxtà Ligorium, ibid.
Iuxtà Lucium Faunum 126.
Iuxtà Millinum, ibid.
Iuxtà Fulvium, ibid.
Marliani opinio de Carinarum ſitu reprobatur 127. & 132.
Lucii Mauri opinio reprobatur, ibid. & 133.
Felini 128. & 133.
Nardini 128.
Ligorii 129.
Millini, ibid.
Fulvii, Fauni, & Panciroli 130. & 133.
Ubi fuerint, juxtà Rufum, Victorem, & Varronem 125. & 129.
Ubi verè fuerint, probabiliter demonſtratur 131. & ſeqq.
Non acceperunt nomen à Carinis fœminis è Carià Regione 121.

Digitized by Google

Neque à *currendo* juxtà Iſidori, & Perotti ethymologiam, ibid.
Neque ab ædificiis in modum Carinæ conſtructis, juxtà Marlianum, Felinum, & Morerum, ibid.
Sed veriſimiliùs à capite ſacræ Viæ, juxtà Varronem 122.
Aut veriùs ab eo quòd locus inverſæ Carinæ ſimilis eſt, juxtà Pancirolum, Nardinum, & Faunum, ibid. & 132.
Erant in Urbe celeberrimæ 122.
Quare eas *lautas* Virgilius dixerit, ibid.
In eisdem habitavit Philippus Cauſidicus, ibid.
In eisdem domum habuit Cicero, ibid.
In eis domum habuit Balbinus, pag. 123.
In eis ædes erant Sexti Pompeii, ibid.
in Carinis lautis nutritus eſt Auguſtus, 122.
Carina inverſa non concavitatem, ſed altitudinem, & ſublimitatem exhibet 129.
Carinæ erant conjunctæ cum Cœlio, & quomodò, ibid. & ſeqq. & 138.
Ad eas ſpectabat pars Suburræ planitiei, ibid.
Non appellatæ ſunt à Concavitate 129.
Omne, quod Carina dicitur, concavum non eſt, ibid.
Carinæ à Cœlio, & Cœlius à Carinis in ſubjectà valle diſſecabantur 131.
Sunt Exquiliis conjunctæ 139.
Eædem Gabinorum incurſionibus erant obnoxiæ, ibid.
Inter eas, & Cœlium extat Baſilica SS. Marcellini, & Petri 170.
Carolus Magnus Princeps Chriſtianus 65.
In ejus ſepulcro marmoreo Aquisgrani inſculptus eſt raptus Proſerpinæ, ibid.
Caſtellum Sancti Angeli Romæ, Domus Theodorici dictum 151.
Caſtellanum Oppidum dictum antiquitùs *Vejum* 152.
Caſtrametationis forma duodecim Tribuum Iſrael circà Domini Tabernaculum ex præcepto Moyſis 156. & ſeqq.
Caſtrum aquæ, quæ ad Coloſſeum traducebatur, erat in loco, ubi nunc eſt Eccleſia SS. Marcellini, & Petri, juxtà Vaccam 176.
Ejus ſententia reprobatur, ibidem, & num. ſeqq.
Centuriata Comitia inſtituit Servius Rex 143.
Illi res graviores commiſit pagina 144.
Centuriæ vocantur, non *Tribus*, à Livio illæ tres partes, in quas Urbs primò diviſa fuit 144.
Ceriolenſis, ſeu Cerionia, ubi fuerint 131. & 163.
Quare ſic dicta, ibid.
Non erant diverſa à Carinis, ſed inter eas, & Cœlium extabant, ibid.
Chriſtophorus Anglicus Cardin. Tituli SS. Marcellini, & Petri 364.
Chriſtiani perſecutionis tempore in ſecretis domibus, cryptis, & cœmeteriis convivebant, & ſacras Synaxes exercebant 217.
Chriſtus Salvator à veteribus Chriſtianis ſub imagine vitis, & uvæ repræſentatus 42.
A priſcis Chriſtianis Paſtoris figurâ ovem humeris ferentis expreſſus 216.
Idem, ejusque cruciatus in ædibus, in plateis, in tabulis, linteis, aliisque locis pingebantur 227.
Chromatius pater Sancti Tiburtii Martyris 1.
Chunradus *de Suburrâ* dictus 145.
Ciampinii, & aliorum opinio de Mauſoleo Conſtantiæ, quod fuerit priùs ipſius Baptiſterium, rejicitur 58. & ſeqq.
Ciampinius rejicitur 62. & ſeqq.
Cicero domum habuit in Carinis 122.
Ejus frater Quintus, ibid. & 123.
Cincius Romanorum Conſul Roberto Guiſ-

Digitized by Google

Guiſcardo conſilium dedit, ut ignem Urbi injiceret 153.
Circus Agonalis 111.
In eo erant Lupanaria, ibid.
Circus Floræ in Quirinali 111.
Ciſpius, & Oppius montes in Exquiliis 133.
Claudia Tribus 155.
Ubi habitaverit, ibid.
Glandiæ aquæ formæ 38.
Claudii Palatium ubi 117.
Ejus porticus ubi, ibid.
CLEMENS XI. Eccleſiaſticæ Antiquitatis ſtudioſiſſimus 89.
Idem Baſilicæ SS. Marcellini, & Petri extrà Urbem reliquias expoliri juſſit, ibid.
Eorundem Baſilicam in Urbe decoravit 331. & 345.
Clemens VIII. Pontifex Titulum S. Vitalis rejecit, & S. Cæſarii Titulum reſtituit 283.
Clemens Romanus de Regione Cœlio monte dictus 147.
in Clerum antiquitùs nullus admittebatur, niſi certæ Eccleſiæ eſſet adſcriptus 211.
Cletus ex præcepto Beati Petri ordinavit 25. Presbyteros in Urbe 261. & 263.
Diviſit eiſdem Presbyteris Titulos, ibid. & 265.
Clivus Suburranus ubi fuerit 104. & 107.
Clivus Scauri ubi fuerit 105.
Cœliolus quis fuerit 105.
Erat in Suburranâ Regione, juxtà Ligorium 111.
Cœlius Mons fuit Princeps in Suburranâ Regione 105. & 136.
Includebatur in antiquà Urbe pag. 137.
Cœlius à Carinis, & Carinæ à Cœlio in ſubjectâ valle diſſecabantur 131.
Eidem Suburra magis, quàm Palatino ſuberat 136.
Inter eum, & Carinas extat Baſilica SS. Marcellini, & Petri 170.
Cum eo erant conjunctæ Carinæ, & quomodò 129. & ſeqq. & 138.
Ad eum ſpectabat pars Suburræ planitiei, ibid.
Idem dictus à Cœlio Vibenno Thuſco 147.
Cœlius Vibennus Thuſcus auxiliatus eſt Romulum contrà Latinum Regem 147.
Ab eo dictus Cœlius mons, ibid.
Cœmeterium SS. Marcellini, & Petri in Viâ Lavicana renovavit Hadrianus I. 25.
Ejuſdem Cœmeterii renovatio intelligenda eſt de eorundem Martyrum Baſilicâ 26.
Cœmeteria ab Antonio Boſio reperta 38.
in Cœmeteriis extrà Urbem antiquitùs defunctorum corpora ſepeliebantur 31.
In iiſdem vites, & uvæ pictæ ſymbolum erant Chriſtianorum 42. 65. & ſeqq.
à Coloſſeo longè erat Templum Telluris 132.
Columna aurea in Romano Foro 4.
In capite ejuſdem Fori à Plinio collocatur, ibid.
Fuit juxtà Saturni ædem, ſecundùm Tacitum, & Suetonium, ibid.
Dicebatur Milliarium aureum, ibid.
In eâ inciſæ erant nobiles Viæ Italiæ, ibid.
Ab eâ per ſingulas Portas menſuræ Regionum currebant, ibid.
Eandem erexit Auguſtus, ibid.
Concavitas omnis Carina non eſt 129.
à Concavitate dictæ non ſunt Carinæ, ibid.
Concilium Carthaginenſe V. ſub Anaſtaſio anno 392. 189. & 190.
Idem Can. 14. ſtatuit, ut Martyrum ædes ædificarentur tantùm in locis, ubi eſſent eorum Reliquiæ, aut ubi paſſi fuerant, aut habitaverant, ibid.
Idem eo Canone Eccleſiæ exempla ſervavit, ibid.
Chalcedonenſe Canone 4. agit de Titulis

Digitized by Google

tulis Ordinationum 211.
Epaunenſe quid decreverit de Reliquiis Sanctorum in Sacellis, & Oratoriis Villarum conſtituendis 188.
Gangrenſe damnat ſpernentes Agapen 246.
Meldenſe Canone 54. quid definiat 274.
Neocæſarienſe Canone 14. ſtatuit, ut in qualibet magnâ Civitate ſeptem tantùm Diaconi eſſent 262.
Romanum ſub Symmaco 211.
In eo plures Presbyteri unius Tituli ſubſcripti reperiuntur, ibid.
Romanum anno 853. ſub Leone IV. 203.
In eo excommunicatus, & depoſitus Anaſtaſius Cardin. S. Marcelli, & quarè, ibid. & 291.
Romanum ſub Silveſtro I. 272.
In eodem Cardinalis nomen non incœpit, nec Cardinales inſtituti, ibid.
In eo decretum eſt, ut præter Cardinales Diaconos S.R.E. eſſent etiam duo Diaconi ad examen Paræciarum, ibid.
Concilii Conſtantienſis decretum de numero Cardinalium 279.
Epheſini Codex Conſtantinopoli miſſus, in Synodo Romana ſub Gregorio falſatus repertus 201.
Conciliorum decreta de non ſepeliendis mortuis intrà Baſilicas 33.
Confeſſiones Apoſtolorum, & Martyrum nullam habent feneſtram in fornice 179.
Confuſiones inter Fideles exortæ ob Euangelii Miniſtros, Apoſtolorum tempore 258.
S. Conſtantia à matre Helenæ religione, ac pietate non degeneravit 36.
Deceſſit anno 354. 48.
Mauſoleum ſibi collocari præcepit juxtà Divæ Agnetis Baſilicam 55.
Eadem alias ædes ſibi conſtrui voluit juxtà D. Agnetis Baſilicam, inter quas potuit eſſe Baptiſterium, ibid. 56. & 57.
Eadem ſanitati reſtituta miraculo Sanctæ virginis Agnetis 73.
Ejuſdem Mauſoleum non fuit à fundamentis exſtructum, ſed tantùm per Conſtantinum ex ethnico ritu filiæ dicatum, juxtà Aringhium 39. 40. & 43.
Ejuſdem Mauſoleum fuit priùs Bacchi Templum, ex Aringhio, 40.
In ejuſdem Mauſoleo Bacchi imagines, & birota uvis plena, ibid.
De ejuſdem Mauſolei Gentilitate Aringhii opinio refellitur, ibid.
Ejuſdem Mauſolei architectura perelegans eſt, & ævo Conſtantini repugnat, ex Ciampinio 45.
Ciampinio reſpondetur 62. & 75.
Ejuſdem Mauſoleum à Conſtantino conſtructum fuit ex ejus rogatu juxtà Eccleſiam Sanctæ Agnetis Viâ Nomentanâ 36. 37. 39. & 73.
Ejuſdem Mauſoleum in formâ, in ſitu, & in ſepulcrali urnâ ſimile eſt Mauſoleo Helenæ Viâ Lavicanâ, 36. 37. 39. & 80.
Ejuſdem Mauſoleum nunc S. Conſtantiæ Eccleſia nuncupatur 37.
Ejuſdem Mauſolei forma, ibid.
Ejuſdem Mauſolei muſiva opera ſunt inter ſe diverſa 46.
Ejuſdem Mauſoleum fuit priùs Bacchi Templum, ſive alterius Numinis, poſteà à Conſtantino in Baptiſterium, ac deindè in filiæ ſepulcrum converſum, ex Ciampinio, ibidem, 47. & 52.
Ciampinio reſpondetur 64. & 65.
In ejuſdem Mauſoleo pueri alati depicti Gentilium Genios ſignificabant, ex Ciampinio, 47.
Ciampinio reſpondetur 65. & ſeqq.
In ejuſdem Mauſoleo pueri alati depicti bullam habent è collo pendentem 47.
In ejuſdem urnâ porphyreticâ ollæ ſculptæ denotant ollas oſſuarias pro cineribus cadaverum, ex Ciampinio, ibid.
Ciampinio reſpondetur 70.

Ejus-

Digitized by Google

I N D E X.

Ejuſdem urna porphyretica longè antè ejus obitum conſtructa fuit, ex Ciampinio 48. & 72.
Ejuſdem urnæ porphyreticæ, & muſivi operis Mauſolei artifex idem fuit, ex Ciampinio 49.
Ciampinio reſpondetur 75.
Ejuſdem Mauſoleum, & urna, Conſtantini opus non fuerunt, propter elegantiam, & uniformitatem operis, ex Ciampinio 49.
Ciampinio reſpondetur 75.
In ejuſdem Eccleſiâ olim fuerunt ſex candelabra marmorea 50. & 78.
In ejuſdem Eccleſiâ duo nunc extant, ibid.
Ejuſdem Eccleſiæ fabricæ uniformia ſunt opera anaglyphica candelabrorum 51.
Ejuſdem Mauſolei janua an fuerit in loco, ubi nunc eſt urna porphyretica, ibid.
Ejuſdem Mauſolei porticus exterior circumambiens 40. columnis ſuſtentata 52.
Ejuſdem Eccleſiæ candelabra marmorea eodem tempore cùm totâ fabricâ conſtructa ſunt, ex Ciampinio, 51.
Ciampinio reſpondetur 78.
Ejuſdem Baptiſterium aliud fuiſſe à Mauſoleo ei à Conſtantino erecto, oſtenditur, 53. 54. & ſeqq.
Ejuſdem Baptiſterium juxtà Baſilicam S. Agnetis Conſtantinus ædificavit, ubi baptizata eſt ſoror eius, & filia à S. Silveſtro, ibid.
Eiuſdem Eccleſia priùs fuit eius Baptiſterium, ex Ciampinio, Borrichio, & Nardino, ibid.
Eiuſdem Mauſoleum nunquàm Baptiſterium fuiſſe probatur, ibid.
Ciampinii, aliorumque ſententia reiicitur 58. & ſeqq.
Eiuſdem Mauſoleum adhùc extat, 57.
In eiuſdem ædibus plures Virgines Romanæ habitarunt, eiuſque veſtigia ſequutæ ſunt 55. & 56.
Apud eandem in S. Agnetis Cœmeterio habitavit Liberius Pont. de exilio rediens, ibid.
Eiuſdem Acta ex Bibliotheca Vallicellana redarguuntur 60.
Eiuſdem Mauſoleum in Eccleſiam conſecratum fuit ab Alexandro IV. anno 1256. ibid. 98. & 99.
Eiuſdem Mauſoleum non ex Ethnico ritu ad Sacrum traductum, ſed à fundamentis excitatum, contrà Ciampinium, & alios oſtenditur 62. & ſeqq.
Eiuſdem Mauſolei muſivæ opera, ex eorum diverſitate, diverſo tempore elaborata fuerunt, ex Ciampinio 46.
Ciampinio reſpondetur 64.
In eiuſdem Mauſoleo, & urnâ vites, & uvæ ſculptæ ſymbolum erant Chriſtianorum 65. & ſeqq.
Eiuſdem Mauſolei menſura 66.
In eiuſdem urnâ porphyreticâ ollæ, & aliæ imagines ſculptæ ſimpliciter ad ornatum poſitæ ſunt 70.
In eiuſdem urnâ ſepulta non fuerunt plura cadavera, ibid.
In eiuſdem urnâ porphyreticâ ſepultæ non fuerunt Conſtantina altera Magni Conſtantini filia, & Helena Juliani uxor 71.
In eiuſdem Mauſoleo Cruces ſculptæ non erant ſymbolum Ægyptiorum, quatuor elementa denotans, contrà Ciampinium 72.
Eiuſdem mortis tempore, ſicut Conſtantino vivente, bonæ artes non vigebant 74.
In eiuſdem Mauſoleo de tempore conſecrationis Alexander IV. repoſuit ſub Altari eiuſdem S. Conſtantiæ Corpus, cum Reliquiis SS. Atticæ, Arthemiæ, & Emerentianæ, & aliorum Sanctorum 98.
Eiuſdem Mauſoleum inſtauravit Paulus Card. Sfondratus, ibid.
Eiuſdem Corpus inventum à Paulo Cardin. Sfondrato in eius Eccleſia, 99. & 100.
Eiuſdem urnam porphyreticam in Urbem

Digitized by Google

Urbem afferri juſſit Paulus II., ibid.
Paulo II. mortuo, ejusdem porphyreticam urnam, in eandem Eccleſiam reſtituerunt Canonici Regulares 100.
Eiusdem urnam in Eccleſiam ſuam reduci iuſſit Sixtus IV. ibid.
Conſtantina altera Magni Conſtantini filia 71.
Eadem Hannibaliano primùm nupta, deindè poſt ejus mortem Gallo Cæſari Juliani fratri, ibid.
Eadem Bithyniæ febri obiit, ibid.
Eadem ſepulta fuit in Suburbano Viæ Nomentanæ, ibid.
Cum eàdem ibidem ſepulta fuit Helena Juliani uxor, ibid.
Sepulta non fuit in arca porphyretica Conſtantiæ, ibid.
Conſtantinopolis Urbs nova Roma dicta 91.
Conſtantinus Magnus Chriſtianus factus Templa, & Baſilicas multas ædificavit 10.
Idem exſtruxit Baſilicam SS. Marcellini, & Petri Viâ Lavicanâ inter duas lauros, ubi eorum Corpora tumulata fuerant, ibid. 11. 23. & ſeqq.
Propè eam Baſilicam excitavit Mauſoleum Helenæ Auguſtæ matri ſuæ, ibid. 24. & ſeqq. & 39.
Obtulit dona in Baſilicâ SS. Marcellini, & Petri Viâ Lavicanâ 15.
Sibimet ſepulcrum antè mortem Conſtantinopoli ædificavit in porticu Templi Apoſtolorum, ibique à filio ſepultus 33. & ſeqq. & 73.
Conſtruxit Conſtantiæ Mauſoleum ex eius rogatu, iuxtà Eccleſiam Sanctæ Agnetis Viâ Nomentanâ 36. 37. 39. & 73.
Non exſtruxit à fundamentis Mauſoleum Conſtantiæ, ſed ex Ethnico ritu filiæ dicavit, ex Aringhio, 39. 40. & 43.
Plurima Idolorum ſimulacra evertit 43.
Ex ruinis prophanorum ædificiorum Templa aliqua Deo ædificavit 45. & 46.
Sed non omnia 63. & 64.
Ejusdem Arcus triumphalis ſtatuæ elegantiores ab Arcu Trajani deſumptæ 46., & quare 64.
Idem obiit anno 337. 48. & 72.
Ædificavit Baptiſterium Cõſtantiæ juxtà Baſilicam Beatæ Agnetis, ubi baptizata eſt ſoror ejus, & filia à S. Silveſtro 53. & 54.
Fecit Baſilicam S. Agnetis ex rogatu Conſtantiæ filiæ ſuæ, ibid. & 73.
Sibi erexit Baptiſterium juxtà S. Ioannis Laterani Baſilicam 54. & 59.
Fuit Urbis liberator à Maxentii tyrannide 64.
In ſuo Palatio Lateranenſi Eccleſiam Salvatori dedicavit 183.
Baſilicam S. Ioannis Baptiſtæ ibidem condidit, & ubi, ibid.
A S. Silveſtro baptizatus, & leprâ mundatus eſt, ibid.
In ædificandis Martyrum Baſilicis Eccleſiæ morem ſervavit de eorum Reliquiis in ipſis collocandis 191.
Ædificavit Baſilicam S. Laurentii in Pane, & Perna, ubi Martyr aſſatus eſt, juxtà Ciampinium 192.
Traducere potuit Reliquias SS. Marcellini, & Petri in Urbem de Baſilicâ eorum extrà mœnia ad aliam propè Lateranum ædificandam, ibid.
Scire potuit locum, ubi iidem Martyres paſſi fuerant, ibid.
Ædificavit duas Baſilicas S. Laurentio, unam in loco, in quo paſſus eſt, alteram in Agro Verano, ubi Corpus ejus erat, ibid.
Duplices Baſilicas ædificare potuit SS. Marcellino, & Petro, ubi eorum erant Corpora, & ubi paſſi fuerant 193.
Ædificavit Oſtiæ Tiberinæ, & Albani Baſilicas Beatiſs. Virgini Mariæ, S. Ioanni Baptiſtæ, & Apoſtolis, ibid.

Ædifi-

Digitized by Google

Ædificavit Conſtantinopoli Baſilicam Apoſtolorum, ibid.
Diverſa munera tribuit Titulo Silveſtri, diverſa Titulo Equitii 220.
Idem, & Theodoſius, & alii Imperat. antè Leonem ubique Crucis ſignum infixerunt 230.
Ejuſdem Corpus ſepultum non fuit in Baſilicâ Apoſtolorum, ſed in veſtibulo ejuſdem Baſilicæ 32.
Ejuſdem tempore plurimum veteris decoris, ac venuſtatis Architecturæ, & artium perierat 45. & 62.
Ejuſdem opus non fuerunt Mauſoleum, & urna Conſtantiæ propter elegantiam, & uniformitatem operis, ex Ciampinio, 49.
Ciampinio reſpondetur 75.
Ejus tempore Eccleſiæ ſphæricâ formâ non ædificabantur 54 59. & 60.
Ejus tempore Mauſolea ſphæricâ formâ extollebantur, ibid.
Ejus tempore Baptiſteria ſphericâ formâ extruebantur, ibid.
Ejuſdem Arcus fuit opus Populi, & Senatus Romani 64.
Conſtantius Imperator Orientis, 48. & 72.
Conſtitutiones prohibentes, nequis Eccleſiam ædificaret, niſi priùs Epiſcopus ibi Crucem figeret 207.
Creſcentius Anagninus Card. Tit. Sanctorum Marcellini, & Petri 347.
Eorundem Baſilicam intrà Urbem reſtauravit 331.
Cruces ſymbolum erant Ægyptiorum, quatuor elementa denotans, ex Ciampinio, 48.
Cruces in Mauſoleo Conſtantiæ ſculptæ non erant ſymbolum Ægyptiorum, quatuor elementa denotans, contrà Ciampinium, 72.
Crucis ſignum inferri in loca publica voluptatis, vetuit Leo Imperator 206.
Crucis ſignum in Titulis. Vide Tituli.
Cruces antè domos ponebantur 226. & ſeqq.
Crux, Tutela Domorum, appellata ab Andrea Cretenſi, ibidem.
Erigebatur in fontibus, januis, & aliis locis veneficiis, vel Dæmoniis infeſtis 227. 229. & 241.
Etiam in Navibus in Tutelæ locum 228.
Crucem cunctis in locis erigendi mos poſt Conſtantinum inolevit, ibid.
Crucis ſigno ſe muniebant Fideles tempore perſecutionis, ibid.
Crucis erectio tantùm non ſufficiebat ad Baſilicam conſtruendam 232.
Cruces tractu temporis pingebantur etiā antè privatas Chriſtianorum ædes, 221. & 254.
Crypta SS. Marcellini, & Petri, & S. Tiburtii una fuit 14.
In eiuſdem cryptæ parte ſuperiori Tiburtii Corpus, in inferiori SS. Marcellini, & Petri Corpora ſervabantur 17.
De eiuſdem cryptæ cubiculo ſuperiori in inferius, ubi jacebant SS. Marcellinus, & Petrus, translatum fuit Corpus S. Tiburtii 19.
De eiuſdem cubiculo inferiori Reliquiæ Sancti Tiburtii translatæ in Baſilicam SS. Marcellini, & Petri, ibid.
Crypta, ubi SS. Marcellini, & Petri Corpora ſervabantur, non erat diſtincta à crypta Tiburtii, ſed erat tantùm pars illius inferior, & inferius cubiculum 16.
Crypta eorundem trium Martyrum erat una tantùm, ſed variis cubiculis diviſa, ibid.
Crypta Vaticanæ 67.
In iiſdem extat ſarcophagus Iunii Baſſi ibid.
Cryptæ, ſive ſubterranea antiquitùs in Eccleſiis conſtruebantur, & quarè 178.
Quid myſticè ſignificarent, ibid.
Cupidinis ſimulacrum inventum, ubi nunc eſt Eccleſia SS. Marcellini, & Petri 175.
Curiales undè dicti 143.
Curiæ quid propriè ſint 143.

Sic

Sic dictæ, quod eis publ. rerum cura committeretur, ibid.
Curiæ ſingulæ à Romulo inſtitutæ quot homines haberent 144.
Curias habet ſingula Civitas 143.
Romæ erant 35. Curiæ, ibid.
Curiata Comitia depreſſit Servius Rex 143.
Quid in iis ageretur, ibid.
S. Cyprianus Martyr ſanguinem fudit in loco *Sexti* dicto 190.
Idem ſepultus eſt in Viâ Mappalienſi, ibid.
Eidem duæ Baſilicæ ædificatæ, & ubi, ibid.
Idem interfectus eſt ſub Valeriano, & Gallieno 193.
S. Cyriaca tempore perſecutionis domum ſuâ Militibus Christi ad conveniendum obtulit 218.

D

S. DAmaſus, cùm puer eſſet, à lictore Martyrium, & Translationem SS. Marcellini, & Petri deprehendit 8. 9. & 195.
Idem factus Pontifex eorum Martyrum ſepulcrum verſibus exornavit ibid.
Ejusdem Carmina 8.
Idem ſacras Ædes, & Martyrum Memorias plurimas conſtruxit, & reſtauravit 195.
SS. Marcellinum, & Petrum præcipuè coluit, ibid. & 198.
Scripſit Acta eorundem Martyrum, ibid.
Quæſivit Corpora Martyrum, & invenit, ibid.
Concilia Martyrum verſibus illuſtravit, ibid.
Neſcire non potuit locum, in quo SS. Marcellinus, & Petrus Romæ paſſi fuerant 196. & 198.
Eorum Reliquias ad novam Baſilicam juxtà Lateranum conſtituendam eum traduxiſſe in Urbe credendū eſt, ib.
Eorum ſepulcrum poſt Silveſtrum, & antè Magnum Gregorium ipſe tantùm exornavit, ibid.
Duas tantùm Baſilicas ædificavit, ſecundùm Anaſtaſium, unam iuxtà Theatrum Pompeii, alteram Viâ Ardeatinâ, & quomodò hoc intelligendum, ibid.
Eccleſiam SS. Rufinæ, & Secundæ in Sylvâ Candidâ perfecit 197.
Ferventior fuit omnibus Pontificibus inter Silveſtrum, & Gregorium in Baſilicis conſtruendis, & Martyrum cultu augendo, ibid.
Opportuniorem, quàm alii, occaſionem habuit, Reliquias SS. Marcellini, & Petri in Urbem traducendi, ibid.
Conſtituit in Urbe Eccleſiam, & Titulum nomine ſuo 253.
Eidem donavit Domos in circuitu, ibid.
Decurias decem è ſingulis Curiis Romulus inſtituit 144.
Decuriones undè dicti 143.
Denominatio ſumitur à potiori 262.
Diaconia S. Agathæ in Quirinali diverſa fuit à Monaſterio S. Agathæ in Suburrâ, iuxtà Nardinum 115.
Diaconia S. Theodori eſt ſub Palatino 168.
In Suburrâ dicta, ibid.
Diaconi Cardinales ſeptem erant Romę tempore S. Silveſtri 262. & 272.
Omnes Cardinales dicebantur, ibid.
Diaconus Cardinalis non dicebatur ille tantùm, qui præerat aliis Diaconis eiusdem Eccleſiæ, ibid.
Diocletiani, & Maximiani Imperator. perſecutio 1.
Martyres in ea 1. & 5.
Dionyſius Papa Presbyteris Eccleſias diviſit 277.
Quomodò intelligenda Eccleſiarum diviſio ab eo facta, ibid.
Presbyteros in perſecutione profugos, pace datâ Eccleſiæ, Titulis reſtituit, ibid.
Presbyteris Titularibus jurisdictionem

etiam

Digitized by Google

etiam in Suburbiis contulit 290.
Ejus Epiſtola ad Severum Epiſcopum Cordubenſem, ibid.
Dominica tertia Adventus, juxtà Kalendarium Frontonis, ea erat, quam nos ſecundam dicimus 318. & 319.
Dominicæ Adventus olim converſo ordine numerabantur, ibid.
Quinque olim erant, non tantùm quatuor, juxtà Menardum, ibid.
Quatuor tantùm erant, juxtà alios, ibid.
Quomodò inter ſe nunc reſpondeant converſo ordini numerandi, ut olim fiebat 321. & ſeqq.
Dominica olim quinta, quæ eſt modò quarta, non computabatur, ibid.
Eadem vacans dicebatur, & quarè, 322.
Eadem Adventus dies 21. excedebat, ibid.
Eadem Stationem habebat, contrà Durandum, ibid.
Eadem ſublata eſt cum ſuo Euangelio 323.
Domus, Eccleſiæ erant, perſecutionis tantùm tempore, juxtà Florentinum, 218.
Domus Chriſtianorum, tempore perſecutionis, Crucis ſigno minimè notabantur 242.
Domus Merulana ubi 115. & 170.
Dedit nomen planitiei Exquiliarum, Merulana dictæ, ibid.
Q. Catuli 148.
Q. Laterani, ibid.
Vectiliana, ibid.

E

Eccleſia dicta eſt Titulus, quòd ab eà Presbyteri Cardinales titulum, & nomen ſumerent, juxta Baronium, 203. 206. & 234.
Contrarium 234. & 235.
Eccleſiæ perſecutionis tempore à Sanctis appellari non poterant, ibid.
ad Eccleſiam dedicandam Reliquias Martyrum adhiberi juſſit D. Gregorius Leontio Ariminenſi 187.
Eccleſiam cum Reliquiis Martyrum ædificavit Zeno Epiſcopus Gazæ 188.
in Eccleſiis ſine Martyrum Reliquiis conſecratis, Reliquias poni juſſit 7. Synodus, ibid.
Eccleſias ſine Reliquiis conſecrantes deponi juſſit 7. Synodus, ibid.
Eccleſiæ tempore Conſtantini ſphæricà formà non ædificabantur 54. 59. & 60.
Eccleſiæ Sanctis ædificatæ à primis Fidelibus Tituli dictæ ſunt 208.
Eccleſiæ, & loca Deo ſacra Crucis ſigno notabantur 229.
Tempore Damaſi in domibus non latebant 254.
Crucibus erectis, vel pictis frequentiùs dedicabantur 220. & 254.
Eccleſiæ in Titulis diverſum nomen habebant à Titulis ipſis 255.
Extrà Urbem conſtitutæ fermentum, à quo acciperent 290.
Tituli non erant, ibid.
ad Eccleſiarum limina corpora defunctorum ſepeliri cœpta poſt pacem Eccleſiæ datam 31.
in ipſis Eccleſiis poſteà ſepeliri mos invaluit, ibid.
Eccleſia, vel Templum aliud erant à Baſilicis, vel Memoriis Martyrum, ſecundùm aliquos Auctores, ibid.
In iiſdem conſuetudo non ſepeliendi mortuos ſervabatur etiam reſpectu Baſilicarum Martyrum 32.
In iiſdem cadavera pravorum hominum ſepulta divinitùs ejecta ſunt, ibid.
Eccleſias in partibus Infidelium Chriſtianis publicè conſtruere, & Cruce ſignare vetitum eſt 225.
Eaſdem in privatis domibus retinent, ibid.
Eaſdem Dominorum nomine vocant, ibid.
in Eccleſiis antiquitùs corpora defunctorum non ſepeliebantur 29.
In eiſdem progreſſu temporis tumulati fue-

fuerunt venerabiles ſanctitate Viri tantùm, ibid. 30. & 32.
in Eccleſiâ ejus corpus ſepeliri, vetat S. Ephrem Syrus 30.
ab Eccleſiis antiquitùs ſeorſim ædificabantur Baptiſteria 53.
in Eccleſiis Deo dicatis cibum ſumere Apoſtolorum etiam ævo vetitum erat 217. & 243.
Contrarium 249.
Eccleſia Romana firmiſſima Cuſtos Apoſtolicarum inſtitutionum 265.
Eccleſiæ Carthuſianorum, Prædicatorum, & Minorum, quarè ſic dictæ 275.
Eccleſia S. Agathæ in Suburrâ memorata à Divo Gregorio 114. & 117.
Eadem ubi fuerit, ibid. & 118.
Eadem antiquiſſima eſt 119.
Eccleſia S. Agathæ in modernâ Suburrâ eadem eſt à Divo Gregorio memorata, juxtà Donatum, & Monfaucon, 114. 120. & 166.
Eccleſia S. Agathæ fuit propè Domum Merulanam, idest Eccleſiam S. Matthæi in Merulanâ, juxtà Nardinum, 115.
eadem Eccleſia, quæ in Suburrâ erat, translata fuit ad Quirinalem, ubi nomen ſuum retinuit, juxtà eundem, 119.
Eccleſia S. Agathæ à Divo Gregorio memorata non ea eſt in Quirinali clivo, ſed alia, quæ in antiquâ Suburrâ erat, juxtà eundem, 119. & 166.
Reprobatur hæc ſententia, ibid.
Undè Suburræ nomen habuit 166. & 168.
Non fuit in verâ Suburræ 167.
Singularis eſt in eo loco in Suburrâ dicta, ibid.
S. Juliani 124.
S. Laurentii in Fonte 115.
S. Luciæ in Silice ubi fit 107.
S. Mariæ de Ara-cæli in Urbe 94.
Beatæ Mariæ Virginis in Montibus 107.
Habet plateam antè 110.
Antè eam fons eſt, ibid.
S. Mariæ in Campo ubi, ibid.
S. Mariæ Ægyptiacæ ubi, 112. & 165.
S. Martini in Montibus 111. & 124.
S. Matthæi Apoſtoli, in Merulana dicta 83.
Eadem ubi ſit 113.
Iuxtà eam extat Baſilica SS. Marcellini, & Petri 171.
S. Martyris Pantaleonis ubi 124. & 132.
S. Pauli Viâ Oſtienſi *Titulus* dicta 214.
S. Petri in Vinculis ubi 113. 124. & 133.
SS. Quadraginta Martyrum ubi 124.
S. Quirici 107.
Eccleſia, quam in S. Severini honorem S. Gregorius conſecrare debebat, in S. Agathæ honorem dedicata fuit, juxtà Nardinum, 115.
Ægyptiorum ſymbolum erant Cruces, quatuor elementa denotans 48.
Eorum ſymbolum non erant Cruces in Mauſoleo Conſtantiæ ſculptæ, contrà Ciampinium 72.
Ex iisdem plura ſymbola Romani traxerunt, ibid.
Einhardus, ſeu Eginhardus Caroli Magni Imper. Cancellarius 12.
Scripſit Acta Tranſlationis SS. Marcellini, & Petri, ibid. & 20.
Eidem tribuitur à Surio Hiſtoria Martyrii, & Tranſlationis SS. Marcellini, & Petri, jambico carmine expreſſa 8. & 14.
Encænia Apoſtolorum apud Conſtantinopolim facta 188.
S. Ephrem Syri Diaconi Eccleſiæ Edeſſenæ Teſtamentum 30.
Idem mandat, nè ejus corpus in Eccleſia ſepeliatur, ibid.
Idem deceſſit ſub Imperio Valentis, ibid.
Epiſcopus unus Epheſi erat 263.
Epiſcopos vocat D. Paulus Presbyteros Epheſi primarios, & quarè, ibid.
Epiſcopi Cardinales dici nequeunt, quod præſint aliis Epiſcopis ſuæ Diœceſis, ibid.

Digitized by Google

Epiſcopi plures non ſunt in unà Diœceſi, ibid.
Epiſcopi propter Presbyterorum ſchiſmata, auctoritatem ſuam tueri cœperunt, & omnibus fuerunt prælati, 265.
Schiſmata inter Epiſcopos, & Presbyteros orta ſunt Apoſtolorum tempore, ibid.
Epiſcopos, quos fecit Divus Gregorius ex Presbyteris Cardinalibus, memorat Ioannes Diaconus 272.
Erulana pro Merulana legitur in geſtis Nicolai I. 170.
in Erulanà conſtituta Baſilica SS. Marcellini, & Petri 102. & 170.
Ethnici navibus inſignia quædam ponebant, quæ Tutelæ dicebantur 228.
Pro falsà Religione Titulos erexerunt 213. & 239.
Euangelium, ſuper quo Homilia ſexta S. Gregorii facta eſt, legitur Dominicà ſecundà Adventus 315.
Ad tertiam Adventus Dominicam olim ſpectabat, juxtà alios, 319. & ſeqq.
Euangelium, quod olim quintà Dominicà Adventus legebatur, ponitur in quartà, juxtà Frontonis Kalendarium, 320.
Illud modò in Adventu non legitur, ibid.
Euangelium ordo, qui nunc eſt in Eccleſia, idem indicatur in Frontonis Kalendario, dempto eo hebdomadæ quartæ Adventus, quod ad primam pertinebat 321.
Euangelia Dominicarum Adventus quomodò reſpondeant diverſo ordini eas numerandi, ibid.
Evariſtus quintus Pontifex fuit poſt Petrum 257.
Primus Titulos Presbyteris diviſit, juxtà aliquos, contrà juxtà Baronium, ibid.
Titulos dividendo, non domos tantùm Presbyteris, ſed etiam Eccleſias in ipſis diviſit 250.
Diviſio Titulorum ab eo facta, quomodò intelligenda 277.
Ejus tempore furebat perſecutio, ibid.
Euchariſtia ne à jejunis tantùm ſumeretur, Eccleſia ſanxit 248.
Eugenius II. Pontifex an Corpus S. Sebaſtiani Hildoino conceſſerit in Gallias transferendum 22.
Eugenius de Regione Primà Aventinæ dictus 147.
Eunapius Sardianus vir impius, & Chriſtianis infenſiſſimus 188.
Fani Serapidis ruinam deplorat in Ædeſio, ibid.
Euprepia Titulum Domus ſuæ pauperibus aſſignavit ad convivendum, & Miſſas celebrandum pag. 204. 215. & 223.
Europæ pars eſt Italia 161.
Ejus nomine vocatur, ibid.
Exodi cap. 24. de Altari à Moyſe ædificato, explicatur 241.
Exquiliæ 105.
Eas defendebat Pagus Succuſanus, 106.
Earum pars reſpicit Palatinum 124. & 126.
Earum Auſtralis pars reſpicit Cœlium, 125.
In iis eſt Eccleſia S. Petri in Vinculis 133.
In iis fuerunt Montes Ciſpius, & Oppius dicti, ibid.

F

FAbricæ antiquæ fragmenta, ſub Eccleſiam SS. Marcellini, & Petri reperta, quid fuerint, juxtà Vaccam 176.
Non ad prophanam, ſed ad Chriſtianam fabricam referenda ſunt 178. & 179.
Erant antiquæ Eccleſiæ ſubterraneum, ibid.
Non fuerunt caſtrum aquæ, quia fornix ſine feneſtrà erat 179.
Familiæ, & Homines de Suburrà dicti 145. & 146.

Familia Suburra dicta 146.
Familias ex Regionibus nuncupandi mos antiquiſſimus 147.
Fanum Serapidis 188.
Ejusdem ruinam deplorat Eunapius Sardianus, *ibid.*
In illud Monachi introducti, ibid.
In eo Martyrum Reliquiæ collocatæ, ibid.
Felix I. conſtituit Miſſas celebrari ſuprà Sepulcra, & Memorias Martyrum 186.
Fermentum die Dominica à Pontifice ad ſolos Titulos mittebatur 289.
Flavius Urſinus Cardin. Tit. SS Marcellini, & Petri 367.
Florentinus malè redarguit Baronium, & Gretzerum circà Titulorum ſignificationem 237. 238. & 240.
Malè redarguit Anaſtaſium, quod Eccleſias cum Titulis confuderit 255.
Fornix Principum Apoſtolorum in Baſilicà Vaticanà ſine feneſtris eſt 179.
Forum Cæſaris 114.
Vicinum erat Foro Nervæ 117.
Nervæ 104.
Eidem vicinum erat Forum Cæſaris 117.
Piſcarium 109. & 164.
Romanum 4. & 104.
Columna aurea, ſeu Milliarium aureum in eo, ibid.
Trajani 111.
Tranſitorium ubi fuerit 118.
Venalium circà Tiberim 109. & 164.
Franciſcus Cardin. Barberinus laudatur 99.
Ejus ampliſſima Bibliotheca, ibid.
Franciſci Fabriani Vineà propè Baſilicam SS. Marcellini, & Petri 179.
In eà multi canales antiqui reperti, ibid.
Franciſcus Pignattellus Cardin. Tituli SS. Marcellini, & Petri 374.
Franciſcus Piſanus Cardin. Epiſcopus factus Titulum S. Marci retinuit, 281.
Franciſcus Turnonius Card. Tit. SS. Marcellini, & Petri 365.
Franciſcus Maria Turrigius, cum duobus Sacerdotibus, Card. Barberini juſſu, ad luſtranda veſtigia Baſilicæ Sanctorum Marcellini, & Petri miſſus 88. & 89.
Idem refellitur, ibid.
Fulvius Flaccus Portà Capenà cum exercitu Romam ingreſſus 125. & 134.
Furiorum Sepulcrum in Monte Tuſculano detectum anno 1665. 47. & 70.
Ejusdem forma 48.
Idem plura ejusdem familiæ cremata cadavera continebat, ibid.

G

GAbini Exquilias *infeſtabant* 106.
Gallienus reſtituit pacem Eccleſiæ 277.
Ejusdem Arcus, hodiè S. Viti appellatus 124. & 133.
Gallus Cæſar Juliani frater 71.
Eidem nupta fuit Conſtantia filia Conſtantini Magni, ibid.
Gaucelinus Cardin. Tit. SS. Marcellini, & Petri 354.
Genios Gentilium ſignificabant Pueri alati in Mauſoleo Conſtantiæ depicti, ex Ciampinio, 47.
Ciampinio reſpondetur 65. & ſeqq.
Nonnulli ex illis pueris bullam habent è collo pendentem 47.
Georgius Coſta Card. Tit. SS. Marcellini, & Petri 363.
Georgius de Amboiſe Cardin. Tituli SS. Marcellini, & Petri 366.
Gerſonitæ ad Occidentem erant circà Tabernaculum Domini 159.
SS. Gervaſii, & Protaſii Corpora invenit Divus Ambroſius, & Baſilicam eis dedicavit 186.
Gluſianus Comes de Caſate Card. Tit. SS. Marcellini, & Petri 349.
Eorum Baſilicam in Urbe reparavit 331.
S. Gorgonii Corpus in Baſilicam S. Petri translatū fuit à Greg. IV. 21. & 22.

Digitized by Google

Ejuſdem Translatio fuit de anno 827. vel circiter, ibid.
Græci, Judices dicunt Βασιλεῖ 181.
Grammatici tenaciter vocibus adhærent 50. & 76.
Gratiani Imper. lex de non ſepeliendis mortuis intra Baſilicas 33.
D. Gregorius Leontio Ariminenſi juſſit, Martyrum Reliquias adhiberi in Eccleſiæ dedicatione 187.
Reliquias pro conſecrandis Altaribus mittit Epiſcopo Santonenſi, ibid.
Scripſit ad Joannem Epiſcopum Conſtantinopolitanum pro Joanne Presbytero in Synodo Romanâ abſoluto 200.
Scripſit ad Mauritium Imperatorem pro eodem, ibid.
Scripſit ad Narſetem de Athanaſio Presbytero Manichæo 201.
Vetuit Fiſcales Titulos imponi rebus Eccleſiaſticis 205.
Ejusdem Decretum de fiſcalibus Titulis explicatur 235. & 236.
Scribit ad Anthemium Subdiaconum, ibid.
Jubet ei ut reſtituat Theodoræ Petronii uxori ejus Domum irrationabiliter Titulatam, ibid.
Epiſcopo Roſellano juſſit, ut in Eccleſiâ Populonenſi unum Cardinalem Presbyterum, & duos Diaconos ordinaret 266.
Martino Epiſcopo in Corſica jubet de Eccleſiâ Tamiranâ in Alerienſem tranſire, ibid.
Scribit ad Clerum, & Nobiles Corſicæ de Martini Epiſcopi tranſmigratione in Eccleſiam Alerienſem 267.
Admonet Archiepiſcopum Calaritanum in Sardiniâ de comprimendâ ſuperbiâ Liberati Diaconi, ibid.
Scribit ad Gregorium Caſtorium Epiſcopum Ariminenſem de Oratorio conſecrando ad preces Thimotheæ illuſtris fœminæ 268.
Scribit ad Ioannem Epiſcopum Squillatinum circà Eccleſiæ gubernationem, ibid.
In epiſtola ad Fortunatum Epiſcopum Neapolitanum Diaconos Cardinales memorat 272.
In epiſtola ad Ioannem Epiſcopum Siracuſanum meminit Presbyterorum Cardinalium, ibid.
Idem Epiſcopos fecit ex Presbyteris Cardinalibus, ibid.
Idem, mortuo Pelagio, ab omni plebe Papa electus 294.
Pontificatum fugere tentavit, ibid.
Ejus Oratio ad plebem tempore peſtis 295.
Sub quâ Indictione referenda ſit 299. & ſeqq.
Ejusdem Orationis varietates ex diverſis Codicibus 298. & ſeqq.
Ejusdem Orationis varietates conciliantur 300. & ſeqq.
Ejusdem Litania Septiformis. Vide Litania.
Ejusdem Homilia ſexta. Vide Homilia.
Idem in ſuis Homiliis habitis in die natali Sanctorum, ſæpè eorum mentionem fecit, & quæ fuerint 312.
Idem Homilias recitare conſuevit vel die natali Sanctorum, vel in Baſilicis, in quibus erant Stationes 313. 314. & 316.
Quadraginta tantùm Homilias edidit 323.
Ejusdem Corpus, de loco, in quo priùs jacuit, in alium tranſtulit intrà Eccleſiam Sancti Petri, cique Altare dedicavit Gregorius IV. 21. & 22.
Gregorius III. renovavit Baſilicam SS. Marcellini, & Petri juxtà Lateranum anno 731. 177. & 329.
Gregorius IV. Corpus S. Gregorii I. de loco, in quo priùs jacuit, in alium perduxit intrà Eccleſiam Sancti Petri, eique Altare dedicavit 21. & 22.
Idem tranſtulit in Baſilicam S. Petri Corpora SS. Tiburtii, Sebaſtiani, & Gorgonii de anno 827. vel circiter, ibid.

Grego-

Digitized by Google

Gregorius VII. ab Henrico Imperatore oppugnatus 152.
A Roberto Guiſcardo Liberatus, ibid.
Extractus ab Arce Sancti Angeli, & ad Monaſterium Caſinenſe deductus 153.
Gregorius IX. comprobavit unionem Epiſcopatus Sylvæ Candidæ Portuenſi à Calixto II. factam 6.
Gregorius Cardinalis de Suburrà dictus 146.
Fuit nepos Anaſtaſii IV. ibid.
Fr. Gulielmus Farinerius Cardin. Tituli SS. Marcellini, & Petri 356.

H

Hadrianus I. de Regione Vià latà dictus 147.
Idem renovavit Cœmeterium Sanctorum Marcellini, & Petri in Vià Lavicanà 25.
Eadem renovatio Cœmeterii intelligenda eſt de eorundem Martyrum Baſilica 26.
Idem reſtauravit Baſilicam SS Marcellini, & Petri Vià Lavicanà 81.
Ejusdem epiſtola ad Carolum Magnum Imperatorem 197. & 253.
Hadrianus II. Regionis Tertiæ dictus 147.
Hadrianus IV. Pontif. comprobavit unionem Epiſcopatus Sylvæ Candidæ Portuenſi à Calixto II. factam 6.
Hadrianus Gouffier Card. Tit. SS. Marcellini, & Petri 365.
Hadriani Moles Tiberi adjacens 305.
Super eam viſus Angelus tempore peſtis gladium in vaginam reponens, ibid.
S. Hadriani Eccleſia moderna, fuit olim Saturni ædes, juxtà Luc. Faun. 4.
Aliorum contraria opinio, ibid.
Hannibalianus 71.
Eidem nupta fuit Conſtantina, ibid.
Helena Iuliani uxor ſepulta fuit cum Conſtantina filia Conſtantini Magni in Suburbano Viæ Nomentanæ 71.
Sepulta non fuit in urnà porphyreticà Conſtantiæ, ibid.
S. Helena obiit vi. idus Februarii, 80. ætatis anno 79. & 92.
Eadem Romæ obiit xv. kal Septembr. ibid.
Eadem non fuit à Conſtantino ſepulta in Baſilicà SS. Marcellini, & Petri 31. & 36.
Sepulta fuit Romæ 91. & ſeqq.
Sepulta eſt Conſtantinopoli, ex Socrate, ibid.
Sepulta fuit Romæ, & poſt biennium Conſtantinopolim tranſlata, ex Nicephoro, & Petro de Natalibus, ibid.
Eadem Conſtantinopoli Venetias tranſlata à Venetis, ex Petro de Natalibus, 93.
Eadem Romà in Galliam tranſlata anno 849. à Thaogiſo Monacho, ex Sigeberto, 29. & 93.
Ejusdem Oſſa è Mauſoleo Vià Lavicanà ſub Innocentio II. in Urbem ad Eccleſiam S. Mariæ de Ara-cæli tranſlata 94.
Ejusdem Mauſoleum Conſtantinus ædificavit propè Baſilicam SS. Marcellini, & Petri 10. 11. 24. & 39.
Ejusdem Mauſoleum unum & idem fuiſſe cum Baſilicà SS. Marcellini, & Petri, nonnulli putarunt 23. 24. & 29.
Cur Boſius, & Aringhius in eum errorem inciderint 25.
Ab ejusdem Mauſoleo diſtinctam fuiſſe Baſilicam, ſtatuitur, contrà Boſium, & Aringhium 25. 26. 27. 29. & ſeqq. 33. & ſeqq. 36. & ſeqq. & 80.
Ejusdem Mauſoleo ſimile eſt alterum Conſtantiæ Mauſoleum in formà, in ſitu, & in ſepulcrali urnà 36. 37. 39. & 80.
Eiusdem Helenæ Mauſolei forma 37. 38. & 39.

Ejus-

Ejuſdem Mauſoleum nunc ex parte dirutum, & *Torre Pignattara* nuncupatum, & quare 38.
Imagines Sanctorum in eo depictæ, ibid.
Ejuſdem Mauſoleum, Baptiſterium priùs non fuerat 61.
In ejuſdem Mauſoleo porticus fuit, 79.
Ejuſdem Mauſolei porticus parva adhùc extant veſtigia, ibid.
Ejuſdem Mauſoleum reſtauratum fuit à Canonicis Lateranenſibus, non Baſilica SS. Marcellini, & Petri, 88.
Ejuſdem Mauſoleo conceſſa fuit Indulgentia ab Urbano VIII., non Baſilicæ SS. Marcellini, & Petri, 89.
Ex ejuſdem Mauſoleo aurum, & gemmæ veſtimentorum ejus à furibus ablata ſub Innocentio II. 94.
Ejuſdem Prædium fuit, ubi ejuſdem Eccleſia 86.
Idem ſubeſt Lateranenſi Baſilicæ, ibid.
De eodem, & de Eccleſia S. Helenæ monumenta plura extant in Archivio Lateranenſis Baſilicæ, ibid.
Idem emptum fuit ab Innocentio II. de pecuniis eidem Baſilicæ relictis, ibid.
Ejuſdem Templum, ſeu Mauſoleum Sicariorum aſylus fuit 87.
Ejuſdem diverſa tranſlatio intelligenda non eſt de toto Corpore, ſed de ejus Reliquiis 93.
Ejuſdem Urna porphyretica ad Baſilicam Lateranenſem tranſlata fuit ab Anaſtaſio IV. anno 1054. 95.
In ejuſdem Urnâ porphyreticâ ad Baſilicam Lateranenſem tranſlatâ ſepultus fuit Anaſtaſius IV. ibid.
Ejuſdem Urna porphyretica poſita fuit propè Altare S. Antonini Mart. ſiniſtro latere Baſilicæ Lateranenſis, ibid.
Ejuſdem Urna poſita fuit propè Altare Beatæ Mariæ Virginis de Repoſo, ex Mabillonio, 96.
Ejuſdem Urna porphyretica Conſtantinopolim unà cum ejus Corpore delata fuit, ex Nicephoro, 95.
Ejuſdem Urna ſemper Romæ permanſit 96.
Ejuſdem Urna juxtà Portam Sanctam Baſilicæ Lateranenſis extitit, ibid.
Ejuſdem Urna anno Jubilei 1600. confringi, ac labefactari contigit, ibid.
Ejuſdem Urna à Canonicis Lateranenſibus reſtaurata, ibid.
Ejuſdem Urna propè apſidem ejuſdem Baſilicæ locata, ibid. & 97.
Inſcriptio ſuper eandem poſita, ibid.
Ejuſdem Urnæ reſtauratio fuit anno 1609. ibid.
Ejuſdem Urna ſub Alexandro VII. in majorem porticum Lateranenſis Baſilicæ delata 98.
Ejuſdem Urna anno 1699. à Canonicis Lateranenſibus in atrium Canonicæ tranſlata, ibid.
Henricus Imperator Romam cum exercitu venit 152.
Gregorium VII. in Arce S. Angeli latentem bellicis machinis oppugnavit, ibid.
Urbe egreſſus ivit ad Caſtellanum Oppidum, dictum Vejos, ibid.
Idem Roberto Guiſcardo reſiſtere non valens, ad Theutonicos confugit, ibid.
Hermæ Paſtores duo fuerunt 216.
Antiquior fuit Pudentis condiſcipulus ſub Pauli diſciplinâ, ibid.
Junior fuit Sancti Pii Papæ frater, ibid.
Paſtor junior obiit poſt annum 162. ibid.
Paſtor ſenior uno ferè ſæculo juniorem præceſſit, ibid.
Paſtor junior ſcripſit Acta S. Pudentis, ibid.
Paſtor ſenior domum ſuam peregrinis, & pauperibus Chriſtianis dedicavit, ibid.

Hiero-

Hieronymus Boncompagnus Card. Tit. SS. Marcellini, & Petri 370.
Hildoinus, cum Sociis, tranſtulit in Gallias Corpora SS. Marcellini, & Petri 13. & 20.
Idem an Habuerit ab Eugenio II. Corpus S. Sebaſtiani in Gallias transferendum 22.
S. Hippolytus Martyr 186.
De ejusdem Sepulcro Prudentii Carmina, ibid.
Hiſtoria Martyrii, & translationis Corporum SS. Marcellini, & Petri, iambico Carmine expreſſa 8. & 9.
Eadem opus eſt Eginhardi, juxtà Surium, ibid. & 14.
Hiſtoria aliud eſt ab Oratione 76.
Eadem, ſi intrà ſuos limites contineatur, dicenda non eſt Oratio, ibid.
Puriſſima eſt imago veritatis, ibidem.
Hiſtoria, & Oratio, in quo conveniant 77.
In quo diſconveniant, ibid.
Hiſtorici, & Oratores quandoque figuratè loquuntur 50. & 76.
Hiſtorici, & Oratores valdè differunt inter ſe 76.
Hiſtorici ſervant ordinem rei, & materià utuntur præparatâ 77.
Homilia vi. Sancti Gregorii inſcribitur habita ad populum in Baſilicâ Sanctorum Marcellini, & Petri, die natalis eorum, Dominica 3. Adventus 308.
Eadem à Baronio recitata creditur loco, & tempore, quo inſcripta eſt, ibid.
Eadem recitata die natali SS. Marcellini, & Petri, & in eorum Baſilica extrà Urbem, juxtà Boſium, & Aringhium 309.
Eadem recitata Dominicâ 3. Adventus, in una SS Marcellini, & Petri Baſilica, ſed non die natalis eorum, juxtà PP. Congregationis S. Mauri, ibid. 316. & ſeqq.
Eadem nec die natali illorum, nec in ipſorum Baſilica recitata, & cur, 310. & pluribus ſeqq.
Eadem quomodò inſcripta in antiquo Codice Vaticano 310.
In eà nulla mentio fit SS. Marcellini, & Petri 313.
Eadem ad tempus Adventus ſpectat 315.
An recitata fuerit in Baſilica S. Petri, ibid.
Eadem recitata fuit Dominica 2. Adventus in Baſilica Sanctæ Crucis in Hieruſalem, ibid.
Homiliæ à Divo Gregorio recitatæ in die natali Sanctorum 312.
Aliæ ab eodem recitatæ in Baſilicis diebus Stationum 314.
Quadraginta tantùm Homilias edidit Divus Gregorius 323.
Honorius I. reſtauravit Baſilicā SS. Marcellini, & Petri Via Lavicana 81.
Honorius Imper. ſepultus non fuit in Baſilicà, ſed in ejusdem veſtibulo 32.
Horatius Maffæus Cardin. Tit. SS. Marcellini, & Petri 369.
Hoſpitale Epirotarum ubi 110.
Nunc eſt Eccleſia SS. Sergii, & Bacchi, ibid.
Hoſpitale pro Peregrinis, & Infirmis erectum ad SS. Marcellinum, & Petrum à Confratribus Societatis Sancta Sanctorum 328.
Idem translatum in agrum Lateranenſem, ibid
Hyginus Pontifex Presbyteros plures in ſingulis Titulis conſtituit ob Fidelium multitudinem, juxtà Panvinium, & alios, 258.
Clerum compoſuit, & diſtribuit gradus 259. & 277.
Quomodò hoc intelligendum, ibid.
Multiplicare non potuit Presbyteros in Titulis, & quare 260. & ſeqq.
Ordinavit toto Pontificatus tempore quindecim ſolos Presbyteros 260.
Quamdiù in Pontificatu vixerit, ibid.
Presbyteros, quos ordinavit, in locum demortuorum ſubſtituit, ibid.

Jacob

I N D E X.

I

JAcob erexit in Titulum lapidem, quem ſuppoſuit capiti ſuo, cùm vidit ſcalam 208. 213. & 239.
Alterum Titulum erexit in loco, ubi loquutus fuerat ei Deus, ibid.
Erexit Titulum in ſignum initi fœderis cum Labano 213. & 239.
Alterum Titulum erexit ſuper Rachelis ſepulcrum, ibid.
Iacobus de Montenay Cardin. Tituli SS. Marcellini, & Petri 357.
Iacobus Cantelmus Cardin. Tituli Sanctorum Marcellini, & Petri 372.
Ianus Quadriformis ubi 112. & 165.
Ieſuatorum Vinea ubi 126.
Igilium inſula 150.
In eam plures Romani fugerunt, captâ à Gothis Urbe, ibid.
Imago abſolutiſſima cenſetur, quæ rem neque majorem, neque minorem reddit 76.
Incardinare verbum ſignificat ordinare, & addicere alicui Eccleſiæ Presbyterum, vel Diaconum, vel Epiſcopum 266. & 269.
Ab eo nomen Cardinalis proceſſit, ibid.
Uſitatum fuit non ſolùm Romæ, ſed etiam in Eccleſiis extrà Urbem, ibid.
S. Innocentius I. conſtituit Titulum Veſtinæ Titulum Romanum 219.
Ejuſdem epiſtola ad Decentium 289.
Inſcriptio in antiquâ S. Euſtachii Eccleſia, olìm exiſtens 146.
Inſcriptio, quæ eſt in Eccleſia SS. Marcellini, & Petri de ejuſdem Conſecratione, & Reliquiis in eà repoſitis, & Indulgentia eidem conceſſa 330.
Inſcriptiones aliæ marmoreæ pavimenti ejuſdem Eccleſiæ 334. & ſeqq.
Ioannes II. de Cœlio Monte dictus 147.
Ioannes Baptiſta Deus Cardin. Tituli SS. Marcellini, & Petri 369.
Ioannes Dominicus Cuppis Card. Epiſcopus factus Titulum S. Laurentii in Lucinâ retinuit 281.
Ioannes Franciſcus Gambara Card. Tit. SS. Marcellini, & Petri 367.
Ioannes Mabillonius laudatur 37. 39. 56. & 66.
Ioannes Monachus Card. Tit. SS. Marcellini, & Petri 351.
Ioannes Philippus de Rubeis Baſilicæ Lateranenſis Canonicus laudatur, 96.
Ioannes Presbyter Catholicus hæreſis Marcioniſtarum infamatus 200.
Per Iudices Ioannis Epiſcopi Conſtantinopolitani judicatus, & injuſtè damnatus, ibid.
Romam advocatus à Divo Gregorio Magno, ibid.
In Synodo Romanâ abſolutus, ibid.
Pro eo ſcripſit Divus Gregorius ad Ioannem Epiſcopum Conſtantinopolitanum, & ad Mauritium Imperatorem, ibid.
S. Ioannis Laterani Baſilica 54. & 59.
Iuxtà eam Conſtantinus ſibi Baptiſterium erexit, ibid.
Eidem ſubdita fuit in ſpiritualibus Baſilica SS. Marcellini, & Petri, 85.
Ejuſdem Baſilicæ an ſubjacere in ſpiritualibus cœperit Baſilica SS. Marcellini, & Petri, cùm in temporalibus ad eandem pertinuit, ibid.
Ejuſdem Baſilicæ ditioni in temporalibus acceſſit Baſilica SS. Marcellini, & Petri extrà Urbem ſub Innocentio II. ibid. & 86.
Iona cum Balenâ in ſepulcris Chriſtianorum frequenter inſculptus 65.
Ioſephi Cardin. Imperialis Bibliotheca 22.
Iſidorus Theſſalonicenſis Cardin. Tituli SS. Marcellini, & Petri 358.
Italia Europæ pars eſt 161.
Europæ nomine vocatur, ibid.
Iulianus Helenæ maritus 71.
Idem Galli Cæſaris frater, ibid.

Eee   Ejus-

Digitized by Google

Ejuſdem uxor Helena ſepulta fuit cum Conſtantina filiâ Conſtantini Magni in Suburbano Viæ Nomentanæ, ibid.
Eiuſdem uxor Helena ſepulta non fuit in Urnâ porphyreticâ Conſtantiæ, ibid.
Iulianus Apoſtata Chriſtianis obiiciebat, quod Cruces pingerent antè eorum domos 221. & 254.
Iulianus nepos Sixti IV. Epiſcopus Oſtienſis factus, Titulum S. Petri ad Vincula retinuit 281.
Iulius I. addidit Titulum Sanctæ Mariæ Transtiberim 277.
Iulius III. tres Titulos addidit pagina 282.
Ex eius Titulis additis unus extat, 283.
Iunius Baſſus 67.
Eius Sarcophagus extat in Cryptis Vaticanis, ibid.
Idem refertus eſt Myſteriis Veteris, ac Novi Teſtamenti, ibid.
Eiusdem Sarcophagi inſcriptio, ibidem.
Eiusdem Iunii Baſſi Præfecturæ, & mortis tempus, ibid.
In eodem Sarcophago varii Pueri in opere vindemiæ laborantes cernuntur ſculpti, ibid.
Iidem Chriſtianorum ſymbolum erant ibid.
Iunius Donatus Præfectus Romanus pagina 5.
Iuſtiniani Imperatoris lex de non ponendâ Cruce ubique in viis, & biviis explicatur 231.
Iuvenalis vocat Suburram ferventem, & quarè 169.

K

KAput latinè *Caput* ſonat, pagina 122.

L

LAbicorum Oppidum, hodiè *Valmontone* 170.
L. Laterano proxima eſt Baſilica SS. Marcellini, & Petri 102. & 171.
S. Laurentius Martyr interfectus ſub Valeriano, & Gallieno 193.
Ubi aſſatus fuerit 110.
Idem tempore perſecutionis circuibat cryptas, & domos, ut pauperibus Chriſtianis ſubveniret 218.
Eiusdem Baſilica in Agro Verano à Conſtantino ædificata 46.
Leo Imperator vetuit, nè ſignum Crucis inferretur in loca publica voluptatis 206.
Quarè id vetuerit, juxtà Baronium, 230.
Ejuſdem lex explicatur, ibidem, & num. ſeqq.
Idem obiit anno 474. 230.
Ejus tempore cuncta loca Cruce ſignata Eccleſiæ non erant, ibidem, & 231.
Leo X. creavit Cardinales 31. unâ creatione 280.
Antiquum eorum numerum 53. excesſit, ibid.
Reſtituit Titulum S. Matthæi in Merulana 281.
Novos undecim Titulos fecit, ibid.
Reſtituit Titulum Caliχti 283.
Subſtituit Titulum S. Cæſarii in locum S. Vitalis, ibid.
S. Leonis IX. epiſtola ad Michelem Imperatorem 270.
Ejusdem opinio refellitur, ibid.
Lex Eccleſiaſtica ſepulturam defunctorum in Baſilicis prohibebat, & cur 32.
Eadem toto Orbe recepta, ibid.
Eadem à plurimis Scriptoribus illuſtrata 33.
Gratiani, & Valentiniani Imperator. de non ſepeliendis mortuis intrà Baſi-

Baſilicas, ibidem.
Leonis Imperatoris de non inferendâ Cruce in loca publica voluptatis 206.
Eadem explicatur 231. & ſeqq.
Duodecim Tabularum prohibebat ſepulturas mortuorum intrà Urbem 173.
Leges varias de cadaverum ſepulturis Romani ediderunt 70.
Liberatus Diaconus Calaritanus 267.
Ejus ſuperbiam comprimi juſſit Divus Gregorius, ibid.
Liberius Pontif. de exilio rediens, habitavit in Cœmeterio S. Agnetis apud S. Conſtantiam 56.
Idem fecit Baſilicam nomini ſuo, juxtà Macellum Liviæ 252.
Eandem dicavit B. Virgini, ibid.
Quarè Baſilica Liberii dicta, ibid.
in Libro Pontificali vox *fecit* ſæpè pro reſtaurare, vel dedicare intelligenda venit 50. & 77.
Eadem vox accipi debet prout ſonat, nullâ urgente contrariâ ratione, 77.
Litania Septiformis anno 590. à Divo Gregorio indicta, & quarè 292.
Eadem variis modis vocata, & quarè, ibid.
Eadem utrùm à Divo Gregorio inventa, vel reſtituta 293.
Eadem cur ad diem 25. Aprilis translata, ibid.
Quomodò diſtributa, & à quibus Eccleſiis egreſſa fuerit 297.
Utrùm ejusdem pars exierit ab Eccleſiâ SS. Marcellini, & Petri 297. & ſeqq.
Ejusdem ordo an variè indictus, ac præſcriptus fuerit 302. & ſeqq.
Eadem pluribus diebus à Divo Gregorio indicta 303. & ſeqq.
Eadem primâ die ad S. Mariam Majorem proceſſit 305.
Aliâ die ad Sanctum Petrum directa, ibid.
In eâ delata Imago Beatiſs. Virginis, quæ nunc eſt in Eccleſia Sanctæ Mariæ Majoris, ibidem.
Eadem cùm ad Hadriani Molem perveniſſet, quid acciderit, ibid.
Ejusdem pars egreſſa eſt ab Eccleſia SS. Marcellini, & Petri in Urbe, non verò ab illâ extrà Urbem 307.
Eadem egreſſa eſt ab Eccleſiis in Urbe ſitis, & quare, ibid.
Locus Urbis *ad Malum Punicum* dictus, pag. 3.
Alter *ad Pyrum* dictus, ibid.
Locus Ravennæ *ad Palmam* dictus, ibid.
Locus *inter duas Lauros* dictus ubi 3. & 4.
Locus in Viâ Lavicanâ *inter duas Lauros* dictus inſignior, & glorioſior fuit altero in Viâ Latinâ pariter *inter duas Lauros* dicto 10.
Locus, in quo eſt Eccleſia S. Agathæ, Suburræ nomen non habet 167.
Disjunctus eſt à recenti Suburrâ, ibid.
Loci Memoria, in quo SS. Marcellinus, & Petrus præclarum aliquid geſſerant, tempore Conſtantini recens erat 193.
Loca *ab Arboribus* dicta 3.
Loca Paſſionum Martyrum Fideles præcipuo honore colebant 193.
Loca cuncta Cruce notata, Deo dicata non erant, nec Eccleſiæ evadebant 229. & 230.
Lucas Fliſcus Card., an Titularis fuerit SS. Marcellini, & Petri 352.
S. Luciæ Eccleſia in Orphea dicta 115.
Legitur etiam in Ortheâ, ibid.
Lucilla, & Firmina fœminæ Chriſtianæ propinquæ S. Tiburtii Mart. ejus Sepulcrum cuſtodiunt 7. & 8.
Eadem ſepultæ ſunt Viâ Lavicanâ *inter duas Lauros*, ſecundùm Boſium, 10.
Eisdem apparent SS. Martyres Marcellinus, & Petrus, & Tiburtius 7. & 8.
Eas edocet Tiburtius, ut Corpora SS. Marcellini, & Petri è Sylvâ Nigrâ deferant propè ipſius Oſſa in

in parte inferiori in Cryptâ, ibid. & 14.
Eis auxiliantur duo Acolyti Romani in translatione Corporum SS. Marcellini, & Petri 7. 8. & 9.
Lucilla cum Nemeſio patre, & alii 62. baptizati ſunt in Baptiſterio S. Pii Papæ 217.
Lucina Matrona ſuſcepit ex catabulo S. Marcellum 218.
Domum ſuam Titulo Marcelli viventis dedicavit, ibidem, 220. & 252.
Ludovicus de Alibretto Cardin. Tituli SS. Marcellini, & Petri 260.
Ludovicus de Amboiſe Cardin. Tituli SS. Marcellini, & Petri 364.
Ludovicus de Lucemburgo Card. Tituli SS. Marcellini, & Petri 359.
Lupanaria erant in ſecundâ Regione 108. & 111.
Erant etiam in Stagno Agrippæ, & in Circo Agonali, ibid.
Lupariæ in Suburrâ fuerunt, juxtà Publium Victorem 108. & 163.

M

SS. MArcellinus Presbyter, & Petrus Exorciſta Martyres pag. 5.
Eorum decollatio in Sylvâ Nigrâ, ibid. & 7.
Iidem ſub Diocletiano, & Maximiano interempti 193.
Eos præcipuè coluit S. Damaſus 195. & 198.
Eorundem Baſilica Viâ Lavicanâ inter duas Lauros ſuper eorum Sepulcrum à Conſtantino ædificata 10. 11. 23. & ſeqq.
Iuxtà eorum Baſilicam Conſtantinus ædificavit Helenæ Mauſoleum, ibid. & 39.
Eorum Baſilica in Viâ Lavicana à Conſtantino conſtructa, diverſa fuit ab eâ S. Tiburtii, ex nonnullorum opinione 12.
Eorum Baſilicam communem fuiſſe S. Tiburtio ſtatuitur 13. & pluribus ſeqq.
Eorum Baſilica conſtructa fuit à Conſtantino ſuper Cryptam, ubi eorum Corpora ſervabantur 14.
Eorum Crypta communis fuit S. Tiburtio, ibid.
In eorum Baſilicâ dona à Conſtantino oblata 15.
Eorum Crypta erat eadem cum illâ S. Tiburtii, ſed variis cubiculis diviſa 16.
Eorum Corpora in inferiori parte Cryptæ erant 17.
Eorum Baſilica cur nomen quoque Tiburtii aſſumpſerit 17. & 19.
Eorundem Baſilicam, & Mauſoleum Helenæ idem fuiſſe, nonnulli putarunt 23. 24. & 29.
Cur Boſius, & Aringhius in eum errorem inciderint 25.
Eorundem Baſilicam ab Helenæ Mauſoleo diſtinctam fuiſſe ſtatuitur, contrà Boſium, & Aringhium 25. 26. 27. 29. & ſeqq. 33. & ſeqq. 36. & ſeqq. & 80.
In eorum Baſilicâ ſepulta non fuit Sancta Helena à Conſtantino 31. & 36.
Eorum Baſilicæ in Viâ Lavicanâ reſtauratio ab Honorio I. 81.
Eorundem Baſilica alia reſtauratio ab Hadriano I. ibid.
Eorundem Baſilicæ alia reſtauratio à Nicolao I. ibid. & 82.
Eorundem Baſilicæ reſtauratio facta à Benedicto III. an intelligatur de Baſilicâ extrà Urbem, vel de alia propè Lateranum, ibidem, & 83. & 84.
Eorum Baſilica extrà Urbem in temporalibus Lateranenſi ditioni acceſſit ſub Innocentio II. 85. & 86.
Eorum Baſilica reſtaurata non fuit à Canonicis Lateranenſibus, ſed Mauſoleum Helenæ 88.
Ad eorundem Baſilicæ veſtigia luſtranda miſſus eſt Turrigius Card. Barbe-

Digitized by Google

Barberini juſſu, ibid. & 89.
Eorum Baſilicæ conceſſa non fuit Indulgentia ab Urbano VIII., ſed Mauſoleo Helenæ, ibid.
Eorundem Baſilicæ reliquias expoliri juſſit CLEMENS XI. ibid.
De eorundem Baſilicæ Cœmeterio Auctores qui agant, ibid.
Eorundem Baſilica Via Lavicanâ ſubdita fuit in ſpiritualibus Baſilicæ Lateranenſi 85.
Eorundem Baſilica an Lateranenſi in ſpiritualibus ſubjacere cœperit, cùm in temporalibus ad eandem pertinuit, ibid.
Eorum Baſilica altera intrà Urbis mœnia 101.
Eorum Baſilica in Urbe *de Suburrâ*, & *de Securâ* nuncupata, pagina 102.
Eadem in *Via Lavicana*, *in Regione Montium*, *in Erulana*, & *juxta Lateranis* conſtituta, ibid.
Eadem exiſtit in planitie, ſeu valle Suburræ 170.
Extat inter Carinas, & Cœlium juxta Viam Lavicanam, ibid.
Vicina eſt Eccleſiæ S. Matthæi in Merulanâ 171.
Proxima eſt Ædibus Romanorum Pontificum 83.
Eorundem Martyrum, & Tiburtii ad Lucillam, & Firminam apparitio 7. & 8.
Eorundem Cœmeterium Viâ Lavicanâ renovavit Hadrianus I. 25.
Eorundem Cœmeterii renovatio intelligenda eſt de ipsâ Baſilicâ 26.
Eorundem Corpora d. Petri jubet Tiburtius à Lucillâ, & Firmina è Sylvâ Nigrâ propè ipſius Oſſa 7. 8. & 14.
Eorum Translatio è Sylvâ Nigrâ ad Sanctum Tiburtium in Via Lavicanâ, ibid.
In eorum Translatione duo Acolyti Romani Lucillæ, & Firminæ auxilio fuerunt 7. 8. & 9.
Eorum Martyrium, & Translationem S. Damaſus puer à lictore deprehendit, ibid.
Eorum Sepulcrum verſibus exornavit idem S. Damaſus, ibid.
Eorum Martyrii, & Translationis hiſtoria, jambico Carmine, ibid.
Eorundem Corporum ſublatores, illud S. Tiburtii eripere nequiverunt, ſed ibidem è foramine pulveris aliquam portionem extraxerunt 13. 18. & 20.
Eorum, & Sancti Tiburtii Corpora communem habuerunt Cryptam, 14.
Eorundem dies natalitius fuit iv. nonas Iunias 9.
Eorundem obitus fuit die ij. Iunii 311.
Eorum Translatio à Sylvâ Nigrâ ad S. Tiburtium fuit 28. Auguſti, ibid.
Eorum Solennitas nunquàm ab Eccleſia menſe Decembri celebrata, 312.
Eorũ Reliquias aſſumere potuit Conſtantinus pro ædificanda eorum Baſilicâ juxta Lateranum 180.
Eorundem Reliquiarum Translationis à Conſtantino monumentum non extat, ibid.
Eorum Reliquiæ extant in eorum Baſilicâ propè Lateranum 196.
Eorum Sepulcrum nemo poſt Silveſtrum, & antè Gregorium Magnum, niſi Damaſus Papa exornavit, ibid.
Eorundem Corporum translatio fuit iv. nonas Iunias, ex MSS. Codic. Vatic. & Vallicell. 9.
Eadem fuit v. kalen. Septembris, ſecundùm Adonem, Boſium, Severanum, & Aringhium, ibid.
Eorum Translatio in Gallias, facta ab Hildoino, & Sociis 13. & 20.
Translationis Acta ſcripſit Eginhardus Caroli Magni Imper. Cancell. ibid.
Auctores, qui agunt de Translationibus SS. Marcellini, & Petri 7. 8. 9. 12. 14. 15. 20. & 23.

Eorum

Digitized by Google

Forum Tranſlatio in Gallias fuit anno 826. 21.
S. Marcellus de Regione Viâ latâ dictus 147.
Idem à Lucinâ Matronâ ex catabulo ſuſceptus 218.
Ejuſdem viventis Titulo Domum ſuam Lucina dedicavit 220. & 252.
Idem 25. Titulos in Urbe conſtituit 219. 250. & 277.
Quomodò intelligendum, ibid.
Marcelli Theatrum 117.
Marcus I. addidit Titulum Marci 277.
Marcus Barbus Epiſcopus Praeneſtinus factus Titulum S. Marci retinuit, 281.
Marcus Vogerius Card. Epiſcopus factus Titulum S. Mariæ Tranſtiberim retinuit 281.
S. Mariæ de Ara-cæli Eccleſia in Urbe 94.
In ejuſdem Eccleſiam Oſſa S. Helenæ è Mauſoleo Viâ Lavicanâ delata fuerunt ſub Innocentio II. ibid.
Marianus Perbenedictus Cardin. Tituli SS. Marcellini, & Petri 368.
Eorum Baſilicam in Urbe reparavit 331. & 368.
Marii Trophæa ubi 170.
Nomen dederunt planitiei Exquiliarum, Merulana dictæ, ibid.
Martialis nominat Suburram clamoſam, & quarè 169.
Ejus ædes ubi fuerint 111.
Martius Ginnettus Card. Tit. SS. Marcellini, & Petri 369.
S. Matthæi Apoſtoli Eccleſia in Merulana dicta 83.
Mauſoleum non erat vas ſepulcrale 28.
Erat nobile ædificium ad inferenda Magnatum cadavera, in quo urnæ ſepulcrales reponebantur, ibid.
Figuratè loquendo pro quovis ſepulcri genere nobilioris uſurpatum ab Auctoribus tradit Aringhius, ibid.
Aringhius ibidem rejicitur, ibid.
Mauſolea ſphericâ formâ tempore Conſtantini extollebantur 60.
Porticus habere conſueverant 79.
Mauſoleum Conſtantiæ à Conſtantino conſtructum fuit ex rogatu filiæ ſuæ juxtà Eccleſiam S. Agnetis Viâ Nomentanâ 36. 37. 39. & 73.
Idem in formâ, in ſitu, & in ſepulcrali urnâ ſimile eſt Mauſoleo Helenæ Viâ Lavicanâ 36. 37. 39. & 80.
Nunc S. Conſtantiæ Eccleſia nuncupatur 37.
Ejuſdem Mauſolei forma, ibid.
Idem non fuit à fundamentis exſtructum, ſed tantùm per Conſtantinum ex Ethnico ritu filiæ dicatum, ex Aringhio 39. 40. & 43.
Idem priùs Bacchi Templum fuit, ex Aringhio, 40.
In eodem Bacchi imagines, & birota uvis plena depicta cernuntur 40.
Mauſoleum, & Urna Conſtantiæ opus Conſtantini non fuerunt ex elegantia, & uniformitate operis, ex Ciampinio, 49.
Reſpondetur 75.
Idem, ejus nunquàm fuiſſe Baptiſterium probatur 54. & 55.
Ciampinii, & aliorum ſententia rejicitur 58. & ſeqq.
Idem ſibi collocari præcepit Conſtantia juxtà Divæ Agnetis Baſilicam 55.
Idem adhùc extat 57.
Idem in Eccleſiam conſecratum fuit ab Alexandro IV. anno 1256. 60. 98. & 99.
Ibidem de tempore conſecrationis Alexander IV. Beatæ Conſtantiæ Corpus, unà cum Reliquiis SS. Atticæ, Arthemiæ, & Emerentianæ, & aliorum Sanctorum ſub Altari repoſuit 98.
Idem non ex Ethnico ritu ad Sacrum traductum, ſed à fundamentis excitatum, contrà Ciampinium, & alios oſtenditur 62. & ſeqq.
Idem inſtauravit Paulus Cardinalis Sfondratus 98.
De ejuſdem Gentilitate Aringhii opinio refellitur 39. & ſeqq.
Ejuſdem muſiva opera ex eorum di-
verſi-

Digitized by Google

veritate diverſo tempore elaborata fuerunt, ex Ciampinio, 46.
Reſpondetur illi 64.
Ejuſdem muſiva opera ſunt inter ſe diverſa 46.
Idem fuit priùs Templum Bacchi, ſive alterius Numinis, poſteà à Conſtantino in Baptiſterium, ac deindè in filiæ Sepulcrum converſum, ex Ciampinio, ibidem, 47. & 52.
Huic reſpondetur 64. & 65.
In eodem Mauſoleo pueri alati depicti Gentilium Genios ſignificabant, ex Ciampinio, 47.
Reſpondetur 65. & ſeqq.
Nonnulli ex eis bullam habent è collo pendentem, ibid.
Ejuſdem muſiva opera, & urnam porphyreticam unus Artifex effecit, ex Ciampinio 49.
Ciampinio reſpondetur 75.
Ejuſdem janua an fuerit in loco, ubi nunc eſt ejuſdem urna porphyretica 51.
Ejuſdem Architectura perelegans eſt 45.
Ejuſdem Architectura ævo Conſtantini repugnat, ex Ciampinio, ibid.
Ciampinius rejicitur 62. & 75.
Ejuſdem menſura 66.
In eodem porticus exterior circumambiens fuit 40. columnis ſuſtentata 52.
Ab eodem, aliud fuiſſe ipſius Baptiſterium, oſtenditur, 53. 54. & ſeqq.
Idem Mauſoleum priùs fuit ejus Baptiſterium, ex Ciampinio, & aliis, ibid.
In eodem & urnâ vites, & uvæ ſculptæ ſymbolum erant Chriſtianorum 65. & ſeqq.
In eodem Cruces ſculptæ non erant ſymbolum Ægyptiorum, quatuor elementa denotans, contrà Ciampinium, 72.
Mauſoleum Helenæ unum & idem fuiſſe cum Baſilicâ SS. Marcellini, & Petri, nonnulli putarunt, 23. 24. & 29.
Cur Boſius, & Aringhius in eum errorem inciderint 25.
Ab eodem Mauſoleo diſtinctam fuiſſe Baſilicam, ſtatuitur, contrà Boſium, & Aringhium, 25. 26. 27. 29. & ſeqq. 33. & ſeqq. 36. & ſeqq. & 80.
Idem ædificavit Conſtantinus propè Baſilicam SS. Marcellini, & Petri 10. 11. 24. & 39.
Idem nunc ex parte dirutum, & *Torre Pignattara* nuncupatum, & cur 38.
Imagines Sanctorum ibidem depictæ, ibid.
Idem, ejuſdem Baptiſterium prius non fuerat 61.
Sicariorum aſylus evaſit 87.
Idem penè dirutum Canonici Lateranenſes, & alii proximi Vinearum poſſeſſores ex parte reſtituerunt, ibid.
Ibidem Sacerdotem pro Miſsâ feſtivis diebus celebrandâ ſtatuerunt, ibid. & 88.
Reſtauratum fuit à Canonicis Lateranenſibus, non Baſilica SS. Marcellini, & Petri 88.
Ejuſdem forma 37. 38. & 39.
Eidem ſimile eſt alterum Conſtantiæ Mauſoleum in forma, in ſitu, & in ſepulcrali urna 36. 37. 39. & 80.
In eodem porticus fuit 79.
Ejus adhùc parva extant veſtigia, ibid.
Eidem conceſſa fuit Indulgentia ab Urbano VIII., non Baſilicæ Sanctorum Marcellini, & Petri 89.
Ex eodem aurum, & gemmæ veſtimentorum ejus à furibus ablata, ſub Innocentio II. 94.
Maxentius Tyrannus Romæ 64.
Ab ejus tyrannide Urbem liberavit Conſtantinus, ibid.
S. Maximus Martyr 68.
Eundem S. Cæcilia depoſuit propè SS. Tiburtium, & Valerianum, ibid.
In ejuſdem Areâ S. Cæcilia Phœnicem exprimi juſſit, ibid.

Digitized by Google

Memoriæ Martyrum dictæ paſsìm apud Latinos Patres reperiuntur 181.
Tituli dictæ 214.
Menna Epiſcopus Conſtantinopoli Reliquias SS. Andreæ, & Lucæ in Templo repoſuit in encæniis Apoſtolorum 188.
Meraritæ ad Aquilonem erant circà Tabernaculum Domini 159.
Mercatus erat in Suburrà 169.
Meretrices in Suburrà habitantes, vocabantur Nonariæ, & quarè 107.
Habebant locum diſtinctum, Luparia dictum 108.
Nuncupatæ ſunt Canes Suburræ ab Horatio, ibid.
Nuncupatæ ſunt Magiſtræ Suburræ à Martiale, & quarè 109.
Merulana corrupto vocabulo, Erulana dicta 170.
Merulana dicta eſt planities Exquiliarum, quæ reſpicit Lateranum 170.
Nomen hoc habuit à Trophæis Marii, juxtà Faunum, & Marlianum, ibid.
Nomen hoc inditum eſt à Domo Merulanà in eodem loco ſità, juxtà Millinum, & Donatum, ibid.
Meta Sudans ubi 113.
Milliarium aureum, ſeu Columna aurea, in Romano Foro 4.
Fuit in capite ejusdem Fori, ſecundùm Plinium, ibid.
Fuit juxtà Saturni ædem, ſecundùm Tacitum, & Suetonium, ibid.
Idem erexit Auguſtus, ibid.
Miſſa undè ſic dicta 244.
Miſſæ in Titulis celebrabantur 204. 215. & 241.
Tempore perſecutionis in ipſis Domibus, in Cryptis, & Cœmeteriis celebrabantur 217.
In Titulis celebrabantur perſecutionis tantùm tempore, juxtà Florentinum, 218.
Contrarium 249.
Mœnianum, ſeu pergula ad inſtar Septizonii in Orphea dicta, & quarè, 116.
Monaſterium Sancti Laurentii in Pane, & Perna 109.
Ibi Sanctus Laurentius aſſatus dicitur, 110.
Moyſes, & Aaron circà Tabernaculum Domini ad Orientem erant 159.
Moyſes erexit duodecim ſacros Titulos pro duodecim Tribus Iſrael 213, & 239.
Explicatur 241.
Murus terreus omnis ad Carinas non pertinuit 168.

N

NArdini ſententia de Suburrà præ cæteris comprobatur 165.
Nemeſius cum Lucillà filià ejus, & alii 62. baptizati ſunt in Baptiſterio S. Pii Papæ 217.
Nervæ Forum 104.
Eidem vicinum erat Forum Cæſaris 117.
Nicephorus Scriptor probatiſſimus 39.
Reprehenditur ab Aringhio 95.
Nicolaus I. reſtauravit Baſilicam Sanctorum Marcellini, & Petri Vià Lavicanà 81. & 82.
Succeſſit immediatè in Pontificatu Benedicto III. 82. & 84.
B. Nilus Olympiodorum Proconſulem monet, ut in cujusvis Domo Crucem ſtatui faciat 227.
Nimphæ Eccleſia domeſtica à D. Paulo memorata 215. 241. & 242.
Quid fuerit, explicatur à Divo Ambroſio, ibid.
Alia explicatio, ibid. & 243.
Notitia Imperii non multùm auctoritate valet, juxtà Nardinum, 119.
Eadem defenditur à Monfaucon, ibid.
Eadem conſcripta fuit quinto ſæculo, ibid.
Ejusdem Auctor eſt Conſtantinopolitanus, ibid.

Digitized by Google

O

OLlæ in Urnà porphyreticà Conſtantiæ denotant ollas oſſuarias pro cineribus cadaverum, ex Ciampinio, 47.
Reſpondetur 70.
Ollæ, & aliæ imagines in Urnà porphyreticà Conſtantiæ ſculptæ, ſimpliciter ad ornatum poſitæ ſunt, ibid.
Oliverius Carafa Card. Tituli SS. Marcellini, & Petri 360.
Oppius, & Ciſpius Montes in Exquiliis 133.
Oratio aliud eſt ab Hiſtorià 76.
Oratio, quamvis habeat narrationem, non tamen eſt Hiſtoria, ibid.
Oratio, & Hiſtoria, in quo conveniant 77.
In quo diſconveniant, ibid.
Oratio Divi Gregorii ad plebem, tempore peſtis, 295.
Sub qua indictione ſit referenda, ibid.
Ejusdem varietates ex diverſis Codicibus 298. & ſeqq.
Ejusdem varietates conciliantur 300. & ſeqq.
Oratoris proprium eſt ornatè loqui 76.
Oratores, & Hiſtorici quandoque figuratè loquuntur 50.
Valdè differunt inter ſe 76.
Oratores multa invergunt, et fingunt, 77.
Oratoria S. Michaelis Archangeli, et S. Andreæ 328.
In eorum ſitu fundatum Hoſpitale Lateranenſe, ibid.
Orbis in quatuor partes dividitur 161.
Sub qualibet Orbis parte plures Provinciæ, et Regna comprehenduntur, quæ nomen proprium habent, & nomen etiam retinent illius partis, ſub qua continentur, ibid.
Oreſtes Miles Chriſtianus Crucem auream in pectore geſtabat, ſub Diocletiani perſecutione, 228.
Orpheus à Martiale recenſitus in modernà Suburrà 114.
Ejus Statua fuit in Thermis Trajani, aut Titi 116.

P

PAcis Templum fuit in Regione quarta 128.
Idem non fuit in planitie, ibidem.
Pagus Succuſanus undè ſic dictus 135. & 139.
Non erat longè à Carinis, & Suburra, ibid.
Ubi fuerit 137.
Non fuit contrà Arcum Conſtantini, juxtà Donatum, ibid. & 138.
Sejunctus fuit ab antiquà Urbe, ibid.
Defendebat Exquilias à Gabinorum impetu 138. & 139.
Defendebat etiam Carinàs, pagina 139.
Palatium Lateranenſe 84.
Palatium Claudii ubi 117.
Palatia nobilium de Novellis ubi 328.
Palatinus, & Capitolinus Colles includebantur in Pomerio antiquæ Urbis 112. & 165.
Palatinum reſpicit Viæ Tiburtinæ brachium 127.
Eidem valles ſuppoſitæ intrà Urbis mœnia incluſæ 125.
Panvinius refellitur 262.
Papæ vocabulo contradiſtinctus eſt Pontifex Romanus 271.
Papæ antiquitùs vocabantur omnes Catholici Sacerdotes, ibid.
Fr. Paſtor de Sareſludio Cardin. Tituli SS. Marcellini, & Petri 355.
Paſtor Presbyter Titulum condidit 204. & 216.
Ejusdem Titulus an idem ſit cum Titulo à Pudente erecto nomine Paſtoris, ibid.
Idem nomen habere potuit à Paſtoris figurà, qua Chriſtus exprimebatur, ibid.

Digitized by Google

Ejus Titulum vocat S. Pius Titulum Romanum 219.
In ejus Titulo propè Thermas Novati S. Pius Pontifex Baptiſterium poſuit 217. 219. & 250.
In eo baptizati ſunt Nemeſius, Lucilla, & alii 62., ibid.
S. Paulinus Severo miſit particulam ligni S. Crucis ad Baſilicam ædificandam 185.
Idem Nicetam Dacorum Epiſcopum ex Italià domum redeuntem fauſtis omnibus proſequutus eſt 228.
Ejusdem Carmina, ibid.
Paulus II. Pontifex Conſtantiæ Urnam porphyreticam in Urbem afferri juſſit 100.
Moritur inopinatè, cùm Urna Conſtantiæ in Urbem adduceretur, ibid.
Paulus III. ampliavit numerum Cardinalium 280.
Paulus IV. ampliavit numerum Cardinalium ad 70. 280.
Idem reparavit Baſilicam SS. Marcellini, & Petri in Urbe 331.
Addidit Titulum Sanctæ Mariæ ſuprà Minervam 282.
Paulus V. reſtituit Titulum Calixti, 283.
Paulus Card. Sfondratus Tit. S. Cæciliæ, Conſtantiæ Mauſoleum inſtauravit 98.
Invenit in Templo S. Conſtantiæ Corpus ejusdem, cum aliis Reliquiis 99. & 100.
Divus Paulus Corinthios prohibuit in Eccleſiis manducare 217. & 244.
Explicatur 245. & ſeqq.
In Eccleſiis mulieres tacere voluit, ibid.
Non taxat Agapen, ſed ejus abuſum 247. & 248.
Vocat Epiſcopos, Presbyteros Epheſi primarios, & cur, 263.
Ejus Baſilica in Viâ Oſtienſi à Conſtantino ædificata 46.
Pax inter Romanam Eccleſiam, & Imperium ſub Calixto II. reformata, & quomodò 278.
Pelagius Papa ex peſte Romæ obiit 294.
Pelagii II. decretum de non ſepeliendis mortuis intrà Baſilicas 32.
Peſtis Romæ tempore S. Gregorii 293. & ſeqq.
S. Petrus Apoſtolus 25. Presbyteros in Urbe ordinari præcepit, & quarè 261. 263. & 264.
Petrus Epiſcopus refellitur 274.
Petrus Frizon ſententiam de Titulis Cardinalibus à Baronio hauſit 203.
Petrus de Mortuomari Cardin. Tituli SS. Marcellini, & Petri 354.
Petrus de Groſſo Cardin. an fuerit Titularis SS. Marcellini, & Petri, 355.
Petrus de Barreria Card. Tit. SS. Marcellini, & Petri 357.
Fr. Petrus Bertanus Card. Tit. SS. Marcellini, & Petri 366.
Philippus Cabaſſolæ Card. Tit. SS. Marcellini, & Petri 356.
Philippus Cauſidicus in Carinis habitabat 122.
Philippus de Levis Card. Tit. SS. Marcellini, & Petri 362.
Philippus Lucemburgius Cardin. Tituli SS. Marcellini, & Petri 364.
Philippus de Suburrà dictus Miles Romanus 146.
Ejus mortis tempus, & ſepultura, ibid.
Phœnix ſymbolum erat reſurrectionis apud Chriſtianos 68. & 69.
Phœnicem exprimi juſſit S. Cæcilia in Arcâ S. Maximi Mart., ibid.
Pila Tiburtina ubi 111.
Propè eam domus Martialis erat, ibid.
Piſcina Publica ubi fuerit 105. & 148.
S. Pius Papa Baptiſterium poſuit in Paſtoris Titulo propè Thermas Novati 217. 219. & 250.
In eo baptizati ſunt Nemeſius, Lucilla, & alii 62., ibid.
Ejus epiſtolæ ad Juſtum Epiſc. Viennenſem 204. & 215.

Pius

Digitized by Google

INDEX.

Pius IV. addidit Titulum Sanctæ Mariæ ad Thermas 282.
Pius V. quos Titulos addidit, ibid.
Plautilla ſepelivit Corpora SS. Rufinæ, & Secundæ 6.
Eiſdem Templum erexit, ibid.
Plinii nepotis domus 114.
Ejus epiſtola ad Trajanum loquitur de Agape Chriſtianorum 245.
Pompeii Theatrum 196.
Juxtà illud Baſilicam ædificavit Sanctus Damaſus, ibid.
Pons quatuor Capitum ubi 112. & 165.
Pontifex Romanus Papæ vocabulo contradiſtinctus eſt 271.
Ejus electio ad Cardinales, & Clerum Romanum ſpectabat, juxtà capitula pacis inter Romanam Eccleſiam, & Imperium ſancitæ 278.
Imperatores jus nullum in eà habere, decretum, 279.
Schiſmata in eà exorta ob Cardinalium multitudinem, ibid.
Porta Capena 105.
Per eam ingreſſus eſt cum exercitu Fulvius Flaccus 125. & 134.
Collina 172.
Extrà eam erat Fanum Quietis, juxtà Divum Auguſtinum, ibid.
Exquilina, ſeu Major 38.
Gabina 138.
Leone ubi 112.
Præneſtina, hodiè Major dicta, 137. & 170.
Porticus Claudia ubi 117.
Portuenſis Epiſcopus Sylvæ Candidæ, & SS. Rufinæ, & Secundæ vocatus 6.
Eidem Epiſcopatus Sylvæ Candidæ unitus, & cur, ibid.
Unio facta eſt à Calixto II., ibid.
Unionem comprobarunt Hadrian. IV. & Gregorius IX., ibid.
Prædium S. Helenæ, ubi ejuſdem Eccleſia 86.
Idem ſubeſt Lateranenſi Baſilicæ, ibid.
De eodem, & de Eccleſia S. Helenæ monumenta plura extant in Archivio Lateranenſis Baſilicæ, ibid.
Idem emptum fuit à Bernardo Priore Lateranenſi pro eadem Baſilicà, juſſu Innocentii II., ibid.
Prædia Clericis, & Eccleſiis aſſignata Tituli dicta ſunt 210.
S. Praxedes multos Chriſtianos occultabat, & paſcebat in ſuo Titulo, 217. & 243.
Presbyter ejus Eccleſiæ, & Tituli dicebatur, in cujus albo erat deſcriptus 211.
Unus cuilibet Titulo præpoſitus fuit 257.
Ejus juriſdictio, & miniſterium in Titulo, ibid.
Plures Presbyteros in ſingulis Titulis ſtatuit Hyginus 258.
Contrarium 260. & ſeqq.
Presbyter omnis, Cardinalis non erat 268.
Plures uni Titulo præficiebantur, ſi redditus Eccleſiarum eſſent opulenti, juxtà Caſalium, 211.
Plures uni Titulo præfecti ſunt propter Fidelium multitudinem, non ob opulentiam reddituum, juxtà Albitium, ibid.
Plures unius Tituli ſubſcripti reperiuntur in Concilio Romano ſub Symmacho, ibid.
Tres S. Balbinæ, duo S. Damaſi, & tres SS. Apoſtolorum ſubſcripſerunt Synodo Romanæ ſub Gregorio Magno, ibid.
Presbyteri Cardinales plures unius Tituli ſubſcripti reperiuntur in Synodo Romanà ſub Gregorio Magno, & qui fuerint 259. & 262.
Quarè hoc contigerit 261.
Plures Presbyteros pauci Tituli habebant 262.
Presbyterum unum plerique Tituli habebant, ibid.
Presbyteri tantùm 29. ſpatio ann. 33. ab Evariſto ad Hyginum ordinati fuerunt 260.
Vix ſat erant illi ad implendum numerum à Sancto Petro præceptum 261.

 Debe-

Debebant eſſe 25. , juxtà præceptum Beati Petri , ibid.
Presbyteri Epheſi primarii à D. Paulo *Epiſcopi* vocantur , & quarè 263.
Vocantur ab eodem majores natu , ibid.
Non erant Epiſcopi , ibid.
Presbyteros Epiſcopis pares jure divino in ordine , & poteſtate faciebant Aerius, & Vviclef Hæretici, ibid.
Quarè Epiſcopi vocati ſunt 264.
Presbyteri aliarum Eccleſiarum cœperunt facere ſchiſmata contrà Epiſcopos , & iſtis æquari cupiebant , 265.
Presbyteri Romani nunquàm Pontificibus auctoritatem ſubtrahere contenderunt , ibid.
Presbyteris Titularibus Urbis quaſi Epiſcopalis auctoritas tradita , & quarè 264.
Presbyteris Titularibus Urbis ſemper communicata fuit jurisdictio in Titulis à Pontificibus 265.
Presbyterium dabatur Eccleſiæ SS. Marcellini , & Petri , & quarè 326.
Aliud dabatur pro Arcubus à Romanis in honorem Papæ factis , ibid.
Aliud dabatur Clericis pro thuribulis , quibus Papæ occurrebant , ibidem.
de Presbyterio , qui agant 327.
Proceſſio fiebat olim nocte Aſſumptionis Beatiſs. Virginis Mariæ ex inſtituto Sergii I. 327.
In eà ferebatur Imago SS. Salvatoris , exiſtens in Oratorio Sancta Sanctorum , ibid.
Eadem ibat ad S. Mariam Majorem , ibid.
Tranſibat propè Baſilicam SS. Marcellini , & Petri , ibid.
Procopius Martyr Crucem argenteam ſibi fieri curavit , & collo ſuſpenſam tulit , ſub Diocletiani perſecutione 228.
Proſerpinæ raptus inſculptus in ſepulcro Caroli Magni Aquisgrani pagina 65.
Prudentii Carmina de Sancto Vincentio 208.
Alia de Sancto Paulo , ibid.
Pudens erexit Titulum nomine Paſtoris viventis 216. 220. & 252.
Pudentis , non Paſtoris Titulus , vocata eſt Eccleſia S. Potentianæ ab Anaſtaſio 216. & 217.
Puteus Probæ ubi fuerit 110.

Q

Quietis Fanum erat in Vià Lavicana , ubi eſt Eccleſia SS. Marcellini , & Petri , juxtà Faunum , 171.
Hæc opinio rejicitur , ibidem , 172. & ſeqq.
Erat in Vià Lavicanà , ſed extrà Urbem , ibid.
Quarè extrà Vrbem fuerit , ibid.
Erat in Vià Lavicanà , juxtà Livium , ibid.
Erat extrà Portam Collinam , juxtà Divum Auguſtinum , ibid.
Quietis , & Tranquillitatis differentia 173.
Quies ſæpè tranquillitatem animi ſignificat , ibid.
Quies ad mortuos pertinebat , ibid.
Quietalis dictus fuit orcus ab antiquis , ibid.
Quintus frater Ciceronis 122. & 123.
Quirinalis Mons 110.
In eo Circus Floræ 111.

R

Rainus , ſeu Renius Card. Tituli SS. Marcellini , & Petri , pagina 347.
Raphael Fabrettus laudatur 65.
Raynaldus Calamentanus Cardin. Tituli SS. Marcellini , & Petri 348.
Raynaldus alter Abb. Caſinenſis Cardin. Tituli SS. Maacellini , & Petri , 348.

Digitized by Google

Regio unde ſic dicta 140.
Diverſa fuit à Tribu 145.
Regionis nomine Vrbis pars appellabatur, ibid.
Regionis nomine Vrbis partes appellatæ ſunt tantùm poſt Tullii diviſionem, ibid.
Regio à loco, vel à via aliqua nomen accipiebat 147.
Regio Montium 102.
In eâ conſtituta Baſilica SS. Marcellini, & Petri, ibid. & 170.
Secunda Cœlimontana finitimam habebat Regionem Iſidis, & Serapidis 113.
Vicina fuit Regioni quartæ Templi Pacis, ibid.
Iſidis, & Serapidis ubi fuerit, ibid.
Eadem, & quarta Templi Pacis erant ad invicem conjunctæ, ibid.
Suburram recentem ab Amphitheatro ſeparabant, ibid.
Quarta Templi Pacis ubi fuerit 113.
Erat in planitie 125.
In eâ Carinæ ſtatuuntur à Ruſo, & Victore, ibid.
In eâ fuit Pacis Templum 128.
Quinta, Exquilina dicta 115.
Sexta, Alta Semita dicta, ibid.
Regionis pars eſt Vicus 141.
in Regione Suburrana Carinæ ſtatuuntur à Varrone 125. & 129.
in Regione Exquilina non fuerunt Carinæ, juxtà Varronem, ibid.
Regiones quatuor antiquæ fuerunt, Suburrana, Exquilina, Collina, & Palatina 118. & 141.
Cæterarum poſtmodùm factarum Archiduces erant 160.
Sub earum nomine cæteræ recentiores notabantur, ibid.
Regiones recentiores quatuordecim Romæ nomen antiquarum quatuor etiam retinebant, & quarè 160.
Regiones ex earum incolis nominandi mos antiquus 147.
Regiones, & Urbis partes nunc etiam ex inſignioribus Eccleſiis, Palatiis, aut Familiis nominantur 148.
Regiones, & Vias ex ædificiis, & Familiis veteres nominabant, ibid.
Regionis, & Viæ nomen reſtabat, etiamſi ædificia, vel Familiæ, à quibus acceperant, periſſent, ibid.
Reliquiæ Sanctorum neceſſariæ erant ad Baſilicæ conſtructionem 180. 181. 185. 186. & 232.
Reliquias collocari in Eccleſia dedicanda mãdavit Divus Gregorius Leontio Ariminenſi 187.
Reliquias pro conſecrandis Altaribus miſit Divus Gregorius Epiſcopo Santonenſi, ibid.
Reliquias Martyrum poſuit in Eccleſiâ, quam erexit Zeno Epiſcopus Gazæ 188.
Reliquiæ SS. Andreæ, & Lucæ Conſtantinopoli in Templum delatæ fuerunt in encæniis Apoſtolorum, ibid.
Reliquias Martyrum poni in Templis ſine illis conſecratis, juſſit vii. Synodus, ibid.
Reliquias in conſecratione Eccleſiarum non ponentes deponi juſſit vii. Synodus, ibid.
Reliquiæ Martyrum collocatæ in Fano Serapidis, ibid.
de Reliquiis Sanctorum in Sacellis, & Oratoriis Villarum conſtituendis, quid decreverit Concilium Epaunenſe, ibid.
Reliquiæ Martyrum dicebantur non ſolùm eorum Oſſa, & Cineres, ſed etiam loca, ubi paſſi fuerant, aut habitaverant, aut præclarum aliquid geſſerant 189.
Reliquiæ SS. Marcellini, & Petri extant in eorum Baſilicâ propè Lateranum 196.
Reliquiæ SS. Marcellini, & Petri requirebantur ad eorum Baſilicam ædificandam 192.
Reliquias SS. Marcellini, & Petri aſſumere potuit Conſtantinus pro ædificandâ eorum Baſilicâ juxtà Lateranum 180.
Earundem Tranſlationis monumentum

tum non extat, ibidem.
Reliquiarum particulas Corporum nomine nuncupandi mos fuit 20.
Ritus Eccleſiæ Romanæ Baſilicam non ædificandi, niſi ubi Martyrum eſſent Reliquiæ 185. & 186.
Idem ritus ad alias Eccleſias manavit, ibid.
Idem ab Iconomachis convelli, & abrogari cœpit 188.
Robertus Guiſcardus Dux Northmannorum Romam invaſit, expoliavit, & majori ex parte igne conſumpſit, & quarè 151. & 152.
Idem recuperavit Papæ plurima Caſtella, & Civitates 152.
Idem liberavit Gregorium VII. ab oppugnatione Henrici Imperatoris, ibid.
Abſtraxit ab Arce S. Angeli eundem Pontificem, & deduxit ad Monaſterium Caſinenſe 153.
Rofredus Card. Tit. SS. Marcellini, & Petri 345.
Roma capta fuit à Gothis anno 410. 149.
Poſt Gothos à Longobardis, & Hunnis vaſtata fuit 151.
Romani varias leges ediderunt de cadaverum ſepulturis 70.
Plura ſymbola ex Ægyptiis traxerunt 72.
In direptione Urbis à Gothis facta varias in partes fugerunt, pagina 149.
Alii in Orientem iverunt, pagina 150.
Alii in inſulas Tyrrheni pelagi, ibid.
Alii in inſulam Igilium, ibid.
Alii in Africam, ibid.
Iidem nunquàm quieſcebant propter ambitionem, & cupiditatem Imperii proferendi 173.
Mortuis ſuis quietem enixè deprecabantur 174.
Romulus diviſit Romam in tres partes, quas *Tribus* appellavit 141. & 143.
Fuit primus auctor Tribuum 142.
Nomina harum trium Tribuum, ibid.
Unamquamque harum Tribuum in decem partitus eſt, quas *Curias* dixit 142. & 143.
Decurias decem è ſingulis Curiis inſtituit 144.
Duces ſingulis ordinibus, Tribunos, Centuriones, & Decuriones præpoſuit, ibid.
Curiis ſingulis loca, ubi immolarentur, aſſignavit, ibid.
Ruben ſenior erat Simeone, & Gad aſſeclis ſuis ad Meridiem 159.
SS. Rufinæ, & Secundæ in Sylva Nigrà Martyrium 5.
Earum apparitio 5. & 6.
Earum Corpora Plautilla ſepelivit, ibid.
Eisdem Templum erexit, ibid.
Ad earum Reliquias ingens populi concurſus, ibid.
Earum nomine Civitas dicta 5.
Epiſcopatus earum nomine dictus 6.

S

SAcra Via à Publ. Victore in Regione quartà ſtatuitur 130.
Ejusdem caput ubi fuerit, ibid.
Sacramentorum adminiſtratio ad Baſilicas, non ad Domos pertinuit 250. & 251.
Sacrarium quartum primæ Religionis ubi 131.
Saturni Ædes fuit, quæ nunc eſt Eccleſia S. Hadriani, juxtà Luc. Faunum 4.
Aliorum contraria opinio, ibid.
Satyrus S. Ambroſii frater ab eodem juxtà Victorem Martyrem ſepultus 32.
Saxones in Urbe habitarunt in Viâ ab eis Saxia dicta 147.
S. Sebaſtiani Corpus in Baſilica S. Petri delatum à Gregorio IV. 21. & 22.
Ejusdem Translatio in Urbem fuit de anno 827. vel circiter, ibid.
De ejusdem Translatione in Gallias opinio Andreæ Ducheſne rejicitur, ibid.

Digitized by Google

INDEX.

Ejuſdem Corpus an conceſſerit Eugenius II. Hildoino, ut in Gallias transferret, ibid.
Sempronia Horrea 145.
S. Senoch Abbas 188.
Septizonium Severi ubi fuerit 105.
Sepulcra Gallica 126.
Sepultura mortuis extrà Urbem dabatur 173.
Intrà Urbem lege XII. Tabularum prohibita, ibid.
Quibus daretur intrà Urbem, ibid.
Romani varias leges ediderunt de cadaverum ſepulturis 70.
Mos recondendi in aliquà magna areà varios defunctorum cineres in diverſis vaſis 47.
Ritus ſepeliendi Fideles in Baſilicis paulatim inolevit 31.
Antiquitùs corpora ſepeliebantur extrà Urbem in Cœmeteriis, ibid.
Corpora defunctorum pace Eccleſiæ data, ad Templorum limina ſepulta ſunt, ibid.
Poſteà in ipſis Templis ſepeliri mos invaluit, ibid.
Conſuetudo non ſepeliendi mortuos in Eccleſiis, ſeu Templis, ſervabatur etiam reſpectù Memoriarum, vel Baſilicarum Martyrum 32.
Cadavera mortuorum ſepeliebantur apud Memorias Martyrum, non verò in Martyrum memoriis, ibid.
Conſtantini, Theodoſii, & Honorii Impp. corpora ſepulta non fuerunt in Martyrum, vel Apoſtolorum Baſilicis, ſed in limine, ſeu veſtibulo earundem Baſilicarum, ibid.
Divus Ambroſius fratrem ſuum Satyrum juxtà Victorem Martyrem tumulavit, ibid.
Cadavera aliquorum pravorum hominum in Baſilicis, vel Eccleſiis ſepultorum, divinitùs ejecta ſunt, ibid.
Defunctorum ſepultura in Baſilicis, Eccleſiaſticis legibus prohibita, & cur, ibid.
Lex de non ſepeliendis cadaveribus in Baſilicis toto Orbe recepta, ibid.
Eadem à plurimis Scriptoribus illuſtrata 33.
Pelagii II. Decretum de non ſepeliendis mortuis intrà Baſilicas 32.
Lex Gratiani, & Valentiniani Impp. de eodem 33.
Decreta plurimorum Conciliorum de eodem, ibid.
S. Helena non fuit à Conſtantino ſepulta in Baſilicà SS. Marcellini, & Petri 31. & 36.
Conſtantinus ſibimet ſepulcrum antè mortem ædificavit Conſtantinopoli in porticu Templi Apoſtolorum, ibique à filio ſepultus 33. 34. 35. & 73.
Alii Imperatores poſt Conſtantinum ſibi ſepulcrum in porticu Templi Apoſtolorum delegerunt 34. & 35.
In Baptiſteriis defunctorum cadavera nunquàm ſepulta ſunt 61.
In Urnà porphyreticà Conſtantiæ ſepulta non fuerunt plura cadavera 70.
Sepulturæ Martyrum ad Baſilicas, non ad Domos pertinebant 250.
Serapidis Fanum 188.
Ejuſdem ruinam deplorat Eunapius Sardianus, ibid.
In illud Monachi fuerunt introducti, ibid.
In eo Martyrum Reliquiæ collocatæ, ibid.
Ejus Thoraces. V. Thoraces Serapidis.
Sergius II. Regionis quartæ dictus, 147.
Servius Tullius Urbem in quatuor Regiones diviſit 141. & 144.
Unam ex his appellavit Suburranam 105.
Ejus diviſio duravit usque ad Auguſtum 141. & 144.
Idem, non autem Romulus fuit primus Tribuum auctor, ſecundùm alios, 144.
Idem Curiata Comitia depreſſit 143.
Inſtituit Centuriata Comitia, ibid.

Iſtis

Iſtis tres graviores commiſit 144.
Tribus ruſticas 15. fecit 155.
Severani opinio reprobatur de Tranſlatione Corporis S. Tiburtii in Gallias 20.
Sextus Pompeius ædes habuit in Carinis 123.
Idem in Hiſpaniâ apud Mundam victus, ibid.
Siciliam petiit, & Italiam vexavit, ibid.
Neptuni ſe filium confeſſus eſt, ibid.
Neptunum bobus auratis, & equo placavit, ibid.
Pace factâ epulatus eſt in navi cum Antonio, & Cæſare 124.
Ejus Domum in Carinis occupavit Antonius 123.
Sexti locus dictus 190.
In eo S. Cyprianus Martyr ſanguinem fudit, ibid.
Locus ille *Menſa Cypriani* dictus, & quarè 191.
A Chriſtianis frequentatus cum veneratione, ibid.
Sigizzo junior Card. Tit. SS. Marcellini, & Petri 347.
S. Silveſter Pontif. baptizavit ſororem, & filiam Conſtantini in S. Conſtantiæ Baptiſterio 53. & 54.
Idem addidit Titulum Equitii 277.
Sibi ipſi Titulum inſcripſit in Regione tertiâ 220. & 252.
Ejusdem Titulus diverſus fuit à Titulo Equitii, ibid.
Ejusdem Titulo diverſa munera tribuit à Titulo Equitii Conſtantinus, ibid.
Idem præceſſit S. Gregorium annis ferè 300. 272.
Simulacra inventa in loco, ubi nunc eſt Eccleſia SS. Marcellini, & Petri 175.
An alicujus fabricæ conjecturam faciant, ibid.
Sixtus I. undecim tantùm Presbyteros ordinavit 260.
Quamdiù vixerit in Pontificatu, ibid.
Sixtus IV. laudatur 100.
Idem reſtituit Eccleſiæ S. Conſtantiæ ejusdem Vrnam porphyreticam, quam in Vrbem adduci juſſerat Paulus II., ibid.
Addidit Titulum Sancti Nicolai inter Imagines, & cui dederit 281.
Sixtus V. definivit numerum Cardinalium 284. & 285.
Ejus Bulla, ibid.
Tituli ab eo additi 282.
Ab eo rejectus Titulus Sancti Cæſarii 283.
Ab eo reſtitutus Titulus Sancti Vitalis, ibid.
Stagnum Agrippæ 111.
In eo erant Lupanaria, ibid.
Stationes, quas nunc in Vrbe habemus, eædem ſunt, quas Divus Gregorius inſtituit 313. 314. & 316.
Statio ad Baſilicam SS. Marcellini, & Petri eſt Sabbato poſt ſecundam Dominicam Quadrageſimæ 314. & 318.
Ad Baſilicam S. Petri eſt Dominica tertia Adventus 315.
Ad Baſilicam Sanctæ Crucis in Hieruſalem eſt Dominica ſecunda Adventus 316.
Ad SS. duodecim Apoſtolos erat in Dominica Adventus olim quinta 322.
Stativum Præſidium. Vide Pagus Succuſanus.
Stella Conſul habitavit in Suburrâ 169.
Stephanus VI. de Regione Viâ latâ dictus 147.
Stephanus Bonuccius Card. Tituli Sanctorum Marcellini, & Petri 368.
Streniæ Sacellum ubi fuerit 131.
Suburra quarè ſic dicta, juxtà Lucium Faunum 103.
Sic dicta, quod ſub Murro terreo Carinarum ſtaret 103. 104. & 134.
Sic dicta, quòd fuerit ſub antiquâ Vrbe, juxtà Junium, 103. 104. & 135.
Sic dicta à Pago Succuſano, juxtà Varronem, pag. 104. 135. 138. & 139.

Vbi

Digitized by Google

Vbi fuerit, juxtà Lucium Faunum, 103.
Iuxtà Marlianum 104.
Iuxtà Panvinium 105.
Iuxtà Roſinum, & Dempſterium, ibid.
Iuxtà Manutium 106.
Iuxtà Morerum 107.
Iuxtà Millinum, ibid.
Iuxtà Annium 109.
Iuxtà Blondum, ibid.
Iuxtà Donatum, ibid. & 114.
Iuxtà Lætum 110.
Iuxtà Fulvium, ibid.
Iuxtà Contarenum, ibid.
Iuxtà Volaterranum 111.
Iuxtà Ligorium, ibid.
Iuxtà Martinellum 112.
Iuxtà Nardinum, ibid. & 116.
Iuxtà Ciampinium 116.
Iuxtà Monfaucon 117.
Fuit in Regione ſecunda Cœlimontanà, juxtà Sext. Rufum, & Victorem 107. 113. 118. 119. & 163.
Fuit in tertià Regione, juxtà Victorem, ſecundùm aliquas editiones, 112.
Inter Montes commemoratur à Sexto Pompeio 111.
Ubi verè fuerit, oſtenditur, 136.
Sententia Luc. Fauni de Suburrà rejicitur 162.
Marliani, ibid.
Panvinii 163.
Roſini, & Dempſterii, ibid.
Moreri, & Millini, ibid.
Annii 164.
Blondi, & Donati, ibid.
Læti, Fulvii, & Volaterrani, ibid.
Contareni, ibid.
Ligorii, & Martinelli, ibid.
Monfaucon 167.
Ciampinii, ibid.
Fuit Vicus frequentiſſimus, 104. & 108.
In eà habitavit Cæſar Dictator 105.
In eà degebant Meretrices, ibidem, 107. & 108.
Fuit Vicus Cœlimontanæ Regionis, 115.
In Notitià Imperii reponitur inter quartæ Regionis partes 118.
In Notitià Imperii ponitur propè Forum Tranſitorium 119.
Majori ambitu Cœlio, quàm Palatino ſuberat 136.
Non ſegregabat Carinas à Cœlio, & quomodò 138.
Inter Regiones Vrbis recenſetur 140.
Eadem Tribus nomine nuncupata, ibid.
Eadem indiſtinctè à Scriptoribus Tribus, & Regionis nomine dicta, ibid.
Dedit nomen Regioni 145.
A Barbaris inter cæteras Vrbis partes crudeliùs vaſtata fuit, & quarè, 151.
In Tabernola Carinis juncta erat, 163.
Ejusdem caput fuit in Regione tertià, juxtà Victorem, 108. 161. & 163.
Fuit in Regione Tabernolæ, juxtà Coloſſeum 110.
Ejus nomen pluribus in locis Urbis diffuſum eſt ex Tribu Suburranà, vel ex familiis, & incolis Suburræ, Urbis ſedes mutantibus, 149. 153. 156. 166. & 168.
Ejus nomen quarè tot per loca in Vrbe diffuſum fuerit, probatur ex caſtrametatione duodecim Tribuum Iſrael 156. & ſeqq.
Ejus planities partim ad Carinas ſpectabat, partim ad Cœlium, 129. & 138.
Eam nominat *Clamoſam* Martialis, & quarè 169.
Eam vocat *Ferventem* Juvenalis, ibid.
In eà erat rerum mercatus, ibid.
Eadem & populi frequentià, & habitatorum nobilitate inter Vrbis partes prima erat, ibid.
In eà Cæſar habitavit, ibid.
In eà domum habuit Stella Conſul, ibid.
In eà ritè locatur Baſilica SS. Marcellini, & Petri 102. & 170.
Suburra nova eſt in Regione Montiū 63.

Nomen habuit à populis Suburræ antiquæ, qui ſedes mutarunt, juxtà Nardinum 119.
Nomen habuit ab aliquâ antiquæ Suburræ viâ in hodiernam deducta, juxtà Monfaucon, 120.
Reſpondetur ei 167.
Suburra familia 146.
Sylvæ Candidæ Civitas diruta, ruſtica evaſit caſa 5. & 6.
Eadem dicta eſt etiam SS. Rufinæ, & Secundæ, & quarè, ibid.
Ejus Epiſcopatus 6.
Ejus Epiſcopus fuit unus ex ſeptem Cardinalibus Epiſcopis, ibid.
Ejus Epiſcopatus cur Portuenſi unitus, ibid.
Calixtus II. univit, & cur, ibid.
Hujus unionem Hadrianus IV., & Gregorius IX. Pontifices comprobarunt, ibid.
Sylva Nigra in honorem SS. Marcellini, & Petri dicta *Sylva Candida*, 5. & 7.
Vbinam hic locus, ibid.
In eà decollatio SS. Marcellini, & Petri, ibid.
In eàdem Martyrium SS. Rufinæ, & Secundæ 5.
Synodus ſeptima Reliquias collocari juſſit in Eccleſiis ſine Martyrum Reliquiis conſecratis 188.
Eccleſias ſine Reliquiis conſecrantes deponi juſſit, ibid.
Laodicena abrogavit ab Oriente Agapes, ab Africa Synodus Carthaginenſis tertia, à Gallià Aurelianenſis ſecunda, & Cabilonenſis 246.
Romana ſub Gregorio Magno anno 596. celebrata in causâ Joannis, & Athanaſii Presbyterorum, pagina 200.
In eà habetur prima mentio de Baſilica SS. Marcellini, & Petri propè Lateranum, ibid.
Eidem ſubſcripſit Albinus Presbyter Tituli SS. Marcellini, & Petri, 201.
Romana ſub Gregorio Magno de Titulorum impoſitione ſuper Prædia explicatur 235. & ſeqq.
In eadem plures Presbyteri unius Tituli ſubſcripti reperiuntur 259. & 262.

T

Tabellæ in ædibus Sanctorum affigebantur cum eorum nomine 208. & 233.
Eædem Tituli dictæ, & quarè, ibid.
Tabernaculum teſtimonii levabatur per officia Levitarum, & eorum turmas 157.
Ejus primum atrium quadratum Levitarum circuibat 159.
Moyſes, & Aaron ad Orientem erant, Gerſonitæ ad Occidentem, Meraritæ ad Aquilonem, Caathitæ ad Meridiem, ibid.
Secundum quadratum conſtabat ex duodecim Tribubus, ibid.
Tabernola ubi fuerit, juxtà Fulvium, 126.
Erat ſuprà Coloſſeum 104. 110. & 162.
Tarquinius pro tutandis Exquiliis aggerem firmiſſimum extruxit 138.
Telluris Templum ubi fuerit 124.
Longè erat à Coloſſeo 132.
Templum Pacis fuit in Regione quarta 128.
Idem non fuit in planitie, ibid.
Templa, & Eccleſiæ aliud erant, aliud Baſilicæ, vel Martyrum Memoriæ, juxtà aliquos Auctores 31.
Templa ſoli Deo conſtruebantur 181. & 182.
Dicebant relationem ad Sacrificia, ibid.
Templa Martyrum dicta apud Latinos Patres rarò reperiuntur, ibid.
Martyribus non ædificabantur, ibid.
Templa etiam vocatæ fuerunt promiſcuè Martyrum Baſilicæ pagina 183. & 184.

Templa

Digitized by Google

Templa Dei dicta ſunt etiam Baſilicæ, & quarè, ibid.
Templum *Quirini* dictum apud S. Athanaſium, ibid.
Templa Dei omnia dicta non ſunt Baſilicæ, ſed tantùm quæ regalem magnificentiam haberent, ibid.
Contrà 185.
Templa Dei omnia Baſilicæ dicta à Conſtantino, ibid.
Thaogiſus Monachus tranſtulit in Gallias S. Helenæ Corpus, ex Sigeberto 29. & 93.
Theatrum Marcelli 117.
Theatrum Pompeii 196.
Juxtà illud Baſilicam ædificavit S. Damaſus, ibid.
Theleſphorus duodecim tantùm Presbyteros ordinavit 260.
Quamdiù Pontifex vixerit, ibid.
Theodoricus Rainerius Card., an fuerit Titularis SS. Marcellini, & Petri 353.
Theodoſius Imper. ſepultus non fuit in Baſilicà, ſed in ejuſdem veſtibulo 32.
Idem juſſit, Gentilium delubra in ſacrum uſum verti, ſigno Crucis appoſito 203. 206. & 220.
Thermæ Olympiadis, & Agrippæ fuerunt in Suburrà propè Eccleſiam S. Laurentii in Pane, & Perna, juxtà Donatum 110.
Trajani, aut Titi ubi fuerint 116.
Thimothea fœmina illuſtris 268.
Ejus Oratorium privatum conſecrari jubet D. Gregorius, ibid.
Thimotheus erat Epheſi Epiſcopus 263.
Thomas Brancaccius Cardin., an fuerit Titularis SS. Marcellini, & Petri 358.
Thoraces Serapidis Alexandrini è domibus ſuis eripuerunt 227.
Eorum loco Crucem Domini depingebant, ibid.
Thoraces hi quid eſſent, ibid.
Thorax quæ pars corporis eſt, ibid.
Thuſci poſt obitum Cœlii Vibenni ubi habitaverint Romæ 147.
SS. Tiburtius, & Valerianus 68.
Penès eoſdem S. Cæcilia depoſuit S. Maximum Mart., ibid.
S. Tiburtius Martyr 1.
Ejus pater Chromatius, ibid.
Ejus nobilitas 2.
Ejus Martyrium, & mors, ibid.
Locus ejus mortis, & ſepulturæ in Viâ Lavicanâ *inter duas Lauros* dictus, ibid. & 3.
Ejus Sepulcrum cuſtodiebant Lucilla, & Firmina 7. & 8.
Idem, cum SS. Marcellino, & Petro Lucillæ, & Firminæ apparet, ibid.
Eas edocet, ut Corpora SS. Marcellini, & Petri è Sylvâ Nigrâ deferant propè ipſius Oſſa in parte inferiori in crypta, ibid. & 14.
Ejus Baſilica diverſa fuit ab eâ Sanctorum Marcellini, & Petri, ex nonnullorum opinione, 12.
Eundem habuiſſe communem Baſilicam cum SS. Marcellino, & Petro, ſtatuitur, 13 & pluribus ſeqq.
Ejus Corpus eripere nequiverunt ſublatores Corporum SS. Marcellini, & Petri, ſed de foramine reperto pulveris portionem extraxerunt, 13. 18. & 20.
De ejuſdem tranſlatione in Gallias opinio Severani reprobatur 20.
Ejus Corpus communem habuit cryptam cum SS. Marcellino, & Petro 14.
Ejuſdem crypta erat una & eadem cum illâ SS. Marcellini, & Petri, ſed variis cubiculis diviſa 16.
Ejuſdem nomine cur dicta Baſilica SS. Marcellini, & Petri 17. & 19.
Ejus Corpus in ſuperiori parte cryptæ, in inferiori verò Marcellini, & Petri Corpora ſervabantur 17.
Ejus Corpus primò tranſlatum fuit de cubiculo ſuperiori cryptæ in inferius, ubi jacebant Marcellinus, & Petrus 19.
Ejuſdem Reliquiæ rurſùs de cubiculo inferiori cryptæ tranſlatæ in Baſi-

 licam

Digitized by Google

licam SS. Marcellini, & Petri, & in marmoreo ſepulcro repoſitæ, ibid.
Ejus Corpus non fuit in Gallias translatum cum illis Marcellini, & Petri 20.
Contrà putavit Severanus, ibid.
Ejus tranſlatio in Gallias an intelligi poſſit de pulveribus in monumento Marcellini, & Petri ſeorſim in foramine repertis, ibid.
Ejus Corpus, unà cũ eis SS. Sebaſtiani, & Gorgonii in Baſilicam S. Petri delatum fuit à Gregorio IV. 21. & 22.
Ejusdem, & SS. Sebaſtiani, & Gorgonii Corporum tranſlatio in Urbem à Gregorio IV. fuit de anno 827., vel circiter 22.
Titi Amphitheatrum 110.
Coloſſeum appellatum 112. & 165.
Ejus Arcus ubi 113.
Ejus Thermæ ubi fuerint 116.
In eis fuit Orphei ſtatua, ibid.
Tituli nomen undè derivatum, juxtà Cujacium, & alios, 208.
Undè derivatum juxtà Scaligerum 209.
Quatuor res ſignificat 223.
Exortum eſt ad ſimilitudinem Titulorum fiſcalium 204. 205. & 235.
Uſurpatum eſt eo ſenſu, quo in ſacris literis expreſſum, juxtà Florentinum, 212. & 237.
Tituli ſic dicti, quod ab eis Presbyteri Cardinales titulum, & nomen ſumerent, juxtà Baronium, 203. 206. & 234.
Contrarium 234. & 235.
Sic dicti à Domorum poſſeſſoribus, & dominis, ibid.
Sic dicti, quod Crucis Titulo notarentur, juxtà Baronium, Albitium, Gretzerum, & alios, 206. & 226.
Contrarium 229. 232. & 242.
Ex Martyrum Baſilicis nomen ſumpſerunt, reddità Eccleſiæ pace 233.
Tituli fundorum, in patrimonium Principis reductorum erant vela cum Cæſaris imagine, vel nomine 202. & 205.
Tituli in Prædiis erant tabulæ cum dominorum nomine, ibid.
Tituli impoſitione Fiſcus rem ſibi vindicabat 205.
Tituli literis notabantur, ibid.
Titulos fiſcales Eccleſiaſticis rebus imponi vetuit Divus Gregorius, ibid.
Tituli etiam dicta ſunt Prædia Clericis, & Eccleſiis aſſignata 210.
Tituli fuerunt redditus, vel proventus ad alendos Eccleſiæ Miniſtros relicti, juxtà aliquos, 209. & 221.
Tituli nomen non bonis, & redditibus, ſed Eccleſiis applicatum fuit 209.
Tituli Ordinationum undè orti 211.
Tituli vocabantur memoriæ ſanctis hominibus erectæ, & quarè 208.
Tituli proprio nomini erecti ſunt tam in veteri, quàm in novà Lege 212.
Quid fuerint in ſacris paginis, ibid. 214. 237. & ſeqq.
Tituli non fuerunt ſemper ſignum rei Deo, aut Idolis ſacræ, 213. & 239.
Indicabant etiam monumentum alicujus memorabilis facti, aut hominis, ibid.
Titulum erexit Jacob in ſignum initi fœderis cum Labano, ibid.
Titulum erexit Jacob ſuper Rachelis ſepulcrum, ibid.
Titulus ab Abſalone nomini ſuo erectus 208.
Alter à Jacob erectus, ibid.
Titulos, & ſtatuas confringi juſſit Deus Iſraelitis intrantibus terram Chanaan 213. & 239.
Titulos, & Idola erigere eisdem vetuit Deus, ibid.
Tituli Romani, quid eſſent, juxtà Frizon, 202. & 203.
Juxtà Baronium 204. & ſeqq.
Juxtà Albitium 207. & ſeqq.
Juxtà Florentinum 212. & ſeqq.
Quid verè fuerint, ſtatuitur, 222. & ſeqq.
Baronii, Albitii, & Gretzeri de Titulis opiniones refelluntur, 222. & ſeqq.

Digitized by Google

I N D E X.

Florentini de Titulis ſententia reprobatur 224. 237. & ſeqq.
Titulus non omnis Baſilica dicta, ſed tantùm inſigniores, quibus prapoſiti Cardinales 203.
Tituli dictæ ſunt Eccleſiæ Sanctis ædificatæ initio Eccleſiæ 208.
Tituli deſumebantur ab ejus Sancti nomine, cui dicata erat Eccleſia, vel à Pontificibus, qui Titulos Baſilicis indiderant, vel à Templorum extructoribus, juxtà Frizon, 203.
Titulus in ſacris erat ſignum Crucis, juxtà Frizon, 203. & 205.
Tituli erectione Crucis conſecrabantur 207.
Titulo Crucis res cenſebantur dicatæ Religioni 206.
Tituli ſigno Crucis notabantur, juxtà Florentinum, Baronium, & Gretzerum 215. & 220.
Nomine Dominorum notabantur, non Sanctorum, aut Crucis imagine 224. & 225.
Per Crucis ſignum non ſatis diſtinguebantur, & quarè 221. & 254.
Eiſdem opus fuit nomen etiam apponere, ut diſtinguerentur, ibid.
Tituli nomine dicta non ſunt omnia loca Cruce ſignata 229.
Tituli à Fidelibus ſignari potuerunt Salvatoris imagine, ovem humeris ferentis 220.
Tituli, tanquàm Eccleſiæ viventibus non dicabantur, juxtà Florentinum, 219. 220. & 251.
Contrarium 252. & 253.
Tituli, licèt alicujus viventis nomen haberent, non tamen ei ſacri erant ibid.
Licèt viventibus dicarentur, tamen ſacro uſui addicti erant, ibid.
Tituli furente perſecutione domus erant à ditioribus Chriſtianis ſignatæ ad pauperum perfugium, ſacroſque conventus, juxtà Florentinum, 214.
Tituli diſcernebantur ab Eccleſià, quandò licebat, juxtà Florentinum, 217.
Habebant Eccleſias in ſe ipſis etiam tempore pacis 254.
Tituli plerique unum tantùm Presbyterum habebant 262.
Pauci plures Presbyteros habebant, ibid.
Titulis etiam in Suburbiis erant 288.
Tituli S. R. E. Cardinalium ſemper intrà Urbis mœnia fuerunt, & quarè 289.
Tituli Romani à Pontificibus Presbyteris commiſſi intrà Urbis mœnia erant 233. & 234.
Diverſi erant à Titulis Martyrum, ibid.
Iuriſdictionem, & Diœceſim in Suburbiis etiam habebant 290.
Curam Animarum gerebant 202.
Tituli aliqui in publicum Fidelium uſum erecti 219. & 251.
Romani vocati ſunt, ibid.
Quid fuerint, explicatur, ibid.
Titulos Cardinales memorat Concilium Meldenſe 274.
Titulus Cardinalis Cardo vocatur à Ioanne Diacono, & quarè 275.
Titulorum nemo Cardinis nomine appellatus in Eccleſiaſticis monumentis, ibid.
Titulus à Cardinalibus eidem addictis nomen accepit, ibid.
Titulorum diſtributio facta fuit primò ab Evariſto, juxtà aliquorum ſententiam 257.
Eorum diſtributio facta ab Evariſto intelligenda eſt de Titulis recens inſtitutis, juxtà Baronium 276.
Intelligi debet de novis Presbyteris in locum defunctorum ſubſtitutis, 277.
Facta fuit ab aliis Pontificibus antè Evariſtum, & quarè, iuxtà Baronium, 258.
Facta fuit à Cleto 263. & 265.
Tituli 25. fuerunt à Cleto uſque ad Silveſtrum 276.
Aliqui tempore S. Gregorii abrogati, & alii ſubſtituti 286. & 287.
Quarè à Pontificibus aucti 280.

 Alios

Alios undecim novos Titulos fecit Leo X., & qui fuerint 281.
Tituli tres ad iiti à Iulio III. 282.
Tituli à Pio V., & Sixto V. additi, ibid.
Titulum S. Agnetis in Agone ſuppreſſit Innocentius X. 283.
S. Agnetis extrà mœnia Innocent. X. dedit Card. Baccio Aldobrandino, ibid.
S. Blaſii de Annulo ſuppreſſit Paulus V. 283.
S. Cæſarii ſubſtitutus eſt à Leone X. in locum Tituli S. Vitalis, ibid.
A Sixto V. rejectus, ibid.
A Clemente VIII. reſtitutus, ibid.
S. Caii ab Urbano VIII. reſtauratus, 286. & 287.
Calixti à Calixto erectus fuerat, 283.
Idem à Leone X. tantùm reſtitutus, ibid.
Idem à Paulo V. reſtitutus, ibid.
S. Caroli ad Curſum addidit Urbanus VIII. 282.
S. Cyriaci in Thermis præ vetuſtate corruit 286. & 287.
Equitii Presbyteri à S. Silveſtro erectus, juxtà Thermas Diocletianas, 209. & 277.
SS. Marcellini, & Petri ſubrogatus in locum S. Matthæi in Merulanâ, & quarè 201. & 291.
Marci addidit Marcus I. 277.
S. Mariæ Tranſtiberim addidit Julius I. ibid.
S. Mariæ ſuprà Minervam addidit Paulus IV. 282.
S. Mariæ ad Thermas addidit Pius IV. ibid.
S. Mariæ in Viâ nunc extat ex illis Julii III. 283.
S. Matthæi in Merulanâ à S. Gregorio usque ad Leonem X. vacavit 201.
Eum reſtituit Leo X. anno 1517. ibid. & 281.
SS. Nerei, & Achillei, & S. Sixti in antiquis erant ſub Faſciolæ, & Tigridis nomine 286. & 287.
Reſtauratus à Cardin. Baronio, ibid.
S. Nicolai inter Imagines addidit Sixtus IV. 281.
Eum Titulum tradidit Sixtus IV. Petro Foſcaro, ibid.
S. Pancratii eſt extrà Urbem, & quarè 291.
Eum inſtituit Leo X., ibid.
S. Pauli erat in Viâ Oſtienſi extrà Urbem 233.
Nunquàm fuit Titulus Romanus, & quarè 234.
SS. Quirici, & Julittæ à Sixto IV. ſubſtitutus in locum S. Cyriaci in Thermis 286. & 287.
Veſtinæ, ſeu S. Vitalis, à S. Innocentio I. erectus 210.
Eum S. Innocentius I. Titulum Romanum conſtituit 219.
Idem reſtitutus à Sixto V. 283.
A Clemente VIII. rejectus, ibid.
Idem in libro Pontificali à Baſilicà diſtinguitur, & Domus vocatur 231. & 255.
Trajani Arcus 46. & 64.
Ex eodem elegantiores ſtatuæ deſumptæ pro Arcu Conſtantini, ibid.
Ejus Forum 111.
Ejus Thermæ ubi fuerint 116.
In eis fuit Orphei ſtatua, ibid.
Tribus habet diverſam ethymologiam à Regione 141.
Triplici modo ſumitur, & quomodò, & quid ſignificet, ibid.
Ut plurimùm homines indicat 143.
Homines ſignificabat, non verò Urbis partem apud Romanos 141. & ſeqq.
Habet cognationem cum Regione, 142.
Propriam ſedem in Urbe occupavit, ibid.
Tribus nomen homines ſignificare potuit ſine Regione, ibid.
Aliud Tribus nomine, aliud Regionis notabatur, ibid.
Tribus diverſa fuit à Regione 145.

A Re-

I N D E X.

A Regione, in qua erat, nomen habebat 145. & 147.
Nomen proprium communicabat ſuis hominibus 145.
Tribus, ejusque homines nomen proprium donabant aliis Regionibus, & locis, in quæ tranſmigrabant, 147.
Tribus homines non ſemper manſerunt in propriâ Regione 149.
ex Tribubus militiæ extrahebantur, ibid.
Tribus toties permixtæ ſunt & è propriâ Regione aliò tranſmigrare coactæ fuerunt Urbe obſeſsâ, & à Barbaris vaſtatâ, ibid. 150. & 153.
Tribuum primus auctor in Urbe fuit Romulus 142.
Tribus dicebantur etiam Curiæ, ibidem, & 143.
Tribus tres, in quas Romulus diviſit Urbem, quomodò dictæ 141.
Usque ad Servium Tullum tres fuerant 144.
Singulis à Romulo inſtitutis quot homines adſcripti fuerint, ibid.
Tribus in Urbe fuerunt antè Regiones, ibid.
Tribus Urbanæ quatuor fuere, Collina, Exquilina, Palatina, & Suburrana, 114.
Collina, Quirinalem, & Viminalem capiebat, ibid.
Exquilina Exquilias capiebat, ibid.
Palatina, Palatinum collem capiebat, ibid.
Palatina, & Exquilina, per Montium radices inter ſe erant connexæ, 113.
Eædem Suburranam Tribum è Cœlio ad Suburram recentem tranſire prohibebant, ibid.
Suburrana prima fuit inter Urbanas 105.
Sic dicta eſt, quòd ſub muro terreo Carinarum eſſet, juxtà Varronem, 106.
Sic dicta eſt, quòd fuerit ſub antiquâ Urbe, juxtà Iunium, ibid.
Sic dicta eſt à Pago Succuſano, ibid.
Anteà *Succuſana* appellata 137.
Nomen accepit à Regione Suburranâ 145.
Cœlium Montem capiebat 114.
Propriâ è Regione egreſſa aliis Urbis Regionibus ſuum nomen indidit, 149. 153. 156. 166. & 168.
Ejus homines nomen Suburræ retinebant, etiamſi ſedes mutaverint, 145.
Tribus à Familiis nomen ſumpſerunt 154.
Tribus Ruſticæ à Familiis plerunque nomen acceperunt, ibid. & 155.
Urbanis præponebantur apud Romanos, & quarè, ibid.
Quot fuerint, quæ à Familiis dictæ fuerunt, & quomodò appellatæ, ibid.
Quando nomen à Familiis ſumpſerint, ibid.
Tribus Ruſticas 15. Servius Rex fecit, ibid.
Tribus Æmilia 155.
Claudia, ibid.
Cornelia, ibid.
Fabia, ibid.
Horatia, ibid.
Menenia, ibid.
Papiria, ibid.
Sergia, ibid.
Tribus duodecim Iſrael circà Tabernaculum Domini tres ad quodque latus quadrati interioris ſtabant 159.
Quatuor Terniones, ſive Acies efficiebant, ibid.
Singulæ proprium locum, & ſitum habebant, ibid.
Una erat in quolibet Ternione, quæ cæteris duabus præibat, & erat Archiducalis, ibid.
Quatuor inſigniores, & Archiducales muniebant latera exercitus, ibid.
A quatuor inſignioribus reliquæ denominabantur, ibid.
Earum ſingulis quædam Regio ad ſtandum circà Tabernaculum fœderis præfixa fuit 156.

Tribus

Tribus Aſer erat juxtà Tribum Dan, 158.
Princeps in eà fuit Phegiel filius Ochran, ibid.
Numerus pugnantium in eà, ibid.
Beniamin, ibid.
Princeps in eà fuit Abidan filius Gedeonis, ibid.
Numerus pugnantium in eà, ibid.
Dan erat ad Aquilonem, ibid.
Princeps in eà fuit Ahiezer filius Ammiſaddai, ibid.
Numerus pugnantium, ibid.
Numerus omnium, qui erant in Caſtris Dan, ibid.
Ultimi proficiſcebantur, ibid.
Ephraim erat ad Occidentem, pagina 157.
Princeps in eà fuit Eliſama filius Ammiud 158.
Numerus pugnantium, ibid.
Numerus omnium, qui recenſiti ſunt in Caſtris Ephraim, ibid.
Tertii proficiſcebantur, ibid.
Gad 157.
Princeps fuit in eà Eliaſaph filius Duel, ibid.
Numerus pugnantium in eà, ibidem.
Iſſachar caſtrametata eſt juxtà Tribum Iudæ 156.
Princeps in eà fuit Nathanael filius Suar 157.
Numerus pugnantium in eà, ibid.
Iudæ caſtrametata eſt ad Orientem 156.
In eà Princeps erat Nahaſſon filius Aminadab, ibid.
Numerus pugnantium de ſtirpe ejus, ibid.
Numerus omnium, qui recenſiti ſunt in Caſtris Iudæ 157.
Primi egrediebantur, ibid.
Manaſſe erat juxtà Tribum Ephraim 158.
Princeps fuit in eà Gamaliel filius Phadaſſur, ibid.
Numerus pugnantium in eà, ibid.
Nephthali, ibid.
Princeps in eà fuit Ahira filius Enan, ibid.
Numerus pugnantium in eà, ibid.
Ruben ad Meridiem erat 157.
Princeps in eà erat Eliſur filius Sedeur, ibid.
Numerus pugnantium, ibid.
Numerus omnium, qui recenſiti ſunt in Caſtris Ruben, ibid.
Secundi proficiſcebantur, ibid.
Eadem Tribus indicabat omnia Caſtra ad Meridiem ſita 159.
Simeon caſtrametata eſt juxtà Tribum Ruben 157.
Princeps in eà fuit Salamiel filius Suriſaddai, ibid.
Numerus pugnantium in eà, ibid.
Zabulon, ibid.
In ea Princeps fuit Eliab filius Helon, ibid.
Numerus pugnantium in eà, ibid.
Triphinæ, & Triphoſæ mentio apud Divum Ambroſium 215.
Trophæa Marii ubi 170.
Nomen dederunt planitiei Exquiliarum, Merulana dictæ, ibid.
Tullius ſeptem Colles uno muro complexus eſt 144.

V

Valens Imperator 30.
Sub ejus Imperio obiit Sanctus Ephrem Syrus, ibid.
Valentinianus Imperator cortinarum illatione intrà Baſilicam, eam ſibi vendicare ſtuduit, ſed fruſtrà, pagina 205.
De eodem ſcribit Divus Ambroſius ad Marcellinam, ibid.
Ejus lex de non ſepeliendis mortuis intrà Baſilicas 33.
Valeriani perſecutio 277.
Ejus tempore Presbyteri ab Eccleſiis eliminati, ibid.
Valles Palatino ſuppoſitæ habitari cœperunt, & intrà Urbis mœnia incluſæ fuerunt 125.

Digitized by Google

Vaſa ſacra, & alia Eccleſiaſtica utenſilia ſignabantur Salvatoris imagine, ovem humeris ferentis, pagina 220.
Vela cum Cæſaris imagine fundis in patrimonium Principis reductis imponebantur 202. & 205.
Eadem Cortinæ Regiæ à Divo Ambroſio dicta, ibid.
Vela quædam ſuſpendebantur ad fores Eccleſiarum Martyrum cum eorum imagine, aut nomine, pag. 207. & 233.
Eadem Tituli dicta, ibid.
Eadem Cortinæ Regiæ à Divo Ambroſio dicta, ibid.
Veneris ſimulacrum inventum in loco, ubi nunc eſt Eccleſia SS. Marcellini, & Petri 175.
Idem emit Cardinalis Montaltius, ibid.
Veranus Ager 46.
In eodem Sancti Laurentii Baſilica à Conſtantino exſtructa, ibid.
Veſtales Virgines in Urbe ſepeliebantur 173.
Via Appia ubi ſit 105.
Ardeatina 196.
Baſilicam in eà ædificavit S. Damaſus, ibid.
Aurelia ubi 5.
In Latinà alter locus fuit Martyrum triumpho inſignis, *inter duas Lauros* dictus 10.
Lavicana ubi ſit, & undè incipiat 2. & 170.
Cœlium dividit ab Exquiliis, pagina 171.
Ejus principium ubi, pag. 110. & 162.
Eidem jungitur brachium Viæ Tiburtinæ 127.
In eà locus *inter duas Lauros* dictus 3. & 4.
Ibidem locus *inter duas Lauros* dictus inſignior fuit altero in Viâ Latina pariter *inter duas Lauros* dicto, pag. 10.
In eà *inter duas Lauros* Sanctorum Reliquiæ ſepultæ pag. 9.
Ibidem paſſi ſunt, & ſepulti triginta Martyres, ibid. & 10.
Ibidem Lucilla, & Firmina ſepultæ ſunt, ſecundùm Boſium, 10.
In eà conſtituta Baſilica SS. Marcellini, & Petri in Urbe, pag. 102. & 170.
In eà erat Quietis Fanum, juxtà Livium, 172.
In eà erat, ſed extrà Urbem, ibidem, & num. ſeqq.
Mappalienſis 190.
In eà ſepultus fuit S. Cyprianus Martyr, ibid.
Nomentana 36.
In eàdem eſt Baſilica Sanctæ Agnetis tertio ab Vrbe milliario, ibid.
In eàdem conſtruxit Conſtantinus Mauſoleum Conſtantiæ rogatu filiæ ſuæ, juxtà Baſilicam S. Agnetis 36. 37. 39. & 73.
In eà Bacchi Templum probabiliter fuit 40.
In eà ſepulta fuit Conſtantina filia Conſtantini Magni 71.
Oſtienſis 46.
In eà Baſilica S. Pauli à Conſtantino ædificata, ibid.
De' Pantani dicta 114. & 125.
Præneſtina undè incipiebat, 104. & 162.
Saxia, in Vrbis Suburbio, pagina 147.
Quarè ſic dicta, ibid.
Tiburtina 104.
Vbi incipiebat, ibid. & 162.
Vno brachio amplectitur Exquiliarum partem 124. 126. & 133.
Ejus brachium ad S. Ioannem in Laterano recto tramite ſe extendens, Viæ Lavicanæ jungitur, & Palatinum reſpicit 127.
S. Victor Martyr 32.
Iuxtà eum Sanctus Ambroſius tumulavit Satyrum fratrem ſuum, ibid.
Vicus Patritius 104.
Succuſanus fuit in Regione quinta

Digitized by Google

quinta Exquilinâ, juxtà Rufum, à Panvinio vulgatum 112.
Thuſcus, à quibus dictus, pagina 147.
Ejuſdem finis ubi, pagina 112. & 165.
Viminalis Collis 104. & 110.
Vinea PP. Ieſuatorum SS. Ioannis, & Pauli ubi 116.
Vinea Franciſci Fabriani propè Baſilicam Sanctorum Marcellini, & Petri 179.
In eâ multi canales antiqui reperti, ibid.
Vineæ electo titulo in ſacra paginâ populus Iſraelis nuncupatur, pagina 42.
Virgilius Maro *Carinas Lautas* dixit, & quarè 122.
Virgines Romanæ in ædibus S. Conſtantiæ habitantes, ejusque veſtigia ſequentes 55. & 56.
SS. Vitalis, & Agricolæ Reliquiæ, 187.
Vites, & uvæ à veteribus Chriſtianis pro Chriſti Salvatoris imagine ponebantur 42.
In ſubterraneis Romæ tabulis depictæ Iſraeliticum populum, & Synagogam deſignabant, ibid.
In Cœmeteriis pictæ ſymbolum erant Chriſtianorum, ibidem, 65. & ſeqq.
In Mauſoleo, & Urnâ Conſtantiæ ſculptæ ſymbolum erant Chriſtianorum 65. & ſeqq.
Vox *fabricavit* pro voce *fecit* aliquando uſurpatur 77.
Vox *fecit* in Pontificali libro ſæpè pro reſtaurare, vel dedicare intelligenda venit 50. & 77.
Sed nullâ urgente contraria ratione, accipi debet prout ſonat 77.
Urbanus VIII. non conceſſit Indulgentiam Baſilicæ SS. Marcellini, & Petri, ſed Helenæ Mauſoleo, contrà Turrigium, 89.
Titulum Sancti Caroli ad Curſum addidit 232.
Urbs antiqua non reſtricta fuit in ſolo Monte Palatino 136.
Extenſa fuit ad Cœlium à Romulo, vel à Tullo Hoſtilio, ibid.
Urbs dividitur in Regiones tanquàm in majora membra, & in Vicos tanquàm in minora 141.
Urna porphyretica Conſtantiæ longè antè ejus obitum constructa fuit, ex Ciampinio, 48. & 72.
Eadem, & ejus Mauſoleum Conſtantini opus non fuerunt, propter elegantiam, & uniformitatem operis, ex Ciampinio, 49.
Reſpondetur Ciampinio 75.
Ejusdem urnæ, & muſivi operis Mauſolei Artifex idem fuit, ex Ciampinio, 49.
Reſpondetur 75.
Eandem in Vrbem afferri juſſit Paulus II. 100.
Eandem in ipſius Conſtantiæ Eccleſiam Canonici Regulares retulerunt, Paulo II. mortuo, pagina 100.
Eandem illuc reduci juſſit Sixtus IV. ibid.
In eadem ollæ ſculptæ denotant oſſuarias ollas pro cineribus cadaverum, ex Ciampinio, 47.
Reſpondetur 70.
In eadem ollæ, & aliæ imagines ſculptæ ſimpliciter ad ornatum poſitæ ſunt, ibid.
In eâdem, & Mauſoleo vites, & uvæ ſculptæ ſymbolum erant Chriſtianorum 65. & ſeqq.
In eâdem ſepulta non fuerunt plura cadavera 70.
In eâdem ſepultæ non fuerunt Conſtantina altera Conſtantini filia, & Helena Juliani uxor, 71.
Vrna porphyretica Sanctæ Helenæ ad Baſilicam Lateranenſem translata fuit ab Anaſtaſio IV. anno 1054. pag. 95.
In eâ ſepultus eſt idem Anaſtaſ. IV ibid.
Eadem poſita fuit propè Altare Sancti

Sancti Antonini Mart., ibid.
Eadem poſita fuit propè Altare Beatæ Mariæ de Repoſo, pagina *96*.
Eadem Conſtantinopolim, unà cum ejus Corpore delata fuit, ex Nicephoro, *95*.
Nicephorus ab Aringhio reprehenditur, ibid.
Eadem urna ſemper Romæ permanſit *96*.
Eadem juxtà Portam Sanctam Baſilicæ Lateranenſis extitit, ibid.
Eandem anno Iubilei 1600. confringi, ac labefactari contigit, ibid.
Eadem à Canonicis Lateranenſibus reſtaurata, ibid.
Eadem propè apſidem ejusdem Baſilicæ locata, ibid. & *97*.
Inſcriptio ſuper eàdem poſita, ibid.
Ejusdem reſtauratio fuit anno *1609*. ibid.
Eadem ſub Alexandro VII. in majorem porticum Lateranenſis Baſilicæ delata *98*.
Eadem anno *1699*. à Canonicis Lateranen. in atrium Canonicæ translata, ibid.
Vrnæ, ubi cadavera condebantur, dictæ non ſunt Mauſoleum 28.
Vrſicinus Medicus Ravennæ pro Chriſti nomine decollatus 3.
Vviclef Hæreticus refellitur 263.

Z

Zeno Epiſcopus Gazæ Eccleſiam cum Reliquiis Martyrum ædificavit 188.

F I N I S.

10.4.156

Digitized by Google

Digitized by Google

431

10.4.156

Digitized by Google

Digitized by Google

005657605 Digitized by Google

Digitized by Google